ملفوظات مالڪان
المعروف گنجينهٔ عرفان
جو سنڌي ترجمو

جنيد وقت سيد العارفين حافظ الملت

حضرت حافظ محمد صديق ڀرچونڊوي

نوّر الله مرقده

مترجم

ڊاڪٽر عبدالوحيد انڍڙ

Scanned with CamScanner

ملفوظات مالڪان

المعروف

گنجينهٔ عرفان

سيد العارفين جنيد وقت حافظ الملت حضرت

حافظ محمد صديق پرچونڊوي نوراللہ مرقده

1234ھ - 1308ھ

باني خانقاه پرچونڊي شريف جي ملفوظات جو سنڌي ترجمو

(تعلق باللہ، فڪر آخرت، عقيده توحيد، ردبدعات، اتباع سنت، علم دين جي ترغيب، ديني حميت و غيرت ۽ احياءِ اسلام متعلق معرفت جا موتي، ارشادات، سمجهاڻيون، نصيحتون ۽ هدايتون)

مترجم

ڊاڪٽر عبدالوحيد انڍڙ

پي ايڇ ڊي

ناشر

حافظ الملت اڪيڊمي خانقاه عاليہ پرچونڊي شريف

ڏهرڪي ضلعو گهوٽڪي (سنڌ)

Scanned with CamScanner

ڪتاب جا حق ۽ واسطا محفوظ

ڪتاب جو نالو: ملفوظات مالڪان يعني گنجينه عرفان

مترجم/مؤلف: ڊاڪٽر عبدالوحيد انڍڙ

ڇپائيندڙ: حافظ الملت اڪيڊمي خانقاه عاليه
ڀرچونڊي شريف ڏهرڪي ضلعوگھوٽڪي سنڌ
فون: 0723-641466, 0723-641566

ڪمپيوٽر ڪمپوزنگ: آصف علي ماڪا

ڇپيندڙ: پروفيشنل پرنٽرز حيدرآباد فون: 2619010

ڇاپو: پهريون، جون 2008ع

هديو: 150 روپيا

MALFOOZAT MALIKAN (GANJINA IRFAN)

Translator: Dr. Abdul Waheed Indhar
Published by: Hafiz-ul-Millat Academy Khanqah Aaliyah
Bharchundi Sharif Daharki Distt: Ghotki
Phone: 0723-641466, 0723-641566
Composing: Asif Ali Maka
Printed by: Professional Printers Hirabad Hyderabad.
Phone: 022-2619010
Editon: First, June 2008

Price: Rs. 150/-

Scanned with CamScanner

فهرست

صفحو	عنوان
11	ٻه اکر
13	پنهنجي پاران
25	مهاڳ: از قلم مير حسان الحيدري سهروردي
	پاڳو پهريون
37	سوانح عمري حضرت مالڪان
37	نام گرامي. القاب ۽ ولادت جي خوشخبري
40	حسب نسب
40	تعليم
41	خانقاه پرچوندي شريف جو قيام
45	حافظ الملت جا همعصر
47	وفات
	پاڳو ٻيو
48	ملفوظات مالڪان جو سنڌي ترجمو
49	معرفت 1: صورت پرستي
51	معرفت 2: صورت پرستي حرام آهي
51	معرفت 3: وارن کي خضاب لائڻ بابت
52	معرفت 4: دنيا لعنت ڪيل آهي
52	معرفت 5: اسان پنهنجو رب ظاهري صورت ۾ هٿ ڪيو آهي
52	معرفت 6: مجاز حقيقت جو ذريعو آهي
53	معرفت 7: ولين جو منڪر الله جو دشمن آهي
53	معرفت 8: شعيت ڪيئن شروع ٿي؟

Scanned with CamScanner

عنوان		صفحو
معرفت 9:	شريعت، طريقت ۽ حقيقت ۾ فرق	55
معرفت 10:	عارف ڪامل پاڻ کي زماني جي ماڻهن منجهان ٻڌائي ٿو	56
معرفت 11:	هڪ عادل بادشاهه ۽ بي طمع حافظ	57
معرفت 12:	گنگا ۽ جمنا جون رسمون ڪٿان شروع ٿيون	58
معرفت 13:	پنهنجو پاڻ سڃاڻ	59
معرفت 14:	جمعي جو آخري خطبو	60
معرفت 15:	قبرن جي زيارت بابت	61
معرفت 16:	جمعي جي خطبي ۾ هدايت	63
معرفت 17:	شرڪ ڇا آهي	64
معرفت 18:	حضرت روضي ڌڻي رح جا خط	65
	چار عالم (چار جهان)	68
معرفت 19:	عالم جو غرور	70
معرفت 20:	ظاهري علم	72
معرفت 21:	الله جو ٻانهون ڪير آهي	72
معرفت 22:	نسبت جو احترام	74
معرفت 23:	دين اسلام جي تازگي	74
معرفت 24:	حضرت روضي ڌڻي ۽ مهاري شريف وارا	75
معرفت 25:	سفري نماز بابت	75
معرفت 26:	جهان جو نظام ۽ بندوبست	76
معرفت 27:	فقير شهاب الدين جو واقعو	76
معرفت 28:	ڪرامت ڇا آهي؟	77
معرفت 29:	خلق جي خالق کي ياد ڪيو	78
معرفت 30:	دنيوي گفتگو	78

Scanned with CamScanner

صفحو	عنوان
79	قلب سليم
80	معرفت 31: هڪ حديث شريف جي عجيب وضاحت
81	معرفت 32: اهل الله جي صحبت
81	معرفت 33: ڳاڙهن جو انن جو زمانو
82	معرفت 34: الله تعاليٰ جي محبت
82	معرفت 35: حضرت روضي ڌڻي رح جو مقام
83	معرفت 36: ڪنگ ويچارو ڪير جو رسي انهي رموز ڪي
84	معرفت 37: انڌن جو ٽولو ۽ هاٿي
85	معرفت 38: مرشد جي محبت
86	معرفت 39: ٻه شڪاري
86	معرفت 40: جتي ٻه خدا هٿ اچي اتي هليو وڃجي
87	معرفت 41: الله وارن جا دُڪان بند نہ ٿيندا
87	معرفت 42: عبادت اخلاص ڪان سواءِ بيڪار آهي
88	معرفت 43: امام جي نيت ڪافي آهي
89	معرفت 44: ڏيندڙ ڪي ڏسجي يا موڪليندڙ ڪي
89	معرفت 45: جماعت جي سنگت ۾ اهڙا فقير هجن
90	معرفت 46: فقير جي ملڪيت ڪا ٻه نہ هوندي آهي
91	معرفت 47: نفعي ۽ نقصان جي اميد فقط الله ج ۾ رکجي
92	معرفت 48: قبلو هڪڙو ئي آهي
92	معرفت 49: خلق پلجي ويئي آهي
93	معرفت 50: اڻ گهريا موتي ملن
93	معرفت 51: امام جي عجيب تشريح
94	معرفت 52: پراون ڪي پنهنجو ڪري ڇڏيائون

Scanned with CamScanner

عنوان	صفحو
معرفت 53: پير سُهري جو واقعو	94
معرفت 54: حضرت جن جي جواني جو قصو	96
معرفت 55: الله وارن جا قدم رحمت آهن	97
معرفت 56: پلي ڪئي پوئرن جي واس وٺڻ آيا	98
معرفت 57: فقير دريا خان ۽ خير محمد زنگيجي جي حاضري	98
معرفت 58: مجذوب بانگو	99
معرفت 59: دعوت جو حق ادا ٿي ويو	100
معرفت 60: تنهنجو ۽ اسان جو هار	100
معرفت 61: سادات جو احترام	100
معرفت 62: ظاهر منجهه حضور باطن وصال ڪان دور	101
معرفت 63: حرص ۽ هوس	102
معرفت 64: هتي ماني نہ هوندي آهي فقط جوئر جي رب	103
معرفت 65: هر شيءِ جي مسڪينن لاءِ نيت ڪجي	104
معرفت 66: جماعت سان محبت	105
معرفت 67: ائن جي نگهباني جت تي هوندي آهي	105
معرفت 68: ماهوار پگهار	106
معرفت 69: مريد اولاد وانگر هوندا آهن	107
معرفت 70: فقير پاڻ ۾ اهڙي محبت رکن	107
معرفت 71: قرات سندن سڃاڻ هئي	108
معرفت 72: خدا وارن جي پيرن جي مٽي رحمت آهي	108
معرفت 73: مرشد جي ڳوٺ جو احترام	109
معرفت 74: دنياوي لالچ کان سواءِ قرآن پاڪ پڙهڻ جو درجو	110
معرفت 75: اها مثنوي ٻي هئي جيڪا تون پڙهي	110

Scanned with CamScanner

عنوان		صفحو
معرفت 76:	حق گو فقير ۽ بردبار امير	111
معرفت 77:	حيدرآبادي سيد جي حاضري	112
معرفت 78:	انسان ظاهري ۽ انسان معنوي	113
معرفت 79:	مولوين جي وستيءَ جي علماءَ جو بحث	113
معرفت 80:	عجيب شڪاري	114
معرفت 81:	هنج پکي	115
معرفت 82:	جيڏانهن ڪرين نگاه تيڏانهن سجڻ سامهون	115
معرفت 83:	هڪ طريقت جي طالب تي مهرباني	116
معرفت 84:	مرشد پنهنجي مريد جي حال کان واقف ٿئي سگهي ٿو	117
معرفت 85:	مان گهران ٿو ته اوهان جو مرتبو ٻين کان مٿاهون ٿئي.	117
معرفت 86:	مائي جي گارين جو احوال ته نه ڏنو اٿئي	118
معرفت 87:	دل جي روشني	118
معرفت 88:	الله وارن جي نظرن کان نه ڪرجي	119
معرفت 89:	مريد تي مرشد جي نظر	120
معرفت 90:	اصل شيءِ حڪم جي فرمانبرداري آهي	121
معرفت 91:	ميرڻ مسخري جو واقعو	122
معرفت 92:	خدا هرجاءِ تي موجود آهي پيرجي ڪهڙي ضرورت آهي؟	122
معرفت 93:	حياتي توڙي مماتي ۾ عبادت	123
معرفت 94:	هلڻ ۽ ويهڻ جا ادب	124
معرفت 95:	ٿورو پڙهيل به هن فقير وٽ مولوي آهي	124
معرفت 96:	دُعا گهرڻ جا ادب	124
معرفت 97:	يارهين بابت فرمان مبارڪ	124
معرفت 98:	پاڻ فقيرن جي دعوت ڪيئن ڪندا هئا	125

عنوان	صفحو
معرفت 99: باھ جي چُلھي ۾ پاٽي نہ هارجي	125
معرفت 100: پٽ جي دُعا ڪنهن ستن پٽن واري ڪان گهراءِ	126
معرفت 101: ڪال ڪٽڇي ڪري سڏيندا هئا	126
معرفت 102: ٽن ماڻهن کي بي شمار اجر ٿيندو	126
معرفت 103: الله تعاليٰ پنهنجي قدرت سان سڀ ڪجهه ڏنو	127
معرفت 104: نفساني خيالن جو علاج	127
معرفت 105: مريد کي ڪا ڏکيائي اچي تہ ڇا ڪري	128
حضرت جيلاني جو عُقدو	128
معرفت 106: عارفن جا ڪن هر وقت کليل آهن	129
معرفت 107: خليفي محمود ڪڙيہ واري جو خواب	129
معرفت 108: ڦيٽاءِ ڦوڪ عام لاءِ آهن	130
معرفت 109: هر ڪو کلندو اچي ٿو ۽ کلندو وڃي ٿو	130
معرفت 110: اهو انگريز اسان جي اڳيان ڇا آهي؟	131
معرفت 111: مٽي جا وار چڱا نہ ٿيندا آهن	131
معرفت 112: نماز نہ پڙهڻ وارن جي ماني بند ڪريو	132
معرفت 113: فقيرن جي جماعت تي اعتراض	132
معرفت 114: هت سڀ مفت ۾ کائن پين ٿا	133
معرفت 115: سڀ ڪجهه ان جي حڪم سان ٿئي ٿو	133
معرفت 116: دين الله وارن جي صحبت سان حاصل ٿيندو آهي	134
معرفت 117: فقير خير محمد جو واقعو	134
معرفت 118: مرشد جي زيارت جا ادب	135
معرفت 119: الله جل جلاله تہ زنده آهي	135
معرفت 120: جماعت جو حال	135

صفحو	عنوان
136	معرفت 121: هي ٺانءُ خالي نہ آهي
136	معرفت 122: طالبان مولا روزو افطار ڪرن
136	معرفت 123: منهنجو عيب ظاهر نہ ڪيائون
137	معرفت 124: نبي اللہ جو نمائندو هوندو آهي
137	معرفت 125: پنهنجي هستي کي مٽائڻ اصل ايمان آهي
138	معرفت 126: هڪ مريد کي عجيب نصيحت
138	معرفت 127: پوري مزدوري ۽ محنت ادا ڪيائون
138	معرفت 128: ڪڪڙ جي ماني يا جور جي ماني ٻئي اللہ جي هٿ ۾ هيون
139	معرفت 129: طالب المولىٰ مذڪر (مرد) آهي
140	معرفت 130: پنيو خان ڏهر کي نصيحت
141	معرفت 131: مڙيئي شيون فقيرن جون آهن
141	معرفت 132: حضرت ابوبڪر صديق رضہ جو شان
142	معرفت 133: سوال جو حل ٿي ويو
143	معرفت 134: ڪعبہ حڪمي کان ڪعبہ حقيقي ڏانهن منهن ڪرڻ
143	معرفت 135: وفات کان پوءِ مرشد جو فيض
144	معرفت 136: حق جي رضا صورت ۽ لباس سان نہ آهي
145	معرفت 137: جيئن تون ريجهل رهين پيارا
145	معرفت 138: مڙيئي زالن جا طالب آهن.
145	معرفت 139: ڪوڙن جو منهن ڪارو ٿيندو
146	معرفت 140: يا حضرت! مان نہ سمجهيو هو مونکي معاف ڪريو
146	معرفت 141: دين اسلام جو احياءُ
147	معرفت 142: ميت جي بخشش لاءِ خاص دُعا
147	معرفت 143: قبرن جي زيارت لاءِ دُعا

عنوان	صفحو
معرفت 144: شڪر ڪيوسي پير ڏنوسي	148
معرفت 145: شاهزادي جو زنده ٿيڻ	148
معرفت 146: ڪلام الله شريف تي پيرا نازل ٿيو	148
معرفت 147: حضور صلي الله عليہ وسلم حيات النبي آهن	149
معرفت 148: ٽن ماڻهن کان نفرت	149
معرفت 149: حضرت سانول سائين لاءِ خط	149
معرفت 150: ڪچا بہ قبول آيل آديسين جا	150
معرفت 151: اصل شيءِ توڪل آهي	150
معرفت 152: بُلي شاه جو مرشد	151
معرفت 153: قصن پڙهڻ جو ڪهڙو فائدو؟	152
معرفت 154: همت ڪرڻ تہ رهجي ويندين	152
معرفت 155: سچي نيت رکي تعلق رکجي تہ خدا ڪافي آهي	154
معرفت 156: ڪامل جي ڳالهہ مڪمل حق آهي	154
معرفت 157: ڏاچي مون وٽ فريادي آئي هئي	156
معرفت 158: چورڪي توبہ جي تلقين	156
معرفت 159: حضرت جن جي غذا	157
معرفت 160: پرچونڊي شريف جي مسجد جي مشابهت	157
معرفت 161: پاڻ جانورن جي بہ داد رسي ڪندا هئا	158
معرفت 162: مولانا همايوني سان حضرت جن جي هڪ فقير جي ڳالهہ ٻولهہ	158
معرفت 163: هڪ راڳڻي ڪان بچي ويس	160
معرفت 164: قافلي جو سردار اهو آهي جيڪو ٻين جي خدمت ڪري	160
معرفت 165: ٻندي جي گناهن جو بارڪٽو	161
معرفت 166: فقيرن جي ملڪيت	161

Scanned with CamScanner

عنوان	صفحو
معرفت 167: الله تعاليٰ ۾ اميد آهي تہ اسان کي حلال ڪارائيندو	162
معرفت 168: الله جو گھڻو ئي رزق آهي	164
معرفت 169: قبلي بابت سندن تحقيق	165
معرفت 170: نحوي ۽ محويءَ جو قصو	166
معرفت 171: حضرت مالڪان جو علمي مقام	167
معرفت 172: حضور ﷺ هڪ گهري درياءَ وانگر آهن	168
معرفت 173: مرشد جي صورت جو ڪرشمو	168
معرفت 174: ٻن لفظن جي معنيٰ نہ سمجهي اٿم	169
معرفت 175: هٿ هٿي اوهان ئي آهيو	169
معرفت 176: ٻگ ۽ نانگ جو علاج	170
معرفت 177: دهل ۽ سازن خلاف ڪاملن جي حڪمت عملي	171
معرفت 178: جيڪڏهن دعوت قبول ڪندس تہ گھڻن جي روزي بند ٿي ويندي	172
مونکي هن ماڻهو جو منهن نہ ڏيکار	172
معرفت 179: حضرت علي رضہ ۽ هڪ بدوي	172
معرفت 180: ڪنهن کي ايذاءُ نہ ڏجي	173
معرفت 181: اوهان جو پنهنجو طريقو آهي اسان جو پنهنجو	174
معرفت 182: مولوي محمد عثمان جو علمي بحث	174
معرفت 183: مخدوم دين محمد جو بحث ۽ سندس شڪست	175
آخري ظهر جو جاري ٿيڻ	176
معرفت 184: حضرت مالڪان جون عطائون	176
معرفت 185: خليفي هارون الرشيد جا ٽي عُقدا ۽ ان جو حل	179
معرفت 186: صحابہ ڪرام رضہ جو حڪومت ڪرڻ جو طريقو	182
معرفت 187: مولوي ۽ فقير ٿيڻ آسان آهي	185

Scanned with CamScanner

عنوان	صفحو
معرفت 188: حضرت امير حمزه رضه جي قتل جو بدلو	185
معرفت 189: لال شهباز قلندر جو هڪ عالم دين جو استقبال	187
معرفت 190: شيخ الاسلام بهاؤ الدين زڪريا رح جو واقعو	189
معرفت 191: پاڻ رح غوث ۽ مغيث هئا	190
معرفت 192: مخدوم دين محمد جو واقعو	190
معرفت 193: قسمت ڪوشش سان حاصل ڪجي ٿي	192
معرفت 194: قرآن پاڪ مان ڳالهائيندڙ عورت	192
معرفت 195: چئن خليفن سان محبت جو اظهار	196
معرفت 196: پٽ ڪي هي ڪنگڻ تو وڏا آهن؟	196
معرفت 197: الله تعاليٰ سان تعلق جو مٿاهون مقام	197
معرفت 198: ماني جوئر جي هجي يا ڪڻڪ جي انهيءَ مالڪ الملڪ جي هٿ ۾ آهي	197
معرفت 199: حضرت امروٽي حضرت جن جي شفقت ۽ مهرباني تي قربان ٿيندو رهندو هو	198
معرفت 200: ترڪ دنيا ڇا آهي؟ ۽ تارڪ دنيا ڪير آهي؟	198
معرفت 201: سُڄاڻ ان ڪي چئبو آهي	199
معرفت 202: غير شرعي رسمن کان نفرت	200
حروف عقيدت	
از قلم محمد حسن مشتاق انڙ	201
پاڳو ٿيون: بيت	207

بسم الله الرحمن الرحيم

پہ اکر

نحمده ونصلي ونسلم عليٰ رسوله الڪريم. اما بعد

راقم الحروف سڀ ڪان پهريون پنهنجي منٺي مالڪ الملڪ جو شڪر ادا ڪري ٿو جنهن ملفوظات مالڪان (فارسي) جو سنڌي ۾ ترجمي ڪرڻ جي توفيق بخشي ۽ ان سان گڏ پنهنجي والدين لاءِ دُعاگو آهيان، جن جي دُعائن جي بدولت لکڻ لائق ٿيس ۽ ان بزرگ عظيم هستي جو بہ احسان مند آهيان جنهن منهنجو ان عظيم ڪم ڪرڻ لاءِ انتخاب فرمايو. منهنجي مراد محب گراميقدر مخدوم العلماءِ والصلحاءِ فضيلت پناه پير عبدالخالق قادري مدظلہ العالي (سجاده نشين خانقہ عاليہ پرچوندي شريف) جي ذات گرامي آهي. ان سان گڏ قادرالڪلام فصيح اللسان والبيان مير حسان الحيدري سهروردي جو بہ مشڪور و ممنون آهيان جنهن ملفوظات مالڪان لاءِ هڪ جامع ۽ ڪارائتو مهاڳ لکي منهنجي معاونت فرمائي. ان موقعي تي مان هڪ علم دوست صاحب سخا، استاد محمد حسن انڙ مشتاق صاحب ڪي بہ فراموش نہ ٿو ڪري سگهان جنهن ملفوظات مالڪان جي ترجمي ڪرڻ ۽ سنڌي بيتن ڪي رائج صورتخطي ۾ لکڻ ۾ منهنجي مدد فرمائي.

ملفوظات مالڪان قرآن، حديث، فقہ، تصوف ۽ ٻين اسلامي علوم جو خلاصو آهي جنهن جي پڙهڻ سان هڪ روحاني ڪيفيت طاري ٿي وڃي ٿي ۽ حضرت حافظ الملت جي عظيم شخصيت ۽ سندس علميت، مسلڪ، اهل دل درويشن سلوڪ جي طالبن، مريدن ۽ اهلِ علم لاءِ هڪ بي بها خزانو ۽ عظيم شاهڪار آهي. حضرت

پير صاحب جن اڄ ڪان ٽي سال پهرين فارسي ملفوظات ترجمي ڪرڻ لاءِ منهنجي حوالي ڪئي ۽ ان سان گڏ ڪجهه ٻيا مسودا به ڏنا هئا جن ۾ بزرگان پرچوندي شريف بابت ڏندڪٿاهون، روايتون ۽ حڪايتون لڪيل هيون انهن جي تحقيق، ترتيب ۽ تدوين به جاري آهي ۽ ان سان گڏوگڏ "تذڪره مشائخ پرچوندي شريف" (اردو) به انشاالله تعاليٰ جلد منظرعام تي اچڻ وارو آهي. اصل ملفوظات جيڪا حضرت جن جي خليفي اجل مولانا سيد تاج محمود امروٽي سان زندگي پر گڏ هوندي هئي ۽ وفات وقت سيني مبارڪ تي هين ۽ وصيت ڪئي هئائون ته هيءَ ملفوظات مالڪن يعني حضرت حافظ صاحب رح جي پوٽئرن جي حوالي ٿي. ان ڪي پير صاحب جن وڏي محنت سان حاصل ڪيو. آئون ان ڪي آڏو رکي ۽ ان سان گڏ علامہ سيد پير فاروق القادري جي جام عرفان مان به استفادو ڪيو ويو آهي. ملفوظات جو سليس سنڌي ۾ عام فهم ترجمو وڏي محنت سان ڪيو ويو آهي ۽ موضوعن جي مطابق عنوان به ڏنا ويا آهن، جيئن هر پڙهندڙ آسانيءَ سان ان مان استفادو ڪري سگهي ۽ ان سان گڏ ملفوظات جي آخر ۾ آيل سنڌي قديم بيتن ڪي نئين صورتخطي ۾ لکي شايع ڪيو ويو آهي جيڪا سنڌي ادب جي هڪ وڏي خدمت آهي.

آخر ۾ هيءَ گذارش ته جيڪڏهن ڪٿي ڪا غلطي نظر اچي ته ان جي آگاهي ڏيندا ته جيئن ايندڙ طباعت ۾ ان جي اصلاح ڪئي وڃي.

خادم العلم

ڊاڪٽر عبدالوحيد انڊڙ

14 مئي 2008ع

حيدرآباد

پنهنجي پاران

حضرت حافظ الملت رحہ جي فارسي ملفوظات جا ملفوظ اٽڪل 145 صفحن تي لکيل آهن. جيڪي مولوي محمد شريف نالي سندن هڪ معتقد مريد ۽ خليفي جي پٽ مولوي عبيدالله مرحوم جمع ڪيا هئا. ملفوظات جي روايتين مان معلوم ٿئي ٿو تہ ملفوظات جمع ڪرڻ جو ڪم حضرت حافظ صاحب رحہ جي آخري دور ۾ شروع ٿيو هو ڇوتہ ڪتاب ۾ خانقاه شريف جي بنياد رکڻ ڪانپوءِ هند. سنڌ جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ سندن تبليغي سفرن جو ذڪر گهٽو ڪيو ويو آهي. مولوي عبيدالله فقير ضلع جيڪب آباد.شڪارپور,لاڙڪاڻي جي ڀرپاسي جي ڳوٺ جو هيو. ڪتاب جي آخر ۾ اٽڪل240 سنڌي پارسي سرائڪي ۽ هندي بيت سنڌ جي ڪلاسيڪ صوفي شاعرن جا ڏنل آهن جن مان گهڻا بيت حضرت شاه عبداللطيف ڀٽائي رحہ جا آهن. هي اهي بيت آهن جيڪي حضرت حافظ صاحب رحہ پنهنجي علمي ادبي مجلسن ۾ پنهنجي درويشن ۽ فقيرن سان روح رهاڻ ڪندي موقع محل جي مناسبت سان ٻڌائيندا هئا. ملفوظات جي جامع مولوي عبيدالله فقير رحہ اهي بيت تبرڪ طور ملفوظات جي پڇاڙي ۾ لکي هميشہ لاءِ محفوظ ڪري ڇڏيا آهن. اهي بيت حضرت حافظ صاحب رحہ مختلف اوقات ۾ پاڻ اهل مجلس سان اوريندا هئا. هن ڳالهہ جو ثبوت هي آهي تہ جامع ملفوظات مولوي عبيدالله فقير بيت نقل ڪندي بيتن جي منڍ ۾ لکيو آهي تہ "ابيات ڪہ در حضور موفور السرور آنحضرت قبلہ عالم قدس الله سره العزيز باستماع رسيدند" (يعني تہ اهي بيت جيڪي آنحضرت قبلہ قدس الله سره العزيز جي انتهائي خوشي بخشيندڙ بارگاه ۾ ٻڌڻ ۾ آيا" انهن مان بہ ڳالهيون ثابت ٿين ٿيون هڪ تہ اها ڳالهہ جو

اهي بيت ملفوظات جي جمع ڪندڙ مولوي عبيدالله فقير رحہ پاڻ حضرت حافظ الملت جي مجلس ۾ ٻڌي نقل ڪيا تہ جيئن حافظ صاحب رحہ جي علمي ۽ روحاني مجلس جا اهي هيرا جواهرات ملفوظات سان گڏ هميشہ لاءِ محفوظ ٿي وڃن. مولوي عبيدالله فقير رحہ (جامع ملفوظات) حضرت حافظ رحہ جي وصال ڪانپوءِ بہ زنده هيو. ۽ ملفوظات جو هي نسخو بہ حضرت حافظ صاحب رح جي وصال کان پوءِ لکيو ويو آهي ڇوتہ انهن بيتن جي منڊ ۾ عبيدالله فقير جيڪو فارسيٰ ۾ نوٽ لکيو آهي، هن نوٽ ۾ مولوي عبيدالله حضرت حافظ صاحب جي نالي سان گڏ قدس الله سره لکيو آهي. ۽ اهو جملو وصال کان پوءِ لکيو ويندو آهي. ملفوظات جو هٿ آيل نسخو خود مصنف مولوي عبيدالله فقير جي هٿ جي لکت معلوم ٿئي ٿو، ڇوتہ ملفوظات جي پهرين صفحي (خطبہ افتتاحيہ واري صفحي) تي حاشيءَ جي ڪابي پاسي کان مٿي "بسم الله الرحمن الرحيم" جي پڇاڙي سان لاڳيتو مصنف مولوي عبيدالله فقير جي مهر لڳل آهي. مهرجا هي لفظ آهن (رحمت حق بر عبيدالله) ۽ مهر جي مٿان سندس خط ۾ لکيل آهي تہ "مالك الصحيفة المنوره صاحب الخاتمه" هن روشن(صخيفي) ملفوظات جو مالڪ هن مهر وارو آهي ۽ اهي اکر ملفوظات جي لکائي) سان بلڪل ملن ٿا. جڻ ساڳيو ئي خط آهي.

هي فارسي ملفوظات حضرت حافظ صاحب رحہ جي علمي ادبي ذوق، قرآني معلومات، علم حديث تي گهري نظر، فقہ ۽ تصوف جي مسائل تي اجتهادي دسترس، جي مظهر آهي. ملفوظات عاليہ مان سندن علمي ادبي بلند نظري جي جاڻ پوي ٿي. ملفوظات جي مطالعي مان واضح ٿئي ٿو تہ حافظ الملت رحہ رڳو مڪتبي علم نہ رکندا هئا بلڪ سندن مطالعو ايڏو تہ گهرو ۽ وسيع هيو جو تفسير، حديث، فقہ، منطق ۽ معاني کان وٺي

سلوڪ و تصوف ۽ شعر و ادب تائين پاڻ هر ميدان جا شهسوار هئا. سندن ملفوظات شريف ۾ قرآني آيات احاديث مبارڪ فقہ ۽ تصوف جا اهڙا رموز و اسرار ملن ٿا جن جا مثال عام مشهور متداول ڪتابن ۾ بہ نظر نہ ٿا اچن. حضرت حافظ صاحب رحہ جي زندگي جو هر لمحو احڪام الهي ۽ سنت رسول ﷺ جي اتباع ۽ احياءَ ۾ گذريو آهي. هي روايت ڪنهن بہ عالم يا ڄاڻ واري مسلمان کان ڳجهي ناهي تہ حديث ۽ سيرت جي ڪتابن مطابق سرور عالم ﷺ جي مديني ۾ تشريف آوري مهل انصار جي هڪ قبيلي (بنو نجار) جي معصوم ٻارڙين (نياڻين) جڏهن هيءُ استقبالي نغمو.

"طلع البدر علينا من ثنيات الوداع"

(وداع جي پهاڙين جي اوٽ مان اسان جي شهر يثرب تي اَڄ چوڏهين جو چنڊ طلوع ٿيو آهي) دف وڄائي وڄائي پئي ٻڌايو تہ پاڻ ڪريم ﷺ تاريخ جو پهريون نعتيہ لوڪ گيت ٻڌي ڪري ڏاڍا خوش ٿيا ۽ هيءَ حقيقت بہ "صحاح ستہ" جي احاديث ۾ واضح طور لکيل آهي تہ حضور پاڪ صاحب لولاڪ ﷺ دربادر رسالت جي مقبول ترين شاعر حضرت حسان بن ثابت الانصاري رضي الله تعاليٰ عنہ کي پنهنجي منبر مبارڪ تي وهاري ڪري مسجد نبوي ۾ ذوق ۽ شوق سان سندن نعتيہ ڪلام ٻڌندا ۽ خوشيءَ جو اظهار فرمائي کيس ظاهري انعام عطا فرمائيندا ۽ باطني انعام طور دعائون بہ ڏيندا هئا تہ پوءِ حضرت حافظ الملت رحہ جهڙو عاشق رسول ﷺ حضور سرور ڪائنات جي هن عادت مبارڪ ۽ سنت کي ڪيئن نظرانداز ڪري سگهندو هو. حافظ الملت رحہ درس تدريس مان فراغت کانپوءِ مسجد شريف عارفانہ ۾ يا پنهنجي حجري مبارڪ ۾ يا سندن هٿ راڏل باغ ۾ جماعت جي خاص فقراءَ کان مولود شريف، ڪافيون يا صوفيانہ ڪلام بنان سازن جي فقراءَ جي سوز ۽ درد واري هڪ خاص طرز ۽ سمع واري آهنگ ۾ ٻڌندا ۽ لطف حاصل فرمائيندا هئا. اهڙي ريت جمعتہ المبارڪ، يوم ولادت

رسول الله ﷺ، رجبي شريف، ليلة القدر ۽ عيدين جي موقعي تي ۽ خاص طور تي تبرڪات حرم پاڪ جي زيارت جي موقعي تي اهڙا ڪلام ٻڌندي گريه فرمائيندا هئا. هن ڪان علاوه پنهنجي علمي محفلن ۾ نه رڳو صوفي ۽ سالڪ شاعرن جو عربي فارسي سنڌي هندي ڪلام موقعي محل جي مناسبت سان ٻڌندا هئا بلڪ پاڻ به ٻڌائيندا هئا. ۽ هن سان گڏ پاڻ به فارسي سنڌي ۽ هندي نما سرائڪي زبان ۾ شعر چوندا هئا.

هيءَ ملفوظات جيڪا فارسي زبان ۾ آهي حضرت پير ميان عبدالخالق دامت حياته ميان عبدالستار بائيجوي ڪان وڏي جدوجهد ڪان پوءِ حاصل ڪئي. ان جي اهميت ۽ افاديت کي سامهون رکندي پهرين پير فاروق القادري ان جو اردو ۾ ترجمو ڪيو جيڪو مقبول عام ٿيو. جماعت جا مريد متعلقين ۽ ٻيا اهل علم و قلم جيڪي اردو نٿا ڄاڻن انهن جي آسانيءَ لاءِ پير صاحب جن جي ڪوشش هئي ته ان ملفوظات جو سنڌي ۾ ترجمو ڪيو وڃي ان مقصد لاءِ پير صاحب جن جو انتخاب منهنجي لاءِ اعزاز ۽ عزت جو سبب بڻيو آءِ ڪوشش ڪري اصل ملفوظات کي سامهون رکي سنڌي زبان ۾ ترجمو ڪيو آهي.

ملفوظات شريف ۾نقل 3،2،1 وغيره ڏنل هيو ان جي جاءِ تي معرفت 3،2،1 وغيره جو عنوان ڏنو ويو آهي. هن ملفوظات جي سنڌي ترجمي ۾ ڪو به نقل ۽ مواد نه رهايو ويو آهي جڏهن ته اردو ترجمي ۾ ڪجهه نقل رهجي ويا هئا. ان ڪان سواءِ فارسي واري ملفوظات جي آخر ۾ جيڪي 240 سنڌي بيت ڏنل هئا انهن کي موجوده مروج سنڌي صورتخطي ۾ لکيو ويو آهي. جيئن قارئين ڪرام انهن اهم بيتن ڪان به واقف ٿي سگهن. ائين سنڌي علم ۽ ادب ۾ هڪ نئون اضافو ٿئي.

Scanned with CamScanner

☆ حضرت حافظ صاحب رحہ جو شعري انتخاب:

حضرت حافظ صاحب رحہ جي ملفوظات واري قلمي نسخي جي آخر ۾ اٽڪل 240 ڪلاسيڪ بيت فارسي هندي، سنڌي ۽ سرائڪي جي مختلف صوفي شاعرن جا نقل ڪيا ويا آهن. انهن مان هر بيت، شعر ڏوهيڙي ۽ ڪافي ۾ درد ۽ سوز جو هڪ جهان آهي عشق ۽ محبت جي تڙپ سان معمور هڪ دنيا آهي. محبوب جي ڳولا ۽ تلاش وارا بيقراري اضطراب جي هڪ ڪائنات سمايل آهي. اهڙا پختہ پايہ بلند ۽ اُچي ذوق جا حامل ابيات دوها ۽ ڪافيون ڪو بلند پايہ صاحب ذوق ئي پسند ڪري ۽ جهونگاري سگهي ٿو. انهن بيتن جو ڪاتب بہ ساڳيو آهي. جنهن فارسي ملفوظات ۾ ڏاڍي سهڻي نستعليق خط ۾ لکيا آهن. بيتن واري شروعاتي صفحي تي بسم الله جي پرسان پاسي ۾ متون متون لکيو اٿس تہ "ابيات ڪہ در حضور موفور السرور آنحضرت قبلہ عالم قدس الله سره العزيز باستماع رسيداند" (هي بيت اهي آهن جيڪي قبلہ عالم قدس الله سره العزيز جي وڏي وڌ خوشي بخشيندڙ بارگاهہ (محفل) ۾ پڙهڻ ۾ آيا) ملفوظات جي جامع ۽ ڪاتب مولوي عبيدالله فقير مرحوم جي هن فارسي نوٽ مان ثابت ٿيو تہ اهي بيت وقت بوقت حضرت حافظ صاحب رحہ پنهنجي زبان فيض ترجمان سان اهل محفل کي پڌائيندا رهندا هئا گويا هندي سنڌي ۽ فارسي جا اهي بيت خود حافظ صاحب رحہ جي پسند ۽ سندن پنهنجو انتخاب آهي. جنهن مان ادب عاليہ تي سندن گهري نظر ۽ ذوق لطيف جو پتو پوي ٿو حضرت حافظ صاحب رحہ جو بيتن جو وچور هن ريت آهي.

(1) قاضي قادن بہ (2) بيت.

(2) دادو ديال (ڀڳتي تحريڪ جو سرواڻ شاعر چار (4) بيت

(3) خير محمد فقير (هڪ عدد سرائڪي ڏوهيڙو).

(4) فقير غلام حيدر (هڪ سنڌي بيت)

(5) محمد علي نالي جو ڪو قديم شاعر (هڪ سنڌي بيت).

(6) ميوو تخلص جو ڪو قديم شاعر يا سگهڙ (هڪ سنڌي بيت).

(7) هڪ هندي بيت بنا ڪنهن نالي جي آهي. شايد ڪبير يا دادو ديال جو هجي!

(8) ڦلو چيٽ نالي هڪ قديم سگهڙ يا شاعر (ٻه (2) بيت)

باقي اڪثريت بيت شاه عبداللطيف ڀٽائي رحه جا آهن جن لاءِ ڪاتب نوٽ لکي ٿو ته "ابيات متفرقه ازر ساله شاه عبداللطيف صاحب قبله عالم رحه"

(مطلب ته شاهه عبداللطيف رحه جي ان رسالي جي ان نسخه مان ڪي متفرق بيت ڏجن ٿا. جيڪو رسالو حضرت حافظ الملت رحه جي مطالعي هيٺ رهيو آهي)

هن مان معلوم ٿئي ٿو ته حضرت حافظ رحه جي مطالعي ۾ شاه عبداللطيف ڀٽائي رحه جي رسالي جو خاص قلمي نسخو رهندو هيو. جنهن مان ڪي منتخب بيت پاڻ پنهنجن مجلس ۾ حاضرين مجلس کي ٻڌائيندا هئا. ۽ شاه جي رسالي جا اهي بيت ملفوظات جي پڇاڙي ۾ لکي ڪري مولوي عبيدالله فقير حضرت حافظ صاحب جي هن انتخاب کي اهل ذوق تي احسان ڪندي هميشه لاءِ محفوظ ڪري ڇڏيو.

هن انتخاب جي جتي دادو ديال جهڙي پهچتي فقير جا اڻ لپ سرائڪي لهجي واري هندي جا بيت ملن ٿا اتي سنڌ جي وسريل شاعرن ميوو محمد علي ۽ ڦلوچيٽ جي ڪلام جو انتخاب به ڏنو ويو آهي. جيڪو اجوڪي اديب ۽ محقق لاءِ هڪ تحفو آهي. ۽ سي ڪان وڏيڪ خوشيءَ جي

هي ڳالهه آهي ته هن انتخاب ۾ جتي حضرت روضي ڌڻي سيد نا محمد راشد رحہ جي ڪلام جو نمونو به پيش ڪيو ويو آهي. وري هڪ نئين ۽ عجب جهڙي ھيءَ ڳالهه آهي ته حضرت حافظ صاحب رحہ جي هن انتخاب ۾ سندن مرشد ڪريم حضرت تنبو ڌڻي رحہ سيد حسن شاهه جيلاني رحہ) جي ادبي ذوق جو به هڪ واقعو پيش ڪيو ويو آهي. حافظ صاحب رحہ جي تصنيف ڪيل ملفوظات کان اڳ سندن نالي تي صرف هڪ بيت مشهور هيو. جيڪو ھيءُ آهي.

لطف سڄڻ دمدم قهر سڄڻ گاهه گاهه
هينءَ به سڄڻ واهه واهه هونءَ به سڄڻ واهه واهه

مگر هن انتخاب ۾ ٻيا به سندن بيت دستياب ٿيا آهن. جيڪي جامع ملفوظات جي الفاظ ۾ پيش ڪجن ٿا. جامع ملفوظات لکي ٿو ته حضرت حافظ صاحب علم جي غرور ۽ گهمنڊ ۾ گرفتار ملن لاءِ اڪثر هي مقولو پڙهائيندا هئا.

"پڙهين ڪا ن پچ پري. متان ڪائي وجن تڙي ڪڙي"

پوءِ متون فرمائيندا هئا ته:

علم پڙهيو سون عربي نالو جنهن جو نيڪ
پڙهندي پڙهندي عمر گذري ڪونه آيو تنهن ڪئون سيڪ
جڏهن حرف پڙهيو سين هيڪ ته ورق سڀ وساريا

سرائڪي جي هڪ ڪافي جو ٽلهه به اڪثر پڙهندا هئا:

ناهي حاجت پڙهڻ پڙهائڻ دي
سک رمز وجود وسارڻ (وڃاوڻ) دي

جامع ملفوظات هڪ ٻئي جڳهه تي لکي ٿو ته مقوله آنحضرت از قبله عالم خود (مطلب ته هي بيت حضرت حافظ صاحب جو پنهنجو آهي).

اسان لٽ لئي اسان لٽ لئي
اسان لٽندي چوڙيو ڪفر ۽ اسلام ڏونهين

پنهنجي هڪ ٻئي مقولہ ۾ حضرت حافظ صاحب فرمائن ٿا تہ:

فقير تنهن کي چئجي جنهن جو سڀ ري سري
گهردر وڃي کين کي گهرون ڪيئن گهري

هڪ ٻئي هند پاڻ فرمائن ٿا تہ:

مذهب و ملت عشق الهي
تقويٰ، طاعت وزهد، خرابي

انهيءَ بيت سان گڏ هي ڪافي بہ حضرت حافظ صاحب رحہ جي يادگار آهي. جنهن جو ٿلهہ حضرت سچل سرمست جي هڪ مشهور سنڌي ڪافي مان ورتل آهي. پر حافظ الملت رحہ جي ڪافي جو "انترو" تبديل ٿيل آهي.

توڙي پٽي لڳي سارو جڳ تان ٻي چاتيو
حج پڙهي توڙي طاعت، ڪري سارو شب تا ٻي چاتيو

ياد رهي تہ حضرت سچل سرمست جي ان ڪافي کان متاثر ٿي ڪري حضرت خواجہ غلام فريد بہ هڪ بلند پايہ سرائڪي ڪافي لکي آهي جنهن جو ٿلهہ آهي.

ٿي تابع خلقت سڀ - تان وي ڪيا ٿي پيا
هٿي گم ٿيوڻ مطلب

سرائڪي جو هي بيت بہ حضرت حافظ صاحب رحہ ڏانهن منسوب ڪندي جامع ملفوظات لکي ٿو و مقولہ ديگراز قبلہ عالم رحہ:

ڪوڙ ماتا ڪوڙ پتا ڪوڙ ڪل سنسار
ڪوڙ سونا ڪوڙ رپا ڪوڙي پهرڻ هار

Scanned with CamScanner

ڪوڙ ڪوڙيان نينهن لاهي وسر ڳين ڪلتار
جنهان نال لاوان دوستي سپ جڳ چلڻ هار

هڪ هنڌ جامع ملفوظات لکي ٿو تہ حضرت حافظ صاحب اهڙن پيرن جي باري ۾ جيڪي پيري جي فن ۾ ظاهري طور تہ وڏا فنڪار نظر اچن ٿا پر علم معنوي جي فنون کان بالکل خالي ۽ ڪورا هوندا آهن ڪڏهن انهن لاءِ ڪڏهن هي بيت فرمائيندا هئا.

پير پري ڪيا. شيخي وڏن شڪ
جاڏي آهي حق تاڏي منهن نہ موڳن جو

وري مٿون پنهنجو هي مقولو ورجائيندا هئا تہ

خلق خدا جي ملڻ مون
هڪڙن هيڪڙائي ٻين ٻيائي

بلامبالغہ هن آخري بيت جي ٻئين مصرعي جي هن ”هڪڙن هيڪڙائي“ ۾ حضرت حافظ صاحب جي پنهنجي زندگي جو ڀرپور عڪس نظر اچي ٿو.

مولانا عبيدالله سنڌي رحہ ڀرچونڊي شريف جي خانقاهہ ۽ مدرسي جي علمي افادات ۽ روحاني فيوضات مان مالا مال ٿي ڪري جڏهن مزيد علمي ۽ سياسي فتوحات جي سفر تي روانا ٿيڻ لڳا تہ حضرت حافظ صاحب رحہ الوداع مهل ڪيس دعا ڏيڻ بعد حضرت سچل سرمست رحہ جو هڪ مصرعو زندگي جي نصب العين طور پيش ڪندي ڪيس تلقين فرمايو تہ سچل جي هن قول کي پنهنجي علمي ۽ سياسي ۽ انقلابي زندگي لاءِ رهبر اصول بنائجاءِ تہ ڪاميابي تنهنجا قدم چمندي.

چوڙ گمان گدائي والا
. شمله چا ٻڌ شاهي دا

امام انقلاب (مولانا عبيدالله سنڌي رحه) پاڻ لکي ٿو تہ مان هندوستان کان ڪابل، اتان روس پوءِ وري ايران ۽ ترڪي کان ٿيندي بالاخر سرزمين حجاز وڃي پهتس مان جتي بہ ويس حضرت امام العارفين جي زبان مان نڪتل سچل سرمست رحه جو اهو مصرعو چڻ تہ منهنجي لاءِ روحاني طاقت، ظاهري قوت ۽ ديني شوڪت جو هڪ سرچشمو ثابت ٿيو. مان افغانستان جي بادشاهہ، زار روس جو تختو اونڌو ڪرڻ واري مرد آهن لينن ۽ استالن جهڙن قاهر ۽ جابر حڪمرانن سان دوبدو مليس پر ڪنهن تي بہ منهنجي تڪ نہ پئي پئي. هر ڪنهن کي اکين ۾ اکيون وجهي برابري جي سطح تي ڳالهائيندو هيس. سموري زندگي پنهنجي مرشد امام العارفين رحه جي ڏنل هن تمغہ شجاعت (شملہ چاہئہ شاهي دا) جي نتيجي ۾ ڪنهن جي بہ اڳيان نہ جهڪيس ۽ نہ ئي ڪنهن جي رعب ۾ آيس. ۽ نہ ڪنهن جي اڳيان هٿ ڦهلايم امام انقلاب جي ساري زندگي چڻ تہ

دارا ڪي لئے هي نہ سڪندر ڪي لئے هي
ڪونين ڪي هر چيز قلندر ڪي لئے هي

هن انتخاب ۾ حضرت حافظ صاحب رحه جي حوالي سان هڪ سنڌي بيت حضرت روضي ڌڻي رحمة الله جو سيد تخلص سان آيل آهي.

مڪڻ ڏجي ماڪرن کي ڪتي ڏجي ڪوڙن
بسريون ڏجن تن کي جيڪي تعويذ لکن
رب نہ ڏجي تن کي جيڪي رب گهرن
سيد چوي مرُ تہ سڌ کي ساه ڏين

حضرت حافظ صاحب رحه جي هن انتخاب ۾ سندن مرشد حضرت جيلاني بادشاهہ جو هڪ واقعو لکندي سندن هڪ مصرعو دهرايو ويو آهي. جامع ملفوظات لکي ٿو تہ "وقتي امراهہ مستانہ راکہ، از مستي اظهار اسرار

نموده فرمودند"

چيتو ڪر چري متان چني ڪني ڏار

(مطلب تہ هڪ دفعي ائين ٿيو جو هڪ مستاني مائي مستي ۾ اچي اسرار الهي ظاهر ڪرڻ لڳي تہ حضرت تنبو ڏٺي رحہ مائي کي چيو تہ اي چري هوش ڪر! دوست جي ڳجهہ جون ڳالهيون (اسرار الهي) عام ماڻهن کي نہ ٻڌاءِ متان مالڪ ڪاوڙ جي توکان پنهنجي دوستي چني ڪري توکي الڳ ڪري ڇڏي. ۽ قرب جو ملڪ وڃائي ويهين) مائي حضرت جيلاني رحہ بادشاهہ اڳيان هي مصرعو وراڻيو تہ:

جتي چني ڪندا ڏاري اتون گهري لڌم گهير

مائي مستاني جي جواب جي شرح مولوي عبيدالله فقير رحہ جا ملفوظات فارسي ۾ هن ريت لکي آهي. يعني "وقتيکه مرااز وحدت به کثرت خواهند آور داين بعينه مراد من است که از سوراخ کثرت ببا غيچه وحدت رسيده ام بازاز کثرت بوحدت خواهم رفت" مطلب تہ مائي مستاني چيو تہ اي جيلاني بادشاهہ جنهن وقت مون کي تنهن جي چوڻ موجب پنهنجي ذات کان چني وحدت کان ڪثرت (عالم بالا کان هن دنيا جي قيد خاني) ۾ آڻيندا تہ (مان تہ خوش ٿيندس) ڇوتہ منهنجي پنهنجي خواهش ۽ مراد اها آهي ڇوتہ مان ڪثرت واري سوراخ (ماءُ جي وجود) مان نڪري پوءِ دنيا کي ترڪ ڪري وڃي وحدت واري باغيچي (عالم بالا اندر قرب خداوندي جي باغيچي) ۾ پهتي آهيان. هاڻي وريُ گهران ٿي تہ ساڳئي وحدت واري مڪان ۾ موٽي وڃان. ملفوظات ۾ هڪ روايت آهي تہ ڪنهن طالب حضرت جي بارگاهہ ۾ محبت ۽ عقيدت مان اچي پير پيش ڪيان پاڻ ڪاٺڻ شروع ڪيا پر اڃا ڪچا هئا طالب شرمسار ٿيڻ لڳو تہ حضرت حافظ صاحب محسوس ڪندي هيءُ بيت چيو.

ڪچا پيي قبول آيل آديسين جا
آيا منجهه حضور لتا حق حساب جا

ملفوظات شريف ۾ اهڙا گهڻائي علمي ادبي لطائف ۽ نڪات سمايل آهن. حضرت حافظ صاحب رحہ جي ادبي ذوق علمي ۽ نڪتہ سنجي جي حوالي سان في الحال ايتري تي اڪتفا ڪجي ٿي.

مزيد قارئين ڪرام هن ملفوظات جي پڙهڻ مان حاصل ڪندا.

فقط و السلام

پروفيسر ڊاڪٽر عبدالوحيد انڊڙ

حيدرآباد

مهاڳ

ازقلم: مير حسان الحيدري سهروردي (باني صدر: حافظ الملت اڪيڊمي پرچوندي شريف)

هيءَ هڪ حقيقت آهي جو اولياءَ الله جو گفتو بہ الله جو گفتو هوندو آهي. توڙي جو ظاهر ۾ اهو گفتو الله جي ٻانهي جي زبان مبارڪ مان نڪتل ۽ چيل هجي. اهوئي سبب آهي جو صحابہ ڪرام رضوان الله عليهم اجمعين جي پيروي ڪندي اولياءَ الله جا صحبتي بہ سندن عرفاني، ايماني، ايقاني، قرآن ۽ روحاني نڪتن ۽ گفتن کي ياد ڪندا، لکندا ۽ پوءِ سهيڙيندا هئا، سندن جمع ڪيل ۽ سهيڙيل نڪتن ۽ گفتن کي تصوف جي اصطلاح ۾ ملفوظات جو نالو ڏنو ويو. جيڪو اڄ تائين رواج پذير ۽ جاري ساري آهي. احاديث رسول الله ﷺ وانگر اولياءِ ڪرام جا گفتا ۽ ملفوظات سهيڙيندڙ حضرات بہ وڏ ۾ وڏ احتياط ڪندا هئا، عام طور تي اولياءِ ڪرم جا ملفوظات سندن اي مجلسن ۾ وهندڙ ڪو وڏو اهل علم صاحب عرفان خليفو يا مقرب عالم ۽ اهل قلم اتي جو اتي ئي لکندو رهندو هو، پوءِ ان مسودي کي صاف ڪري صاحب ملفوظات بزرگ جي نظر مان گذاريندو ۽ پوءِ صاف لکي ڪري محفوظ ۽ عام ڪندو هيو. مختلف سلسلن جي بزرگان ڪرام جي ملفوظات جي مطالعي مان معلوم ٿئي ٿو تہ ڪي ملفوظ نگار بي احتياطي بہ ڪندا هئا ۽ ڪيترا ملفوظات جا مجموعا گهڻي عرصي کان بعد هٿ اچڻ وارن ماڻهن هٿ ٺوڪيا (جعلي) بہ لکيا آهن. جيئن تہ چشتي بزرگن جي وڏن مثلاً خواجہ بزرگ سلطان الهند خواجہ غريب نواز، خواجہ قطب الدين بختيار ڪاڪي ۽ حضرت فريد الدين گنج شڪر ڏانهن هي قول منسوب آهي تہ اسان ملفوظات لکيا آهن نہ لکرايا آهن ۽ نہ يادگار ڇڏيا

آهن. پر انهيءَ هوندي بہ انهن ٽنهن بزرگن ڏانهن منسوب ملفوظات فارسي ۽ اردو ترجمي جي شڪل ۾ عام جام ملن ٿا. چشتي بزرگن جي اڪابرن مان رڳو حضرت الاولياءِ محبوب الهيٰ خواجہ نظام الدين اولياءِ دهلوي جا ملفوظات ئي معتبر ۽ مستند خليفن حضرت امير حسن علا سجزي ۽ حضرت امير خورد ڪرماني جن لکيا هئا امير حسن سجزي دهلوي فارسي زبان جا وڏا شاعر ۽ امير خسرو جا دوست هئا سندن لکيل ملفوظات شريف ”فوائدالفواد“ جي نالي سان عام ۽ مشهور آهن. فوائدالفواد جي مقبوليت جي باري ۾ رڳو امير خسرو جي هي روايت ڪافي آهي جو امير خسرو ڪيترائي دفعا حضرت حسن سجزي دهلوي کي عرض ڪيو تہ منهنجي تمام شاعري وٺي ڇڏ ۽ محض اهي ملفوظات (فوائد الفواد) منهنجي نالي تي ڪري ڇڏ. بهرحال منهنجو مقصد هيءَ آهي تہ صحيح معتبر ملفوظات سان گڏ اولياءِ ڪرام ڏانهن منسوب ملفوظات جي ڪي غلط مجموعا بہ ڇپجي عام ٿي چڪا آهن. تنهن ڪري رسول اڪرم ﷺ جي احاديث مبارڪ جيان اولياءِ الله ڏانهن منسوب ڪتابن، ملفوظن، خطن (مڪتوبات شريفن) ۽ رسالن جي لکڻ لکرائڻ ڇاپڻ ڇپرائڻ ۽ سندن ترجما ڪرڻ ۾ بہ اسان کي خاص احتياط، اهتمام، ۽ تحقيق ڪرڻ جي ضرورت آهي. ڇو تہ قرآن مجيد ۽ احاديث رسول ﷺ کانپوءِ تمام عام و خاص خوش عقيدا ماڻهو اولياءِ ڪرام جي لکيل ڪتابن يا انهن جي نالي ڏانهن منسوب ملفوظات، مڪتوبات ۽ رسائل تي ڪامل يقين ۽ ڀروسو ڪندا آهن.

ٻارهين صدي هجري جو دور ننڍي کنڊ جي مسلمانن لاءِ افراتفري، خانہ جنگي معاشي ۽ اقتصادي بدحالي جو دور هو. ننڍي کنڊ ۾ سنڌ کان مدارس ۽ خيبر کان دکن تائين مسلمانن اٽڪل هڪ هزار سال حڪومتون ڪيون پر بادشاهن جي بداعمالين، علماءِ سوءِ جي فتنہ انگيزين، پرتگالين ۽

Scanned with CamScanner

انگريزن جي سياسي شاطرانه چالن، مرهٽن ۽ سکن جي شرارتن ۽ بغاوتن جي ڪري پوري ملڪ ۾ بدامني، قانون شڪني ۽ خانه جنگي جو دور رهيو. انهن حالتن پٽاندر فلسفه قرآن ۽ حڪمت ايمان جي هڪ عظيم ماهر علامه زمان حضرت شاهه ولي الله محدث دهلوي (جنهن جي ذريعي پهريون دفعو علم حديث ننڍي کنڊ جي مدارس ۾ رائج ٿيو) اسلامي غيرت رکندڙ هڪ فاتح بادشاهه احمد شاهه ابدالي کي هندو راجائن ۽ مرهٽن خلاف خط لکي جهاد جي دعوت ڏني. ان دور جي عالمن، فقيرن درويشن ۽ خدا دوست مجاهد صفت مسلمان حڪمرانن باطل قوتن ۽ ملڪي توڙي غير ملڪي وطن دشمنن ۽ اسلام مخالف قوتن خلاف جهاد جو جهنڊو بلند ڪيو. سالار سلسله عاليه نقشبنديه حضرت احمد فاروقي مجدد الف ثاني دين اڪبري خلاف قلمي ۽ علمي جهاد ڪيو. غرض ٻارهين صدي جي آخري دور کان وٺي تيرهين صدي پوري ۽ چوڏهين صدي جي اڌ تائين حق جا علمبردار باطل قوتن خلاف هر طرح سان جنگ جوٽيون آيا. ننڍي کنڊ جي سياسي سماجي، مذهبي ۽ روحاني تاريخ جي مصدرن ۽ ماخذن کي غور سان ڏٺو وڃي تي صاف معلوم ٿئي ٿو جو سنڌ ۽ هند جا مدرسا، مساجد، آستانا ۽ خانقاهون باطل قوتن، جابر حڪمرانن، ۽ غير ملڪي عيارن خلاف جنگ جا محاذ ۽ مورچا بڻيل هئا.

جيڪڏهن مدرسن جا سرفروش استاد ۽ شاگرد، حق پرست آستان ۽ خانقاهن جا مجاهد پير ۽ مريد ۽ مساجد جا حق گو امام ۽ خطيب ۽ مولوي پنهنجي جدوجهد کي گذريل ٻه سو سالن کان جاري نه رکيون اچن ها ته اڄ ٻه اسان غلام هجون ها. تاريخ جي وهڪري جو رخ موڙيندڙ انهن خانقاهن ۽ مدرسن مان هڪ خانقاه جو نالو "پرچونڊي شريف" آهي.

تاريخ عالم ۾ هن ڳوٺڙي جو اهو مقام آهي جيڪو ايران عراق جي

سرحد ويجهو واقع ٻن ڳوٺن گيلان ۽ سهرورد جو مقام آهي. "گيلان" حضرت پيران پير دستگير غوث الاعظم شيخ عبدالقادر جيلاني جو ڳوٺ هيو ۽ "سهرورد" سلسلہ سهروردیہ جي باني شيخ الشيوخ حضرت شيخ شهاب الدين سهروردي جي ڳوٺ جو نالو آهي. اڄ اهي ڳوٺ موجود آهن يا الاءِ ڪونهن. پر انهن بابرڪت ڳوٺن جا نالا تاريخ جي هر ڪتاب جا روشن ۽ سنهري عنوان بڻجي ويا آهن. بالڪل ساڳيءَ ريت حضرت حافظ الملت جنيد زمانہ اما العارفين حافظ محمد صديق قادري نقشبندي سهروردي جي نسبت جي ڪري ڀرچونڊي جي نالي کي بہ شريف جي نسبت ڏيئي ڪري ڀرچونڊي شريف لکيو ويندو آهي. تاريخ تصوف هجي يا تحريڪ آزادي وطن، جهاد پتن منارو هجي يا خانقاهي نظام جي انقلاب جي تاريخ هر مقام تي ڀرچونڊي شريف جي امام وقت جو نالو اڳيرو نظر ايندو. موجوده پاڪستان جي تمام صوبن کان نڪري ڪري سندن فيض جون برڪت ڀريون نهرون ۽ نديون افغانستان، ايران، ترڪي، روس ۽ حرمين شريفين ۾ مقيم ماڻهن تائين وڃي پهتيون.

حافظ الملت جي ذات والا صفات مرجع الخلائق هئي سندن محبوب شخصيت کي هڪ اهم مرڪز جي حيثيت حاصل ٿي چڪي هئي ۽ سندن هر خليفو پنهنجي جاءِ تي تحريڪ ۽ اداري جو ڪردار ادا ڪندي نظر اچي ٿو. ديوبند کي برصغير (ننڍي کنڊ) جي ديني مذهبي ۽ سياسي تحريڪن جو مرڪز ڪوٺيو ويندو آهي. پر تاريخ کان باخبر احباب ڄاڻيندا آهن تہ خود ديوبند کي بہ انگريز دشمني ۽ آزادي وطن لاءِ اڀارڻ واري شخصيت جو نالو "امام انقلاب مولانا عبدالله سنڌي" آهي. جيڪو حضرت حافظ الملت امام الاحرار حافظ محمد صديق القادري (ڀرچونڊي شريف جي فيضان جي صدقي سک مذهب ڇڏي مسلمان ٿيو ۽ پنجابي مسلمان

هوندي ٻه پنهنجي ذات کي مرشد جي ذات ۾ فنا ڪري هميشه پاڻ کي سنڌي سڏائيندو ۽ پنهنجي نالي جي پنيان سنڌي لکندو هو. مولانا عبدالله سنڌي لاءِ حضرت حافظ الملت جو فرمان هو ته "اي عبيدالله! تون اسلام جي خاطر پنهنجا پيءُ ماءُ ڇڏيا آهن، هاڻي تنهنجا "پيءُ ماءُ" اسان آهيون". مولانا سنڌي حضرت مالڪان جي هن پيار ڀرئي جملي کي هميشه دهرائيند ورجائيندا ۽ هر ڪنهن کي ٻڌائي هن ڳالهه تي فخر ڪندا هئا.

مولانا سنڌي ابن الصديق ٻڻجي حضرت سيدنا سلمان فارسي وانگر هميشه هميشه لاءِ "ابن الا سلام" ٿي ويا. حافظ الملت حضرت مالڪان جو علمي ۽ روحاني فيض خليفه غلام محمد دين پوري، حضرت سيد تاج محمود امروٽي ۽ متڪلم اسلام حڪيم الامت امام انقلاب مولانا عبيدالله سنڌي جي واسطن سان اڪثر بيشتر علماءِ ڪرام ۽ فقراءِ کي حاصل ٿيو آهي. عربي زبان و ادب جي نابغه روزگار اديب، محقق تحريڪ اسلامي جي بين الاقوامي مبلغ مولانا ابو الحسن علي ندوي جي تحريرن موجب خليفه غلام محمد دينپوري جي ذريعي حافظ الملت حضرت مالڪان جو روحاني فيض شيخ الاسلام مولانا حسين احمد مدني بلڪ حضرت شيخ الشيخ عبدالقادر رائي پوري کي ٻه حاصل ٿيو. جنهن جو ذڪر مولانا مدني پنهنجي آتم ڪهاڻي "نقش حيات" ۾ ۽ ابو الحسن علي ندوي پنهنجي تاريخي ڪتاب "پراني چراغ" ۾ ڪيو آهي. اهڙي ريت حافظ الملت حضرت مالڪن جو روحاني ۽ ديني فيض تاج المشائخ و العلماءِ مولانا تاج محمود امروٽي جي ذريعي هند، سنڌ، پنجاب، سرحد ۽ بلوچستان جي هزارين ديوبندي، بريلوي ۽ اهل حديث علماءِ کي مليو. هيءُ ڳالهه ڪنهن ٻه ڄاڻ واري کان لڪل ناهي ته شاهه ولي الله محدث دهلوي جي فلسفه قرآن ۽ فلسفه حديث ۽ سنڌن علم الڪلام کي جيتري قدر حضرت مولانا عبيدالله

سنڌي سمجهيو هو اوترو ڪوبہ ديوبندي يا غير ديوبندي عالم مفڪر ۽ محقق هرگز نہ سمجهي سگهيو هو. "حجت الله البالغہ" هجي يا لمعات سطعات ۽ همعات جا رسالا هجن انهن جي افهام تفهيم تفسير ۽ تشريح لاءِ سڀ جا سڀ مولانا سنڌي جا شاگرد ۽ پوئلڳ آهن ۽ مولانا سنڌي جي تمام فڪر فلسفي ۽ حڪمت و دانش جو ماخذ. مصدر ۽ مرڪز امام العارفين حافظ الملت حضرت حافظ محمد صديق (ڀرچونڊي شريف) جي ذات گرامي، سندن خانقاه عاليہ ۽ مدرسو آهي. شايد نہ بلڪ يقينا اهڙي ذات، اهڙي خانقاه اهڙي مدرسي ۽ مسجد لاءِ ئي حضرت مولانا جامي فرمايو آهي تہ خوشا مسجد و خانقاهي ڪہ باشد هميشہ در و قيل و قال محمد ﷺ. حضرت حافظ الملت جي خانقاه گذريل ڏيڍ صدي ڪن ڪان رشد و هدايت ۽ عرفان جو مرڪز بڻيل آهي ۽ اڄ سوڙو مخلوق خدا سندن مسجد مدرسي ۽ خانقاه شريف مان ديني مذهبي روحاني ۽ علمي فيض پرائي ٿي ۽ جيڪو بہ هن آستاني تي آيو آهي مالڪن جي ڀنڊار مان جهوليون ڀري ڪٺي ويو آهي خالي ڪوبہ نہ موٽيو آهي.

حضرت حافظ الملت رڳو ڪتابي بزرگ نہ هئا بلڪ ڪردار سازي ۽ تعمير سيرت جا وڏا ماهر ۽ استاد هئا. شايد اهوئي سبب آهي جو علوم ظاهري ۽ باطني جي مهارت جي باوجود انهن ڪتابن لکڻ بدران عظيم انسان ۽ اڪابر ماڻهو پيدا ڪيا. جن جي احوال و آثار ۽ افڪار و ڪردار تي اڄ يونيورسٽيون تحقيقي ڪم ڪن ٿيون. پر تنهن هوندي بہ حافظ الملت ڪتاب ۽ قلم ڪان بالڪل خالي ۽ وانجها نہ رهيا ۽ سهڻي سلوڻي سادي ۽ مٺڙي سنڌي شاعري ۾ "رسالو سلوڪ جو" لکي ڪري ڪيترن اديبن شاعرن ۽ محققن ڪان گوءِ ڪڻي ويا.

حضرت مالڪان (حافظ الملت) جا علمي ادبي ۽ تصنيفي ڪارنام

اٽڪل هڪ صدي کن تائين اهل علم و نظر بلڪ هر عام و خاص کان پوشيده رهيا ۽ اڄ کان اٽڪل پنجويهه سال اڳ محب مڪرم، سجاده نشين، درگاهه عاليہ پرچونڊي شريف کي معلوم ٿيو تہ حضرت حافظ الملت جي "ملفوظات شريف" جو هڪ قلمي نسخو "بائجي شريف" جي سجاده نشين ميان عبدالستار وٽ آهي. پير صاحب آف پرچونڊي شريف جي تمام گهڻي ڪوشش ڪانپوءِ ملفوظات جو اهو قلمي نسخو ۽ هن سان گڏ "رسالو سلوڪ جو" قلمي نسخو حاصل ٿيو. ملفوظات شريف جو اردو ترجمو پرچونڊي شريف جي پهرين مورخ، تذڪره نگار استاذ العلماءِ مولانا سيد مغفور القادري مرحوم جي لائق فرزند ۽ سجاده نشين عزيزم پير سيد فاروق القادري (ايم-اي) جن وڏي محنت ۽ محبت سان ڪيو ۽ رسالو سلوڪ جي ترتيب و تدوين ۽ تشريح و تحقيق جو ڪم هن عاجز ۽ ناچيز خاڪسار جي حصي ۾ آيو. الحمدلله جو "رسالو سلوڪ جو" مقدمہ ۽ شرح سان "حافظ الملت اڪيڊمي" پرچونڊي شريف پاران شائع ٿي چڪو آهي.

ملفوظات شريف ۽ رسالہ سلوڪ کان علاوه حضرت حافظ الملت جي قديمي ڪتب خاني مان هڪ مجموعو احاديث رسول اڪرم ﷺ بہ هٿ آيو آهي. هي مجموعو ڇاهٺ 66 حديثن تي مشتمل آهي ۽ هر حديث جو شرح، سهڻي، ساده ۽ سلوڻي فارسيءَ ۾ ترجمو بہ ٿيل آهي. حديثن جو اهو مجموعو حضرت حافظ الملت جي پنهنجي هٿ مبارڪ جو لکيل آهي هن خاڪسار هن مجموعي جو سنڌي ۾ ترجمو ڪيو آهي ۽ حديثن جي تشريح ۽ تخريج بہ ڪئي آهي.

سنڌ ۽ بلوچستان جا هزارين مريد، فقراءِ ۽ عقيدتمند سنڌي هجڻ جي ڪري ملفوظات شريف جي اردو ترجمي مان چڱي ريت فيض حاصل نہ پيا ڪري سگهن. تنهن ڪري هي خاڪسار گذريل پنج ست سالن کان اعلان

ڪندو رهيو آهي جو ملفوظات شريف جو سنڌي ترجمو ۽ ملفوظات شريف جا ڪي حصا ترجمو ڪري بہ چڪو هو. پر بزرگن جي فرمان موجب ع اين سعادت بزور بازو نيست! چناچہ مونکي ڏاڍي خوشي ٿي. جڏهن منهنجي مهربان دوست ۽ عزيز ترين جماعتي ڊاڪٽر عبدالوحيد انڍڙ (ايڊيشنل ڊائريڪٽر ٽيچرس ٽريننگ انسٽيٽيوشن سنڌ. حيدرآباد) ٻڌايو تہ هو صاحب حضرت حافظ الملت جي ملفوظات شريف جو سنڌي ترجمو مڪمل ڪري ڪمپوز بہ ڪرائي چڪو آهي. فجزاه الله احسن الجزاء! عزيزم ڊاڪٽر عبدالوحيد انڍڙ جي علم نوازي ۽ حسن ظن آهي جو هن پنهنجي ڪيل ترجمي جو مهاڳ لکڻ لاءِ مون جهڙي ناڪاره کي چونڊيو اٿس. بهرحال "حال پريان نال" مطابق اهي چند اکر ڊاڪٽر انڍڙ صاحب جي لاءِ لکيا اٿم. شل حضرت مالڪان جي صدقي اهي اکر بارگاهہ الاهي ۾ قبول پون ۽ "ملفوظات مالڪان" جو هيءُ ترجمو اهل دل ۽ صاحب ذوق ماڻهن وٽ مقبوليت حاصل ڪري. آمين.

ڊاڪٽر عبدالوحيد انڍڙ سنڌ جي هڪ درويش صفت ۽ فقير دوست قوم انڍڙ جو نيڪ بخت سعادت مند ۽ باذوق صاحب علم و دانش آهي. هڪ نيڪ دل علم پرست ۽ علم پرور فقير جو قابل فخر فرزند آهي. انڍڙ قوم جو روحاني مسلڪ سهروردي آهي ۽ هي قوم گذريل ساڍا ست سو سالن کان حضرت غوث العالمين شيخ الاسلام شيخ بهاءُ الدين زڪريا ملتاني ۽ سندس سوٽ ۽ خليفي نواب الاولياءِ حضرت موسيٰ رح سنجرپور واري پانڌي هلي اچي ٿي. ضلع سکر ضلع گهوٽڪي ۽ ضلع شڪارپور جي مختلف ڳوٺن ۾ جيئن تہ (1) ڳوٺ ميان صاحب. (2) قبا جامي. (3) ٻگا شيري چيچڙو شريف. (4) هاليجي شريف وغيره ۾ انڍڙ بزرگن درويشن ۽ فقيرن جون خانقاهون آستانا ۽ مدرسا اڄ سوڌا موجود ۽ آباد آهن. انڍڙ قوم

۾ ميان جامي عليه الرحمه، ميان محڪم الدين، ميان محمد مستقيم، ميان محمد مقيم، حضرت بگا شير ۽ انهن کان علاوه هن آخري دور ۾ حضرت ميان ابوبڪر، ميان فتح الدين، ميان زين العابدين، ميان محمد صابر جهڙا اهل دل درويش با صفا ۽ مولانا ميان حماد الله هاليجوي جهڙا برک عالم ۽ خانقاه نشين بہ قابل ذڪر انيڙ فقير ٿي گذريا آهن. انيڙ قوم تيرهين صدي جي بزرگ عالم ۽ باڪمال مجدد کي ڪڏهن بہ فراموش نہ ڪري سگهندي منهنجي مراد حضرت العلامه محدث ڪبير استاذ العلماءِ شيخ الحديث والتفسير مولانا نذر محمد انيڙ پنگوي جي ذات آهي. مولانا پنگوي جي ذات رڳو با ڪمال نہ بلڪ جامع ڪمالات هئي. سنڌ، پنجاب ۽ بلوچستان، رياست بهاولپور جا ڪيترا برک عالم اهڙا گذريا آهن جن دارالعلوم ديوبند ۽ مدرسہ مظهر الاسلام بريلي شريف وغيره کان سند فراغت ۽ دستاز فضيلت حاصل ڪرڻ کان پوءِ اچي مولانا نذر محمد انيڙ پنگ شريف واري وٽ تحصيل علم لاءِ گوڏا کوڙيا.

منهنجو مهربان دوست ۽ ملفوظات مالڪان يعني گنجينه عرفان جو مترجم ڊاڪٽر عبدالوحيد انيڙ بہ، انيڙ قوم جي انهن خوش قسمت قافلہ سالارن جي لڙي مان آهي جن جو بابرڪت ذڪر مان مٿي ٻڌايو اٿم. منهنجي لاءِ خوشيءَ جي ڳالهہ آهي جو مان ناچيز طالب العلم بہ انيڙ بزرگن مشائخن ۽ عالمن جي آخري نشاني شيخ القرآن والحديث علامة العصر حضرت مولانا نظر محمد پنگ واري جي ادنيٰ شاگردن مان آهيان، ڪنهن بزرگ سچ چيو آهي تہ ع "بلبل همي کہ قافيہ گل شود بس است" بلبل جي لاءِ اهو فخر بہ ڪافي آهي جو هو گل جي هم قافيہ آهي. ۽ هن خاڪسار جي لاءِ اها نسبت ڪافي آهي جو هيءُ عاجز انيڙ قوم جي نامور محدث مفسر علامہ زمان جو شاگرد بلڪ سندن شاگرد مولانا عبدالرزاق چشتي ڏهر

پنگوي جو بہ شاگرد آهي. چو تہ سندن وصال مبارڪ ڪانپوءِ ساڳي مدرسي جامعہ مسجد پنگ شريف تعلقہ صادق آباد ۾ ئي تڪميل تعليم جا مرحلا طي ڪيا هئا. ڳالهہ ڪاڏهون ڪان ڪاڏهي نڪري وئي ۽ "لذيذ بود حڪايات دراز ترگفتم" بهر حال ملفوظات مالڪان جو هيءُ ترجمو ڊاڪٽر عبدالوحيد انڍڙ صاحب وڏي محنت، احتياط ۽ خلوص سان ڪيو آهي! مان اميد ڪيان ٿو تہ جماعت ۾ قبول عام جو شرف حاصل ڪندو.

پرچونڊي شريف جي بزرگن مشائخن ، طالبن ۽ اڪابرخليفن جو ذڪر جڏهن بہ ٿيندو تہ تاج العلماءِ والفقراءِ مولانا تاج محمود امروٽي ، خليفہ غلام محمد دين پوري ۽ امام انقلاب حڪيم الامت شارح فلسفہ ولي الله مولانا عبد الله سنڌي جن جي ذڪر ڪان سواءِ ڳالهہ هرگز نہ ٺهي پر خانقاه عاليہ پرچونڊي شريف جا گهڻا فقراءِ، طالب، علماءِ ۽ اهل فڪر مذڪوره تنهن خليفن جي ذڪر مذڪور ڪان گهٽ ڪري پاسيرا (پاسي پر) رهندا آهن. ۽ ڪي سخت مزاج دوست انهن ٽنهن بزرگن ڪي جماعت جو فرد ۽ رڪن ڪين سمجهندا آهن. حالانڪ اهو رويو حقيقت جي ابتڙ آهي. تاريخ واقعات شهادتون ۽ حقائق صاف ٻڌائن ٿا تہ اهي ٽي بزرگ حضرت مالڪان حافظ الملت عليہ الرحمہ جي اڪابر خلفاءِ مان شمار ٿيندا اچن ٿا ڪنهن بہ دور جي سجاده نشين انهن ٽنهي بزرگن ڪي حضرت مالڪان جي خلافت ۽ نيابت ڪان الڳ ۽ ڌار نہ ڪيو آهي جنهن جو سڀ ڪان وڏو ثبوت هي آهي جو خانقاه عاليہ پرچونڊي شريف جي پهرين تذڪره نگار ۽ مورخ استاذ العلماءِ سيد المشائخ علامہ مغفور القادري پنهنجي مستند مقبول مشهور تذڪره عباد الرحمان ۾ ٽنهن بزرگن جو ذڪر وڏي عقيدت ۽ محبت سان ڪيو آهي. ۽ سندن علمي ۽ روحاني مقام ڪي خراج عقيدت پيش ڪيو آهي. علامہ مغفور القادري جي صاحب سجاده ۽ صاحب فضل و ڪمال فرزند علامہ سيد

فاروق القادر سلمہ اللہ تعالي بہ جام عرفان جي مقدمہ ۾ انهن ٽنهن بزرگ
ڪي زبردست خراج عقيدت پيش ڪندي سندن علمي روحاني تبليغ ۽ فنئ
مقام تي جامع تبصرو ڪيو آهي. الغرض خانقاه عاليہ پرچونڊي شريف
وابستہ تمام اڪابر اهل علم ۽ سڄاڻ فقراءِ انهن بزرگن جو نہ صرف احتر
ڪندا هئا. بلڪ انهن ڪي جماعت پرچونڊي شريف جا نمائدا ۽ سڄاڻ خلفاءِ
تسليم ڪندا هئا. ديوبند هجي يا هن اداري سان لاڳاپيل ٻيا علمي ۽ فقهي
ادارا هجن. انهن سڀن ڪان وڌ توحيد پرستي شرڪ ۽ بدعات ڪان بيزاري هر
قول ۽ فعل ۾ سنت رسول ﷺ جي پوءِ واري اوهان ڪي خانقاه عاليہ
پرچونڊي شريف ۾ نظر ايندي ۽ محسوس ٿيندي. ۽ ان جا اثرات مٿين
مرڪزن ۾ بہ موجود رهيا آهن.

مٿي ذڪر ڪيل ٽنهن خليفن جي سجاده نشين ۽ سندن جماعتن
جي اهل فڪر عالمن، اديبن ۽ دانشورن ڪي خانقاه عاليہ پرچونڊي شريف
جي پليٽ فارم تي گڏ ڪرڻ ۽ گڏجي ڪري حضرت حافظ الملت جي مشن
تحريڪ ۽ فڪر ڪي نہ رڳو ننڍي ڪنڊ (هند و پاڪستان) ۾ بلڪ پوري دنيا ۾
ڦهلائڻ لاءِ ڀرپور ڪوشش وٺڻ ۽ هن تحريڪ ڪي هٿي ڏيڻ ۾ خانقاه عاليہ
پرچونڊي شريف جي موجوده سجاده نشين پير عبدالخالق صاحب قادري
مدظله العالي و دامت برڪاتهم جو وڏو ڪردار آهي.

پير صاحب جن گذريل ويهن سالن ڪان خانقاه عاليہ جي علمي
تعليمي روحاني ۽ تبليغي امور ۾ تمام گهڻي دلچسپي وٺن ٿا. اهل علم و
قلم سان هميشہ رابطي ۾ رهڻ جي ڪوشش ڪندا آهن. ڊاڪٽر عبد
الوحيد انڍڙ ڪي بہ پنهنجي محبت جي ڄاري ۾ اهڙو ڦاسايو اٿن جو هاڻ خود
شڪار ڪي اها انتظاري رهندي آهي جو اهو ڏينهن ڪڏهن ايندو جو مان
وڃي شڪاري جي خدمت ۾ پاڻ ڪي پيش ڪيان. امير خسرو دهلوي هن

مضمون کي ڪيڏو نہ سهڻي نموني پيش ڪيو آهي.

همه آهُو ان صحرا سَرِ خود نِهاده برکف.

بہ اميد آنڪ روزي بہ شڪار خواهي آمد.

صحراءِ تر جا تمام هرڻ پنهنجا سر هٿيلي تي کنيون بيٺا آهن.

(رڳو) هن اميد تي جو متان ڪڏهن اوهان هن ٻاسي شڪار لاءِ تشريف وٺي اچو!

حضرت مالڪان جي ذڪر خير جي لذت ۾ ہ اکر وڏي ڪري هڪ مضمون جي شڪل اختيار ڪري ويا آهن پر هاڻ قارئين ۽ ڪتاب جي وچ ۾ گهڻي رڪاوٽ بڻجڻ نہ ٿو چاهيان دعا آهي تہ الله تبارڪ و تعالي جيڪو لوح و قلم جو مالڪ آهي منهنجي عزيز دوست ڊاڪٽر عبدالوحيد انڊڙ ۽ مون گنهگار جي قلم مان نڪتل ۽ لکيل اهي چند اکر قبول فرمائي ۽ ملفوظات مالڪان کي شرف قبوليت جو رتبو عطا فرمائي.

اين دعا ازمن واز جملہ جهان آمين باد!

چانديہ هائوس

اوٻاڙو (ضلعو گهوٽڪي)

4 اپريل 2008ع

هيچمدان:- مير حسان الحيدري سهروردي

باني صدر: حافظ الملت اڪيڊمي

درگاهہ عاليہ پرچوندي شريف.

ڀاڱو پهريون

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

پاڳو پهريون

سوانح عمري حضرت ملڪان رح

جنيد وقت سيد العارفين حضرت حافظ محمد صديق پرچوندوي نور الله مرقده عليہ جن جي شخصيت ۽ سندن تعارف

☆**نام گرامي:** اسم مبارڪ محمد صديق ۽ رسم و نشان "مالڪان"، "خاڪ راه درد مندان طريق"

☆ **القاب:** حافظ الملت، امام العارفين، جنيد وقت، قطب الاقطاب، رئيس الاولياءُ امام السالڪين شيخ المشائخين وغيره.

☆ **ولادت:** حافظ الملت رحمہ جي عمر مبارڪ چوهتر سال آهي ۽ ڪا شيءَ جي هڪ سهڻي سرتي سندن تاريخ وصال10 جمادي الثاني 1308 هجري لکيل آهي. هن حساب سان سندن ولادت جو سال پهرين رمضان المبارڪ بروز خميس سن 1234هجري ٿيندو.

☆ **ولادت جي خوشخبري:**

سندن والد ماجد جو نالو ميان محمد ملوڪ هو. سندن گذران پوک تي هيو. هڪ پيري هڪ بزرگ جو سندن زمين سان لاڳيتي بادشاهي سڙڪ جي ڪناري تان گذر ٿيو. جتي حضرت جن جو والد ماجد حضرت ميان محمد ملوڪ هَرُ ڪاهي پيو. اهو بزرگ گهوڙي تان لهي حضرت ميان صاحب سان ڏاڍي عزت ۽ مان سان مليو. ۽ وڏي شفقت ۽ محبت سان خير ۽ عافيت پڇيائين ۽ پوءِ وري ادب سان پوئين پير هلي ڪري وڃي پنهنجي گهوڙي تي سوار ٿيو. ڪجھ ڏينهن ڪانپوءِ اهو ساڳيو بزرگ وري انهيءَ رستي سان

گذريو ته ميان صاحب هن ڏينهن به پنهنجي ٻني تي بيٺا هئا. هن دفعي ميان صاحب پاڻ هلي ڪري مسافر بزرگ کي وڃي مليا. پر بزرگ ڪو خاص توجه نه ڏنو رڳو رواجي طور هٿ ملايائين ۽ روانو ٿي ويو. بزرگ کي خادم عرض ڪيو ته سائين هڪ ئي شخص سان ملاقات ۾ ايڏو فرق ڇو. بزرگ فرمايو ته پهرين دفعي مان هن جي تعظيم انهيءَ لاءِ ڪئي هئي جو انهيءَ جي پيشانيءَ ۾ مرد ڪامل جو نور پئي چمڪيو پر اهو نور هاڻي ٻئي جاءِ امانت ۾ منتقل ٿي چڪو آهي.

ٻيو واقعو ساڳئي ريت بزرگ جو وري هن ريت آهي ته حضرت حافظ الملت رحه جڏهن احمد پور لمه (صادق آباد جي آباد ٿيڻ کان اڳ وارو تعلقو) جي هڪ مشهور ڳوٺ ماڙي جندو خان ڏهر ۾ پڙهندا هئا ته حضرت خواجه صاحب السير رحه جو هن وستي (ماڙي جندو خان) کان گذر ٿيو ته پاڻ خادم کي فرمايائون ته "مونکي هت هن مڪتب مان ڪنهن ڪامل جي خوشبو اچي ٿي". خادم عرض ڪيو ته سائين! هڪ ٿان ڪاڏي جي ڪپڙي جو وٺي ڪري شاگردن ۾ ورهائجي ته پاڻهي خبر پئجي ويندي. خادم ڪپڙا ڏيڻ جي لاءِ هڪ هڪ شاگرد کي گهرائي پيش ڪري ٿو. ۽ حضرت خواجه صاحب السير رحه پنهنجي پاڪ هٿن سان ڪنهن کي ڪرتي جو ڪپڙو ته ڪنهن کي وري چادر جو ڪپڙو عنايت فرمائي رهيا آهن. طالب علم دستور موجب هڪ ٻئي کان اڳ وڃڻ جي ڪوشش ڪن ٿا. پر هڪڙو ٻار (طالب علم) هڪڙي ڪنڊ ۾ بيٺو پري کان نظر پچائي حضرت خواجه رحمة الله کي ڏسي رهيو آهي. جڏهن سمورا طالب علم فارغ ٿي ويا ته حضرت خواجه رحمة الله هن ٻار کي گهرائي چادر ڏيڻ جو ارادو فرمايو ٻار عرض ڪيو ته حضرت مان ته اهڙي چادر جوخواهشمند آهيان جيڪي نه پراڻي ٿئي ۽ نه تنگ ٿئي ۽ نه ڦاٽي. حضرت خواجه ٻار کي چادر عنايت ڪندي خادم کي فرمايو ته هيءُ اهو ٻار

آهي.....!

اهو سيراني بزرگ رحہ جنهن حافظ الملت رحہ جي جنم کان اڳ آمد جي پيش گوئي ڪئي هئي. اهو ساڳيو ئي بزرگ آهي جنهن ماڙي جندو خان ڏهرجي مدرسي ۾ وقت جي قطب جي سڃاڻ ڪري هڪ قسم جو اعلان فرمايو تہ جنهن قطب تاري جي نور جو نظارو مان پرچوندي لڳ شاهي (بادشاهڻ) سڙڪ جي ڪناري ڳوٺ پرچوندي شريف جي پرسان ڪيو هو. اهو هاڻي جندو خان جي ماڙي ۾. ”اقرا باسم ربك الذى خلق“ تي عمل ڪندي هت ظاهري علم پرائي ٿو. جڏهن حضرت خواجہ رحمتہ الله عليہ ماڙي جندو خان واري مدرسي ۾ حضرت حافظ الملت رحہ کي خرقہءِ روحاني طور پنهنجن هٿن مبارڪن سا ن چادر عنايت ڪئي تہ حافظ الملت رحہ جن جي عمر مبارڪ ان وقت ست 7 سال کن هئي جنهن مان ثابت ٿئي ٿو تہ حضرت جن جي ولادت جو سال 1234ھ بالڪل درست آهي.

هي ٽيون واقعو حضرت حافظ الملت محمد صديق جن جي ولادت ۽ رمضان المبارڪ جي چنڊ ڏسڻ سان تعلق رکي ٿو. جماعت جي وڏن فقيرن ۽ خاندان جي بزرگن کان روايت آهي تہ حضرت حافظ الملت رحمة الله جي ولادت پهرين رمضان المبارڪ واري رات ۾ ٿي هئي هن رات شايد جهڙ ۽ مينهن جي ڪري چنڊ نظر نہ آيو. صبح جو ماڻهن ۾ روزي رکڻ جو چوهول ٿيو تہ حضرت حافظ الملت رحمة الله عليہ جي والده ماجده ٻڌايو تہ اڄ سحري جي وقت کان وٺي ٻار کير نہ پيتو آهي. اٿين ماڻهن انهيءَ شهادت تي روزو رکيو ۽ پوءِ ساري رمضان ۾ هن روزي جي وقت کير نہ پيتو. هن واقعي کي سامهون رکندي جڏهن تقويم تاريخي (عبدالقدوس هاشمي) جو مطالعو ڪبو تہ 1234ھ ۾ پنجشنبہ (خميس) جو ڏينهن رمضان المبارڪ جو پهريون روزو ٿيندو. انهيءَ حساب سان بہ سندس ولادت مبارڪ

Scanned with CamScanner

1234ھ ۾ بلڪل درست ۽ صحيح نظر اچي ٿي.

☆ **سندن حسب نسب:**

حضرت حافظ الملت رحمة الله جن جو قوم قبيلو، ذات ۽ وطن متنازعہ رهيو آهي. عام طرح سان سندن ذات سميجو مشهور آهي. جيڪي سنڌ جي سماٽ قبيلن مان ليکجي ٿي. هڪ روايت مطابق سندن خاندان عرب کان ڪيچ (مڪران) جي رستي سنڌ ۾ داخل ٿيو ۽ پرچونديءَ شريف کان اتر پاسي ٻن ٽن ميلن جي مفاصلي تي شاهي (بادشاهڻ) سڙڪ جي ڪپ تي آباد ٿي ويو.

☆ **تعليم:**

حضرت حافظ الملت رحہ ننڍ ڪنهن وڏاءُ جي ڄمندي ڄام هو. ۽ نيڪ بخت ۽ سعادت آثار طالب علم کي جڏهن قرآن مجيد جي قاعدي لاءِ پرچونديءَ شريف جي هڪ ويجهڙي ڳوٺ ۾ سندن والده ماجده حافظ محمد موسيٰ پنهور رحہ وٽ ويهاري آئي تہ هڪ نيڪ بخت استاد کيس قاعدو پڙهائي قرآن مجيد ۾ روان ڪري والدين کي چيو تہ هاڻي ڪنهن وڏي درسگاه ۾ داخل ڪرايو تہ بهتر ٿيندو. ائين والده کيس وري راڄنپور (لڳ اُباوڙي) جي مدرسي ۾ ويهاري آئي. مدرسي جي مهتمم ۽ مدرس ميان صاحب ميان محمد عثمان (وڏي) هار جي پيشاني ۾ جڏهن علم لدني روحانيت جا آثار ۽ نور ڏٺو تہ حيرت ۾ پئجي ويو. ۽ تمام ٿوري عرصي ۾ کيس هڪ اڌ سيپارو حفظ ڪرائي چيو تہ امڙ! هن هاڻي حضرت سيد حسن شاه جيلاني جي بابرڪت مدرسي سوئي شريف ۾ داخل ڪرايو ڇوتہ هن جي ظاهري توڙي باطني علوم جو حصو لوح محفوظ مطابق سوئي شريف ۾ ئي لکيل آهي. ائين ميان محمد عثمان رحہ (باني مدرسہ راڄنپور) جي صلاح مطابق کين سوئي شريف جي ديني روحاني مدرسي ۾ داخل ڪرايو ويو. بهرحال

سوئي شريف جي مدرسي مان قرآن مجيد حفظ ڪرڻ، فن تجويد ۽ قرائت جي مڪمل سکيا حاصل ڪرڻ ڪانپوءِ ڪين حضرت جيلاني بادشاه جي صلاح سان خانقاه عاليه پير موسيٰ نواب رحه (جيڪو حضرت غوث العالمين بهاءالدين زڪريا جو خليفو ۽ پڻ سئوٽ هيو) جي هڪ عقيدتمند زميندار جند و خان ڏهرجي قائم ڪيل مدرسي ماڙي (جند و خان) ۾ داخل ڪرايو ويو. انهيءَ مدرسي ۾ ئي حضرت حافظ الملت جي لاءِ سلسله اويسيه جي نامور بزرگ حضرت خواجه عبدالخالق اويسي جي پهرين سجاده نشين حضرت سلطان بالادين اول اويسي رحه فرمايو هيو ته هيءُ بار وقت جو قطب ٿيندو. معلوم ٿئي ٿو ته حضرت حافظ الملت رحه حصول علم جي تلاش ۾ڪيترن ئي مدرسن ۾ وڃي پنهنجي علمي اُڃ اجهائڻ جي ڪوشش ڪندا رهيا آهن. حضرت حافظ الملت رحه جي هڪ خليفي زادي ۽ مريد احمد سائين خانگڙهي رح جي سوانح نگار لکيو آهي ته حضرت احمد سائين رحه جي لکت موجب حضرت حافظ الملت رحمة الله عليه عربي جي تعليم پٽ (پاٽ) جي شهر ۾ وٺندا رهيا هئا. اتي قلندري فقير جيڪو عام ماڻهن کان لڪيل يعني مستور الحال هيو. تنهن سان به ملاقات ٿي هين.

مطلب ته حضرت حافظ الملت رحمتہ الله عليه سنڌ ۽ سابق رياست بهاول پور جي هران مدرسي ۾ پهتا آهن. جنهن لاءِ ڪين خبر پوندي هئي ته هت ڪو وڏو عالم يا ڪنهن خاص فن جو بهترين ماهر استاد آهي. سنڌن تعليم پرائڻ جي باري ۾ اهڙيون راويتون ۽ تحريري دستاويز هن غلط ڏند ڪٿا جي بنه ترديد ڪن ٿا، ته حضرت حافظ الملت رحه رڳو حافظ قرآن هئا. ۽ ديني علوم يا قرآن حديث جي فهم کان ايترا باخبر يا وڏا عالم نه هئا.

☆ خانقاه پرچونڊي شريف جو قيام:

حضرت حافظ الملت رحمتہ الله عليه مختلف مدارس ۽ مڪاتب

مان ظاهري تعليم پرائي والده ماجده جي رهبري ۾ اٽڪل يارهن ورهن جي ڄمار ۾ وري بيهر وڃي سوئي شريف پهتا ۽ مرشد جيلاني رحه جي خدمت اقدس ۾ سندن وصال گهڙي تائين حاضر رهي ڪري ظاهري ۽ باطني علم جي تڪميل ڪندا رهيا. 26 ذيقد 1254ھ ۾ حضرت جيلاني بادشاھ جو انتقال ٿيو. ان وقت حضرت حافظ صاحب جي عمر ويھ ورهيہ هئي، هن لحاظ سان حضرت جن اٽڪل (نو) سال حضرت جيلاني رحه جي مدرسي ۽ خانقاھ ۾ قيام پذير رهيا. انهن نون ورهين ۾ جيڪر پنج ڇھ سال ڪن ظاهري علوم جي تڪميل ۾ گذاريا هوندائون تہ اٽڪل ٽي چار سال ڪن وري باطني تعليمات، تزڪيہ نفس، ۽ تجليه روح ۾ بہ گهاريا هوندائون. حضرت جيلاني بادشاھ جي وصال کانپوءِ حضرت حافظ صاحب رحه ڪجھ عرصو خانقاه سوئي شريف ۾ ترسيا. پر پوءِ جلدي اچي پرچونڊي شريف ۾ قيام پذير ٿيا. سڀ کان پهريائين هڪ جامع مسجد جي تعمير جو آغاز فرماياٿون. جيڪا اڄ سوڍو پوري علائقي جي مسجدن مان تمام وڏي وسيع، خوبصورت مسجد ۽ سندن هڪ عظيم يادگار آهي. پرچونڊي شريف جي اها مسجد "لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى" جو عظيم الشان مظهر آهي ڇوتہ سندس تعمير وقت هر سرتي فقير وضوءِ سان ڪلمي پاڪ جو ورد ڪندا هئا. ۽ حضرت حافظ صاحب رحه بہ پاڻ سرون کڻڻ، گارو ناهڻ ۽ ٻين تعميراتي ڪمن ۾ فقيرن سان گڏ شامل رهندا هئا انهن سيني فقيرن ۽ خود حضرت حافظ الملت رحمة الله عليه تي حضور ﷺ جو هي فرمان مبارڪ صادق اچي ٿو تہ "من بنى لله مسجد ابنى الله له بيتا فى الجنة" مسجد جي تعمير کانپوءِ بہ گهريا اوطاق بنائڻ جو فڪر ڪونہ هيو. ڇوتہ مسجد شريف ئي سندن عبادت گاه ، درسگاه ذڪر و فڪر جو حجر و مهمان خانو هئي. هن مسجد شريف جي هڪڙي ڪنڊ ۾ خانقاه پرچونڊي جو صاحب سجاده (هادي

سائين رحہ) ذڪر و فڪر ۾ محو آهي تہ ٻئي پاسي خليفو دلمراد کوسو مراقبي ۾ مشغول آهي تہ ڪنهن پاسي وري خليفو عبدالغفار خانگڙهي ڇهن لطيفن جي مشق ۾ لڳو پيو آهي. هڪڙي گوشي ۾ سيد المجاهدين مولانا تاج محمود امروٽي رحہ مجاهدات روحاني ۽ جهاد با النفس جي مشقن ۾ رڌل آهي تہ سندس پرپاسي ۾ وري عبدالقادر رائيپوري رحہ ۽ شيخ الحديث مولانا حسين احمد مدني رحہ جو پيرو مرشد دينپور جو سجاده نشين خليفو غلام محمد علمي ۽ روحاني نڪتا حل ڪرڻ جي خيالات ۾ مگن، خاموش مراقبي ۾ ويٺو آهي. مسجد جي محراب جي ڪنڊ ۾ خليفو ابوالخير رحہ (ڪوئيٽه وارو) خليفو محمد عمر شاه عراقي رحہ ۽ ڪابل مان آيل خليفو عبدالرحمٰن ڪابلي رحہ ذڪر و فڪر جي مراقبن ۾ مشغول آهن تہ وري مسجد جي ٻاهرين دروازي واري حجرن مان ڪنهن حجري ۾ امام انقلاب مولانا عبيدالله سنڌي انقلابي پروگرام تي ويچار ڪرڻ ۾ مست ۽ محو نظر اچي ٿو. هن جي پر وارن حجرن ۾ وري خليفو شمس الدين احمد پور لموي ، خليفو رب ڏنو هڪڙو خليفو پير عمر جان نقشبندي (چشمه ڪوئيٽه وارو) خليفو عبدالعزيز (ڪالاباغ وارو) فقير غلام محمد سميجو ۽ خليفو غلام علي فقير خشڪ مولودن، نعتن ۽ سماع جي تند تنوار ۾ عارفانہ ڪلام جي زور تي پنهنجون محفلون گرم ڪيون. ايستائين ويٺا هوندا هئا جو تهجد جي اعلان جو وقت ٿي ويندو هو ۽ پوءِ اهي سڀ جا سڀ پنهنجي پيرو مرشد حضرت حافظ صاحب رحہ جي پيروي ڪندي نماز تهجد ۾ مشغول ٿي ويندا هئا. حضرت حافظ صاحب رحہ جڏهن پرچوندي شريف کي پنهنجو مسڪن بنايو. ۽ مسجد تعمير ڪري ان ۾ ئي مدرسي جو بنياد وڌو ۽ باقائده خانقاهہ قائم ڪئي تہ هن ڳوٺ جي تقدير ئي تبديل ٿي وئي هن ڳوٺ ۾ رهندڙ يا ٻاهريان ايندڙ هندو، مسلم "لا الہ الا الله" جي ذڪر جي

ضربن جي تنوار ٻڌي پنهنجو پاڻ ذوق ۾ راچي ويندا هئا. ۽ اهي پنهنجي گهرن ۾ انهيءَ ذڪر جي لذت ۽ ڪيفيت وسرور مان لطف اندوز ٿي ڪري اهي ڪلما جهونگاريندا هئا. مطلب تہ ڏسندي ئي ڏسندي خانقاھ عاليہ پيرچونڊي شريف قرآن وحديث جي تعليمات ۽ روحانيت جو هڪ وڏو مرڪز بڻجي ويئي. سندس در و ديوار مان ”قال الله جل جلاله ۽ قال الرسول ﷺ“ جون صدائون بلند ٿيڻ لڳيون پيرچونڊي شريف صرف هڪ روحاني خانقاھ نہ هئي بلڪ هڪ عظيم الشان ديني علمي، ادبي ۽ تحقيقي ادارو بہ هئي پيرچونڊي شريف جي گلشن علم و حڪمت ۽ مڪتب فڪرونظر جي روشني جا ڪرڻا سرزمين حجاز، افغانستان، ايران، ترڪي ۽ مصر کان ٿيندي وڃي ماسڪو جاپان ۽ يورپ تائين وڃي پهتا عام ماڻهن جو خيال آهي تہ حضرت حافظ الملت رحہ صرف قرآن مجيد جا حافظ هئا يا ٻين لفظن ۾ سندن مراد هي آهي تہ حضرت حافظ صاحب رحہ هڪ حافظ، ميانجي ۽ الله ڪنڌڙ درويش ۽ فقير هئا. باقي علوم قرآن و حديث ۽ فقہ و تصوف جا ماهر يا مجاهد، مجتهد ۽ روحاني انقلاب جا امام نہ هئا پر ائين نہ آهي. سندن ڪتبخاني جي وسعت ۽ قلمي ڪتابن جي موجودگي ٻڌائي ٿي تہ حضرت مالڪان رحہ صرف جيد عالم مفسر محدث فقيہ ئي نہ هئا بلڪ فقہ ۽ روحانيت جي اعمال واشغال ذڪر ۽ فڪر ۽ لطائف و مراقبات جي مسائل ۾ مجتهدا نہ نظر رکندا هئا. ماڻهو ڪا شرعي فتوي پڇڻ لاءِ حاضر ٿيندو هيو تہ حضرت حافظ صاحب سائلن کان مسئلي جي صورتحال پڇي ڪري جواب ۾ فتوي پهريان قرآن مجيد مان استدلال وري حديث شريف جي حوالي سان مسئلي جي تائيد ۽ پوءِ وري فقہ جي ڪتابن جي حوالي سان مسئلي کي واضح ڪندا هئا ان ڳالھ ۾ ڪو شڪ نہ آهي تہ حضرت حافظ الملت رحہ جي ملفوظات ۾ جامع ملفوظات فقير مولوي عبيدالله مرحوم

مختلف مقامات تي قرآن حديث فقه ۽ تصوف جا ڪي اهڙا اسرار ۽ رموز مالڪن جي زبان مبارڪ مان نقل ڪيا آهن. جيڪي ڪنهن به مروج ۽ متداول تفسير فقه يا تصوف جي ڪتابن ۾ نه ٿا ملن. انهيءَ ڪري حضرت حافظ صاحب رحه کي بلا مبالغه پنهنجي وقت جو هڪ مجدد،مجتهد، عالم سمجهڻ ۾ ڪوبه وڌاءُ نه ٿيندو.

☆ حضرت حافظ الملت رحه جا همعصر:

حضرت حافظ الملت رحه جي وقت جا همعصر (1) عارف باالله حضرت سيد حزب الله شاه مسڪين رحه روضي ڌڻي (پير پاڳارو) (2) سنڌي ڪافي جا برک شاعر ۽ وقت جا ولي الله حضرت سائين سيد اصغر (پير پاڳارو) (3) خواجه فخر جهان چشتي نظامي رحه (خواجه فريد رحه جو مرشد ۽ وڏو ياءُ ۽ فارسي جو بلند پايه وحدت الوجودي شاعر) (4) وحدت الوجود جو علمبردار سرائڪي ڪافي جو بادشاه خواجه فريد رحه (5) عالم، فقيه ۽ عاشق رسول ﷺ مولانا عبدالغفور همايوني رحه (جنهن جي هڪ مشهور ۽ مقبول نعت) "تنهنجي زلف جي بند ڪمند وڌا زندان هزارين مان نه رڳو" مقبول بارگاه رسول آهي. (6) صوفيا نه ڪلام جو استاد شاعر خير محمد فقير هيسباڻي(7) مولانا عبدالقادر انڍڙ پنهواري وارو استاد حضرت سيد تاج محمود امروٽي رح (8) حضرت فقير قادر بخش بيدل صوفي شاعر (9) عارفانه ڪافين ۽ ڏوهيڙن جو بلند پايه شاعر فقير دريا خان زنگيجو (10) سعدي سنڌ حضرت مولانا بهاءُ الدين بهائي وغيره جهڙن اهل ڪمال علماءُ، مشائخ ۽ سخنورن سان خلوص، محبت ۽ دوستي جا ناتا هئا. اهي سڀ حضرات حضرت حافظ الملت رحه جي روحاني مقام، خانقاهي نظام ۾ سندن اجتهادي ڪارنامن جذبه جهاد ديني مذهبي ۽ روحاني امور ۾ سندن بصيرت ۽ بلند نظري ۽ سندن پاڪيزه شعري ۽ ادبي ذوق جهڙي ڪمالات

Scanned with CamScanner

جا دل جي گهراين سان معترف هئا. ننڍي ڪنڊ ۾ سلسلہ عاليه چشتيہ جا آخري شيخ الڪل حضرت خواجہ فخر جهان رحہ (ڪوٽ مٺڻ شريف وارا) حضرت حافظ صاحب جو تمام احترام ڪندا هئا. حضرت حافظ صاحب جو روحاني ۽ قلبي تعلق عارف باالله حضرت سيد حزب الله شاه مسڪين سان تمام گهڻو هو. پر هو بادشاهہ بہ حضرت حافظ صاحب جي ڏاڏي پير جو سجاده نشين هجڻ جي باوجود حضرت حافظ صاحب رحہ جي حد ڪان وڌيڪ عزت بلڪہ ساڻن محبت ڪندا هئا. ديوان مسڪين (فارسي) جي مقدمي (مهاڳ) ۾ ديوان جي مرتب لکيو آهي تہ حضرت مسڪين رحہ جي علالت جي دوران حضرت حافظ صاحب سندن عيادت لاءِ حاضر ٿيا تہ حضرت مسڪين رحہ اطلاع ملڻ تي سندن اندر اچڻ ڪان اڳ سوڙ (رضائي) گهرائي تهہ در تهہ ڪري حضرت حافظ صاحب رحہ جي لاءِ وڇرائي پوءِ اندر گهرايائون ۽ گهڻي دير تائين ٻنهي جي وچ ۾ راز رموز ذوق ۽ عرفان ۽ محبت سان ڳالهيون ٿينديون رهيون. گفتگو جي دوران حضرت سيد حزب الله شاهہ مسڪين رحہ حضرت حافظ صاحب رحہ سان مخاطب ٿيندي لب ڪشا ٿيا. ۽ فرمايائون تہ حافظ! مثنوي مولانا روم ۾ اوليائن ۽ ڪاملن لاءِ جيڪي صفتون ٻڌايون ويون آهن مان ڏسان ٿو تہ اهي سموريون تو ۾ ليڃن ٿيون. هڪ ٻئي موقعي تي پاڻ فرمايائون تہ حافظ محمد صديق رحہ جڏهن قرآن مجيد جي تلاوت ڪندو آهي تہ ائين محسوس ٿيندو آهي جڻ ڪلام رباني هينئر لوح محفوظ ڪان نازل ٿئي ٿو.

مولانا عبدالغفور همايوني رحہ جي جڏهن حضرت حافظ صاحب سان ملاقات ٿيندي هين تہ حد ڪان وڌيڪ احترام سان پيش ايندا هئا. بلڪہ ”تصور شيخ“ جي مسئلي تي حضرت حافظ صاحب جي موقف جو سهڻي نموني تائيد ڪري سندن علمي ۽ روحاني فضيلت ۽ مقام جو اعتراف

ڪيائين. سعدي سنڌ مولانا بهائي جي فارسي ڪليات ۾ قدم قدم تي حضرت حافظ صاحب رحه جي منقبت ۽ تعريف ۾ فارسي غزل نظم قصيدا مثنوي ۽ رباعيات جا انبار ملن ٿا.

☆ **وفات**

تيرهين صدي ۾ مشرق و مغرب جي انقلابي صوفيا جي قافلي جو هي سرواڻ آخر "كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ"جو جام پي 10 جمادي الثاني 1308ھ مطابق جنوري 1891ع تي وڃي پنهنجي مالڪ حقيقي جي قرب ۾ جاڳزين ٿيا. (رحمة الله تعاليٰ).

Scanned with CamScanner

ڀاڱو ٻيو

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

پاڳو ٻيو

ملفوظات مالڪان (فارسي) جو سنڌي ترجمو

الله جي ضعيف ٻانهن مان هڪ ٻانهون فقير عبيدالله ملفوظات جي پڙهندڙن جي خدمت ۾ عرض رکي ٿو ته اسان جو پير ۽ مرشد، روشن ضمير مفتاح انوارالحقائق، مصباح رموزالدقائق قدوة المحققين، عمدة المدققين، امام السالڪين شيخ المشائخ (حضرت حافظ محمد صديق ڀرچونڊوي رح) جي ذات با برڪت جي ڪيمياءِ صحبت جو اثر مريدن ۽ معتقدن جي دلين جي لاءِ اطمينان جو سبب هئي.

سندن بلند وبالا شخصيت فقيرن جي جماعت جي لاءِ هڪ بهارجي ڪڪرو وانگر هئي جهنهن مان هر وقت معرفت جي درياءَ جا موتي وڏ ڦڙي مينهن وانگر وسي رهيا هئا. جنهن مان هر هڪ پنهنجي وت آهر فيض ورتو. ڪجهه ماڻهون معرفت جي درياءَ ۾ ٽٻي هڻي اطمينان ۽ سڪون جي دولت سان مالا مال ٿيا. ڪجهه ماڻهون حق جي واٽ ۾ ورد وظائف ۾ مصروف ٿي ويا ۽ انهن مان هڪ جماعت حضرت جن جي محبت ۾ رهي گذاريل گهڙين جي رات ۽ ڏينهن لطف ۽ لذت جي فراق ۾ پنهنجو پاڻ کي مصروف رکيو.

قدرت جي ازلي فيصلي جي مطابق جڏهن پاڻ رح الله جي وعدي تي لبيڪ چئي هن فاني جهان مان پردو فرمايو ته ضرورت محسوس ٿي ته وقت بوقت سندن زبان مبارڪ مان نڪتل موتي تحريري صورت ۾ آندا وڃن جن سان الله تعاليٰ جو تعلق، خدا تعاليٰ جو خوف توڪل، صبر ۽ رضا

مندي جهڙا درجا سمجهڻ ۽ انهن تائين رسائي حاصل ڪرڻ ۾ مدد ملي سگهي. مونکي حضرت جن جي صُحبت مبارڪ ۾ حاضري جون جيڪي گهڙيون مليون هيون. مان انهن کي قيمتي سامان سمجهي ڪري سندن جي هڪ هڪ ڳالهه پنهنجي دل ۾ محفوظ ڪري رکي هئي. بالآخر انهيءَ ضرورت کي محسوس ڪندي انهن الله جي ياد ڏيا ريندڙ محفلن کي رات ڏينهن هڪ ڪري لکڻ شروع ڪيو. تاڪ طريقت جي واٽ کي تلاش ڪندڙ ۽ حقيقت جي منزل جا طلبگار حضرت جن جي ملفوظات، سيرت ۽ ڪردار جي روشني ۾ سلوڪ ۽ معرفت جون منزلون طي ڪن ۽ انهن کي ٻه ڪنهن ٻه مقام تي ڪا ڏکيائي محسوس نه ٿئي.

ان سان گڏ خليفي محمد حسين رح پنهنجي شيخ جي ملفوظات ۾ سندن هڪ مقولو لکيو آهي ته پنهنجي مرشد جي زبان وحي ترجمان مان مريد جيڪو ٻه ملفوظ ٻڌي ان کي وحي سمجهي ڪري جلدي لکي وٺي جو انهن برڪت پري لفظن جي برڪت سان مريد کي وڏي نعمت حاصل ٿيندي. آخر ۾ طريقت وارن کي گذارش آهي ته حضرت جن جي ملفوظات ۾ جيڪڏهن ڪا گهٽ وڌائي يا غلطي نظر اچي ته ان کي مون ڏانهن منسوب ڪن.

معرفت 1:

صورت پرستي

هڪ پيري هيءُ غلام مالڪن سڳورن جي حضور ۾ ويٺل هو. پاڻ زبان گوهر افشان سان فرمايائون ته: اي مولوي! هڪ دفعي اسان صوبي بلوچستان جي شهر ملديان ۾ هئاسون. اتي هڪ شخص صورت پرستيءَ بابت تحريري سوال ڪيو. تنهنجو والد "مولوي محمد شريف" اسان سان گڏ ويٺو هو. ڪائونس سوال پڇيو ويو پر هن جاٽي واٽي پوشيده جواب ڏنو

واضح ۽ مناسب جواب نہ ڏنائين. پوءِ فرمايائون تہ اي مولوي! صورت پرستي ٻہ قسم آهي. هڪڙي حلال، اها صورت پرستي آهي عارف ڪامل جي صورت جيڪا اصل مطلب تہ پهچائي ٿي. ٻي حرام، اها صورت پرستي آهي "غير" جي صورت يعني اجنبي عورت جو حسن ۽ جمال.

هن کان پوءِ پاڻ هيءُ نقل فرمايائون تہ هڪ ڏينهن رسول مقبول عليه افضل الصلواة واڪمل التحيات جن جي اصحاب ڪرام منجهان هڪڙي صحابي سڳوري نماز باجماعت پڙهي، ٻين اصحاب ڪرام کان پهريون مسجد شريف مان ٻاهر نڪري ويو. اتفاق سان هڪڙي صورت صاحب جمال ۽ حسن باڪمال اچي اتان لانگهائو ٿي. صحابي سڳوري جي واٽ ويندي سندس منهن تي نظر پئجي ويئي. دل ٿي دل ۾ چوڻ لڳو تہ: سبحان الله! الله تبارڪ وتعاليٰ هن غليظ منيءَ جي قطري ۾ پنهنجي قدرت ڪامله سان ڪهڙو نہ حسن و جمال ۽ ڪمال رکيو آهي. ڪهڙي نہ عجيب ڪاريگري پنهنجي ڪاريگري مان پيدا ڪئي اٿس. صحابي سڳوري کي اهو دل ۾ خيال تعجب جي ڪري آيو نہ ڪو خيال شهوت ۽ نفسانيت جي ڪري. نيٺ تہ صحابي جي نظر اهڙي تہ امن پري چهري جي صورت تي وڃي پئي جو سندس هئي اکيون پوري طرح ان ۾ کپي ويون. اوچتو سندس منهن مبارڪ وڃي هڪ ڊنل پٽ جي ڪناري سان لڳو. ۽ ان جي ڌڪ سان بيهوش ٿي ڪري پيو. ايتري ۾ اتي هڪ ٻيو صحابي آيو جنهن هن جو هيءُ حال ڏسي وڃي ٻين صحابين سڳورن کي ٻڌايو. صحابي سڳورا ڊوڙندا ويا. ۽ يڪدم حضور ﷺ کي وڃي حقيقت عرض رکيائون. پاڻ ڪريمن فرمايو تہ هن تي پاڻي هاريو تہ جيئن هوش ۾ اچي. جڏهن هوش ۾ آيو تڏهن حضور مقبول ﷺ جن ڪاڻونس پڇيو تہ توسان هيءُ ڇاٿيو؟ صحابي پنهنجي پوري حقيقت بيان ڪئي. پاڻ ڪريم ﷺ جن پنهنجي زبان مبارڪ سان فرمايو تہ

اي صحابي! هن صورت پرستي جو بدلوهن دنيا ۾ تون هن طرح چکيو ۽ ڏٺو باقي آخرت ۾ خبر نہ آهي تہ ڇا ٿيندو.

معرفت 2:

صورت پرستي حرام آهي

حافظ عبدالرحيم چوي ٿو تہ: هڪڙي وقت حضرت مالڪان عاليشان قدس سره همايون شهر جي خليفي عبدالغفور صاحب جي دعوت تي تشريف فرما ٿيا. صحبت هلندي مولوي رضا محمد، ميان عبدالغفور جي روبرو مالڪن سڳورن کي عرض ڪيو تہ يا حضرت! ڏارين عورتن جي سهڻي صورت ۽ سيرت تي عشق مجازي ۽ صورت پرستي جائز آهي يا نہ؟ زبان درافشان گوهر سنجان مان فرمايائون تہ اي مولوي! هيءَ صورت پرستي ظاهر ظهور حرام آهي. ميان عبدالغفور صاحب چيو تہ يا حضرت! جائز آهي حرام نہ آهي. ميان صاحب جي جواب جي مراد مشهور مقولو ”المجاز قنطرة الحقيقة“ هو مالڪن سڳورن فرمايو تہ ميان صاحب! هيءُ مجاز نہ اوهان جي لاءِ جائز آهي ۽ نہ ٻئي عوام جي لاءِ.

معرفت 3:

وارن کي خضاب لائڻ بابت

شيخ عبدالرحمان نقل ڪري ٿو تہ هڪ ڏينهن حضرت ”قبلة العارفين“ مسجد شريف جي دروازي تي ويٺا هئا. فقير يار محمد افغان کي اشارو فرمايائون. اهو ”دست بستہ“ اچي حضور ۾ بيٺو ڪيس فرمايائون تہ اي يار محمد! وارن کي ڪيس (خضاب) لائڻ بابت غازي خان کي جيڪو ڳامون سچار بيت ۾ جواب ڏنو هو اهو تہ ٻڌاءِ! يار محمد فقير عرض ڪيو تہ: وڃي آڪ انهين ڏڳي نون! ڪيس نہ لاءِ بڳي نون! اڳي پيڇهي مرنا. منهن ڪالا ڪيون ڪرنا.

معرفت 4:

دنيا لعنت ڪيل آهي

ميان "محمد شريف" منهنجي والد ٻڌايو ته هڪ ڏينهن حضرت "قبلة العارفين" فرمايو ته خدا جي ياد کان سواءِ جيڪي به آهي، اها دنيا آهي. ۽ هيءُ ان حديث شريف جي موافق آهي. جيڪا حضرت ابو هريره رضہ کان روايت آهي "قال قال رسول الله ﷺ الا ان الدنيا ملعونة وملعون ما فيها الا ذكر الله" رسول اللهﷺ جن فرمايو خبردار دنيا ۽ ان ۾ موجود شيون لعنت ڪيل آهن سواءِ الله جي ذڪر کان. صاحب مشڪواة هن حديث کي ترمذي ۽ ابن ماجه تان نقل ڪيو آهي.

معرفت 5:

اسان پنهنجو رب ظاهري صورت ۾ هٿ ڪيو آهي

حافظ عبدالرحيم چوي ٿو ته هڪڙي وقت حضرت مالڪ سڳورا همايون مان اچي ميان جي ڳوٺ (ضلع شڪارپور) ۾ منزل انداز ٿيا. اتي پڻ صورت پرستيءَ جي باري ۾ ڳالهه نڪتي. هن مجمعي ۾ گهڻي مخلوق، علما ۽ سادات پڻ موجود هئا پاڻ سڳورن فرمايو ته: "اسان پنهنجو رب حق سبحانه و تعالىٰ هن پڌري صورت ۾ هٿ ڪيو آهي، ٻيو هر ڪو مرضي وارو آهي."

معرفت 6:

مجاز حقيقت جو ذريعو آهي

هڪ ڏينهن هيءُ بندو حضور پر نور مالڪان عاليشان قدس سره جي مجلس ۾ ويٺل هو. مون سان مخاطب ٿي فرمايائون ته: اي مولوي! "المجاز قنطرة الحقيقة" جي معنيٰ هيءَ آهي. مجاز مان مراد تصور عارف ڪامل جي صورت جو آهي. نه غير جي صورت جو اي مولوي! جهڙيءَ طرح

صورت محمدي مظهر ذاتي آهي. اهڙيءَ طرح شيخ ڪامل جي صورت مڪمل مظهر صفاتي آهي.

معرفت 7:

ولين جو منڪر الله جو دشمن آهي

هڪ ڏينهن هيءُ غلام حضور ۾ حاضر هو. پاڻ سڳورا سانجهيءَ جي نماز پڙهي باغ ڏانهن هليا ويا. آءُ به نماز پڙهي سندن ڳولا ۾ نڪتس اوچتو منهنجي نظر مٿن پئجي ويئي. ڏٺم ته پاڻ سڳورا کٽ تي واگڻن جي واڙي ۾ آرام پذير آهن. آهسته آهسته وڃي کٽ جي پير ۾ هيٺ ٿي ويهي رهيم. موتين پيري زبان سان فرمايائون ته: مولوي آهين؟ مان عرض ڪيو ته " دروازي جو غلام" فرمايائون ته اي مولوي! جيڪو به اهل الله جو منڪر ٿيندو اهو خدا جو دشمن آهي "اعاذنا الله منها اعاذا ڪبيرا" الله اسان کي پنهنجي پناهه ۾ رکي.

معرفت 8:

شيعيت ڪيئن شروع ٿي

هڪ ڀيري هيءُ بندو درگاهه عرش اشتباهه تي حضور ۾ حاضر هو صحبت هلندي سراپا رحمت هن ناڪاره بندي سان مخاطب ٿيا. فرمايائون ته اي مولوي! "رفض" (شيعيت) جي جاري ٿيڻ جو پهريون سبب ڪهڙو هو مان مٿ ۾ هوس پاڻ نقل فرمايائون ته ڪتاب "خزانة الاعظم" ۾ سند طور آيل آهي ته: هڪ شخص هو (جنهن جو نالو ياد نٿو اچي) جيڪو ٻين خلفائي راشدين جي مقابلي ۾ حضرت علي ڪرم الله وجهه سان ڏاڍي محبت ۽ عقيدت رکندو هو.

جڏهن حضرت ابوبڪر صديق رضہ کان پوءِ امير المومنين عمر فاروق رضہ کي خلافت ملي تڏهن ان حضرت علي رضہ کي چيو ته سائين

منهنجا! خلافت مناسب نہ اوهان جي لاءِ هئي پوءِ اوهان ڇونہ خليفا ٿيا؟ حضرت علي سائين جواب ڏنس تہ اي پليت! صبر ڪر: وري خلافت حضرت عمر سائين ڪان حضرت عثمان غني تائين پهتي. ان وقت بہ هن ڪي صبر نہ آيو ۽ ساڳو مشورو ورجايائين "حضرت علي سائين" ڏاڍي ڪاوڙ ۽ گرميءَ سان ڪيس چيو تہ اي پليت! جيڪڏهن اهي لفظ ٻيو ڀيرو ورجايوءَ تہ پوءِ تنهنجو سر تکي تلوار سان تنهنجي ڌڙ کان ڌار ڪندس. نيٺ خلافت حضرت علي سائين تي اچي پهتي ۽ اهو ماڻهو بہ سندس خدمت اقدس ۾ رهيو حضرت علي رضہ ڪان پوءِ امير معاويہ رضہ خليفو ٿيو. ان ڪان پوءِ امام جعفر صادق رضہ وٽ خلافت پهتي. هيءُ شخص امام صاحب جن جي خدمت ۾ بہ رهيو. سندن اڳيان شرعي احڪام جو پابند. دين محمدي جو پوءِ لڳ ۽ امام صاحب جن جي حڪم ۽ راءِ مطابق هلندو رهيو. ماڻهن ۾ بہ امام جعفر صادق رضہ جن جو مڪيہ معتمد ۽ معتقد مشهور ٿي ويو. سندن وصال ڪان پوءِ نائب ۽ قائم مقام ٿيو. انهيءَ دور ۾ هن اهي اقوال ۽ خيال جوڙيا جيڪي هو ٽنهي خليفن جي مقابلي ۾ حضرت علي سائين سان وڏيڪ محبت ۽ اخلاص خاطر رکندو هو. اهي ڪتاب ڳجهيءَ طور امام صاحب جي ڪتبخاني ۾ داخل ڪري ڇڏيائين. ڪنهن ڪي هن بابت خبر ڪانہ رهي امام صاحب جي رحلت بعد ان وقت جي ماڻهن سندن ڪتابن جو معائنو ڪيو ۽ انهن تي عمل پڙ ڪري شرعي طريقي تي هليا يعني ڪتابن جي اقوال ڪي "حضور ﷺ" ۽ صحابہ ڪرام جي افعال سان ڀيٽيندا رهيا. مخالف قول ڪي ڇڏي موافق تي عمل پيرا رهيا. ۽ ڪي وري رافضي طريقي تي هلي انهن ڪتابن جي قول ڪي حضور مقبول ﷺ جن جي ۽ اصحاب ڪرام جي افعال ۽ اقوال سان ڀيٽ نہ ڪيائون ۽ غير شرعي هلت تي هلي پيا. يعني حضرت علي سائين رضہ جي دوستي ۽ محبت ڪي خلفاءِ ثلاثہ

Scanned with CamScanner

(ٽن خليفن) جي محبت تي مقدم رکيائون. پوءِ مالڪن سڳورن فرمايو تہ جيڪڏهن طالب جي دوستي پنهنجي "شيخ ڪامل" سان حد کان زياده ٿئي ٿي تہ پوءِ اها دوستي گھڻو ڪري طالب کي شريعت ۽ طريقت مان ڪڍي گمراهي ۾ اڇلائي ڇڏي ٿي.

معرفت 9:

شريعت، طريقت ۽ حقيقت ۾ فرق

هڪ ڀيري هيءُ غلام مالڪان عاليشان قدس سره جي خدمت اقدس ۾ حاضر هو صحبت هلندي رحمت ڀري زبان معارف سان فرمايائون تہ: شريعت، طريقت ۽ حقيقت جي وچ ۾ هيءُ فرق آهي. جو شريعت سرور ڪائنات صلي الله عليہ وسلم جي افعال مبارڪ کي چيو وڃي ٿو. ۽ طريقت حضور اڪرم ﷺ جن جي اقوال مبارڪ کي ۽ حقيقت جيڪي حضور ﷺ جن ظاهر ظهور ڏنو معرفت ۽ حقيقت هڪجهڙائي رکندڙ آهن پوءِ پاڻ فرمايائون تہ: سرور ڪائنات ﷺ جن جي صورت مبارڪ تي نمونا هئي. هڪ بشري پوءِ جيڪو بہ حضور ﷺ کي محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب ۽ پنهنجي جنس وانگر تصور ڪندو اهو مشرڪ ۽ ڪافر ٿي رهندو. جيئن قريش اهل مڪه ٻي صورت ملڪي. جيڪڏهن حضور ﷺ جن کي رڳو جنس بشر منجهان نہ بلڪ ملائڪن کان بہ افضل سمجهو اهو ولايت جي درجي تي فائز ٿيو "ٽين صورت حقي" پوءِ جنهن سيد الڪونين کي نہ بشر نہ ملڪ بلڪ نور حق سمجھيو. ان اهو ڪجھ ڏٺو جيڪي حضور ﷺ جن ڏٺو پوءِ فرمايائون تہ جيڪڏهن حبيب خدا ﷺ جن صورت بشري منجهان نہ اچن ها. تہ ڪير انسان ساڻن صحبت اختيار ڪري ها ۽ معارف الاهي ۽ اڻ ڳڻت اسرار حاصل ڪري ها. ۽ ڪيئن هن طرح دين محمدي رونق پذير ٿئي ها ۽ ڪهڙي طرح مڪي وارا هيترا مشاهدا ۽ معجزا ڏسن ها.

سرور ڪائنات ﷺ جن جي مبارڪ صورت اها صورت آهي. جنهن جي اچڻ سان بت برباد ٿي ويا فقط ڪعبه الله شريف ۾ 360 بت هئا جن جي مڪي وارا پوڄا ڪندا هئا بيت الله پاڪ ٿي ويو ۽ حق سبحانه وتعالیٰ جو عبادت خانو بڻجي ويو. هن صورت مبارڪ جي زيارت لاءِ هر طرف کان ماڻهن جا ٽولا ٽولا گڏ ٿيندا ويا ۽ انهيءَ صورت جي برڪت سان مشرف با سلام ٿي مشرڪن ۽ ڪافرن سان جنگيون لڙندا رهيا.

معرفت 10:

عارف ڪامل پاڻ کي زماني جي ماڻهن منجهان بڻائي ٿو

هڪ ڀيري هيءُ بندو حضور ۾ حاضر هو. پنهنجي زبان مبارڪ سان فرمايائون ته: مهاڻن جي رسم آهي. جو دريائي پکين جي شڪار لاءِ دريائي پکين جي کل ڍڪي (جنهن کي موئرو چئجي ٿو) پاڻ کي پکين جي جنس منجهان بڻائي درياءَ ۾ ترندي شڪار جي ارادي سان پکين ڏانهن ويندا آهن ته پنهنجو آواز به انهن جهڙو بڻائي کين فريب ڏيندا آهن. پکي به سندن آواز تي ٺڳجي کين پاڻ جهڙو سمجهي وڃي انهن جي چوڌاري گڏ ٿيندا آهن. جڏهن سڀ پکي پهچي ويندا آهن تڏهن ملاح پاڻي ۾ اندران ئي اندران سندن ٽنگهن ۾ ڦاهي وجهي کين ڇڪيندو آهي. ان مهل پکي سمجهندا آهن ته هيءُ پکي اسانجي جنس مان نه آهي. جيڪو اسان کي ڇڪيو ٿو وڃي. اهڙي طرح عارف ڪامل پاڻ زماني جي ماڻهن منجهان بڻائي پاڻ تي لباس بشري ڍڪي، هر ڪنهن سان محبت ۽ الفت رکي هر ڪنهن جي تعظيم ۽ تڪريم ڪندي انهن کي پنهنجي بشري پوش سان مفتون بڻائي سندن دلين کي مخفي طور محبت ۽ لذت جي صحبت جي رشتي ۾ ٻڌي ڇڏيندو آهي. نيٺ ته کين پنهنجو شڪار بڻائي سندن اصلي وطن ڏانهن

چڪيندو آهي. جيڪو ”وحدت جو ملڪ“ آهي جڏهن ڪامل جي محبت ۾ طالب جو اکيون خواب غفلت منجهان کلنديون تڏهن ڄاڻندو تہ هيءُ بشر تہ نہ هو پر ڪو ملائڪ هو جيڪو دين جي تعليم لاءِ اسان وٽ آيل هو. پوءِ هيءُ بيت پڙهيائون.

پکي سي پسجن ساهہ نہ ماهہ
هينئون ڪر ڳل ڪاڻ جا مٿئون پکين پاهہ
ويچارن ويساهہ متي پکن آئيو.

معرفت 11:

هڪ عادل بادشاهہ ۽ بي طمع حافظ

هڪ ڀيري هيءُ بندو پاڻ سڳورن جي اڳيان ويٺو هو نقل فرمايائون تہ: اڳين زماني ۾ هڪ عادل بادشاهہ رات ڏينهن غريبن ۽ مسڪينن جي سار سنڀال لهندو هو. هڪ رات جو ڪنهن مسجد جي پرسان اچي لنگهيو سندس ڪن تي قرآن شريف جي قرآت جو آواز پيو. هن برڪت ڀري آواز جي ٻڌڻ سان مٿس راحت ۽ لذت جو غلبو طاري ٿي ويو سندس دل تي ڪلام جو ذوق ۽ شوق وڌي ويو. صبح سوير اٿي حڪم ڏنائين تہ هن شهر جا سيئي حافظ قرآن جلدي دربار شاهي ۾ گڏ ڪيا وڃن. حافظ گڏ ٿيا تہ بادشاهہ حڪم ڪيو تہ هر هڪ قاري هڪ رڪوع ڪلام پاڪ جو ”ڏهہ دينار“ جي عيوض پڙهندو ۽ ٻڌائيندو وڃي. سيني حافظن ائين ڪيو ۽ ڏهہ ڏهہ دينار وٺندا ويا پر هڪ مسڪين ۽ ڪمزور حافظ جيڪو هميشہ مسڪيني حال ۾ گذاريندو هو سو وڃي پٺتي ويهي رهيو. بادشاهہ چيس تہ اي حافظ! تون بہ هڪ رڪوع ٻڌاءِ. حافظ عرض ڪيو تہ اي بادشاهہ! جيڪڏهن خدا وسطي چوين تہ مان پڙهان. باقي عيوض وٺڻ سان مان نہ ... بادشاهہ چيو تہ ڄاڻ تنهنجي لاءِ هڪ آية جو عيوض ... سو دينار آهن. هڪ

رڪوع پڙهي ٻڌاءِ حافظ جواب ڏنو ته جيڪڏهن الله خاطر چوين ته پڙهندس باقي ڪلام شريف جو بدلو وٺي هرگز نه پڙهندس.

بادشاهه حڪم ڪيو ته هن کي سخت مارڪٽ ڪري شهر مان ٻاهر ڪڍيو وڃي. شاهي چوڪيدارن يڪدم حڪم جي بجا آوري ڪئي. حافظ ويچاري دل ۾ پڪ ڪيو ته هاڻي جهنگل مان ڪاٺيون ڪري ڪٽي وڪڻي پنهنجو گذران ڪندو رهان. اتان درياءَ ويجهو هو حافظ ان جي ڪناري تي اچي جهنگل ۾ ڪاٺيون ڪرڻ لڳو. اوچتو درياءَ جي ڪناري تان سڏ ٿيس ته اي حافظ مسڪين هيڏي اچ. هن اهو ٻڌو اڻ ٻڌو ڪري ڪاٺيون ڪندو رهيو. ٻيهر ساڳيو آواز ٿيس. اوڏانهن هلي پيو. ڏٺائين ته: هڪ شخص گهوڙي سوار بيٺو آهي. حافظ هن کان پڇيو ته تون ڪير آهين ۽ ڇو ٿو سڏين؟ گهوڙي سوار چيو ته مان قرآن بي رياءُ آهيان. تون منهنجي تعظيم ۽ تڪريم ۾ آيو آهين. مان به تنهنجي عزت ۽ احترام لاءِ آيو آهيان. هيءَ ڳوٿري هيرن ۽ جواهرن جي ڀريل تنهنجي لاءِ آندي اٿم وَٺُ ۽ پنهنجي خرچ وغيره ۾ آڻ. بعد ۾ پاڻ رح فرمايائون ته قرآن بي رياءُ اهو آهي جيڪو خالص الله خاطر پڙهيو وڃي ۽ ڪنهن ۾ ڪا لالچ نه رکجي.

معرفت 12:

گنگا ۽ جمنا جون رسمون ڪٿان شروع ٿيون

هڪ ڀيري هيءُ ٻندو حضور ۾ ويٺل هو. اوچتو هڪ هندو جيڪو فقير "دريا خان" جو مريد هو اچي حضور ۾ حاضر ٿيو. ان جي تعظيم ڪيائون گفتگو هلندي ڪائونس پڇائون ته: مراسم گنگا ۽ جمنا ڪٿان شروع ٿيا. هندو ماٺ ۾ رهيو. ان بعد پاڻ سڳورن فرمايو ته: هنن ٻنهي جاين جي رسومات ۾ آهي ته: ڪنهن به هندو کي مٽو ڏاڙهي ڪوڙائي پاٽيءَ ۾ غوطا ڏيندا آهن. سندس چوٽي ۾ هٿ هوندو آهي چوٽي کان وٺي مٽي ڇڪيندا

اتس ۾ ٻاهر نڪرڻ تي "پنج لٽر" سندس مٿي تي هٽي ڪيندا آهن. هر هڪ پادر هڻڻ جي بدلي ۾ پيسا به ڪاٺونس وٺندا آهن. ۽ چوندا رهندا اتس ته توبهه ڪر ٻيهر ته پاپ نه ڪندين. هو هر پيري چوندو آهي ته "مان توبه ڪئي" اهڙيءَ طرح ائين ڪرڻ جو تعداد مقرر آهي. ۽ اها رسم دهلي جي بادشاهه احمد شاهه کان وٺي مقرر ٿيل آهي. هن بادشاهه اسلام ۽ ڪفر ۾ فرق ڏيکارڻ لاءِ اها رسم جاري ڪئي ته جيئن ڪافر پوري طرح ذلالت ۽ خواري سان خوار ۽ شرمندا هجن. پاڻ رح فرمايائون ته گنگا جي پاڻي ۾ غوطا ڪائڻ مان ڇاٿو حاصل ٿئي. گنگا ۽ سنڌو درياءَ جي پاڻي ۾ ڪوبه فرق ڪونه آهي. دل جي گنگا ۾ غوطا ڪائين ته جيئن شيطاني خطرن ۽ نفساني خواهشن کان پاڪ صاف ٿي پنهنجي انا جي هستيءَ کان آزاد ٿي پنهنجي اصلي مقصود ۽ حقيقي محبوب سان ملي ڪامياب ٿي وڃجي.

معرفت 13:

پنهنجو پاڻ سڃاڻڻ

هڪ ڏينهن حضرت مالڪان عاليشان قدس سره جن جي حضور ۾ حاضر هيس. صحبت هلندي فرمايائون ته هڪ ريڍار کي رڍون چاريندي شينهن جو ٻچو هٿ آيو. انهيءَ کي هن رڍن جي کير تي پاليو نيٺ وڏو ٿيو. ۽ رڍن جي ڌڻ سان گڏ جهنگ ۾ به ويندو رهيو. جيئن رڍون گاهه کائن پيون تيئن هو به گاهه ڪائڻ لڳو. اوچتو هڪ جهنگ جو شينهن شڪار جي خيال سان نڪري پيو ۽ رڍن جي پرسان لنگهندي ڏٺائين ته رڍن ۾ سندس جنس جو هڪ شينهن به بيٺو آهي پر رڍن سان گڏ گاهه به ڪائي ٿو. ڪاوڙ مان پنهنجي پڇ کي ڦيرائي ڦيرائي ٺڪاءُ ڪيندو رهيو. ٺڪائن جو آواز پاليل شينهن جي ڪن تي پيو. منهن مٿي ڪري ڏٺائين ته سندس شڪل وانگي ئي شڪل به بيٺي آهي. رنگ توڙي بت به سندس وانگر آهي. هيءُ اتان

هلي اچي جهنگلي شينهن جي پرسان بيٺو. جهنگلي شينهن ڏڻ مان هڪ ٿلهي رڍ ڇڪي چيري ڦاڙي ڪٽي سندس اڳيان اڇلائي ۽ چيائين ته تنهنجي غذا هيءَ آهي نه گاهه. گوشت کائڻ سان هنکي ڏاڍي لذت محسوس ٿي ۽ ان وقت کيس ياد آيو ته منهنجو اصلي ملڪ جهنگ آهي. ۽ منهنجا ساٿي سنگتي اهي شينهن ئي آهن. اهي منهنجا همر جنس آهن. ناحق غير جنس سان عمر خراب ڪئي اٿمر. پوءِ فرمايائون ته: گهرو شينهن مان مراد حق جا طالب آهن. ۽ رڍون عام آدمي، جيڪي نفساني شهوات ۽ جسماني خواهشات واري گاهه تي لهي نفس ۽ خواهشات جي غذا تي رهيا آهن ۽ پنهنجو اصلي وطن وساري ويٺا آهن. اتفاقا جهنگلي شينهن جنهن مان مراد عارف ڪامل آهي. انهن سان سنگت ٿو ڪري ۽ کين سمجهائي ٿو ته اوهان جو اصلي ملڪ وحدت آهي. هيءَ فاني دنيا نه آهي. اوهان جي غذا ۽ قوت قلب مان آهي. جڏهن عارف ڪامل جي صحبت سان سندن اندر منجهان لذت جا شعلا ٻرن ٿا تڏهن سمجهن ٿا ته ناحق پنهنجي عمر ڪي هن طرح خراب ۽ ضايع ڪيوسين ۽ حقيقي دوست سان نه نياهيو سون.

معرفت 14:

جمعي جو آخري خطبو

هڪ ڀيري هن غلام ماه رمضان المبارڪ جا روزا درگاهه عرش اشتباهه (پرچوندي شريف) ۾ پورا ڪيا. پاڻ سڳورن آخر جمعي جي خطبي کان پوءِ واعظ فرمايو ته: اي مؤمنو! جمعي جو خطبو عربي زبان ۾ هوندو آهي. عربي ٻولي بغير عربي پڙهيلن جي ٻيو ڪوبه سمجهي نه سگهندو آهي. هن آخري جمعي واري خطبي ۾ بيان ٿيل آهي ته خدا واحد لاشريڪ آهي. ڪوبه سندس شريڪ نه آهي. نه ذات ۾ نه صفات ۾ اها پاڪ ذات ٻڌندڙ ۽ ڏسندڙ آهي. اُن جو سميع هئڻ هن صفت سان آهي جو هر شيءَ ممڪنات،

موجودات ۽ مخلوقات منجهان (جنهن جون ارڙهن هزار جنسون آهن) پنهنجي ٻولي هندي، سنڌي پارسي پشتو خواه عربي ٻولي ۾ سوال ڪن (بغرض من الا غراض ولسان من الا لسنة المختلفة) ۽ هجن بہ هڪ ڪشادي ميدان ۾ اک چنب ۾ سيئي گڏ جي الله تعاليٰ ڪان سوال ڪن خدا تعاليٰ هر ڪنهن جو سوال ۽ غرض هر ڪنهن جي زبان ۾ ٻڌي ٿو ۽ سندس ڏسڻ هن طرح آهي تہ ڪاري ڪئلي ڪاري جبل هيٺيان انڌاري ڪاري رات ۾ گهمي ڦري ٿي. آهي ڪو جو هن ڪئلي کي ڏسي سگهي؟ پر الله تعاليٰ هن ڪئلي کي جبل هيٺيان رات ڪاري ۾ بہ ڏسي سگهي ٿو. پوءِ اهڙي رب سان ڪنهن کي بہ شريڪ نہ ڪرڻ گهرجي. حديث قدسي ۾ آيو آهي تہ حضور ﷺ جن فرمايو "جنهن ٻانهي زنا، شراب خوري ۽ چوري جهڙي گناهن منجهون ايترا گناهہ ڪيا هجن جو زمين آسمان جو خلاءُ (وچ) ڀرجي وڃي. اهڙي ٻانهي کي قيامت جي ڏينهن رب تعاليٰ فرمائيندو تہ اي بندا! پنهنجي گناهن ڏانهن نظر ڪر. جيڪڏهن تنهنجي گناهن ۾ ذرو بہ شرڪ گڏيل نہ آهي تہ پوءِ منهنجي رحمت منجهان نا اميد نہ ٿيءُ مان پنهنجي فضل سان تنهنجا گناهہ بخشيندس، پر جيڪڏهن پنهنجي گناهن ۾ ذرو بہ شرڪ اٿئي تہ پوءِ منهنجي رحمت ۾ هرگز اميد نہ رک ڇوتہ مان لا شريڪ ۽ غيرتمند آهيان".

معرفت 15:

قبرن جي زيارت بابت

هڪ ڀيري پاڻ فرمايائون تہ هڪ شخص امام اعظم رحہ ڪان پڇيو تہ فلاڻي فوت ٿيل بزرگ ڪان ڪو سوال ڪريان تہ ٻڌندو يا نہ؟ امام صاحب جواب ڏنو تہ: "اتسمع من فی القبور"(ڇا تون قبرن وارن کي ٻڌائي سگهي ٿو) وري ڪنهن امام ابو يوسف رحہ ڪان پڇيو تہ بزرگن جي قبرن تي وڃڻ جائز آهي يا نہ؟ امام صاحب جواب ڏنو تہ مون ڪان جائز ناجائز نہ پڇ پر مون

ڪان پڇ ته ان شخص تي ڪيتري لعنت ٿي پوي جيڪو اهڙي رب ڪان جيڪو شه رڳ ڪان به ويجهو آهي. ان کي پٺي ڏنيون سندس پيدا ڪيل ۽ ٿاهيل مخلوق ڏانهن اچي ٿو.

پوءِ جيڪو پنهنجي زالن کي سينگاري زيور ۽ ڪپڙا پارائي تيل مساڳ هڻائي. منايون، طعام ڪٽائي يا ڪو جانور اُن مشائخ جي نالي تي ڪاهي دهل دماڪ سان آواز راڳ سهرا چوندي پنهنجي گهر مان نڪري هلي. اهڙي شخص ۽ مڙني زالن، پوري قبيلي جا جيڪي به ساڻن گڏ آهن سيني تي اُن بزرگ جي درگاهه تي پهچڻ تائين لعنت وسندي رهي ٿي. درگاهه ۾ پهچڻ تي الله تعاليٰ جي فضل سان ان بزرگ کي به هن جي اهڙي حال هلت جي خبر پوي ٿي. اهو بزرگ به هن تي لعنت ۽ ملامت ڪري ٿو. ۽ چوي ٿو ته اي ڪمينا! مان حياتي ۾ پاڻ کي هر گناهه ۽ نافرماني ڪان پري رکيو. هاڻي تون مون تي هيءَ تهمت ڇوٿو هڻين، توتي خدا تعاليٰ جي لعنت هجي. ان وقت سيئي قبرن وارا جيت جڙا، ستن آسمانن جا ملائڪ انهن تي مٿس لعنت ڪن ٿا. جيستائين هو وڃي پنهنجي گهر پهچن ٿا. جيڪڏهن ڪو غلط رسمن ڪان سواءِ خاص زيارت لاءِ وضو ڪري قرآن شريف جون سورتون پڙهي ان بزرگ کي بخشي ٿو اهو ولي ان تي راضي ٿي رب تعاليٰ کي عرض ڪري ٿو ته اي الله! جهڙي طرح هن شخص مون کي راضي ڪيو آهي تون به هنکي راضي فرماءِ ۽ جيڪو نفعو مون کي ڏنو اٿئي اهڙو هن کي به ڏي. زيارت ڪندڙ کي گهرجي ته جنهن وقت به طالب صدق ۽ سچائي جو خالص ارادو رکي ٿو. رب ڪريم پنهنجي پاران ان بزرگ کي ڄاڻائي ٿو ته فلاڻو شخص تنهنجي زيارت لاءِ اچي ٿو. اهو بزرگ ان آدمي جي استقبال لاءِ ٻاهر اچي ٿو ۽ سندس منتظر رهي ٿو. دعا گهرڻ ڪان پوءِ به زيارت ڪندڙ کي کپي ته با ادب واپس ٿئي. چوته بزرگ تيستائين ان جو منتظر رهي ٿو، جيستائين

هو ان قبرستان جي حد کان دعا گهري موڪلائي ۽ نڪري نڪتو وڃي. قبرن تي وڃڻ عبرت وٺڻ لاءِ آهي نہ عيش عشرت ۽ براين کي جاري رکڻ لاءِ.

پوءِ فرمايائون تہ: هيءُ رمضان المبارڪ جو مهينو آهي. هاڻي موڪلائي رهيو آهي. افسوس ڪجي جو وري هن کي ملنداسين يا نہ؟ هن جي باقي ڏينهن ۾ ذڪر، فڪر، خير، خيرات جي ڪوشش ڪئي وڃي تہ جيئن وقت هٿان نہ وڃي. هي مبارڪ مهينو استغفار ۽ توبہ جو آهي.

معرفت 16:

جمعي جي خطبي ۾ هدايت

هڪ ڀيري رمضان المبارڪ جي عيد پاڻ سڳورن جي حضور ۾ درگاهہ عرش اشتباهہ (پرچونڊي شريف) تي ادا ڪيم خليفو مولانا تاج محمود (امروٽي) بہ گڏ هو. پاڻ ڪرسي تي ويهي فرمايائون تہ: اي مومنن جي جماعت خطبو عربي زبان ۾ آهي ۽ عربي ٻولي عربي ڄاڻو کان سواءِ ٻئي ڪي سمجهہ ۾ نہ ايندي آهي. هن خطبي ۾ بيان آهي تہ: خدا تعالىٰ لا شريڪ آهي ڪوبہ ان جو شريڪ نہ آهي نہ ذات ۾ نہ صفات ۾ جنهن کي نقدي مال ٻاونجهاہ روپيہ ضرب ڪلدار (ساڍا ٻاونجاهہ تولہ چاندي) يا ايترن پئسن جا زيور گهر ۾ آهن ان تي انهيءَ مال جي زڪواة لازم آهي. هڪ سوءُ ويهہ (120) ٻڪرين تي ٻي ٻڪريون ۽ ٽيهن مينهن، ڳئن تي هڪ سالہ وڇڙو لازمي آهي. نر ۽ مادي برابر آهن. فطرو ۽ اُضحيٰ ان تي لازمي آهي تہ جيڪڏهن ملڪيت سواءِ هٿيارن جي جمع ڪجي اها مٿين نصاب تي پڄهي پوءِ في ڪس بہ سير ڪٽڪ فطرو ڏي يا ان جي بها. فطرو انهيءَ ڪري لازمي آهي تہ روزي ۾ ٿي ويل هرگهٽ وڌائي جي تڪميل ٿي وڃي. اهڙو روزو زمين آسمان درميان ٽنگيل رهي ٿو جيستائين فطرو ادا نہ ڪيو وڃي. ٻئي خطبي ۾ آيل آهي تہ مرڻ، ڄائڻ، شادي غمي ۾ جيڪي بہ رسول

Scanned with CamScanner

خدا ﷺ ڪيو يا فرمايو هجي اهو ئي ڪرڻ گهرجي. جيئن غلط ۽ برين رسمن ۽ بدعتن جا قسم عام طور جهان ۾ هلندڙ آهن. اهي سيئي ڪافرن جي رسمن مان آهن، انهن کان پرهيز ڪرڻ گهرجي.

معرفت 17:

شرڪ ڇا آهي

هڪ ڀيري هن غلام عيد الاضحيٰ جي نماز مالڪان عاليشان جي حضور ۾ ادا ڪئي. نماز ۽ خطبي کان پوءِ ڪرسي مبارڪ تي ويهي فرمايائون ته:

اي مومنو! خطبو عربي زبان ۾ آهي ۽ عربي ڪلام سواءِ عربي پڙهيلن جي ٻئي ڪي سمجهه ۾ نه ايندو آهي. هن ۾ بيان آهي ته خدا تعاليٰ لاشريڪ آهي ڪوبه ان جي ذات ۾ نه صفات ۾ شريڪ آهي. ۽ شرڪ ڪفر کان به بدتر آهي. خدا تعاليٰ بندي جا سڀ گناهه بخشيندو مگر شرڪ نه بخشيندو ۽ شرڪ جي معنيٰ آهي نفعو نقصان جان توڙي مال جو غير خدا يعني پيرن، فقيرن، وڻن ۽ بتن کان سمجهڻ. ٻيو بيان هو ته مرڻ جمڻ شادي غميءَ توڙي طهور ۾ اهو ڪجي جيڪو رسول خدا ﷺ ڪيو هجي. باقي رسمون ڪافرن جون آهن انهن کان بچڻ گهرجي. پنج وقت نماز پڙهڻ. رمضان جا روزا رکڻ هر مومن تي فرض آهن. زڪواة ۽ حج سرندي وارن تي آهي. زڪواة جي حقيقت هن طرح آهي ته جيڪڏهن ڪنهن وٽ نقدي مال يعني ساڍا ٻاونجاهه تولا چاندي يا ساڍا ست تولا سون يا ان جي قيمت جيترا روپيه يا ان مقدار جا زيور آهن ته مٿس اڍائي فيصد زڪواة لازم آهي. چاليهن ٻڪرين توڙي رڍن تي هڪ سالو ٻڪرو يا گهٽو لازم آهي. ٽيهن ڳئن مينهن تي هڪ سالو گابو يا وڇڙو نر هجي توڙي مادي. پنجن اٺن تي هڪ ٻڪري. ڏهن تي ٻه، پندرهن تي ٽي ٻڪريون. ويهن تي چار ۽ پنجويهه

ائن تي هڪ سال توڙي ڇتيهن تي ٻ سال توڙي واجب آهي.

جنهن جو مال اسباب خانگي (ڪپڙن ۽ ٿانون کان سواءِ) گڏ ڪري سندس قيمت نصاب نقدي تي پهچي ته پوءِ ان تي زڪواة فطرو ۽ اضحيٰ لازم آهي. اضحيٰ ۾ هڪ ماڻهوءَ لاءِ هڪ ٻڪري ۽ ستن ماڻهن لاءِ هڪ ڳئون ڪافي آهي. بشرطيڪ نيت مڙني جي اضحيٰ جي هجي. اٺ ۾ ٻه ست ڀاڱا ٿيندا آهن. اضحيٰ لاءِ مينهن ڳئون ٻ سال ۽ اٺ پنجن سالن جو هجڻ شرط آهي.

معرفت 18:

حضرت روضي ڌڻي رح جا خط

هڪ ڏينهن هيءُ فقير ۽ حافظ شيخ عبدالرحمان ممبر جي اڳيان صحن ۾ پاڻ سڳورن جي آڏو ويٺا هئاسون. پاڻ ڪريم لٺ مبارڪ تي ٽيڪ ڏنو ويٺا هئا. فرمايائون ته اي شيخ صاحب! ٻه خط درگاهه شريف (پير ڳوٺ) کان امانت طور هٿ آيا آهن. فلاڻو ڪتاب وٺي ڪتبخاني مان ڪڍي اچ ته جيئن ڪو پڙهي ۽ پاڻ ٻڌون. حافظ عبدالرحمان وڃي ڪتاب ڪڍي آيو پوءِ هن غلام ۽ شيخ صاحب گڏجي هنن خطن جو نقل ڪيو ته جيئن حق جي طالبن کي عام نفعو حاصل ٿئي "مکتوب از مکتوبات حضرت روضي ڌڻي رحمه الله عليه خط نائون: مير مبارڪ خان ولد مير سهراب خان ٽالپر طرفان ٻه جناب فيض ماب حضرت پير دستگير(قبله عالم سيد محمد راشد) ادام الله برڪاته هن رباعي جو بيان واضح طور عنايت فرمائيندا".

من آن وقت بودم که آدم نبود☆ ذات وصفات خداهم نبود

من آن وقت کز دم خدا راسجود☆ که آدم نبود وخداهم نبود

بسم الله الرحمان الرحيم: جواب مکتوب: اي جان من! هي ڳالهيون صاحب حال وارن لاءِ آهن. صاحب دل کانسواءِ عام کي هن جي ڄاڻ

ڪانهي جيئن مولوي معنوي فرمايو آهي:

"سر من از نالئہ من دور نسیت
لیکن چشم وگوش راایں نور نیست"

يعني: (منهنجي دل جو راز منهنجي فرياد ۾ آهه ڪان پري نہ آهي پر اکين ۽ ڪنن ۾ اهو نور (سمجهبو) نہ آهي)

پوءِ صاحب حال کي بيان جي ضرورت ئي نہ آهي. ۽ ٻئي کي سمجهڻ جي طاقت ڪانہ آهي. پر علم ظاهري وارن جي نا فهمي تي فقراءِ ڪجهہ چئي ٿا وجهن ۽ جيڪڏهن نہ تہ بس.

رباعي: سريست دراين سينه که گفتن نتوانيم
دريست درين بحر که سفتن نتوانيم
مشکل هم آنست که ما مشکل خودرا
گفتن نتوانيم نهفتن نتوانيم

يعني: هن سيني ۾ جيڪو راز سمايل آهي سو ٻڌائي بہ نٿو سگهان فقط اهڙو موتي هن درياهہ ۾ آهي جنهن کي پوئي بہ نٿو سگهان مشڪل بہ اهڙي تہ آهي جنهن مشڪل کي بيان بہ ڪري نٿو سگهان ۽ نہ وري ان کي لڪائي بہ نٿو سگهان.

اي منجها پيارا! هيءُ ڪلام ان شخص جو آهي جيڪو توحيد شهودي ۾ آهي. جنهن پنهنجي وجود کي امڪان حقيقي جي شگاف مان ٻاهر آڻي. نور آفتاب حقيقيءَ ۾ گم ڪري يا قطري وانگر پاڻ کي بحر هويت يعني موجون هڻندڙ درياءَ ۾ اڇلائي "انالبحر وانا الشمس" (يعني مان درياءُ ۽ سج آهيان) تہ چوي هن وقت منهنجي عبارت جو نقطو هتي عام آهي جهڙي طرح "شيخ منصور" چيو:

من نميگويم کہ انا الحق يار ميگويد

چون نگويم مرا دلدار ميگويد بگو

يعني: منصور چوي ٿو تہ مان تہ ائين ڪونہ ٿو چوان تہ مان حق يعني خدا آهيان يار ٿو ائين چوين جڏهن مان نٿو چوان تہ دلدار چوي ٿو تہ چئو. اي جان من! آدم يعني مان وجود مطلق آهيان التوحيد اسقاط الا ضافات ان ڏانهن اشارو آهي. "من آن وقت بودم که آدم نبود" هي عبارت روح انساني کان آهي جنهن کي يقين چون ٿا.

۽ "آنچہ گفتہ کہ آدم نبود" جهڙي طرح حديث

لي مع الله وقت لايسعني فيه ملڪ مقرب ولا نبي مرسل

يعني منهنجي لاءِ الله وٽ هڪ اهڙو خاص وقت مقرر آهي جنهن ۾ نہ ڪنهن مقرب ملائڪ کي نہ ڪنهن نبي ۽ رسول جي لاءِ دخل اندازي جي گنجائش آهي. ۽ "کہ ذات وصفات خدا هم نبود" عارف بيرنگي جي بحر ۾ اهڙو تہ غوطو هنيو جو خدائي نہ رهي. پوءِ بندگي جي ڪهڙي نسبت چئجي. جڏهن بندگي کان لنگهي حق ۾ اهڙيءَ طرح غرق ٿيو تہ خداوند نہ چئي سگهيو! چو تہ التوحيد اسقاط الاضافات جيئن هڪ عارف چيو آهي.

ميگفت در بيابان رندی دهن دريده

عارف خدا نداند کو نيست آفريده

يعني عارف اهو خدا نہ ٿو رکي جيڪو ان حقيقت کان سواءِ آهي. پوءِ حقيقت انسان جي کان سواءِ ڪو بہ خدا ہيو نہ آهي.

"من آن وقت کردم خدا راسجود کہ آدم نبود وخداهم نبود"

اي جان من! سجود مان مراد پنهنجو پاڻ کي سڃاڻڻ آهي. ان وقت پنهنجي خدا کي ڄاتم جڏهن آدم نہ هو يعني بندو نہ هو "ظهور خدا وندي بہ نہ هو" چو تہ خداوند ان وقت چئي سگهبو جڏهن ان جو بندو هوندو. جيڪو بندو نٿو رکي ان کي خداوند ڪيئن چئي سگهبو. بندو نہ هو تہ خداوند بہ نہ

هو. هيءَ هڪ رمز آهي جيڪا عارف ڪامل کان سواءِ ٻئي ڪي سمجهه ۾ نه ٿي اچي. يا وري ڪامل مرشد هدايت فرمائي ائين فهم ۾ آهي ۽ راز راز ۾ پوءِ جتي ڪو آدمي آهي ان کي هڪ حرف ئي بس آهي" اسلام عليڪم (هيءَ تحرير شيخ الشيوخ سيد السند والهند پير محمد راشد عليه الرحمه جي آهي).

چار عالم (جهان)

امانت ٻي هيءَ آهي: پوءِ چار عالم (چئن جهانن) جو گفتگو هليو ته چار عالم چاڪي ٿو چيو وڃي. پنهنجي زبان مبارڪ سان فرمايائون ته اي فقير! سلوڪ جي واٽ ۾ جيڪو سالڪ هي چار عالم نٿو ڄاڻي اهو پاڻ درويش نه آهي. پاڻ کي ڪوڙ سان درويش ٿو ڪوٺائي شيخ الاسلام شيخ بهاوالدين ذڪريا قدس الله سره جي تحرير ۾ آهي ته اهي چار عالم هي آهن:

(1) عالم ناسوت (2) عالم ملڪوت
(3) عالم جبروت (4) عالم لاهوت

(1) عالم ناسوت حيوانات جو عالم آهي. ان جو ڪم هي حواس خمسه يعني هٿ لائڻ، چکڻ، سنگهڻ ڏسڻ ۽ ٻڌڻ آهي. جڏهن سالڪ رياضتن ۽ مجاهدن سان هي عالم ٽپي وڃي ٿو تڏهن هي مڙئي صفتون ڇڏي ٻئي عالم ۾ پهچي ٿو. ۽ اهو (2) عالم ملڪوت آهي هيءُ عالم فرشتن جو آهي ۽ هن جو ڪم تسبيح، تهليل، رڪوع وسجود آهي. جڏهن سالڪ هن عالم مان ٽپي وڃي ٿو ۽ ٽئين عالم ۾ پهچي ٿو اهو (3) عالم جبروت آهي. هيءُ روح جو عالم آهي هن جو ڪم صفات مان لنگهي چوٿين عالم ۾ پهچي ٿو. ان کي (4) عالم لاهوت چون ٿا. ۽ هيءُ عالم بي نشان آهي. جڏهن سالڪ هتي پهچي ٿو تڏهن هو پاڻ کي ئي ڇڏي ڏئي ٿو.

Scanned with CamScanner

هن کي لامڪان چئجي ٿو. هت نہ گفتگو آهي نہ جستجو. الله تعاليٰ جو فرمان آهي. وَاِن اِليٰ رَبِکَ المنتهيٰ پوءِ پنهنجي زبان مبارڪ سان فرمايائون تہ اي درويش! عالم ناسوت نفس جي صفت آهي ۽ عالم ملڪوت دل جي صفت آهي ۽ عالم جبروت روح جي صفت آهي جڏهن تہ عالم لاهوت نظر رحمن ۽ عنايت خداوندي آهي. نفس جي صفت آهي جهان ڏانهن لاڙو جيڪا جاءِ شيطان جي آهي. پوءِ جيڪو نفس جي تابعداري ڪندو جهنم ۾ پوندو. دل جو لاڙو هميشہ واري بهشت ڏانهن آهي جيڪو دل جي تابعداري ڪندو جنت ۾ داخل ٿيندو ۽ روح جو لاڙو طلب رحمن ڏانهن آهي. پوءِ جيڪو روح جي تابعداري ڪندو اهو الله تعاليٰ جي ابدي ۽ قرب واري رحمت ۾ داخل ٿيندو هن ڪانپوءِ شيخ الاسلام والمسلمين شيخ شهاب الدين سهروردي رحہ جي هيءَ رباعي زبان تي آندائون.

"درراه تن روی مهیا نار است ۔ در راهه دل روی بهشت جاویدان هست
درراه جان روی جانان خواهی۔ قصه کلیم که حاملش دیدار است"

پوءِ فرمايائون تہ هن جو مطلب آهي تہ نفس جي خواهشات جي پٺيان هلندين تہ دوزخ حاصل ٿينديءِ. دل جي منشا ۽ مراد سان راهہ وٺندي تہ هميشہ واري جنت ۾ رهندي جيڪڏهن روح جي پٺيان هلندي تہ محبوب حقيقي سان ملندين. جيئن وعظ ۽ نصيحت جو سلسلو پورو ٿيو تہ پاڻ نماز ۾ مصروف ٿئي ويا. بعد ۾ ان ئي جاءِ تي ارشاد فرمايائون سلطان المشائخ نظام الحق والملت والدين قدس الله سره کان بيان آهي تہ مشغولي لاءِ ست وقت آهن ٽي ڏينهن ۾ ۽ چار رات ۾ بہ صبح کان اشراق تائين، ٽي تهجد کان صبح ڪاذب تائين، چار صبح ڪاذب کان صبح صادق تائين: حضرت مالڪان رح فرمايائون تہ محبوب العاشقين ۾ لکيل آهي تہ مشغولي فارغ ان کي چئبو آهي تہ ظاهر ۽ باطن مشغول هجي ۽ غير حق کان فارغ هجي.

پوءِ فرمايائون اي درويش! شيخ الاسلام خواجه ابو يوسف رحه پنهنجي رسالي ۾ لکيو آهي ته: پنجن شين جي عادت هجڻ گهرجي ته جيئن اندر جي صفائي حاصل ٿئي. پهريون: ڏندڻ ڏيڻ، ٻيو ڪلام الله شريف پڙهڻ، وڌيڪ نه ته ٻه سورة اخلاص جيترو پڙهي ٽيون روزو رکڻ وڌيڪ نه ته ٻه ايام بيض جا (فرضي روزن کان سواءِ نفلي روزا) روزا ضرور رکي. چوٿون هميشه قبله ڏانهن منهن ڪري ويهڻ پنجون با وضو رهڻ.

معرفت 19:

علم جو غرور

هڪ ڏينهن مالڪان عاليشان قدس سره جي حضور ۾ حاضر هيس ته هڪ پنجابي مولوي ڪوٽ شريف جي پسگردائي جو نئون مولوي ٿيل آيل هو. علم جي غرور جي ڪري منجهس وڏو تڪبر هو. حقيقت ۾ سندس پڪو ارادو بحث مباحثي ۾ علم جو ظاهر ڪرڻ هو. ظهر جي نماز کان پوءِ جڏهن پاڻ سڳورن پنهنجو منهن مبارڪ جماعت شريف ڏانهن ڪيو، تڏهن ان پنجابي مولوي يڪدم سوال پڇيو ته يا حضرت! حافظ (شيرازي) عليه الرحمه جي هن بيت جي معنيٰ ڇا آهي.

به می سجاده رنگین کن گرتو پیر مغان گوید
که سالك بی خبر نبود زراه و رسم منزلها

يعني پنهنجي مصلي کي شراب سان رنگين ڪر جيڪڏهن توکي مرشد ڪامل چوي. ڇوته سالڪ بي خبر نه آهي. منزل تي پهچڻ جي واٽ کان.

حضرت قدس سره جن سندس سوال جي جواب ۾ هڪ مثال بيان فرمايو ته: هڪڙو اهل الله اتفاقا هڪ ڏينهن تخت شاهي واري شهر منجهان اچي لنگهيو. جمعي جو ڏينهن هيو. سندس دل گهريو ته وڏي شهر ۾ گهٽي

جماعت سان جمعہ نماز ادا ڪجي شهر جو بادشاهہ ۽ قاضي ٻئي هن جا عقدتمند هئا يڪدم اعلان ٿي ويو تہ فلاڻو بزرگ شهر ۾ اچي ويو آهي. بادشاهہ ۽ قاضي بہ زيارت ۽ نماز جمعہ پڙهڻ لاءِ مسجد ۾ آيا. شهر جي سموري مخلوق بہ آئي. نماز پڙهڻ کان پوءِ بزرگ هلڻ لڳو بادشاهہ ۽ قاضي سندس گهوڙي جو رڪاب جهلي هلڻ لڳا. ۽ ساري مخلوق سندن پٺيان ڊوڙندي آئي. شهر مان نڪري ٻاهر ٿيا. بزرگ جي دل ۾ ڪتڪو پيدا ٿيو تہ اي فلاڻا! تون اهڙو درجو ٿو رکين جو بادشاهہ پنهنجي سر ۽ قاضي بہ تنهنجي گهوڙي جي رڪاب ورتيون پياده اچن ٿا. ۽ بي گهڻي مخلوق بہ تنهنجي پٺيان ڊوڙندي اچي ٿي. انهيءَ ڪتڪي پوڻ سان هن دل ۾ چيو تہ ڪو اهڙو ڪم ڪريان جو هن پوري مخلوق جو اعتماد مون تان ختم ٿي وڃي. نفس ڪمينو پنهنجي حد کان نہ وڌي. اهو خيال ڪري پهہ ڪيائين تہ جيئن تہ رمضان المبارڪ جو مهينو آهي، آءُ سيني جي روبرو پاڻي پيئان ٿو. يڪدم هڪ فقير کي حڪم ڪيائين تہ پاڻيءَ جو ڪوئرو ڪٺي اچ. فقير ڪوئرو آندو. بزرگ فقير جي هٿ مان ڪوئرو وٺي پاڻي پيئڻ لڳو. بادشاهہ ۽ قاضي رڪاب منجهان هٿ ڪڍي ڪڍيا. ۽ سندس منڪر ٿي چوڻ لڳا تہ: اهڙي ماڻهوءَ کي بزرگ نہ چئبو جيڪو رمضان المبارڪ جي تعظيم نٿو ڪري. بادشاهہ ۽ قاضي ٻئي ان جو ان وقت بزرگ جا منڪر ٿي واپس ٿيا. سڄي مخلوق بہ سندس پٺيان موٽي پئي. مگر اهل دل درويش بزرگ سان گڏ رهيا اڪيلائي ۾ ٿي انهن عرض ڪيو تہ يا حضرت! هيءُ ڪهڙو رنگ ۽ فن هو؟ بزرگ کين سمورو قصو ٻڌايو. ۽ هيءُ بہ چيائين تہ هاڻي قضا ۽ ڪفارو ٻئي مون تي لازم ٿيا. چوڻ جاٺي واٺي روزو پڳو اٿم. بس نفس ڪميني جي سزا ۽ جزا اها ئي آهي. حضرت مالڪن رحہ پوءِ فرمايو تہ "بہ مي" مان مراد ڪامل جو فن آهي، سجاده مان سالڪ جو وجود آهي. انهيءَ کان پوءِ مالڪن

سڳورن کي ان مولوي چيو تہ يا حضرت! اوهان تہ نقل بند آهيو. يعني پوري ڳالھ کي نقل ۾ بند ٿا ڪريو. اهو مولوي يڪدم وڏائي جي آسمان کان صبر جي زمين تي اچي ويو. ۽ ڪٽي چپ ڪيائين. اهڙا مشاهدا ۽ ڪرامتون ڪامل ولين جون هيون. جو الله جي خلق کي محبت واري جار سان قائل ڪري ڇڏيندا هئا. ليڪن هيءُ بي نصيب (مولوي) قائل نہ ٿيو. سندن وصال ڪانپوءِ ساڳيو مولوي آيو ۽ پيشمان ٿيو تہ مان ان وقت هن عارف ڪامل کي نہ سمجهيو ۽ نہ سڃاتو هو.

معرفت 20:

ظاهري علم

هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن هن بندي (جامع ملفوظات) کي مخاطب ٿي فرمايو: اي مولوي! جيڪو ظاهري علم (عربي) پڙهي ٿو. ۽ شرح ملا جامي تي جڏهن پهچي ٿو تڏهن اڌ ڪافر ٿي وڃي ٿو. ڪتاب مطول تي پهچڻ سان جنهن وقت تحصيل ٿو ڪري ۽ دستار سرفرازيءَ جي ٻڌي ٿو تہ ان وقت مڪمل فرعون ٿي وڃي ٿو. سندس هستي ۽ هئڻ ڪماليت کي پهچي ٿي. سندس نظر ڪنهن تي بہ نٿي پوي ۽ پاڻ جهڙو ڪنهن کي بہ نٿو سمجهي. (پر اهل الله جي صحبت سان ڪيس صحيح رهنمائي ملي ٿي)

معرفت 21:

الله جو ٻانهون ڪير آهي

هڪ ڏينهن هي غلام (جامع ملفوظات) حضور ۾ حاضر هو صحبت عين رحمت هلندي فرمايائون تہ: مولوي احمد صاحب ٽگ شريف وارو صاحب ذوق ۽ شوق هو. حضرت مظهر الولايات عين العنايات سيد السادت قدس الله سره (سيد محمد حسن شاهہ صاحب جيلاني) جن جي

حضور ۾ گڏ هوندو هو. هڪ ڏينهن مولوي صاحب هڪ ڪاري لونگي پٽ
جي پلاندن ۾ چٽن سان پنهنجي سٽ منجهان تيار ڪرايل ڪلهن تي رکي
قبله عالم قدس سره جن جي حضور ۾ با ادب گوڏا پيجي اچي ويٺو. پاڻ
سڳورن زبان مبارڪ سان فرمايس ته اي مولوي! هيءَ لونگي ڪاري چٽن
سان جيڪا پنهنجي سٽ منجهان تيار ڪرائي ڪلهن تي رکي اٿيئي. انهيءَ
ڪان منهن ڪارو ڪرڻ بهتر هو. مولوي صاحب جيڪو صاحب العرفان
والحال هو. تنهن عرض ڪيو ته يا حضرت! مان توبه ڪئي. ٿورن ڏينهن
ڪانپوءِ عيد تي پاڻ سڳورن هڪ لونگي ساڄئي مولوي صاحب لاءِ موڪلي
ته ڪلهن تي رکي الله جي خلق کي رمضان المبارڪ جي عيد پڙهائج.
لونگي پهچڻ شرط مولوي صاحب يڪدم ڪلهن تي رکي وڃي عيد نماز
پڙهائي. ڪنهن چئي ڏنو ته مولوي صاحب! تون پنهنجي پير صاحب جي
حضور ۾ چڱيءَ طرح توبه ڪئي هئي. جواب ڏنائين ته اُها پنهنجي نفس
جي خواهش هئي ۽ پاڻ ڪوشش سان تيار ڪري ڪلهن تي رکي هيم ان ڪان
منع ٿي هئي. جهڙي طرح فقراءِ کي قرآن پاڪ مان ان جي منع صاف ظاهر
آهي.

اَفَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوَاهُ.......... الخ الجاثيه: 23.

ترجمو: ڀلا ڏسو ته جنهن شخص پنهنجي نفس جي خواهش کي
حاڪم بنايو.

مثنوي مولانا روم ۾ آهي ته:

تو که در بند هر چیزے خدارا بنده چون باشی
که تو در بند هر چیزے که هستی بنده آنی

(تون هر شيءِ جي خيال ۾ آهين تون خدا جو ٻانهو ڪيئن ٿي
سگهين ٿو. تون جنهن شيءِ جي خيال ۾ آهين ان جو ٻانهو آهين).

جڏهن ته هيءَ لونگي منهنجي رب جي طرف کان بنا گهرجي مون وٽ پهتي آهي. تنهن ڪري پائڻ مونکي جائز آهي.

معرفت 22:

نسبت جو احترام

هڪ ڏينهن هيءُ غلام " مالڪان رحمت نشان" جي حضور ۾ ويٺل هو خوش طبعي جي رنگ ۾ نقل فرمايائون ته اسان جي قبله عالم حضرت جيلاني رحه کان نقل آهي ته: هڪ ڏينهن فقير صاحب ڏنو. سيد السادات جامع ڪمالات حضرت سائين قبله سيد محمد راشد رحه درگاهه شريف جن وٽ حاضر هو. هڪڙو سيد چوٽي نڪتل، گوڏن اگهاڙو آيو، پاڻ ڪريمن انجي وڏي تعظيم ۽ تڪريم ڪئي. فقير صاحب ڏني عرض ڪيو ته يا حضرت! هيءُ دين ۾ ڪهڙو فتنو آهي؟ حضرت پير صاحب جن فرمايو ته: اهل بيت آهي (وڏيڪ ڪجهه نه چئو) تنهن تي وري فقير عرض ڪيو ته حضرت لائق ته اهي آهي جو سائين جن، سيد جلال الدين بخاري اُچ وارن ۽ پير صاحب سوئي شريف وارن کي عزت ۽ فضيلت جي مسند تي ويهار جي. باقي ٻين سيدن کي جهاز تي چاڙهي عرب ڏانهن اماڻجي. جيڪو سندن ملڪ آهي اتي وڃي پنهنجي جاگير سنڀارين. هتي اسان کان پنهنجا لاڳ حساب به وٺن ٿا ته به گوڏا اگهاڙا اٿن. خدا سندن حال تي رحم فرمائي.

معرفت 23:

دين اسلام جي تازگي

هڪ ڏينهن پاڻ سڳورن فرمايو ته حضور ﷺ جي زماني ۾ دين اسلام شروع ۽ تازو هو اهڙيءَ طرح سيد السادات جامع ڪمالات (سيد محمد راشد رحه) روضي ڌڻي جي زماني ۾ زياده ترو تازو ٿيو. ان وقت پاڻ سڳورن فرمايو ته هاڻي اچ شريف وارا اڪثر رافضي ٿي ويا آهن. هيءَ

Scanned with CamScanner

خانگاهه بابرڪت هئي. پرهاڻي منجهن فقيري جي بوءِ به ڏسڻ ۾ ڪا نه ٿي اچي.

معرفت 24:

حضرت روضي ڌڻيءِ مهاري شريف وارا

هڪ ڏينهن هيءُ ٻانهو حضور ۾ حاضر هو. پاڻ سڳورن فرمايو ته: حضرت سيد السادات (سيد محمد راشد رحه) درگاهه شريف وارن ۽ بزرگن مهاري شريف (خواجه نور محمد مهاروي رحه) وارن جو ساڳيو دور هو. سندس گفتار، رفتار به هڪ هئي. جيئن بزرگ مهاري شريف وارا گهڻي ڳالهائيندڙ کي چوندا هئا ته "ٻاهڻ مون چا ٿيندو دل اندر منهن پاءِ" اهڙي طرح حضرت روضي ڌڻي عليه الرحمة فرمائيندا هئا ته، "پونڪڻ مون چا ٿيندو دل ۾ منهن پاءِ."

معرفت 25:

سفري نماز بابت

هڪ ڀيري هيءُ مسڪين (جامع ملفوظات) مالڪن سڳورن جي حضور ۾ ويٺو هو پاڻ ڪريمن فرمايو ته: هڪ ڏينهن اسان جي قبله عالم رحه حضرت سوئي شريف وارن فرمايو ته درگاهه شريف (پير سائين پاڳارا) تي هميشه رمضان المبارڪ ۾ ڪلام پاڪ جو ختم قاضي حافظ محفوظ ۽ قاضي حافظ عبدالرحمان پڙهندا هئا. هڪڙو پهريئن اڌ ۾ ته ٻيو پوئين اڌ ۾ ختم پورو ڪندو هو. هنن ٻنهي حافظن جو دستور هوندو هو ته جڏهن به درگاهه شريف تي زيارت لاءِ ايندا هئا ته اتي نماز قُصر ڪري نه پڙهندا هئا. حالانڪ هنن جي گهر ۽ درگاهه شريف جي وچ ۾ فاصلو شرعي سفر جو هو پر زيارت ڪري واپس ويندي قصر ڪندا هئا. يعني چئن (رڪعتن جي جاءِ تي ٻه رڪعتون).

مالڪان عاليشان فرمايو ته پير صاحب سوئي شريف وارن جي به عادت شريف هئي جو جڏهن به پنهنجي مرشد جي درگاهه ڏانهن ويندا هئا ته نماز قصر نه ڪندا هئا. فرمايائون ته سفر صلوٰة قصر جو حڪم دنيوي ڪم ڪار ۾ آهي. نه ڪار حق ۾ هن مان معلوم ٿيو ته جيڪو به ڪنهن دنيوي ڪم ڪار سان گهر کان پري وڃي ٿو ته پوءِ قصر ڪري. پر جي پير يا مرشد جي زيارت لاءِ وڃي ٿو ته قصر نه ڪري. ڇوته هيءُ سفر الله جي راهه ۾ خلوص دل سان آهي.

معرفت 26:

جهان جو نظام ۽ بندوبست

هڪ ڏينهن مالڪان عاليشان قبله مالڪان مسيح الزمان قدس الله سره فرمايو ته غوث هر زماني ۾ هڪ هوندو آهي- ۽ قطب چار ٿيندا آهن. اوتاد ڇهه هوندا آهن. ابدال چاليهه ٿيندا آهن. اولياءالله هر زماني ۾ ٽي سئو ٿيندا آهن. اهي سيئي خلفاء راشدين کان وٺي قيامت تائين رهندا. جهان جو نظام ۽ بندوبست انهن جي حوالي آهي.

معرفت 27:

فقير شهاب الدين جو قصو

هڪ ڏينهن هيءُ بندو حضور ۾ حاضر هو. پاڻ فرمايائون ته فقير شهاب الدين پنجابي منڪر به ڏاڍو هو ته معتقد به ڏاڍو هو. سندس انڪار هيءُ هو جو هڪ پيري ڇيائين ته حج تي ڇاجي لاءِ وبس. اهي ڏينهن به پنهنجي پير ۽ مرشد جي حضور ۾ هجان ها ته "ففروا الى الله" جي سير ۾ وڌيڪ ٿيان ها ۽ فهم ۽ ادراڪ وڌي وڃي ها. ۽ سندس اعتقاد هيءُ هو جو هڪ پيري هندستان جي هڪ نواب ڪائونس پڇيو جو ان وقت هيءُ پنهنجي مرشد جي زيارت کان واپس پيو اچي ته اي فقير! ڪاڏي ويو هئين؟ فقير

جواب ڏنس ته مدينه منوره ڏانهن ويو هوس. نواب چيس ته فقير پنهنجو ايمان ڇو ضايع ڪيوءِ؟ فقير نواب صاحب کي جواب ڏنو ته: ايمان مديني شريف کان آيو هو. پوءِ خيال ڪيم ته مديني شريف ۾ ان کي گم ڪريان پوءِ گم ڪيم (يعني پير جي شهر کي) ان تي نواب صاحب حيران ٿيو ته فقير کان ڪهڙو نه سٺو جواب مليو.

معرفت 28:

ڪرامت ڇا آهي

هڪ ڀيري هيءُ بندو درگاهه والا جيڪا عرش جهڙي آهي جي حضور ۾ حاضر هو. پاڻ سڳورن هڪ نقل بيان فرمايو ته: هڪ عورت (جيڪا حضرت جيلاني جي حضور ۾ ڪڏهن ڪڏهن حاضر ٿيندي هئي) جي عادت هئي جو پنهنجي پير جو قصو بيان ڪندي هئي ۽ چوندي هئي ته منهنجي پير جي زماني ۾ هڪ وڏي جماعت آئي. انهن چيو ته اي پيرا! اسان کي ماني کنڌ سان کاراءِ. پير صاحب يڪدم مسجد وٽ بيٺل وڻ کي وڃي ڌوڙو ڏنو ته هيٺ کنڌ ئي کنڌ ٿي وئي. جماعت نسوري کنڌ سان ماني کاڌي وري چيائون ته پاڻي نه پئنداسون پر کير هجي. منهنجي پير پاڻ کوهه جي ائٽ کي وٺي گيڙيو ته کوهه منجهان کير نڪري وهڻ لڳو. سڀني اهو کير پيتو. پر اُوهان جي پير جي جماعت خالي کوهرن ۽ پاڻي تي ٿي هلي. اوهان جو پير ڇا آهي. جيڪي هيو ته اسان جو پير هيو. اسان جي پير وٽان ڪيئي ڪرامتون ظاهر ٿيون. هن قصي مان عورت جو مطلب اسان جي حضرت ۽ جماعت تي طعنزني ڪرڻ هيو. ڪنهن فقير پاڻ سڳورن وٽ وڃي هيءُ حقيقت عرض رکي. پاڻ جواب ۾ فرمايائون ته: اي سالڪو! ڪرامت وارو حيض واري عورت وانگر آهي. پوءِ اهڙي عورت تي نه روزو لازم آهي نه نماز بلڪ مٿس الله تعاليٰ جا ڪجهه حق حقوق لازم ۽ واجب نه آهن. اهڙي طرح

Scanned with CamScanner

ڪرامت وارو پڻ انهيءَ عورت وانگر مولىٰ جي طلب کان فارغ آهي ۽ وچ ڏگ تي حيران ۽ پريشان بيٺل آهي. پوءِ فرمايائون ته مخدوم عبدالرحيم گروهوڙي فرمايو آهي ته:

”جو ڪاني ۽ ڪرامت ڪاڻ مردودن پڇايو پنهنجو
پاڻ هو جو محبت جو مرهياڻ انهيءَ ڪون اڳنا تي“

يعني جيڪي ڪاني ۽ ڪرامت جي طلب ۾ پنهنجو پاڻ کي محنت ۽ مشقت ۾ پچائن ٿا سي عشق ۽ محبت ربانيءَ جي اعلىٰ مقام تي نه پهچي سگهيا آهن اها منزل اجا اڳتي آهي.

معرفت 29:

خلق جي خالق کي ياد ڪيو

هڪ ڀيري مالڪن سائين فرمايو ته: رسول ڪونين ﷺ جي تابعداري پنهنجي پير ڪامل جي عين تابعداري آهي. اسان هن تابعداري سبب فرقه پرستيءَ کان سلامت رهيا آهيون. پوءِ فرمايائون ته: قيامت جي ڏينهن خدا تعالىٰ ائين ڪونه پڇندو ته: ڪهڙو مذهب رکو ٿا. حنفي، شافعي، مالڪي يا حنبلي آهيو بلڪ پڇيو ويندو ته خلق جي خالق کي ياد ڪيو هيو يا نه؟ فرمايائون ته: راه حق جا طالب ۽ سالڪ الله تعالىٰ کي خالص خدا ڪارڻ خلوص سان ياد ڪندا آهن. رياءَ ۽ عزت لاءِ هرگز نه.

معرفت 30:

دنيوي گفتگو

هڪ ڀيري مالڪن سڳورن صحبت هلندي فرمايائون ته: قال الله و قال الرسول جي گفتگو وقت، ميت جي لحد ڳاهڻ وقت ۽ جنازو کڻي هلڻ وقت دنيوي ڳالهه ٻولهه حرام آهي. هن کان پرهيز ڪجي ڇاڪاڻ ته ايمان ختم ٿيڻ جو خطرو آهي.

Scanned with CamScanner

قلب سليم

پوءِ پنهنجي پير ڪامل جو نقل فرمايائون تہ: هڪڙو ملان ٻارن کي پڙهائيندو هو. هو سڄو ڏينهن انهن کي بند ڪيون ويٺو هوندو هو فقط ماني کائڻ لاءِ ڇڏيندو هون. باقي گهمڻ ڦرڻ بہ نہ ڏيندو هون. سيني ڇوڪرن گڏجي پنهنجي وڏن شاگردن کي هيءَ شڪايت ڪئي تہ استاد اسان کي سڄو ڏينهن بند ڪيو ويٺو آهي. هڪ شاگرد چين تہ مان هڪ اٽڪل ٿو ڪيڏان. سو ڇا ڪيائين جو استاد جي خدمت ۾ پهچي عرض ڪيائين تہ: يا حضرت اڄ اوهان جي شڪل ڦريل آهي، شايد تہ جسم ۾ گرمي وڌيل آهي. مُلان چيس هٿ ڏس هن هٿ ڏسي چيس تہ جسم ۾ بخار اٿو. مُلان چيو تہ سيني ڇوڪرن کي سڏ ڪر. سيئي حاضر ٿيا ۽ سيني يڪزبان چيو تہ استاد! اوهان کي بخار آهي مُلان حڪم ڪيو تہ بسترو وڇايو ۽ سوَڙ منهنجي مٿان وجهو. مان سمهي ٿو پوان مُلان سمهي رهيو شاگرد سڄو ڏينهن ٽينگ ٽپا ڏيندا رهيا شام جو واپس اچي ڏٺائون تہ اجا استاد سوَڙ ۾ سمهيو پيو آهي. ڇوڪرن عرض ڪيو تہ هاڻي اُٿو اوهان خوش آهيو. پاڻ فرمايائون: اي راه حق جا طالبو! توهان هن ملان وانگر نہ ٿيو يعني مشائخ نہ ٿيو. جماعت گڏ ٿيڻ ۽ خلق جي تعريف تي خوش نہ ٿيو بلڪ مسڪينن جي خدمت ڪريو ۽ محمدي اخلاق ڌاريو. جيڪي بہ ڪريو اهو خاص خدا ڪارڻ ڪريو. ان کان پوءِ مالڪن رحہ هي آيت مبارڪ پڙهيائون: يوم لا ينفع مال ولا بنون الا من اتى الله بقلب سليم (اَلشعراءِ 89) (ترجمو: جنهن ڏينهن نہ ڪم ايندو ڪوئي مال ۽ نہ اولاد مگر جيڪو الله وٽ کڻي آيو خالص دل يعني قلبِ سليم). سليم قلب اهو آهي جيڪو غير خدا جي محبت کان پاڪ آهي، ۽ جنهن کي مُحبت جو ڏنگ لڳل هجي جيئن نانگ کاڌل بي آرام ۽ بي قرار هوندو آهي. اهڙي طرح قلب سليم وارو بہ محبت الاهي ۾ بي آرام ۽

بيقرار هوندو آهي. پوءِ مالڪن سائين فرمايو ته جڏهن ٻه پنهنجي رب کان دُعا گهرندو آهيان ته هٿ منهن تي ڦيرائڻ ۾ حيا ٿيندو آهي. پر مخلوق لاءِ اڪثر و بيشتر دعا گهرڻ جي ڪري عادت ٿي وئي آهي. فرمايائون ته درازن واري صاحب يعني حضرت سچل سرمست جا هٿ دعا گهرڻ وقت سڪي ويندا هئا. ڪيس توفيق ٿئي نه ٿيندي هئي جو پنهنجا هٿ پنهنجي منهن مبارڪ تي واپس ڦيرائي. فرمايائون ته حضرت ابراهيم عليه السلام کي حضرت جبرئيل عليہ السلام چيو ته: جيڪڏهن تون چوين ته توتي باهه کي ٿڌو ڪريان. حضرت ابراهيم عليه السلام چيس ته توکي خداوند ڪريم چيو آهي يا پنهنجي طرفان ٿو چوين؟ چيائين مان پنهنجي طرفان ٿو چوان. حضرت ابراهيم عليه السلام چيس ته اي ڀاءُ جبريل! منهنجو خدا مون کي ڏسي ٿو مون لاءِ توکان وڌيڪ اهو ڪافي آهي.

معرفت 31:

هڪ حديث شريف جي عجيب وضاحت

هڪ ڏينهن هي فقير (جامع ملفوظات) خدمت اقدس ۾ حاضر هيو ته پاڻ سڳورن حديث **اذا اتحيرتم فى الامور فاستعينوا من اهلَ القبور.** (يعني جڏهن توهان پنهنجن ڪمن ڪارن ۾ پريشان ٿيو ته قبرن وارن کان مدد گهرو). جو بيان فرمايائون ته هيءَ حديث هڪ ڪتاب ۾ آئي آهي جنهن جو نالو ذهن تان لهي ويو آهي. اسان پنهنجي قبلہ عالم (حضرت جيلاني رح) کان هن باري ۾ هن طرح ٻڌو آهي ته جيڪڏهن طالب ۽ سالڪ کي ڪنهن ورد وظائف يا شغل شغائل ۾ ڪا مشڪلات يا رنڊڪ درپيش اچي ته ان تي لازمي آهي ته هو اهل قبور کان مدد گهري ۽ اهل قبور مان مراد اهي ماڻهون آهن جيڪي موتوا قبل ان تموتوا، (طبعي موت کان پهريون نفس ڪشيءَ جي ذريعي پاڻ کي ماري چڪا هجن) جي مقام کي

فائز ٿي چڪا هجن. يعني پير ڪامل جي صحبت ۾ وڃي ته ان جي صحبت ۾ سندس عقدو (مسئلو) حل ٿيندو. مگر مُلا ته هن جون ٻيون معنائون ڪندا آهن. ليڪن اسان جيڪو پنهنجي مرشد جي زبان کان ٻڌو آهي اسان کي هن معنيٰ تي يقين ڪامل آهي. پوءِ فرمايائون ته هيءَ ڪتب خانو جيڪو ڪتابن سان ڀريل آهي اُن مان اسان کي ڪجهه نفعو يا طمعو ڪونهي پنهنجي پير جو شڪرگذار آهيان جو جيڪي به مليو آهي سو پنهنجي مرشد ڪامل کان حاصل ڪيو اٿم. اسان جو رهبر صاف صاف راه حق تي پهچائيندو هو. ڪڏهن به نه فرمايو هيائين ته اعتڪاف ڪريو يا چلو ڪيو. پر ظاهر ظهور پنهنجي اڳيان طالب کي هر ورد وظائف ڏسيندا هئا ۽ محنت ڪرائيندا هئا. ٻين مشائخن ۽ پيرن وانگر جو پاڻ معرفت جي طاقت رکن ڪين پر مريدن ۽ طالبن کان مختلف قسمن جا چلا ۽ رياضتن ۽ ڪيترن شغلن ڪرڻ جو ڪين حڪم ڪندا رهندا آهن.

معرفت 32:

اهل الله جي صحبت

هڪ ڏينهن پاڻ سڳورن فرمايو ته قبله ڪونين، سيد الثقلين، سرور ڪائنات، فخر موجودات صلي الله عليه وسلم دار فنا کان دار بقا ڏانهن وڃڻ وقت پنهنجي يارن ۽ طالبن کي وصيت ڪئي ته جيڪڏهن مون کي ڳوليو ته پوءِ قبر واري مٽيءَ ۾ نه ڳولجو. بلڪ اهل الله ۽ فقراءِ باقي باالله جي سينن ۾ ڳولجو، ۽ هٿ ڪجو ۽ انهن جي صحبت ۾ مون کي لهندؤ باقي ٻيو ڪو طريقو ڪو نه اٿو.

معرفت 33:

ڳاڙهن جو انن جو زمانو

هڪ ڀيري پاڻ سڳورن پنهنجي قبلهءِ عالم حضرت جيلاني

Scanned with CamScanner

بادشاهه کان بيان فرمايو ته انهن پنهنجي مرشد ۽ پير روضي ڌڻيءَ کان نقل بيان ڪيو ته: پاڻ ڪريم ﷺ عالم جاوداني ڏانهن وڃڻ وقت ظاهر ظهور فرمايو ته: اي دوستو! فقيرن جو زمانو ويو هاڻي ڳاڙهن جوانن جو زمانو اچي ويو آهي. جيڪي پنهنجي وقت ۾ مخلوق کي خراب ڪندا.

معرفت 34:

الله تعاليٰ جي محبت

هڪ ڏينهن مالڪان عاليشان پنهنجي شيخ ڪامل جي حوالي سان بيان فرمايو ته انهن حضرت روضي ڌڻي کان نقل فرمايو ته: هڪ اسان جي مريد کي سندس مائٽ درگاهه شريف جي سادگي ۽ غربت واري روش ڪوهرن ڪائڻ ۽ تڏي تي سمهڻ جا طعنا ڏيندا هئا. پنهنجي پير جي تعريف ڪري چوندا هئا ته اسان جو پير پنهنجي مريدن کي بسريون گهڻي گيهه ۾ پڪل وڏي عزت سان کارائيندو آهي ۽ کٽن تي سمهاريندو آهي. هن مان سندن ارادو هو ته جيئن هو درگاه شريف کان ارادو بدلائي اسان جي پير جو اچي مريد ٿئي. هيءُ ويچارو سادو مريد اچي منجهو ۽ عرض ڪٽي پاڻ سڳورن وٽ آيو. ڪين حقيقت حال پيش ڪيائين پاڻ فرمايائونس اي دوست! تنهنجي مائٽن کي فقط اها ماني بسري دنيا ۾ ڦبي. پر اوهان کي خدا جي محبت نصيب ۾ آئي. والمحبة احب الاشياء عندالله تعالیٰ يعني محبت الاهي تمام وڏيڪ پياري ۽ دل جي سڪون لاءِ مفيد آهي، دنيا جي سيني وٽندڙ شين کان.

معرفت 35:

حضرت روضي ڌڻيءَ جو مقام

هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن فرمايو ته حضرت جامع ڪمالات پير سائين روضي ڌڻي رحمه الله جو زمانو حضور مقبول عليه افضل الصلواة

جي زماني وانگر هو. هڪ ڏينهن هڪ صحابي حضور ﷺ جن کي ان وقت عرض ڪيو جنهن وقت پاڻ ﷺ جمعي جو خطبو پڙهي رهيا هئا، يا حضرت! مينهن نٿو وسي ڏاڍو ڏڪر آهي. ڍور ڍڳا هلاڪ ٿين ٿا. دعاءِ لاءِ هٿ مبارڪ کڻو ته جيئن آسمان مان مينهن وسي. پاڻ سڳورن ﷺ هٿ کڻي، دعا گهري. يڪدم مينهن وسڻ شروع ٿي ويو ۽ ائين اٺ ڏينهن مينهن وسندو رهيو. ساڳي صحابي ٻيهر اچي عرض ڪيو ته قبلا! پاڻي تمام گهڻو ٿي ويو آهي، ماڻهون ۽ مال تمام تنگ ٿي ويا آهن. هاڻي مينهن بند ٿي. پاڻ ڪريم ﷺ جيئن دعا گهري ته مينهن بند ٿي ويو. ائين حضرت عمر رضي الله تعالىٰ عنه مينهن لاءِ دعا گهري ته مينهن وسڻ شروع ٿي ويو. گهڻي مينهن پوڻ سبب ڏاڍي پريشاني ٿي وري حضرت عمر رضي الله تعالىٰ عنه مينهن بند ٿيڻ لاءِ دعا گهري ته مينهن بند ٿي ويو. هو ٻهو ساڳيو مثال حضرت روضه ڌڻي يعني حضرت محمد راشد رحمت الله جي زماني ۾ پڻ هو ٻهو ساڳيو ئي مثال ٿيو. جيئن حضورﷺ جن جي زماني مبارڪ ۾ ٿيو، ساڳيو ئي نموني مينهن پيو ۽ وري به ساڳيو مثال حضرت پير بنگلي ڌڻي جي دور مبارڪ ۾ به ٿيو. اهو سڄو داستان حضرت جيلاني بادشاهه پاڻ بيان ڪيو.

معرفت 36:

ڪنگ ويچارو ڪير جو رسي انهيءَ رموز کي

هڪ ڀيري پاڻ سڳورن پنهنجي پير ڪامل رحه کان نقل فرمايو ته هڪ ڏينهن حضرت روضي ڌڻيءَ جي مجلس ۾ مثنوي جي بيان ۾ حضرت عيسىٰ عليه السلام ۽ بيبي مريم عليها السلام جو ذڪر نڪتو. وعظ نصيت ۽ صحبت جي اثر جي ڪري جماعت ۾ روح راڙو، وجد ۽ شور پيدا ٿيو. ان وقت مولوي ذاڪر محمد، ڪين عرض ڪيو ته قبلا! هن ذڪر سان اڄوڪي زماني ۾ هھڙو سوز ۽ گريو ٿئي ٿو. خبر نه آهي ته حضورﷺ جن

جي زماني ۾ چاڻيو هوندو؟ حضرت روضي ڌڻي رحہ فرمايو تہ اي مولوي! قديم قصا بيان ڪرڻ اسان جي عادت نہ آهي پر حضرت عيسيٰ ۽ بيبي مريم عليهما السلام اڄ بہ موجود آهن. عيسيٰ روح عارف ڪامل جو آهي "وَنَفَخۡتُ فِيۡهِ مِنۡ رُّوۡحِيۡ" انهي مان مراد اها آهي ۽ مريم مان مراد عارف جي دل پاڪ آهي پوءِ پاڻ هي بيت پڙهيائون

هنج هريو ئي پير چرچني سال تيا،
ڪنگ ويچارو ڪير جو رسي انهيءَ رموز کي

هتي هنج مان مراد عارف ڪامل آهي جيڪو وحدت جي نور سان ترو تازو آهي ۽ چرمان مراد: ڪنت ڪنزا مخفيا فاحببت ان اعرف

يعني مان مخفي خزانو هيس پوءِ مان گهريو تہ پنهنجو تعارف ڪرايان پوءِ مان مخلوق پيدا ڪئي اهو اشارو آهي وحدت ازليہ جي طرف پوءِ فرمايائون تہ.

"اوتاري عدم جي تي اچي ڪن پيو"

يعني نہ هجڻ جي جاءِ تي ڪن جو حڪم اچي ڪڙڪيو ڪنگ مان مراد عالم ظاهري آهن، جيڪي عارف ڪامل جي رمزکي نٿا سمجهن.

معرفت 37:

انڌن جو ٽولو ۽ هاٿي

هڪ ڏينهن پاڻ مالڪن عاليشان فرمايائون تہ ڪنهن ماڻهو هڪ انڌن جي ٽولي کي چيو تہ فلاڻي هنڌ هڪ هاٿي مئو پيو آهي توهان کي ڏسڻو آهي تہ وڃي ڏسو. هي پاڻ ۾ صلاح ڪري ڏسڻ هلي پيا. هاٿي وٽ پهتا هڪڙي ڪنن تي، ٻئي سونڊ تي، ٽئين ڏندن تي، چوٿين پڇ تي، پنجين پيرن تي، ڇهين پيٽ تي، هٿ رکيا موٽي مڙيئي گڏجي ويٺا ۽ هڪ ٻئي کي

هاٿي جا پار پتا ڏسڻ لڳا. هر هڪ کي جيڪي جيڪي هٿ ۾ لڳو ان کي هاٿي سمجهڻ لڳو. سڀئي حيران رهيا پر ڪين هاٿي جي جسم جي پوري ڪاٺ سڌ نه رهين. پاڻ فرمايائون ته ظاهري عالم انهن انڌن وانگر آهن جيڪي عقلي ۽ نقلي دلائل ۾ حيران پريشان، هڪٻئي سان جنگ وجدل ۾ رهن ٿا. ڪنهن به هڪ ڳالهه تي اتفاق نه اٿن. عارف ڪامل جي ارشاد بنا وحدت ذاتي تي نه پهچي سگهندا. پوءِ هيءُ بيت فرمايائون.

مئي هاٿي سندو مامرو اچي پيو انڌن
مناڙين هٿن سين اکيئن ڪين ڏسن
في الحقيقت فيل کي سڄا سڃاڻين
سندو دانائن بصارت بينا ڪيا

معرفت 38:

مرشد جي محبت

هڪ ڏينهن پاڻ مالڪن رح بيان فرمايو ته اسان جي قبله عالم حضرت جيلاني رحه جو هڪڙو مولوي صاحب مريد هو جنهن جو سندن وصال کان پوءِ انتقال ٿيو. فوت ٿيڻ وقت پٽن کي وصيت ڪيائين ته اي ٻچڙو! توهان کي پنهنجي حياتيءَ ۾ رڇن جي چنبن کان بچايو اٿم. يعني دنيوي پيرن کان جيڪي پنهنجي رب کان بالڪل پري آهن. پوءِ اوهان تي لازم آهي ته منهنجي پير جي جماعت کي جتي به ڏسو اتي ادب تعظيم ۽ تڪريم سان صحبت ۽ خدمت ڪريو. جيڪڏهن زمانو بگڙي وڃي ۽ زماني ۾ تبديلي اچي وڃي ته پوءِ به حضرت مرشد ڪريم جي روضه مطهره تي وڃڻ ۽ ختمه ڏيڻ کان پٺي نه ڦيرائجو. ان کان پوءِ پاڻ رح هيٺيون بيان فرمايو.

معرفت 39:

ٻہ شڪاري

حضرت مالڪن رحہ فرمايو تہ: ٻہ شڪاري شڪار جي خيال سان درياءَ جي ڪناري سان پئي ويا. پري کان درياءَ ۾ ڪاشيءِ لڙهندي ڏٺائون هڪ شڪاري ٻئي شڪاري کي چيو تہ تو هتي ويهہ تہ مان وڃي اها شيءِ ڪڍي اچان هو دريا ۾ لنگهي پيو اتفاقا اهو رڇ هو. شڪاري هٿ وجهي ان کي چڪيو جيئن رڇ جي نظر پيس تيئن هن ڪٽي قابو ڪيس. ڪڏهن هيٺ تہ ڪڏهن مٿي پيو آٽيس. ٻاهر نڪري دانهن ڪري پنهنجي سنگتي کي چيائين تہ وارو ڪر مون کي هن بلاءِ کان ڇڏاءِ. هن چيس تہ جيڪڏهن ڇڪڻ سان نٿي اچي تہ ڪٽي ڇڏيس. ويچارو شڪاري چوڻ لڳو تہ مان تہ ڇڏيانس ٿو پر هوءَ نٿي ڇڏي. پوءِ پاڻ فرمايائون تہ دنيوي پير انهيءَ رڇ وانگر آهن. جيڪي پنهنجي ابن ڏاڏن جي ڪاني ڪرامت جا فريب ڏيئي مخلوق کي مريد ٻڌائي گذر سفر جي شڪار جو ارادو رکيو اچن ٿا. آخر ٻئي ڏريون غفلت جي ڪُن ۾ رهندي مري وڃن ٿيون. ۽ قيامت ۾ شرمساري جو منهن ڏسن ٿيون.

معرفت 40:

جتي ٻہ خدا هٿ اچي اتي هليو وڃجي

هڪ ڀيري حضرت مالڪان فرمايائون تہ اسان جي پير قبله عالم رحہ حضرت پير سائين روضي ڌڻي رحہ جو نقل فرمايو تہ حضرت روضي ڌڻي رحہ رحلت وقت وصيت فرمائي تہ "اسان پنهنجي مريدن کي بند نہ ڪيو آهي سيني کي عام اجازت آهي جتان ٻہ ڪين خدا هٿ اچي اتي هليا وڃن هتي بند نہ ٿين." هڪ ماڻهوءَ ان وقت حضرت پير سائين جن کي عرض ڪيو تہ يا حضرت! جيڪڏهن ڪنهن طالب جو رهبر وصال ڪري وڃي تہ پوءِ اهو طالب ڇا ڪري؟ فرمايائون تہ اهو پنهنجي طريقي ۾ ڪو ڪامل ڏسي تہ ان سان وڃي مشغول ٿئي ٻي صورت ۾ جتي ڪو عارف ملي ان وٽ هليو وڃي.

معرفت 41:

الله وارن جا دڪان بند نہ ٿيندا

ڪريم بخش خان ڪوسي جو پاءُ دين محمد نقل بيان ڪري ٿو تہ هڪ ڏينهن مالڪن جي حضور ۾ عرض ڪيم تہ جيڪڏهن ڪو عارف ڪامل هن جهان مان لاڏاڻو ڪري وڃي ٿو تہ پوءِ سندس طالب ڇا ڪن. پاڻ فرمايائون تہ جيڪڏهن پنهنجي شيخ جا خليفا آهن تہ اهي طالب انهن ڏانهن وڃن، پر جي اهڙو ڪو خليفو نہ هجي تہ پوءِ پنهنجي طريقي جو جيڪو بہ عارف مليس ان ڪان فيض پرائجي. آخر ۾ جنهن بہ طريقي جو ڪو ڪامل ملي تہ ان سان تعلق ڳنڍجي خاموش ٿي نہ رهجي. فقير وري عرض ڪيو تہ قبلا! جيڪڏهن ڪوبہ مرشد نہ لڀي تہ پوءِ ڇا ڪجي. فرمايائون تہ دين محمد! موچين لوهرن. ڪنيرن جا دڪان آدم عليه السلام ڪان وٺي اڄ تائين جاري آهن ۽ بند نہ ٿيا آهن. باقي عارفن جا دڪان بند ٿي ويندا. اهي بہ قيامت تائين بند نہ ٿيندا.

معرفت 42:

عبادت اخلاص کان سواءِ بيڪار آهي

هڪ ڏينهن هيءُ بندو محفل اقدس ۾ حاضر هو. مالڪن سڳورن فرمايو تہ دل جي حضور ڪامل بنا عبادت ڪرڻ چاڪيءَ جي ڏاند وانگر هڪ جاءِ تي بيهڻ جيان آهي. اهڙي عبادت جو ڪوبہ فائدو نہ آهي. ان ڪان پوءِ پاڻ فرمايائون تہ عارف ڪامل جي صحبت سالڪن کي هزارين ميل پنڌ ڪرائيندي آهي. ۽ ڪي سالڪ تہ تمام تيزيءَ سان ڪيئي منزلون طي ڪري وڃندا آهن. بين لفظن ۾ لکين ميل طي ڪري وڃندا آهن. ڪي ماڻهو ذوق ۽ شوق سان پنهنجي مرشد جي مجلس جا قصا بيان ڪري ان جي مريدن مان مفت جون مانيون کائيندا رهندا آهن. ان ڪان پوءِ پاڻ رح فرمايائون تہ اسان جا

قبله عالم "محمد حسن شاھ جيلاني سوئي شريف وارا" مخلوق خدا جي هدايت لاءِ سفر جون صعوبتون برداشت ڪري خدا جي مخلوق کي هدايت جي راھ اختيار ڪرڻ جي تلقين فرمائيندا هئا. هڪ ڀيري جماعت جي هڪ فقير عرض ڪيو ته حضرت! سفر اختيار ڪرڻ گهرجي ڇو ته سفر ۾ آمدني ٿيندي. جيڪي به سفر ۾ وصول ٿيندو اهو سفر دوران خرچ ٿيڻ بعد بچت لنگر شريف ۾ ايندي. پاڻ جنهن گهوڙيءَ تي سفر ۾ سواري ڪندا هئا فرمايائون ته اها ورو ڪريو. اها گهوڙي ورو ڪئي وئي ان ڪانپوءِ فرمايائون ته اسان هاڻي سفر نه ڪنداسين، ائين ڇهه مهينا گذري ويا. اتفاق سان هڪ سچو مريد جيڪو هر مهيني ڪين دعوت ڪندو هو. اهو آيو ۽ عرض ڪيائين ته يا حضرت! منهنجي ماءُ تمام لاچار آهي ڪيس ذڪر حق (بيعت) لاءِ خواهش اٿس. مهرباني فرمايو پاڻ فرمايائون ته اسان ايندا سون. پوءِ پاڻ تيار ٿيا ۽ هليا پين به عرض ڪيو ته حضرت! فلاني شهر ۾ ذڪر جا طالب آهن. اهڙي طرح سندن سفر ٿيو انهي نيت سان ته ڪنهن کي حق جي هدايت نصيب ٿئي.

معرفت 43:

امام جي نيت ڪافي آهي

هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن پنهنجي مرشد جو بيان فرمايو ته هڪ ڀيري درگاھ شريف جي ڪولاچي ۽ تماچي فقيرن حضرت تجرڏٺي (جانشين قبله سيد محمد راشد رحه) کي عرض ڪيو ته مارواڙ جي سڄي خلق ڪفر تي آهي. جيڪڏهن اتي اسلام جي تبليغ ٿئي ته بهتر آهي. پاڻ فرمايائون ته انشاء الله موقعو ڏسي سفر ڪنداسين. وري ٻئي ڀيري به فقيرن اهوئي عرض ڪيو ته يا حضرت! ڪنهن خليفي کي حڪم ڪريو ته وڃي اتي حق جي وات ڏيکاري. پوءِ پاڻ خليفي پسوئي شريف وارن ڏانهن خط روانو ڪيو

۽ وچي مارواڙ ۾ حق جي وات سمجهائي. اسانجا قبلہ عالم سوئي شريف ڪان ٻہ ٽي ميل ٻاهر هئا مرشد زادي جي خط پهچڻ سان اتان ئي حڪم جي بجا آوري لاءِ روانا ٿيا ۽ سفر جو سامان تيار ڪرائڻ لڳا. جنهن ۾ ساندارا (خرجينيون) ۽ پاٽيءَ جون مشڪون بہ هيون. جماعت مان ڪنهن فقير چيو تہ: هن سفر ۾ هي سانداريون ۽ خرجينيون سون ۽ چانديءَ سان پرينداسون. اتفاقن اها گفتگو حضرت جيلاني رح جن جي ڪن تي پهتي. فورن اتان ئي واپس ٿيا ۽ درگاه شريف (پير پاڳارا) تي آيا. واپس اچڻ جو سبب پڻ پيش ڪيائون تہ جماعت جا پير ڪچا ٿئي پيا پاڻ فرمايائون تہ جماعت جا يا امام جا؟ حضرت جيلاني فرمايو جماعت جا حضرت تجرڏٺي رحہ جواب ۾ فرمايو تہ خليفا! امام جي نيت ڪافي ۽ معتبر آهي نہ جماعت جي ان ڪان پوءِ حضرت مالڪان رح فرمايو تہ حضرت سجاده نشين صاحب ڪيتري بلند درجي جا مالڪ هئا.

معرفت 44:

ڏيندڙڪي ڏسجي يا موڪليندڙڪي

منهنجي (جامع ملفوظات جي) والد مولوي صاحب ٻڌايو تہ هڪ وقت حضرت قبلہ مالڪان رحہ جي حضور ۾ وينو هوس تہ اوچتو مولوي نور محمد بروهي آيو. ۽ حضور ۾ هڪ روپيہ نذرانو رکيائين مان عرض ڪيو تہ يا حضرت هيءَ تہ بخيل آهي سندس نذرانو نہ وٺڻ گهرجي. فرمايائون تہ مولوي! ڏيندڙڪي ڏسجي يا موڪليندڙڪي هن جو موڪليندڙ تہ خدا جل شانہ آهي.

معرفت 45:

جماعت جي سنگت ۾ اهڙا فقير هجن

ساڳيو ئي روايت ڪندڙ چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن

فرمايو تہ هڪ ڀيري درياءَ ڪان پار جو سفر رٿيوسون. هلندي وقت فقير عبدالرحيم چيو تہ يا حضرت دعا گھرو تہ حق تعاليٰ خالي هٿ هلائي ۽ خالي هٿ واپس ڪري. جنهن وقت سفر ڪان موٽياسون تہ ان فقير ٻڌايو تہ جماعت جي خرچ مان باقي ارڙهن روپيا بچيا آهن ڪجهہ ترسو تہ اهي بہ خرچ ڪجن. هڪ وڏي ڪشادي ميدان ۾ رهي پياسين فقير عبدالرحيم ڪاڏو ۽ سامان وٺي آيو. سموري جماعت کي ڪارايائين. جڏهن درياءَ ٽپڻ لاءِ ٻيڙيءَ ۾ اچي سوار ٿياسين تڏهن ايترو بہ نہ هو جو پتڻ ڏيئي سگهجي. اتفاقن هڪ "وڏيرو" جنهن کي هڪ سو روپيہ جي ضرورت هئي سو آيو هن سمجهيو تہ فقيرن سفر تان ڪافي مال جمع ڪيو هوندو سو انهيءَ لالچ ۾ اچي هڪ روپيہ "نذر رکيائين" ۽ پنهنجو مطلب بہ ٻڌايائين. اسان بہ انکي پنهنجو سڄو احوال ٻڌايو ڪائونس مليل هڪ روپيہ پتڻ ۾ ڏئي باقي رهيل ڪرايہ ۾ مهاڻن کي ڪپڙا ڏيٺا ڪياسين. ائين درياءَ ٽپي پار ٿيا سين پاڻ فرمايائون تہ جماعت جي سنگت ۾ اهڙا فقير هجن جيئن الله جي مخلوق کي دين حق جي تعليم ڏيئي سگهجي.

معرفت 46:

فقير جي ملڪيت ڪا بہ نہ هوندي آهي

هڪ ڏينهن صحبت هلندي درويشن تي تنقيد ڪندڙ هڪ ماڻهو حضرت مالڪن ڪان سوال ڪيو تہ يا حضرت! اوهان جو اڪثر وعظ زڪوات جي باري ۾ هوندو آهي. اوهان وٽ زڪوات جو مال موجود آهي ۽ اوهان زڪوات اد انتا ڪريو. ٻين کي سمجهايو ٿا. انهيءَ جو ڪهڙو سبب آهي؟ پاڻ فرمايائون تہ هن بندي تي زڪوات نہ آهي. هن ٻيهر چيو تہ اوهان وٽ هيترو مال، اٺ، ڏاند، ڳئون ۽ ٻيون ڪيتريون شيون لنگر ۾ آهن. جيڪي اوهان جي ملڪيت آهن. فرمايائو ن تہ اهو مال هن بندي جي ملڪيت نہ

آهي. منهنجو پنهنجو وجود به منهنجي ملڪيت نه آهي. پوءِ پاڻ سوال جي مناسبت سان هيءَ بيان فرمايائون ته: هڪ ڀيري امام مالڪ رحه ۽ امام شافعي رحه گڏ حرمين شريفين (مڪي ۽ مديني شريف) جي زيارت لاءِ گڏ وڃي رهيا هئا. سرزمين عرب ۾ پهتا اتي زڪوات ۽ مقدار نصاب تي پاڻ ۾ سوال جواب ڪندا پئي آيا. ايتري ۾ هڪ بدوي رڍن جي ڌڻ چاريندڙ ڪي ڏٺائون. پئي چڙها ان وٽ آيا ۽ ڪائونس مسئلہ جي باري ۾ پڇيائون. بدوي چيو ته اوهان جو مسئلو هڪ طرح آهي ته منهنجو ٻي طرح. امام حيران ٿي پڇيس ته تنهنجو مسئلو وري ڪيئن آهي؟ چوڻ لڳو ته هن مال تي زڪوات نه آهي چاڪاڻ ته هيءَ مال الله تعاليٰ جو آهي ۽ مان به موليٰ جي ملڪيت آهيان "العبد ومافي يده لمولاهہ" غلام ۽ ان جو مال ان مالڪ جو آهي ان بيان ٻڌڻ کان پوءِ اهو سوال پڇندڙ سيٺي جي روبرو حضرت جن جو سامان ڪٺي روانو ٿي ويو. فقيرن مان ڪنهن به مٿس اعتراض نه ڪيو پوري جماعت هن متبرڪه مال لاءِ ڪجهه به خيال نه ڪيو. بلڪ مالڪان عاليشان جي سمجهائڻ جي ڪري جماعت جي فقيرن خود مال جي ملڪيت کان دستبرداري اختيار ڪئي.

معرفت 47:

نفعي ۽ نقصان جي اميد فقط الله ج ۾ رکجي

خليفو سيد تاج محمود امروٽي رحه بيان ڪري ٿو ته هڪ ڀيري هيءَ فقير خدمت اقدس ۾ حاضر هو. مالڪن سڳورن فرمايو ته: اي پٽ! مون کي اهل علم تي عجب ٿو اچي جو منهنجي لاءِ "وهابيت" جي نسبت ٿا ڪن ۽ چون ٿا ته وهابي ٿي ويو آهي. هڪ ڏينهن "مولوي سرحد واري هڪ مائهوءَ سان پيغام موڪليو ته: پيرن ۾ درد اٿيئي ان جي تندرستي لاءِ پنهنجي پير جي مقبري تي چو نه ٿو وڃي سوال ڪرين؟" مان ان سائڻي

ماڻهو سان چوائي موڪليو تہ: منهنجي پير مونکي نفعي نقصان جي اميد فقط خدا تعاليٰ کان رکڻ سمجهائي هئي. هر شيءِ انجي قدرت ۽ طاقت ۾ آهي. مون کي ائين ڪونہ چيو هئائين تہ منهنجي رحلت ڪانپوءِ اچي مون وٽ سوال ڪندو رهجانءِ فرمايائون تہ ابا! هيءُ حال علم وارن جو ٿي ويو آهي.

معرفت 48:

قبلو هڪڙوئي آهي

ساڳيو راوي چوي ٿو تہ: هڪ ڏينهن پاڻ رح فرمايائون تہ سڀ ڪجهہ ان جو آهي ۽ سڀ ڪجهہ ان کان آهي. اهل توحيد ۽ صادق طالب کي هر خوشي ۽ غم ۾ ان ڏانهن نظر رکڻ گهرجي.............. .پوءِ پاڻ فرمايائون تہ:

بادو قبلہ راہ توحيد نتوان رفت راہ
يا رضائي دوست بايد يا رضائي خويشتن

يعني توحيد رباني جي راهہ ۾ ٻن قبلن ڏانهن نہ وڃبو قبلو هڪڙوئي آهي يا رضائي يار يا رضا پنهنجي خواهش جي.

معرفت 49:

خلق پلجي ويئي آهي

خليفي سيد تاج محمود امروٽي رح کان نقل آهي تہ هڪ ڏينهن هن بندي سان مخاطب ٿي فرمايائون تہ: اي ابا! هي جيڪي بہ نظر اچي ٿو ان جو خالق رازق اهو خداوند آهي جنهن کين پيدا ڪيو آهي. هر شيءِ جو نفعو نقصان بہ انجي ئي هٿ ۾ آهي. خلق پلجي ويئي آهي حقيقي مالڪ کي ڇڏي نفعي نقصان جي اميد غير الله ۾ رکي ٿي.

ويهي متي سير وضو ئي نہ سڪيا

ڏيئي وٺو ڪير ڏٽي ڏتاري ڇڏيا

معرفت 50:

اڻ گهريا موتي ملن

هڪ ڏينهن قبله عارفان فرمايو ته خلق ڪهڙي نقصان ۾ پئجي چڪي آهي جو سندس توجه خدا ڪان هٽجي ويو آهي حالانڪ اهوئي خلق جو خالق هر نفعي ۽ نقصان جو مالڪ آهي. گهرڻ ڪان سواءِ هر ڪنهن کي ڏيندو رهي ٿو سڄي دنيا تي سندس ڪروڙين انعام ۽ اڪرام آهن. پوءِ فرمايائون ته:

اڻ گهريا موتي ملن منگئي ملي نه بيک

(سواءِ گهرڻ جي موتي ملي ويندا آهن ۽ ڪڏهن گهرڻ سان خير به نه ملندو آهي)

معرفت 51:

امام جي عجيب تشريح

فقير احمد الدين جراڀهوڙ وارو بيان ڪري ٿو ته هڪ ڏينهن هيءُ بندو حضرت تاجدارين مربي تاج محمود امروٽي رحه جي خدمت ۾ حاضر هو فرمايائون ته هڪ رات جو مالڪن سڳورن عشاءِ جي نماز ۾ سورة بني اسرائيل پڙهي. نماز پڙهڻ ڪان پوءِ بندي عرض ڪيو ته يا حضرت! هن سورة جي آيت **"يَومَ نَدعُوا كُل اناس بِاَما مِهِم"** جي معنيٰ ڇا آهي؟ ۽ اهو امام ڪٿي آهي. فرمايائون ته اهو مام نفس آهي. جيڪڏهن ڪنهن جو نفس حضور نبي ڪريم ﷺ جن جي تابع ٿيو ته پوءِ اهو شخص نبي عليه السلام جي جماعت ۾ شامل ٿيو. پر جي گمراه ٿي شيطان جي تابع ٿي ويو ته پوءِ ان جو امام شيطان آهي ۽ هو انجي جماعت ۾ شامل هوندو.

معرفت 52:

پراون کي پنهنجو ڪري ڇڏيائون

فقير عمر الدين زنگيجو چوي ٿو تہ سائين امروٽي رحہ فرمايو: تہ مالڪن سگهورن جي حضور ۾ هڪ هندو اچي مهمان ٿي رهيو. پاڻ جيڪي ڪاڌي پيتي جا ٿانو ڪيس ڏنا هئا. ڪجهہ ڏينهن بعد اهي چورائي ڪٺي هليو ويو. فقير پٺيان لڳس ۽ ڏهرڪي مان ٿانون سميت پڪڙي مسجد جي دروازي وٽ ٻڌي ويهاريائونس. پاڻ اشراق جي نماز پڙهي ٻاهر آيا تہ ان هندو کي ٻڌل ڏسي واڪي سان پڇيائون تہ هن کي ڇو ٻڌو اٿو؟ فقيرن چيو تہ قبلا! لنگر جا ٿانو چوري ڪٺي هليو ويو هو ۽ ڪيس فقير ڏهرڪي مان پڪڙي آيا آهن. حضرت جن فرمايو تہ پيءُ جو مال هٿ ڪيائون پر هن غريب کي ڇو ٻڌائون. ڪهڙا فقير هن کي وٺي آيا آهن؟ حاضر جماعت وارن انهن فقيرن جا نالا پيش ڪيا. فرمايائون تہ انهن کي جلد اسان وٽ پيش ڪريو. فقير انهن کي وٺي ويا .انهيءَ وچ ۾ هندو عرض ڪيو تہ قبلا! مان مسلما ن ٿيان ٿو ان تي سندن غصو ۽ جوش فقيرن تان ڍرو ٿيو ۽ ڏاڍا خوش ٿيا. مولود شريف شروع ٿي ويا حجم گهرايو ويو جيئن هن جو طهور ڪرائجي. هيءَ هئي حضرت جن جي شفقت جوپراون کي پنهنجوڪري ڇڏيائون.

معرفت 53:

پير سُهري جو واقعو

فقير عمر الدين زنگيجو روايت ڪري ٿو تہ حضرت امروٽي رحمت الله عليه فرمايو تہ هڪ ڀيري مالڪن ناڙي (بلوچستان) جو سفر ڪيو زستي ۾ بروچن جو پير سهري نالي سان هو. جتي ڪجهہ بروچن جون زالون اولاد لاءِ سوالي اينديون هيون. قدرت الهي سان جيڪڏهن ڪنهن عورت کي پٽ پيدا ٿي پيو تہ پوءِ اها عورت پنهنجا وار سڳين سميت ڪوڙائي نذرانہ طور

ان پير جي قبر تي لڙڪائي ڇڏيندي هئي. مالڪ سڳورا اوچتو اتان اچي
لنگهيا. پير "سهري" جي قبر تي ختم لاءِ ويا. هٿ مبارڪ کنيائون کين خدا
جي طرفان معلوم ٿيو تہ قبر ۾ ڪجھ بہ نہ آهي. **لاحول ولا قوة** پڙهڻ لڳا
فقير عبدالرحيم سپ ڪجھ ٻيئي ڏنو. ان جماعت کي ٻڌايو تہ قبر ۾ ڪوبہ
لاش ڪونہ آهي. اوچتو قبر ۾ هڪ نانگ لنگهي ويو، تنهن ڪري فقيرن
لنئين سان قبر ڊاهي زمين سان برابر ڪري ڇڏي. پاڻ سڳورا جماعت سميت
ٿورو اڳتي هلي منزل انداز ٿيا. ۽ فرمايائون تہ ڪوهر چاڙهيو رات هتي
رهنداسين. پير سهري جي مجاورن پير جي مريدن کي وڃي ٻڌايو تہ هڪ
غنيم آيو آهي جنهن "پير سهري" جي قبر پٽي ڊاهي ڇڏي آهي. هڪ سو
کان بہ مٿي ٻروچ گهوڙن تي هٿيارن سميت پهچي ويا. فقيرن سمجهو تہ اهي
اسان کي قتل ڪندا پر افسوس هيءُ جو بنا ڪفن جي دفن ٿينداسين.
حضرت مالڪن فرمايو قرآن مجيد نہ پڙهيو اٿو؟

بلوچن مالڪن سڳورن کان پڇيو تہ پير سهري جي قبر تون ڊاٿي
آهي؟ حضرت جن جواب ڏنو تہ سهري ڳاجي. پنجو کي مان هرگز نہ
ڇڏيندس. جتي ۽ جڏهن بہ هٿ آيو چو تہ هو اوهان بلوچن جي لڄن جي بي
عزتي ڪندو هو. بلوچن چيو تہ تون اسان جي عورتن جي ٻدلو وٺڻ لاءِ آيو
آهين؟ فرمايائون تہ انشا الله ماين جو بدلو وٺندس ڪجھ ڳالھ ٻولھ کان پوءِ
بلوچن کان پڇيائون تہ اوهان وٽ ڪهڙو مال آهي؟

بلوچن وراڻيو تہ رڍون، ٻڪريون، اُٺ آهن فرمايائون تہ اوهان
پنهنجي مال کي ڪيئن سڃاڻيندا آهيو؟ جواب ۾ هنن چيو تہ اسان
پنهنجي مال کي سڃاڻپ جا "وڍ" وجهندا آهيون. مالڪن سڳورن فرمايو تہ
قيامت جي ڏينهن اسان جو نبي عليه الصلواة والسلام پنهنجي امت کي
هن وڍ سان مُڃن ڏانهن اشارو فرمايائون سڃاڻي ٻين امتن مان ٻاهر ڪڍندو.

بلوچ چوڻ لڳا تہ اسان بہ علي جا حُر آهيون مچون نہ وڄرائينداسين نيٺ ڪجھ گفتگوڪان پوءِ راضي ٿئي ويا ۽ عرض ڪيائون تہ اسان ۾ وڏ وجهو يعني سنت جي مطابق مچون ڪاٽيو پر اسان ڪي بہ اها واٽ ڏيکار جيڪا "ڪوسن" ڪي ڏيکاري اٿيئي. مالڪن سڳورن سيني ڪي ذڪر ڏنو دعوت عرض رکيائون، پاڻ قبول فرمائي اوڏانهن هليا. ۽ بلوچن جي پوري اهل و عيال ڪي پڻ ذڪر ڏنائون ڪجھ ڏينهن بعد بلوچ پرچوندي شريف آيا. موڪلائي واپس ٿيا تہ سندن چادر حضرت جن جي چادر مبارڪ سان مٽجي ويئي. گھر پهچڻ تي معلوم ٿين تہ هيءَ چادر تہ مالڪن جي آهي لهذا ان چادر ڪي رومالن ۾ ويڙهي اٺ چڙھيا پرچوندي شريف ڪٺي آيا. مالڪن ڪين فرمايو تہ اوهان پنهنجي چادر وٺو هيءَ اسان جي چادر بہ ڪٺي وڃو. جمع جي ڏينهن هن جي جماعت ڪي زيارت ڪرائيدارهو. انشاالله هن چادر ذريعي خدا تعالىٰ جي محبت وڌندي.

معرفت 54:

حضرت جن جي جواني جو قصو

فقير عمر الدين زنگيجو نقل ڪري ٿو تہ حضرت امروٽي رحہ فرمايو تہ هڪ پيري مالڪن سڳورن پوري جماعت ڪي فرمايو تہ اوهان منجهان ڪو پنهنجي جواني ۾ ڪيل بهادريءَ جو ڪارنامو بيان ڪري. ڪنهن بہ جواب ڪونہ ڏنو مڙيئي ماٺ ۾ رهيا. پاڻ رح فرمايائون تہ مان پنهنجي جواني جو قصو ٻڌايان ٿو جو هڪ سياري جي رات ۾ اٿيس ڏٺم تہ دلي ۾ پاڻي ڪونہ آهي. دلو ڪٺي تلاءَ تي پهتس. ڏٺم تہ تلاءَ جي مٿان برف جميل هئي. برف تي لٺ هڻي سوراخ ڪيم. اُتان وضو ڪيم ۽ دلو ڀري غسل ڪيم. ڪپڙا ڌوئي دلو ڀري مسجد ۾ رکيم ان ڪانپوءِ سڄي جماعت اٿي ۽ وضو ڪيو.

معرفت 55:

الله وارن جا قدم رحمت آهن

فقير عمر الدين زنگيجو نقل ڪري ٿو ته حضرت امروٽي رحه فرمايو ته هڪ ڀيري "ٻن عورتن" مالڪن سڳورن کي دعوت ڪئي. ٻئي پاڻ ۾ ڀينر هيون. موقعي موجب مرشد ڪريم (حضرت جيلاني) جن به اتي پهتا. انهن عورتن کان پڇيائون ته اسانجي سائين (حضرت جيلاني) جي به ڪڏهن دعوت ڪئي اٿو؟ عورتن چيو ته اسان توهانکي سڄاتو آهي توهان انهن کي سڃاتو، اسان توهان جي دعوت ڪئي آهي انهن جي دعوت توهان ڪيو. اها به اسانجي دعوت هوندي. مالڪن سڳورن ڪانئن پڇيو ته گهر ۾ ان ڪيترو اٿو. عورتن چيو ته "ٽي ديون" پاڻ فرمايائون ته هڪ دري جو سيرو ۽ صلو باقي ٻن درين مان اٽو ڪري، مانيون پچايو. طعام تيار ٿئي ته اسان کي ٻڌائجو طعام تيار ٿيو عورتن اچي ٻڌايو. حضرت سائين پنهنجي چادر مبارڪ ڏني ته طعام تي چادر وجهي پوءِ تقسيم ڪيو وڃي. تن جڻن جي ٽولي هجي ۽ هر هڪ ٽولي کي ٽي مانيون ڏجن اهڙيءَ طرح به سوءَ ويهه ماڻهن ۾ ماني ورهائجي ويئي. جماعت ماني کاڌي فرمايائون ته پاڙي اوڙي کي به ڏيو. پاڙي وارن به کائي دوءَ ڪيو. فرمايائون ته هاڻي توهان کائو. عورتن چيو ته اسان رڳو ٻه ڄڻيون آهيون اسان ٻن جو کائڻ خلاف سنت آهي. ايتري ۾ ڪجهه ماڻهو اچي ويا. جن ۾ هڪ عورت به هئي. پوءِ عورتن گڏ جي کاڌو پوءِ انهن عورتن پنهنجي شهر وارن کي چيو ته خرچ اسانجو هوندو اوهان به سائين کي دعوت ڪريو. هنن ائين ڪيو پاڻ حقيقت حال کان واقف ٿيا. عورتن کي چيائون ته اسان کي ايترو چو ٿا ترسايو. هنن چيو ته "قربان ٿيون"! جنهن زمين ۾ چار پهر ڪجهه رڍ ون ٻڪريون رهن ٿيون اتي ٻوڪ سڻي ٿئي ٿي. پوءِ جتي به ڪن خد اجي مقبول بندن جا قدم ايندا اتي

رحمت خداوندي وڏيڪ وسندي.

معرفت 56:

ڀلي ڪئي ڀوئرن جي واس وٺڻ آيا

فقير عمر الدين زنگيجو روايت ڪري ٿو ته حضرت امروٽي رحه فرمايو ته ڪڏهن ڪڏهن مالڪان عاليشان وينئي جماعت کي ايندي ويندي ڏسي فرمائيندا هئا.

ڀلي ڪئي ڀوئرن جي واس وٺڻ آيا

تنهن کي به ڪنورن جايون ڏنيون جيءَ ۾

معرفت 57:

فقير دريا خان ۽ خير محمد زنگيجي جي حاضري

فقير عمر الدين زنگيجو روايت ڪري ٿو ته حضرت امروٽي سائين عليه الرحمت فرمايو ته هڪ ڀيري فقير دريا خان ۽ (هڪ روايت ۾ صوفي خير محمد زنگيجو ڪنڌڙي وارا) ٻئي ڄڻا ڀرچونڊي شريف جي ڀرسان پنهنجي مريدن ۾ آيا ۽ اتان وري مالڪن سڳورن سان ملڻ لاءِ آيا. نماز جو وقت هو مالڪن سڳورن کين نماز پڙهڻ جي دعوت ڏني. فقير دريا خان چيو ته قبلا! اسان هميشه نماز ۾ آهيون. مالڪن فرمايو ته ٺيڪ هيءَ ڳالهه صحيح آهي. پر اوهان جا سمورا عضوا هن نعمت کان محروم آهن. انهن کي به هيءَ نعمت نصيب ٿي وڃي. فقير نماز پڙهي ان کانپوءِ هڪ فقير کي حڪم ڪيائون ته قينچي کڻي اچ پاڻ سڳورن دريا خان جي مڇن ڪٽڻ جو ارادو ڪيو دريا خان منهن ڦيرائڻ لڳو. ڪنهن فقير چيس ته ڏِرو! اندا ٿياهين ڪيا؟ هت نهين پيا سجاٽيندا هين. هت ڪنهن داهي؟ دريا خان سڌو ٿي ويٺو مالڪن عاليشان سندس مڇون ڪتريون ۽ فرمايائون ته توهان ماڻهن اسلام ۾ وڏي خامي وڌي آهي. جيڪڏهن منهنجي بادشاهي هجي

Scanned with CamScanner

تہ اهڙن سيني ماڻهن جو منهن ڪارو ڪري گڏه تي چاڙهي ڍنڍرو ڏياريان.
دريا خان چيو تہ ”اک دي سجي اچي تاري وچ ديد هڪ تل جيتري ڪالي هي.
انهي دي واسطي نال سارا جهان نظر پيا آئونداهي. جڏهن تنهن جهڙي مڙس
درو داسڄائي منهن ڪالا ڪيتا پڇهي تہ اهين درو دي ڏونهين جهان ڪل
پئسن. اٿين چئي موڪلائي هليا تہ هن ڏٺو تہ هڪ جماعت جو فقير قرآن
شريف پڙهي ٿو دريا خان چيو تہ: جهڙي اهين فقير دي ڪپڙي ڪالي هن
تهڙي قرآن شريف دي حروف ڪالي هن دل پيي اهين فقير دي ايجهي ڪالي
هوسي. فقير جواب ڏنو تہ ڪارن حرفن سان تعلق نہ آهي جيڪا ڪارن حرفن
۾ سفيدي آهي ان جو مطالعو ٿو ڪريان دريا خان ٻيو نقل شروع ڪيو ايتري
۾ سچل فقير چيس تہ اڙي ڪتا پوڪ نہ. فقير دا سخن نہ سمجهيئہ تہ
پوڪندا ڪيون پيا هين.

معرفت 58:

مجذوب بانگو

فقير عمر الدين زنگيجو پنهنجي عاقل وارو روايت ڪري ٿو تہ حضرت
امروٽي رحہ فرمايو تہ مالڪن سڳورن جي جماعت ۾ هڪ مجذوب فقير
رهندو هو. هڪ ڏينهن ان مسجد ۾ بانگ ڏني. مقرر بانگي ان کي چماٽ
هڻي ڪڍي. تہ تون چو بانگ ڏني مست روئندو حضور ۾ آيو ۽ دانهن
ڏنائين تہ بانگ ڏيڻ تي مون کي بانگي منهن تي چماٽ هڻي ڪڍي آهي.
مالڪن فرمايو تہ مسجد انهن جي آهي انهن ٺاهي آهي نہ تون نہ مان ٺاهي
آهي تنهنجو ۽ اسان جو باغ آهي تو وڃي باغ ۾ بانگ ڏي اتي اچي ڪوتو
کي وڙهي تہ پوءِ مان بہ ان سان وڙهان. مست وڃي باغ ۾ بانگ ڏني ۽ چوندو
رهيو تہ هاڻي ڪو مون کي بانگ کان منع ڪري تہ ان کي خبر ڏيان. مالڪن
سڳورن مقرر بانگي کي پڻ فرمايو تہ توکي شرم نہ آيو؟ جو هن مسڪين خدا

جي گهر ۾ بانگ ڏني ۽ تون هن کي چماٽ هڻي ڪڍي!

معرفت 59:

دعوت جي حق ادا ٿي ويو

حضرت امروٽي عليه الرحمت فرمايو ته هڪ ماڻهوءَ مالڪن سڳورن کي جماعت سميت دعوت ڪئي پاڻ ان جي دعوت تي ويا. هن جڏهن گهڻي جماعت ڏٺي ته نهايت حيران ٿيو. مالڪ سڳورا ڪجهه وقت ويهي دعا ڪري موڪلائي روانا ٿيا . دعوتي عرض ڪيو ته اسان وٽ ڪاڏو ڪائو پاڻ فرمايائون ته پڇا تون اسان کي ڪاڏي جي دعوت ڪا نه ڪئي هئي. تون دعوت ڏني هئي. اسان آياسون دعوت جو حق ادا ٿيو. هاڻي واپس ٿا وڃون.

معرفت 60:

تنهنجو ۽ اسانجو هار

خليفو حضرت امروٽي رحہ هڪ ڏينهن حضور ۾ وينو هو هڪ عورت اچي حضرت جن کي عرض ڪيو ته منهنجي ڳچيءَ جو هار ڪنهن پاڙيسري چورايو آهي خدا واسطي دعا ڪريو ته واپس ملي. فرمايائون ته امان! تنهنجو ۽ اسان جو هار ته:

لا اله الا الله محمد رسول الله ئي آهي.

معرفت 61:

سادات جو احترام

فقير پير محمد نانگري چوي ٿو ته پهرين وقت ۾ هڪڙو مسڪين سيد گهوڙي سان گذ گذاري لاءِ مالڪن سڳورن جي حضور ۾ رهندو هو. اتفاقن لنگر ۾ گاه موجود نه هو. اهو سيد مالڪن سڳورن جي نالي تي گاه جي گدائي ڪري ايندو هو. انهي ڪري هي مسڪين سيد خليفي فيض الله

Scanned with CamScanner

جي دل تي بار هو. هڪ ڏينهن هن شاهه صاحب جي گدائي جو احوال شڪايت طور حضور ۾ پيش ڪيو پاڻ سڳورن فرمايو تہ هيءُ شاهه صاحب مسڪين ۽ مسافر آهي. هن بندي جي نالي تي گدائي ٿو ڪري اهو ڪيس جائز آهي ڇو تہ هيءُ بندو ان (اهلبيت) جي درجو غلام آهي. قضا الهي خليفي فيض الله نفساني عداوت سان شاه صاحب کي لٺ هنئي. ڏک سان وات منجهان رت نڪري پيس. دانهون ڪندو حضور ۾ اچي فريادي ٿيو. حضرت جن ڪاوڙ سبب ماٺ ۾ اچي ويا. ڪنهن فقير خدمت ۾ عرض ڪيو تہ يا حضرت هيءُ معاملو ڪهڙي طريقي سان آهي. جوش ۽ وڏي جرات سان فرمايائون تہ هي ءُبندو هن ڏک جو خون فيض الله جي مقعد منجهان ڪڍي ها. پر ڇا ڪريان جو حضرت نبي ڪريم ﷺ جن فرمايو تہ تنهنجو هن ڳالهه سان ڪوبہ واسطو نہ آهي ۽ اسان يعني حضور اڪرم ﷺ جن قيامت جي ڏينهن پاڻ بدلو ۽ عيوض هن شاه صاحب جو فيض الله کان وٺنداسون انهيءَ ڪري ماٺ ڪئي اٿم.

معرفت 62:

ظاهر منجهہ حضور باطن وصال کان دور

فقير خان محمد ٿو چوي تہ هڪ دفعي مالڪ سڳورا پنهنجي قبلتہ العارفين (حضرت جيلاني بادشاهہ) جي حضور ۾ ويٺل هئا. ڪنهن خدمت ۾ هديو آندو. هڪ فقير تقسيم ڪرڻ شروع ڪيو هر ڪنهن حصو پئي ورتو. جڏهن مالڪن سڳورن جو وارو آيو تڏهن پاڻ وٺڻ کان انڪار ڪيو. تقسيم ڪندڙ ڏيڻ جي ڪافي ڪوشش ڪئي پر پاڻ اهو حصو نہ ورتائون ۽ مٿو مٿي نہ ڪنيائون. نيٺ اُن فقير حضرت قبلتہ العارفين کي وڃي شڪايت پيش ڪئي. پاڻ سڳورن فرمايو تہ: اي پاءُ! حقيقت هيءَ آهي تہ مرشد جي اڳيان مڙيئي زماني جون سڌون بند ڪري ڇڏجن جيڪڏهن ائين نہ ڪبو تہ پوءِ

مرشد ڪان خالي هٿين هليو وڃبو. جهڙيءَ طرح هڪڙو وزير پنهنجي بادشاه جي حڪم جو ايڏو تہ پابند هو جو سندس اڳيان بي دم ۽ بي جان نظر ايندو هو. ائين بادشاه جو عاشق ۽ شيدائي بڻجي ويو. هڪ ڏينهن بادشاه وزير جي امتحان لاءِ اٽڪل ڪري پڙهو ڦيرايائين تہ اڄ بادشاه شهر جي بازار مان لنگهندو. هر هڪ ماڻهو، امير خواه وزير پيرين پنڌ بادشاھ جي حضور ۾ حاضر رهي ۽ با ادب چپ چاپ بيٺو رهي. هر هڪ ماڻهو هن حڪم جي بجا آوري ڪئي. بادشاه گهوڙي تي سوار ٿي شهر جي چوءِ سول ۾ اچي بيٺو. هيءُ عاشق وزير پڻ ساڳي حالت ۾ پنهنجي نظر بادشاه جي نظر ۾ وڌيون بيٺو رهيو. اتفاقن هڪ پٽ جي سوراخ مان هڪ وڏو نانگ وزير جي پيرن مان ٿي سندس سيني تائين وڃي پهتو. وزير دل ۾ خيال ڪيو تہ نانگ خطرناڪ آهي. هن جون اکيون بادشاه جي اکين ۾ ڪتل هيون. پر پنهنجي دل جي فڪر ۽ خيال سان نانگ جي مُنڍي کي هٿ ۾ پڪڙي اهڙو تہ سوگهو ڪٽي ڪيائين جو نيٺ نانگ جو ساه نڪري ويو. بادشاه هي سڀ ڪجھ پئي ڏٺو جلدي ڪيس پاڻ ڪان پري ڪيائين (وزارت تان هٽائي ڇڏيائين) ۽ چيائينس تہ تون منهنجي عشق ۾ ڪوڙو آهين. اي ياءُ چا ڪجي ظاهر منجھ حضور باطن وصال ڪان دور. پوءِ ڪهڙو فائدو ٿيندو.

معرفت 63:

حرص ۽ هوس

هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن جي حضور ۾ زالن ۽ مردن جي حرص بابت بحث هلي رهيو هو. پاڻ سڳورن فرمايو زالن جي حرص جي اها حد آهي جو مردن ۾ انهن جو چاليهون حصو بہ نہ آهي. انهن کي مڪمل نعمت ۽ عيش و عشرت جا اسباب هجن تہ بہ هميشہ ناشاڪر، ناصابر، بي رحم، بي روزائت ۽ بي عبادت رهنديون آهن. پوءِ رسول مقبول ﷺ جن جي حديث

بيان فرمايائون تہ حضور اڪرم ﷺ ۽ صحابہ ڪرام جي عادت هوندي هئي جو هميشہ وضو ۽ سنت جي ادائگي پنهنجي گهر مان ڪري رڳو فرض وچي مسجد ۾ جماعت سان ادا ڪندا هئا. هڪ ڏينهن اتفاقن حضور ﷺ جن پنهنجي يار غار حضرت ابوبڪر صديق رضي الله تعالىٰ عنه سان گڏ وضو ۽ سنت جي ادائگي پنهنجي گهر مبارڪ ۾ ڪري فرض لاءِ مسجد ڏانهن هليا. راه ويندي هڪ هڏو حضرت يار غار حضرت ابوبڪر صديق رضہ جي پير مبارڪ ۾ لڳو ۽ وضو ڀڄڻ جو گمان ٿين. اُن وقت الله لاءِ "نذر" پاڻ تي واجب ڪيائون تہ جيڪڏهن هن وقت نماز هن وضو سان حضرت سرور ڪائنات سان گڏ ادا ڪيم ۽ وضو نہ ڀڳو تہ پوءِ هن هڏي جو وزن جيترو "سون" فقيرن ۾ ورهائيندس. الله تبارڪ و تعالىٰ عام طور پنهنجي ڪرم سان "صحابہ ڪرامؓ" جون دعائون قبول فرمائيندو آهي. هتي بہ ائين ٿيو. حضر ت يار غار رضہ يڪدم وڃي هڏي جو وزن ڪيو مگر هڏو تمام ڳورو ٿيندو ويو. انهي جي تور سندس ظاهري جسم کان گهٽي پئي ٿي. نيٺ تور ڪرڻ وارو ۽ حضرت يار غار رضہ سڌا حضور انور ﷺ جن وٽ آيا ۽ پنهنجي ماجرا بيان فرمايائون. پاڻ ڪريم ﷺ اهو هڏو پنهنجي هٿ ۾ وٺي ترازيءَ جي پڙ ۾ وجهي اوتري اندازي جو سون ٻئي پُڙ ۾ وڌو ۽ ڪجهہ مٿي بہ هڏي تي ہرڪيائون تہ خيال موجب جو تور پوري ٿي. اصحاب سڳورا حيران ٿي پڇڻ لڳا. پاڻ ڪريم ﷺ فرمايو تہ هيءُ حريص عورت جو هڏو آهي، جنهن جو پورو جسم هڏا ۽ ڪل مڪمل حرص هئا. مطلب تہ نبي ڪريم ﷺ جي علم جي ڪري صحابہ ڪرام ان معاملي جي حقيقت پهتا.

معرفت 64:

هتي ماني نہ هوندي آهي فقط جوئر جي رب

فقير خان محمد چوي ٿو تہ شروع ۾ مون ڪي قرآن شريف پڙهڻ جو

شوق ٿيو. انهي خيال سان حضور ۾ پيش ٿيس. پاڻ فرمايائون ته اي فقير! هتي ماني نه هوندي آهي فقط جوئر جي رب يا ڪڏهن سڪل ماني جا ٽڪر هوندا آهن. مان عرض ڪيو ته قبلا! قبول آهن. ڪجهه وقت بعد دل ماندي ٿي ۽ ٻاهر گهمڻ جو شوق ٿيو. هڪ فقير کي چيم ته مالڪن سڳورن کان مونکي موڪل وٺي ڏي. فقير موڪل جي گهر ڪئي پر موڪل نه ملي. هڪ ڏينهن مان سندن مجلس ۾ ويٺس فرمايائون ته اي فقير توکي پٽن مناره جا گوگڙو يا لڪڻ جي ڳوٺ جي لسي ٿي ياد اچي ڇا؟ سندن هي لفظ ٻڌي مون کي ڏاڍو شرم ٿيو ڪجهه جواب نه ڏنم. ڪجهه ڏينهن کان پوءِ وري فرمايائون ته فقير خبر ڏي پٽن مناري جي گوگڙن جو خيال اٿي يا لڪڻ جي لسي جو. مان وري به ماٺ ڪئي ۽ جواب جي طاقت نه ٿي، ٽئين ڀيري وري به اها ساڳي ڳالهه ورجايائون. دل ۾ توبه جو ارادو ڪيم. منهنجي توبه ڪرڻ بعد ڪڏهن به هيءَ ڳالهه نه دهرايائون. فقير خان محمد جو ٿي بيان آهي ته اتفاق الهي هڪ ڀيري وري پٽن مناره وڃڻ جو خيال ٿيو پاڻ سڳورن مخاطب ٿي فرمايو ته فقير! تون جيڪڏهن وڃي ته ٻڌائجان ته ڪٿي ويندي؟ سندن هن ڪلام جي برڪت ۽ نعمت سان دل مان وڃڻ جو خيال ئي نڪري ويو ۽ ماٺ ۾ رهيس سبحان الله! سبحان الله!

معرفت 65:

هر شيءِ جي مسڪينن لاءِ نيت ڪجي

فقير خان محمد بانگو چوي ٿو ته: رمضان المبارڪ ۾ دستور هوندو هو ته افطاري وقت هر هڪ فقير پنهنجي پيالي ۾ پنهنجي ڪاڏي جو حصو وٺي وڃي افطار ڪندو هو. اُن وقت صاحبزادو (حضرت شيخ ثاني حافظ عبدالله رحه) ڏهن سالن جي عمر جو هو. اهو به فقيرن جي رسم موجب پيالو هٿ ۾ رکندو هو. هڪ ڏينهن پاڻ صاحبزادي کان پڇا ڪئي ته

هيءُ پيالو ڇو ڪنيو اٿئي؟ عرض ڪيائين ته پنهنجي افطاري جي سامان لاءِ پاڻ ڪريمن فرمايو ته اي عبدالله! پنهنجي ان پيالي کي ڀڃي پرزا پرزا ڪري ڇڏي جيڪو پنهنجي نفس لاءِ تيار ڪيو اٿئي. ميان عبدالله يڪدم حڪم جي تعميل ڪئي پوءِ پاڻ فرمايائون ته: واجب آهي ته هر شيءِ مسڪينن لاءِ نيت ڪري پوءِ اُن مان پاڻ به نفعو وٺجي. جيئن نه ته نفعو وٺڻ حرام آهي ۽ ٻين کي پڻ نفعو نه رسندو.

معرفت 66:

جماعت سان محبت

هڪ ڏينهن حضرت قدس الله سره حاجت واسطي جهنگ ڏانهن ويا ان موقعي تي فقير شفيع محمد ڳوٺ وڃڻ جي موڪل گهري ۽ ٻين فقيرن به موڪل وٺڻ لاءِ ارادو ڪيو. اُن وقت شفيع محمد کي فرمايائون ته تون موڪل ٿو گهرين ته ماءُ ڏانهن وڃين. هاڻي هن ننڍڙي ٻوٽي کي پٽي مون کي ڏي. هن ٻوٽو پٽي ڪٽي اڳيان پيش ڪيو. وري فرمايائون ته هي ڪنڊي جي لام پٽي ڏي. شفيع محمد حڪم موجب ڪوشش ڪئي پر پٽي نه سگهيو ۽ چوڻ لڳو ته حضرت! هن ۾ تمام گهڻا ڪنڊا آهن نٿو پٽي سگهان. ان ڪان پوءِ پاڻ فرمايائون ته جڏهن ڪو فقير مون کان واپس وڃڻ جي موڪل گهري ٿو مون کي اهڙوئي درد ٿئي ٿو جيئن توکي هن ڪنڊي واري لام جي پٽڻ سان ٿيو ۽ نه پٽجي سگهي. اسان جي دل پراڻن فقيرن سان ائين ئي آهي. جيڪي نوان فقير اچن ٿا ۽ وري وڃن ٿا اهي ائين آهن جيئن تون هن ٻوٽي کي جلدي ڪڍي ورتو.

معرفت 67:

اُنَ جي نگهباني جت تي هوندي آهي

خان محمد فقير بيان ڪري ٿو ته هڪ ڏينهن مالڪن رحمت الله

عليه پرچوندي شريف جي مسجد ۾ تشريف فرما هئا. معرفت ۽ سلوڪ جا طالب پروانن وانگر جمع هئا. پاڻ وحدت جا نڪتا طالبن ۽ شائقن جي دلين تي پئي پلٽيا تہ انهيءَ وچ ۾ پير سائين روضي ڌڻي رحمت الله عليه جو هڪ عاشق ۽ حُر اچي حاضر ٿيو. پاڻ رحہ ان جي موافقت مطابق پير سائين روزي ڌڻي رحہ جي صفت ۽ منقبت دلپذير بيان ڪئي تہ هڪ ڀيري پير سائين جيسلمير جي مسافري ۾ هڪ جاءِ تي منزل انداز هئا. اتي جا سڀ ماڻهو سندن مراد وند ۽ ارادتمند هئا انهن مان هڪ گروه رات جو سندن خدمت ۽ حاضري ۾ رهيو. انهن منجهان هڪ چڱي مڙس رات جو خدمت سڳوري ۾ عرض ڪيو تہ يا حضرت! جماعت جا فقير اٺن جي ٻوجهن وانگر ڪاڏي سان پرجي پيا آهن. جڻ تہ مٺل آهن. ڪوبہ پنهنجي نگهباني نٿو ڪري حضرت سائين جن فرمايو تہ اي يار! ٻوجهن ۽ اٺن جي نگهباني سندن جت تي هوندي آهي. اٺ ۽ ٻورا پنهنجي نگهباني پاڻ نہ ڪندا آهن. ۽ اهو جت اوهان سان گڏ آهي.

معرفت 68:

ماهوار پگهار

فقير خان محمد بانگو چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن هڪ سيٺ فقير عبدالرحيم کي چيو تہ اوهان جماعت جا فقير جيڪي هميشه پنهنجي پير جي خدمت ۾ هر وقت حاضر رهو ٿا. اوهان جو ماهوار پگهار ڇا مقرر ٿيل آهي. فقير جواب ڏنو تہ: اسان مان جيڪي سوار آهن. انهن جو ماهوار ڏهہ لتر (روپيہ) سندن منهن تي هنيا وڃن ۽ جيڪي پيادا آهن انهن جي لاءِ پنج لتر (روپيہ) مقرر آهن ايترو فرق آهي. سيٺ فقير کي چيو تہ هيءُ سچ ٿو چوين يا خوش طبعي ٿو ڪرين. فقير چيو والله. بالله سچ ٿو چوان. (سوار مان مراد رات جاڳندڙ ۽ پيا سڀ پنج وقت نماز پڙهندڙ)

معرفت 69:

مريد اولاد وانگر هوندا آهن

فقير خان محمد بانگو چوي ٿو ته هڪ ڀاهراڙي جو ماڻهو حضرت مالڪن جي خدمت ۾ آيو ۽ پڇڻ لڳو ته يا حضرت! پٽ ڪيترا اٿو؟ فرمايائون ته هي سڀ جو ٽولو جيڪو ڏسين ٿو مڙيئي پٽ آهن. وري سائل پڇيو ته هنن جي ماءُ جدا جدا آهي؟ فرمايائون ته هائو. ان وقت سيئي فقير مالڪن سڳورن جي خدمت ۾ سرگرم ۽ مصروف هئا. اهو ماڻهو وري چوڻ لڳو ته يا حضرت! اسان جا پٽ ته اسانجو ڪم نٽا ڪن پر هي ته مڙيئي پنهنجي ڪم ۾ مصروف آهن. پاڻ فرمايائون ته ڪي پٽ صالح هوندا آهن ته ڪي بدبخت. اسانجا هي سيئي پٽ نيڪ ۽ صالح آهن.

معرفت 70:

فقير پاڻ ۾ اهڙي محبت رکن

فقير خان محمد مالڪن سڳورن کان روايت ٿو ڪري ته هڪ ڏينهن پاڻ فرمايو ته پير سائين تنبو ڏٺي رحه درويشن ۽ مسڪينن جي جماعت سان سانوڻي ۽ ٻوڏ جي موسم ۾ ٻيڙي ۾ چڙهي دعوت تي وڃي رهيا هئا. وچ دريا ۾ مهاڻي کي حڪم ڪيائون ته ٻيڙي هتي بيهار. ٻيڙي اتي جو اتي بيهجي ويئي. اتفاق الهيٰ هڪ وڻ جي لام تي ٻه ماڪوڙيون ٻڏڻ جي خوف کان هڪ ٻئي ۾ ڳنڍيل لڙهنديون پيئون اچن. حضرت تنبو ڏٺي رحه فرمايو ته اي فقيروءُ! هنن ماڪوڙين جي باري ۾ ڇا ٿا چئو؟ هنن کي ٽي مهينا گذريا آهن جو هن حال ۾ آهن. هنن جو کاڌو پيتو ڇا هوندو، هنن جي چوگرد پاڻي ئي پاڻي آهي. ڪنهن به فقير جواب نه ڏنو. آخر پاڻ فرمايائون ته: اي درويشوءُ! هنن جو کاڌو پيتو پاڻ ۾ صحبت ۽ محبت آهي. جنهن جي ڪري پاڻ ۾ ڳنڍيل آهن. کاڌي پيتي جو ڪوبه خيال ڪونه اٿن. طالبن تي لازم آهي ته

هن مان نصيحت وٺن اهڙي صحبت ۽ محبت رکن جيئن ہي ڪنهن واٽ جي حاجت ۽ خيال نہ رهي.

معرفت 71:

قرأت سندن سچاڻ هئي

فقير خان محمد چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن بيگاري واه جي پر ۾ هڪ موچي جي دعوت ۾ حضرت مالڪن تشريف فرما ٿيا. اتان ميان جو ڳوٺ فقط هڪ ميل پنڌ تي هو. زيارت ۽ ختمي جي خيال سان بزرگن جي خانقاه تي ويا. سانجهيءَ نماز جو وقت هو جماعت جي امامت ڪيائون. هڪڙو طالب العلم جيڪو سندن واقف هو. سو تلاوت ٻڌڻ سان ڪين سڃاڻي ورتو ۽ ٻڪندي وڃي بزرگن کي خبر ڏني تہ پير سائين پرچوندي شريف وارو خانگاهہ شريف تي آيو آهي. بزرگ خبر ٻڌڻ شرط ۽ جماعت سميت مالڪن سڳورن جي استقبال لاءِ پهتا ۽ ڪين دعوت پيش ڪيائون. اتفاقن رات اتي پئجي ويئي جيڪا جماعت پنتي رهي هئي اها بہ گهرايائون ائين ٻن ٽن ڏينهن تائين بزرگن جي صاحبزادن وٽ ترسيا.

معرفت 72:

خدا وارن جي پيرن جي مٽي رحمت آهي

فقير خان محمد بانگو چوي ٿو تہ: هڪ ڀيري مالڪن سڳورن کي امام بخش خان مزاري جي دعوت ڪان پوءِ هڪ تمام پوڙهي مريدياڻي دعوت ڪئي پاڻ جماعت کي روانو ڪري فقيرن جي پٺيان هلڻ لڳا. اها سندن عادت مبارڪ هئي. هلندڙ رستي ۾ فقيرن جي پيرن جي مٽي مٽي اٿي. هڪڙي خليفي اشارو ڪيو تہ جماعت سڳوري رستي جو پاسو وٺي هلو مٽي جي دز حضرت جن تي پوي ٿي. ان تي پاڻ فرمايائون تہ هان هان! خدا وارن جي پيرن جي مٽيءِ رحمت آهي. هيءَ اسان جي دل کي وڻندڙ آهي. مان

بالڪل خوش ۽ راضي آهيان.

معرفت 73:

مرشد جي ڳوٺ جو احترام

فقير خان محمد چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن حضرت جن جي حڪم سان ڪٽڪ جي لاباري تي وياسون. اتفاقن مون ۾ ۽ اسماعيل خان افغان جي وچ ۾ جهيڙو ٿي پيو. ايترو جو هن مون کي ڏاڍو ماريو يار محمد افغان خدا ترسي سبب ساٿس منهنجي طرفان ڳنڍ جي پيو. ڏاڍو جهيڙو ٿيو چڻ تہ هاٿي ڳنڍ جي پيا آهن. جهيڙي جو آواز پاڻ پڻ ٻڌو ۽ پاڻ تشريف فرما ٿيا. واقعي کي ڏسي تحقيق ڪري حڪم ڏنائون تہ يار محمد ۽ خان محمد ٻنهي کي مار ڏيئي ڌڪائي ڪڍو. ائين ٿيو پوءِ جلدي يار محمد کي معافي ڏني ويئي. باقي بنده (خان محمد) کي ڪڍيو ويو. مون موٽي وري بہ جماعت سان اچي گڏيس ۽ فقيرن مون کي ڪجهہ بہ نہ چيو ڇو تہ کين فقط ڪڍي ڇڏڻ جو حڪم هو. آخر ڪار تي پيرا سندن نظر پئي پاڻ ڌڪائڻ جو حڪم ڏيندا رهيا. اتفاقن مالڪ سڳورا حضرت سوئي شريف وارن جي مزار تي سوئي شريف ڏانهن جماعت سميت زيارت لاءِ آيا. اتي هڪ سيد مجاور هو. مان (خان محمد) اُن کي عرض ڪيو تہ پاڻ رحہ مون کان رنج آهن هن چيو تہ سندن ظاهري ناراضگيءَ جو فڪر نہ ڪر، نيٺ هڪڙي فقير سان اِهو حال بيان ڪيم. جنهن پاسي ۾ ويهي عرض ڪيو تہ قبلا! فقير خان محمد معافي جو طلب گار آهي. پاڻ ڪلمو پاڪ زبان تي آڻي فرمايائون تہ” فقير خان محمد اسان جو پاڻ ۽ دوست آهي مان تہ سوئي شريف جي هندن کي بہ ناراض نٿو ڪري سگهان.“

Scanned with CamScanner

معرفت 74:

دنياوي لالچ کان سواءِ قرآن پاڪ پڙهڻ جو درجو

حاجي خان محمد فقير بانگو چوي ٿو ته حضرت والا جي عادت مبارڪ هئي جو هر ڪنهن کي خالص خدا ڪارڻ قرآت ۽ تجويد سان قرآن شريف حفظ ڪرائيندا هئا. طالبن ۽ حافظن کي فرمائيندا هئا ته اوهان تي واجب ۽ لازم آهي ته فقط خدا خاطر قرآن ڪريم پڙهو، پڙهايو ۽ ٻڌايو. ڪابه لالچ نه رکو پاڻيءَ جي پيالي جي به لالچ نه رکو ۽ قرآن شريف پڙهڻ جو ثواب ضائع نه ڪريو. هڪ نقل بيان فرمايائون ته هڪ بادشاه پنهنجي ملڪ ۾ اعلان ڪرايو ته قرآن جو هر هڪ حافظ بادشاه جي روبرو هڪ رڪوع قرآن شريف جو ٻڌائي انعام اڪرام ۽ پوشاڪ وٺي واپس ٿيندو وڃي. ڪيئي حافظ دربار ۾ پهتا، رڪوع پڙهندا واري واري سان انعام ۽ اڪرام وٺندا واپس ٿيندا ويا. باقي هڪ حافظ وڃي رهيو جنهن چيو ته جيڪڏهن بادشاه پنهنجي زبان سان چئي ته خدا خاطر رڪوع ٻڌاءِ ته مان رڪوع پڙهندس نه ته نه پڙهندس. گهڻي بحث مباحثي کان پوءِ به حافظ رڪوع نه پڙهيو بادشاه حڪم ڪيو ته هن حافظ کي خوب ماري ڪُتي ڌڪائي ڪڍو. رات جو بادشاه کي خواب ۾ آيو ته محشر جو ميدان آهي جتي اُهي مزدوري وٺڻ وارا حافظ مزدوري پنهنجي مٺ ۾ ڪنيون بيٺا آهن باقي ان متقي حافظ جي اڳيان خزاني جو ڍير لڳل آهي. بادشاهه ڪائنس پڇيو ته هيءُ ڇا آهي؟ چيائين ته هيءُ منهنجو قرآن آهي جيڪو مان دنياوي لالچ لاءِ نه پڙهيو هو. منهنجي مهربان رب اج مون کي هن طرح سان مالا مال فرمايو آهي.

معرفت 75:

اها مثنوي ئي هئي جيڪا تون پڙهي

فقير خان محمد مالڪان عاليشان کان نقل ڪري ٿو ته هڪ ڏينهن

پير سائين روزي ڏٺيءَ مثنوي شريف جو واعظ فرمايو. واعظ جي تاثير جي ڪري جماعت ۾ وجد ۽ روح راڙو پيدا ٿيو جوسوين درويش وجد ۾ اچي ويا. توحيد جي شراب طهور جي مستي جو هڪي عالم هيو جو ڪنهن کي پنهنجي تن من جي خبر نه پوي پئي. ائين معلوم ٿئي پيو جو آسمان بلڪ چوڏهن طبق انهن درويشن جي اقتداءِ ۾ مست ۽ سرگردان آهن ۽ وحدت جو دريا ۽ انهن تي خاص مهرباني ڪري رهيو آهي. اتي هڪ عالم ظاهر بين جيڪو وحدت جي وات کان واقف نه هو. سمجهيائين ته پير سائين مثنوي شريف جي عبارت پڙهڻ ۾ غلطي ڪري ٿو. هن هڪل ڪئي ۽ ڪجهه بي ادبي جا الفاظ به اُچاريائين حضرت پير سائين عليه الرحمت سندس گفتگو ڏانهن خيال نه آندو پنهنجي واعظ پوري ٿيڻ بعد اُن ملا، درويشن جي منڪر کي سڏي پنهنجي پر ۾ ويهاري فرمايائون اي مولوي! مثنوي شريف پڙهيل آهين؟ چيائين نه هائو چڱيءَ طرح پڙهيو اٿم. فرمايائون جڏهن تون استاد وٽ مثنوي پڙهندو هئين تڏهن تنهنجو استاد گريو (روئندو) ڪندو هو چيائين ته نه. پوءِ فرمايائون ته ادا اها مثنوي ٻي هئي جيڪا تون پڙهي ۽ هيءَ مثنوي ٻي آهي.

معرفت 76:

حق گو فقير ۽ بردبار امير

هڪ ڏينهن مالڪن رحمت الله عليه فرمايو ته: هڪ درويش ڪعبت الله شريف جي حرم پاڪ ۾ ويٺو هو. اتي هڪ رئيس وڏي غرور ۽ لاپرواهي سان طواف ڪري پيو. درويش هن کي چيو ته اي رئيس! خانه ڪعبه جو طواف حضور اڪرم ﷺ جن جي سنت ۽ درويشن ۽ عاجزن جي رسم مطابق ڪرڻ گهرجي نه هن طرح جيئن تون ڪرين ٿو. رئيس سمجهيو ته شايد مون کي نه سڃاتو اٿس ۽ درويش کي چيائين ته مون کي نه سڃاتو اٿيئن. فقير

چيس تہ مان توکي سجاڻان ٿو. امير وري بہ چيس تہ نہ مون کي ڪوڙ ٿو سجاڻين. درويش وراڻيس تہ مان توکي چڱي طرح سجاڻان ٿو. پيٽ تنهنجي ۾ پليدي غليظي آهي. قبر تنهنجي ۾ ڪيئان ماڪوڙا آهن جيڪي توکي کائيندا. اي طالبان حق! عبرت وٺو جو گذريل دور ۾ اهڙا حق گو صوفي درويش هئا تہ وري اهڙا دولتمند ۽ بردبار امير بہ هئا.

معرفت 77:

حيدرآبادي سيد جي حاضري

هڪ ڏينهن هڪ سيد سڳورو مالڪن سڳورن جي خدمت ۾ آيو ۽ چيائين تہ يا حضرت! منهنجي نياڻي مسمات فلاڻي اوهان جي نڪاح ۾ پيش ڪريان ٿو قبول ڪريو. جو مان اوهان کي بخشش ڪئي. پاڻ سڳورن قبول ڪئي. فقير خان محمد کي چيائون تہ منهنجي چادر ڪٽي اچ اها سيد سڳوري کي ڏنائون تہ ڪلهي تي رکي. ۽ سيد جي وڃڻ وقت هڪ ململ جي چادر پرت پريل هڪ رومال ۾ ٻڌي ڪيس ڏنائون تہ وڃي اُن بيبي سڳوري کي ڏڪائي. سيد صاحب جي وڃڻ کان پوءِ فرمايائون تہ اي فقيرو! هن نڪاح واري کان سواءِ اچ تائين بنده جي نسبت نڪاح جو تعداد اٺونجاهہ آهي. هن سان پورو پنجاهہ ٿي ويندو. نوٽ: سيد العارفين حضرت حافظ محمد صديق رح پوري زندگيءَ ۾ شادي نہ ڪيائون. نڪاح جي هيءَ نسبت رڳو برڪت خاطر هئي. ائين بہ چئڻ کان وڌيڪ شادين جي اسلام ۾ اجازت نہ آهي. هڪ اهڙي شخصيت جيڪا شريعت ۽ سنت جو مجسمو هجي اهڙي غير شرعي ڪم جو ڪئين ارتقاب ڪري سگهي. سبحان الله وبحمده کهڙي نہ سندن عادت ڪريمه هئي جو هر ڪنهن کي هر حال ۾ هر طرح سان راضي فرمائيندا هئا.

Scanned with CamScanner

معرفت 78:

انسان ظاهر ۽ انسان معنوي

ناقل فقير ولي محمد مولودي چوي ٿو ته هڪ ڏينهن حضور ۾ به سائل آيا هڪ عرض ڪيو ته يا حضرت! دعا فرمايو ته ڪنهن جو به محتاج نه ٿيان. اُن ڪي فرمايائون ته ابا ڪنهن جو به محتاج نه ٿيندين. ٻئي عرض ڪيو ته قبلا! دعا فرمايو ته هميشه محتاج ٿيان. اُن ڪي فرمايائون ته ادا تون انسان جو محتاج ٿيندو رهندي. جڏهن ٻئي سائل هليا ويا ته حاضرين جماعت ۾ طالبن عرض ڪيو ته حضرت! سوال ٻنهي سائلن جو هڪ هيو محتاجي جو ۽ ٻيو غير محتاجي جي باري ۾ هو پاڻ ٻنهيءَ کي دعا فرمائي. انهيءَ جو سبب به بيان فرمايو. پاڻ فرمايائون ته سوال پهريون ظاهري ۽ واقعي انسان لاءِ هو. ان کي دعا ٿي ته معاشي معاملن ۾ ڪنهن جو به محتاج نه ٿئي ۽ ٻيو سوال انسان معنوي يعني عارف ڪامل لاءِ هو ته امور اُخروي معاملن ۾ هميشه اُن جو محتاج رهان. چو ته ڪامل کان سواءِ هن وات ۾ ٻيو ڪو به وسيلو ڪونه آهي. اُن کي انهي نسبت جي ڪري مطمئن ڪيو.

معرفت 79:

مولوين جي وستي جي علماء جو بحث

حاجي خان محمد چوي ٿو ته جڏهن پهريون پيرو پرچونڊي شريف مان آفتاب هدايت اُيري مولوي نور محمد جي دعوت تي ساڻس سان گڏجي ”مولوي ڇهواڻن جي وستي“ تي طلوع ٿيو ته مولوين جي وستي ۾ مولوي جان محمد ۽ مولوي شير محمد جهڙا عالم ۽ فاضل به اتي هئا جن جي اوطاق تي پاڻ اچي لٿا. ايهي ٻئي مولوي فقيرن جي طريقي روش کان پاسيرا هوندا هئا. پرَ اچي مالڪن سڳورن جي حضور ۾ ويٺا. گفتگو هلندي جمعي نماز جو ڳوٺڻ ۾ ثابت هئڻ يا نه هئڻ بابت بحث هلي پيو ٻئي مولوي جمع

نماز کي ڳوٺن ۾ ثابت نہ پيا ڪن ۽ پاڻ بہ جمعي جي نماز ڳوٺن ۾ ادا نہ ڪندا هئا ۽ ظهر نماز پڙهندا هئا. پرمالڪن رحہ نماز جمع جي حق ۾ هئا. مگر ٻئي مولوي اختلافن ۽ تاويلن سان ضد تي قائم رهيا. آخر ڪار پاڻ واضع دليلن سان جمعي جو ڳوٺن ۾ واجب هئڻ ثابت ڪري ڏيکاريو. ٻنهي مولوين مڃيو ۽ جمعي جي نماز بہ ادا ڪئي ۽ پاڻ رحہ کي دعوت ڪري اوطاق مان وٺي پنهنجي حويلي ۾ وڃي رهايائون ۽ انهن پنهنجي سيني زائفن سميت ذڪر ورتو. سبحان الله ظاهري عالمن جو ارادو چا هو. ۽ عارفن جي رحمت وري ڪيئن ۽ ڪهڙي طرح ٿئي.

معرفت 80:

عجيب شڪاري

حاجي خان محمد فقير چوي ٿو تہ: مالڪن سڳورن جي طبيعت پراڻي تڪليف جي ڪري ڪجھ ناساز هئي. هڪ هندوستاني طبيب علاج ٻڌايو تہ پاڻ جهنگلي (حلال) پکين ۽ جانورن جو گوشت يعني هرڻ، سيهڙ، تلور، تتر وغيره جيڪو بہ درويشن کي هٿ اچي اهو تيار ڪري حضرت جن کي ڪارائين. فقير عبدالرحيم جيڪو حضرت جن جو خاص خادم هو. هيءُ ٻڌي ڏاڍو خوش ٿيو، يڪدم شڪار جو ارادو ڪري بندوق کڻي جهنگل مان هڪ سيهڙ ماري خوش خورم واپس موٽيو پئي آيو تہ اوچتو هڪ گهٽي ۾ مالڪن سڳورن سان منهن ملاقي ٿي ويو. نظر پوڻ شرط فقير تي ڏاڍا ڪاوڙ جي ويا ۽ نهايت ناراضپي سان ڪيس فرمائڻ لڳا تہ اي عبدالرحيم! جيڪڏهن هن بيڪار شڪار جي بجاءِ مولا پاڪ جي وحدانيت (معرفت) جو شڪار ڪرين ها تہ بهتر ٿئي ها ۽ اهڙي شڪار جو تجربو هٿ ڪرڻ تمام ڀلو آهي. جهڙيءَ طرح شڪاري شڪار جي تمنا ۾ محو ۽ فنا ٿي ويٺو رهي ٿو. اهڙيءَ طرح طالب حق کي گهرجي تہ دل جي آئيني ۾ نظر رکي متوجہ

محبوب حقيقي سان رهي. پنهنجي ذات کي ان جي ذات ۾ مخفي رکي ته پوءِ هن جي وسيلي گوهر مقصود هٿ ڪري ۽ گوهر مقصود ديدار الٰهي آهي.

معرفت 81:

هنج پکي

خان محمد فقير چوي ٿو ته هڪ ڏينهن ڪوري واري تلاءَ ۾ ٻه پکي هنج جي قسم جا ڪنهن آسماني آفت کان اچي ڪريا. فقيرن کي خبر پئي حضور ۾ اطلاع ڪيائون فرمايائون ته پڪ ڪري اچو ته ڪهڙي قسم جا پکي آهن. فقيرن عرض ڪيو ته يا حضرت هنج پکي آهن. پاڻ بذات خود عبرت وٺڻ لاءِ اوڏانهن هلي پيا. سندن پهچڻ کان اڳ ئي فقير عبدالرحيم ٻنهي پکين کي پڪڙي حضور ۾ اچي پيش ڪيو. پاڻ سڳورن پکين جي سهڻي صورت ڏسي فرمايو ته اي عبدالرحيم! تون ڪندين ته اهو جيڪو تنهنجي دل ۾ هوندو. پر مان چوانءِ ٿو ته هنن مسڪين مسافر پکين کي ڇڏي ڏي. جيڪي قضا الٰهي سان هتي اچي پيا آهن. فقير جواب عرض ڪيو ته قبلا! هنن کي باز جو صدمو پهتل آهي. سندن ڪنيون ٻه ڪٽل آهن. جي مان ڇڏيندس ته مري ويندا يا ٻارڪٽي ويندا يا گدڙن جو قوت ٿي ويندا.

معرفت 82:

جيڏانهن ڪرين نگاهه تيڏانهن سڄڻ سامهون

هڪ ڏينهن پاڻ سڳورا امام بخش خان مزاري جي دعوت تي آيا. خان جو بنگلو ڪائي ۽ بلوري شيشي جو جڙيل هو. اندر لنگهڻ سان هڪ صورت مان سوين صورتون ٿي ونديون هيون. پاڻ سڳورا هن جاءِ ۾ اندر داخل ٿيا ته هڪ صورت مان سوين صورتون ظهور ۾ اچي ويون. طالبن کي هنن جي مشاهدي سان اهڙو ته حال اچي ٿيو جو بيان نٿو ڪري سگهجي. جماعت سڳوري کي افاقو ٿيو ته شيخ جي صورت کان منڪرن جي گفتگو

هلي پيئي. اتي هڪ مُلان درويشي حال جي منڪر پنهنجي عادت ۽ تعصب نفساني موجب مالڪن سڳورن کان هن بيت جي معنيٰ پڇي.

همچو سبزه با رها روئيده ام

هفت صد هفتاد قالب ديده ام

مالڪن سڳورن هن بيت جي تشريح ۾ فرمايو ته هڪ ملڪ ۾ ڪنهن برهمڻ فقير دعويٰ ڪئي جيڪو پنهنجي صورت مان ڏه صورتون پيدا ڪندو هو. بادشاه کي خبر پئي. اهو به هن جو ارادتمند ٿي ويو. هيءُ واقعو مشهور ٿيو عارفن ۽ ڪاملن کي بادشاه جي هن خيال بدلائڻ جو فڪر ٿيو. هڪ ڪامل درويش بادشاه وٽ آيو. ڪيس ڪجهه وعظ و نصيحت ڪيائين. چيائين ته اڄ رات حڪم سلطاني جاري ٿئي ته: هن شهر جو هر هڪ ماڻهو پنهنجو منهن ڍڪي جدا جدا ماني کائي ۽ صبح جو سوير اچي بادشاهي دربار ۾ پنهنجو حقيقت حال پاڻ بيان ڪري. ائين ٿيو صبح جو سڀ شهري دربار پهتا. ۽ چيائون ته ماني کائڻ وقت اسان مان هر هڪ سان هيءُ درويش کائڻ ۾ گڏ هو. هن واقعي سبب بادشاهه جو ارادو ۽ خيال بدليل درست ٿي ويو ۽ هن بيان سان هر هڪ. سياڻي، اياڻي کي هن بيت جي معنيٰ سمجهه ۾ اچي وئي.

معرفت 83:

هڪ طريقت جي طالب تي مهرباني

مولوي امين الله چوي ٿو ته هڪ ڏينهن مالڪ سڳورا محمد پور شهر ۾ دعوت تي آيا، اتي ڪنهن هٿي بزرگ جو مريد موجود هو. اهو به اچي حاضر ٿيو. پاڻ هن کان پڇيو ته اي ياءُ! پنهنجي شيخ کان ضرور فائديمند ٿيو هوندي؟ فقير چيو ته الحمد لله هن بندي کي سٺو فائدو پهتو آهي. فرمايائون ته اجازت به ڏني اٿئون يا نه؟ چيائين ته اجازت نه ڏني اٿن. باقي لطيفا

مڪمل طي ڪرايا اٿن. ان وقت پاڻ رحه پنهنجي هٿ مبارڪ ۾ تسبيح ڪنئي ۽ فقير کي دم بند ڪرڻ جو حڪم ڪيائون. پاڻ تسبيح جا داڻا ڦيرائيندا رهيا ائين هڪ هزار ٿيو. پر فقير پنهنجي حال تي رهيو. مالڪن سڳورن تسبيح ڪٽي رکي ۽ هن تي مهرباني ڪري ڪيس اجازت جو ارشاد فرمايائون.

معرفت 84:

مرشد پنهنجي مريد جي حال کان واقف ٿئي سگهي ٿو

مولوي شمس الدين احمد پوري روايت ڪري ٿو ته هڪ ڏينهن مالڪن جي حضور ۾ اڪيلو حاضر هوس. سوال ڪيم ته حضرت! شيخ پنهنجي طالب (مريد) جو احوال ڪيترن ڏينهن کان پوءِ لهندو آهي. پاڻ فرمايائون ته هڪ گهڙي بلڪ اک ڇنڀ ۾ اوير کان اولهه تائين هر هڪ جو احوال معلوم ڪري ٿو ۽ مدد به ڪري ٿو.

معرفت 85:

مان گهران ٿو ته اوهان جو مرتبو بين کان مٿاهون ٿئي

مولوي شمس الدين چوي ٿو ته جڏهن منهنجي شادي جو سامان وغيره گڏ ٿيو ته مالڪن جي حضور ۾ اچي عرض ڪيم ته يا حضرت! بذات خود ۽ جماعت سڳوري هن غلام جي شاديءَ تي اچڻ فرمائيندا ۽ نڪاح به پاڻ اچي پڙهندا. ته هي احسان، شفقت ۽ عنايت مالڪن ڪريمن جي سمجهندس، پاڻ رحه فرمايائون ته اي مولوي! مان گهران ٿو ته اوهان جو مرتبو بين کان مٿاهون ٿئي (يعني روحاني مرتبو بلند ٿئي) ۽ اوهان چاهيو ٿا ته نڪ مٿي ٿئي ۽ ماڻهن ۾ سرخرو ٿيون.

معرفت 86:

مائيءَ جي گارين جو احوال ته نه ڏنو اٿئي

هڪ ڏينهن حضرت مالڪان رح سفر تي هئا فقير يار محمد مالڪن سڳورن جي پنيان ڳولها ۽ جستجو ۾ هلي پيو. هلندي هلندي رستي ۾ رات پيس ۽ ويراني ۾ هڪ جاءِ ڏسي اتي رهڻ جي نيت ڪري ويهي رهيو. اتي هڪ عورت هئي جيڪا پنهنجي مڙس ۽ مائٽن کان بيزار ۽ نڪتل هئي. ان واکو ڪري چيس ته اي فقير! هتان پڄي، پري ٿيءُ جي نه ته ڏاڍو ڏکيو ٿيندين. تون الائي ڪو چور آهين يا ساڌ؟ فقير عورت جي گفتگو ٻڌي ماٺ ڪري ويهي رهيو. عورت ٻيهر تمام بدشد ڳالهائي فقير کي چيو ته هتان هليووڃ. نه ته مان اچاڻءِ ٿي. فقير مايوس ٿي چيو ته مائي مان هلان ٿو، پر بزرگ پرچوندي شريف وارا هن طرف آيل آهن. ڪا خبر اٿيئي؟ اهو ٻڌي مائي يڪدم فقير جي دل وٺڻ لاءِ آئي ۽ اچي پڇيائينس ته اي فقير نيڪ بخت ڇا چيوءِ؟ فقير پورو احوال بيان ڪيو. اتي مائي کي عقل اچي ويو ۽ چيائين ته مان به مالڪن سڳورن جي مريد ۽ طالبه آهيان. ان کان پوءِ فقير کي دعوت ڪري پاڻ وٽ رهائي سندس خدمت ڪيائين. صبح جو فقير موڪلائي هلي پيو. جڏهن اچي حضور ۾ حاضر ٿيو. تڏهن ڪائونس پورو احوال پڇيائون ته فقير سمورو احوال ڏنو پر مائي جي گارين وارو معاملو مخفي رکيائين. مالڪن فرمايو ته يار محمد! احوال سڀ ته نه ڏنوءِ. چيائين قبلا! پورو احوال عرض رکيو اٿم فرمايائون ته مائيءَ جي گارين جو احوال ته نه ڏنو اٿئي. پوءِ هر هڪ ذرو پرزو سڀ ڪجهه بيان ڪيم پوءِ پاڻ کلڻ لڳا.

معرفت 87:

دل جي روشني

هڪ ڏينهن پاڻ سڳورا مسجد شريف جي تعمير ۾ مصروف هئا.

Scanned with CamScanner

انهن ڏينهن ۾ مسجد جي ميناري جي تعمير ٿي رهي هئي ان وچ ۾ هڪ سائل آيو پاڻ ڪائونس پڇيائون ته ادا ڪيئن آيو آهين؟ چيائين ته يا حضرت اکين ۾ روشني نه آهي. پا ڻ شفقت طور سندس اکيون کولي ڏٺيون ۽ فرمايائون ادا! تنهنجون اکيون ته روشن آهن. سائل عرض ڪيو ته قبلا دل جي اکين جي حقيقي روشني گهران ٿو نه ظاهري. ان وقت وحدت جو درياءُ جوش ۾ اچي ويو مسجد جي تعمير جو ڪم بند ٿي ويو ۽ سالڪن جي دلين جي تعمير جو ڪم جاري ٿي ويو. هر هڪ مستري، نقاش، فقير ۽ طالب اهڙي ته جوش ۽ مدهوشي ۾ اچي ويو جو ڄڻ ته قيامت قائم ٿي ويئي. ان ڏينهن جا ٻه پهر ائين گذري ويا.

معرفت 88:

الله وارن جي نظرن کان نه ڪرجي

مولوي غلام محمد چوي ٿو ته مالڪن سڳورن هڪ ڏينهن فرمايو ته هڪ بادشاه اميرن وزيرن سان دربار ۾ ويٺو هو. ته اوچتو هڪ ٻانهي بادشاه جي حرم مان ڊوڙندي اچي چوڻ لڳي ته اي بادشاه! تنهنجو شاهزادو ڪري پيو آهي. بادشاه کي پدري شفقت سبب پٽ لاءِ جوش پيدا ٿيو پر پوءِ يڪدم پڇڻ لڳو ته ڪٿان ۽ ڪيئن ڪري پيو. ٻانهي چيو ته جاءِ جي ڇت تان ڪري پيو آهي بادشاه يڪدم چوڻ لڳو اي ٻانهي ڪوبه فڪر ڪونهي مان سمجهيو ته منهنجو پٽ شايد اهل الله جي دل تان ڪري پيو آهي پر نه هو ڇت تان ڪريو آهي. هاڻي جيڪڏهن ڪو عضوو ڀڳل هوندس ته ٺهي ويندس، جي مري ويو ته شهيد سڏبو پر جيڪڏهن اهل الله جي دل تان ڪري پيو ته پوءِ قيامت تائين پشيمان ۽ محروم رهندو. ان واقعي جي مطابق طالب حق کي گهرجي ته ”فَاسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ“ جي پيروي ڪندي اولياءُ الله جي فرمان تي استقامت اختيار ڪري جيئن انهن جي نظرن کان نه ڪري.

Scanned with CamScanner

ڪرڻ کان مراد هيءَ آهي ته الله وارن جي حڪمن جي پرواهه نه ڪري ۽ انهن کي وساري ڇڏي وما علي الرسول الا البلاغ المبين.

معرفت 89:

مريد تي مرشد جي نظر

مولوي غلام محمد نقل ڪري ٿو ته فقير ڏٽي ڏنو سيٺار وينل مريد ڳوٺ. ڳالهه ڪندو هو ته مان شروع ۾ وڏو زاني هيس. اڳتي هلي حضرت جن جو مريد ٿيس. موٽي ڳوٺ آيس ورد وظائف ۾ مشغول رهيس. هڪ ڏينهن پراڻي معشوق درد ڀريو پيغام موڪليو ته دل ڏاڍي ماندي ٿي آهي ڪافي ڏينهن گذريا آهن مگر ديدار نه ٿيو آهي. مهرباني ڪري صبحاڻي منجهند جو فلاڻي ڪسي ۾ اچي ويهنجاءِ ته جيئن وصال سان مالا مال ٿجي. فقير چيو ته پيغام پهچڻ سان بيتاب ٿيس. انجام موجب مقرر جاءِ تي پهتس. ٻئي ويجها ۽ بيتاب ٿيا سون پاڪر وڏوسين ته اچانڪ هڪ ڇهنبدار پٽر پٽي ۾ اچي لڳو ٻئي ڏڪي وياسون هڪ ٻئي کان پري ٿياسون. ڪسي مان ڏٺوسون ته متان ڪنهن ڏٺو ته ڪونهي، وري ويهي رهياسون. اجان هڪ ٻئي جي ويجهائي نه وياسون ته ٻيهر پٽر اچي ٺڪاءُ ڪيو. نيٺ تي پيرا هيءَ حالت ٿي. منهنجي دل ۾ خيال آيو ته هي پٽر ۽ ڏڪ منهنجي مرشد ڪريم جو آهي جيڪو مون کي هن بري ڪم کان نجات ٿو ڏياري. مان اٿيو هليو ويس اهڙي طرح شيطان جي ڦندي مان نڪري پارٿيس. گهڻن ڏينهن کان پوءِ حضور ۾ پهتس. پيرن تي ڪري پيس منهنجي هٿ کان ڇڪي جهڙڪ سان چيائون ته اڙي سڪ! پري ٿيءُ ۽ لانگري کي حڪم ڏنائون ته هن ماٺهوءَ کي ماني نه ڏجو. نيٺ ٽن ڏينهن تائين بک تي رهيس ٽن ڏينهن کان پوءِ شفقت سان نهاريائون. سڌي پنهنجو برڪت ڀريو هٿ منهنجي دل تي ڦيراياٺون ۽ چيائون ته اي ڪمينا! جيڪڏهن الله جي رحمت توتي نه پوي ها ته ٿون

خراب ٿي وڃين ها. هاڻي توبہ ڪري (عبادت الهيءَ ۾) ڪوشش ڪر جيئن وري حق جي واٽ کان رهجي نہ وڃين.

معرفت 90:

اصل شيءِ حڪم جي فرمانبرداري آهي

هڪ ڏينهن هيءُ فقير جامع ملفوظات محفل اقدس ۾ حاضر هيو. پاڻ هي نقل بيان فرمايائون تہ هڪ ڀيري هڪ بادشاھ پنهنجي هٿ ۾ چمڪدار قيمتي هيرو ڪٽي ويٺو هيو تہ ٻين درٻارين سان گڏ سندس وزير بہ ساڻس گڏ هو. وزير عرض ڪرڻ لڳو عالم پناھ! هيرو تہ تمام خوبصورت آهي. پر ان ۾ هڪ وڏو عيب آهي. يعني هن ۾ اندر جيت آهي. بادشاہ جي دل ڪاوڙ ۾ ڏک سان ڀرجي ويئي. بادشاہ حاضر مجلس کي چيو تہ مان هن لعل کي ڀڃان ٿو. جيڪڏهن وزير سچو نڪتو تہ ٺيڪ نہ تہ جيڪا اسان جي مرضي هوندي سا وزير سان ٿيندي. سڀني اميرن وزيرن جي روبرو هڪ ماڻهوءَ کي حڪم ڪيائين تہ لعل کي ڀڃ. هن جواب ڏنو تہ بادشاھ! خوامخواھ اهڙو لعل نہ ڀڃڻ گهرجي. وري بادشاھ ٻئي کي چيو هن بہ انڪار ڪيو آخر مجلس ۾ موجود سڀني لعل ڀڃڻ کان انڪار ڪيو. آخر ۾ ان وزير جو وارو آيو. هن بادشاھ جي هڪ ئي چوڻ سان لعل کي ڀڃي وڏو بادشاہ چيس تہ لعل ۾ جيت ڪونهي .هاڻ ڇا ٿو چوين؟ وزير چيو تہ اي بادشاہ! سڀني تنهنجي حڪم کي پٺي پويان اڇلايو. پر مان معمولي غلام بادشاھ جي زبان جو حڪم اکين تي رکيو ۽ حڪم پورو ڪيو. پوءِ لعل جو نقصان سولو آهي. ۽ بادشاهي زبان جو نقصان وڏيڪ آهي. بادشاہ کي وزير جو هيءُ نڪتو تمام پسند آيو ۽ وزير کي انعام سان مالا مال ڪري ڇڏيائين.

معرفت 91:

ميرڻ مسخري جو واقعو

ميرڻ نالي مشهور مسخرو هڪ ڏينهن حضور ۾ آيو. پاڻ سڳورن ڪيس فرمايو ته اي ميرڻ! مسخرائپ ۾ جيڪي ٻول چوندو آهين. اهي ته اڄ ٻڌاءِ ته مان به ٻڌان. هن انڪارڪيو ته قبلا! مان هاڻي مسخرائپ کان توبهه ڪئي آهي وري فرمايائون ته ميرڻ! چوءِ چيائين ته قبلا ملائڪ گناه مون تي لکندا. چيائون ڪير لکندو تون چوءِ. ميرڻ اٿي بيتو ۽ چيائين:

پپل تنهنجا پن سڀ مڙهائيندس

سون سان ٻارو چل هيڏي آءُ

عارف ڪامل جي هن بيت چوڻ سان ميرڻ تي استغراق جي ڪيفيت طاري ٿي وئي. ۽ ساري محفل تي هڪ پهر تائين شور وغل پئجي ويو ۽ هڪ چوندڙ وري وري ساڳيو بيت چوندو رهيو.

معرفت 92:

خدا هر جاءِ تي موجود آهي پير جي ڪهڙي ضرورت آهي؟

فقير محمد قاسم ڪوسو ويڙهل ڳوٺ پيارو خان ڪوسو چوي ٿو ته هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن جي زيارت لاءِ وڃي رهيو هوس ته هڪ ماڻهو پڇيو ته ڪاڏي ٿو وڃين؟ چيم ته پنهنجي مرشد جي زيارت لاءِ وڃان ٿو. چيائين ته ڇا لاءِ؟ چيم ته خدا پڇڻ ٿو وڃان. چيائين ته خدا هتي موجود نه آهي ڇا؟ هتي ڇو نه ٿو خدا کي ياد ڪرين؟ مان هن کي ڪوبه جواب نه ڏئي ماٺ ڪري هليو ويس. مالڪن جي حضور ۾ پهچي پورو احوال رستي وارو عرض رکيم. جواب ۾ فرمايائون ته: اي يار! پاڻي زمين ۾ هر جاءِ تي موجود آهي. پر پوءِ به هر هڪ کوهه تي پاڻي لاءِ وڃي ٿو ۽ کوهه جو محتاج رهي ٿو. پوءِ پاڻ حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي جو هيءُ بيت پڙهيائون.

ڪوڙا سامي ڪوڙا سامين پنڌ
هوت آهي هر هنڌ چو وڃن هنگلاج

جواب

سچا سامي سچا سامين پنڌ
هوت آهي هر هنڌ هنن ڏٺو هنگلاج ۾

معرفت 93:

حياتي توڙي مماتيءَ ۾ عبادت

فقير عبدالله اڄ وارو روايت ڪري ٿو ته هڪ ڏينهن مالڪن رحہ فرمايو ته هڪ شخص بصري شهر ۾ فوت ٿي ويو تنهن ڪفن ۽ نماز جنازه بعد وارثن هن کي دفن ڪرڻ لاءِ قبرستان ۾ آندو لحد ۾ لاهڻ سان اوچتوئي اوچتو لاش غائب ٿي ويو. هيءَ خبر بادشاهه جي ڪن تي پهتي. بادشاهه بتيون ٻاري يڪدم قبر تي آيو ڏٺائين ته برابر لاش قبر ۾ ڪونهي ڪيس يقين ٿيو. ميت جي اولاد بابت پڇا ڪيائين، معلوم ٿيس ته فقط هڪ ڌيءَ اٿس. بادشاهه صبح جو تعزيت لاءِ هن جي گهر پهتو. ٻاهران وينو هو ته امام حسن بصري رح به اتان اچي لنگهيو. ۽ بادشاهه سان ويهي رهيو ايتري ۾ مرڻ واري جو هڪ پاڙيسري به اتي پهچي ويو. هيءُ فوتي کي چڱي طرح سڃاڻيندو هو. هن بادشاهه کان پڇيو ته هتي ڇا لاءِ ويٺا آهيو. بادشاهه چيس ته فلاڻي ماڻهو جي تعزيت لاءِ. ان ماڻهوءَ چيو ته اهو مان هاڻي ٻاهران ميدان ۾ ڏٺو اٿم ۽ نماز پڙهي پيو. بادشاهه فوتيءَ جي ڌيءَ کان پڇيو ته تنهنجو پيءُ ڪهڙو عمل ڪندو هو. چيائين ته ڏاڍو نيڪ هو .هر گهڙي گهر ۾ نفل پڙهندو هو ۽ هيءَ دعا گهرندو هو ته اي الله! هن پنهنجي ٻانهي کي حياتي توڙي مماتيءَ ۾ پنهنجي عبادت ۾ رک. ائين الله تعالىٰ ان جي دعا قبول ڪئي آهي.

معرفت 94:

هلڻ ۽ ويهڻ جا ادب

هڪ صحبت هلندي مالڪن رحہ فرمايائون تہ اي يارو! هلڻ ۾ وانگرهجي ۽ ويهڻ اٺ وانگر.

معرفت 95:

ٿوروپڙهيل بہ هن فقيروٽ مولوي آهي

هڪ ڏينهن هڪ فقير سوال ڪيو تہ يا حضرت! اوهان ٿوري پڙهيل کي بہ مولوي لقب سان سڏيندا آهيو. انجو ڪهڙو سبب آهي؟

فرمايائون تہ قرآن شريف ۾ ننڍڙيون سورتون انا اعطينا ۽ سوره اخلاص آهن. توهان هنن ٻنهي کي ڪلام پاڪ کان ڌار ڪري سگهندؤ؟ سوال ڪندڙ حيران ٿي ويو. فرمايائون تہ ٿو روپڙهيل بہ هن فقير وٽ مولوي آهي.

معرفت 96:

دُعاگهرڻ جا ادب

هڪ ڏينهن پاڻ رحہ نماز کان بعد دعاگهرڻ لاءِ هن طرح فرمايائون تہ جيڪو بہ دعاگهرڻ وقت پنهنجي نظر پنهنجي هٿن کان پري ٿو ڪري پوءِ اهو ماڻهو الله تعاليٰ جي رحمت کان مايوس رهي ٿو. جڏهن تہ رڪ منهن تي ملي ٿو ۽ جيڪو الله تعاليٰ ڏانهن متوجہ ٿئي ٿو. الهي رحمت ان تي نازل ٿئي ٿي.

معرفت 97:

يارهين بابت فرمان مبارڪ

هڪ ڏينهن هڪڙي شخص "يارهين" بابت سوال ڪيو جواب ۾ فرمايائون تہ اي ياءُ مان يارهين کي ٻارهين نٿو چوان. مون وٽ ڪير وڃاري

Scanned with CamScanner

ڳڻون ڪانهي جو مهيني ۾ هڪ رات خيرات ڪريان. باقي يارهن ڀيرا قل هو الله پڙهي حضرت پير سائين کي ختمو ڏيندو آهيان ۽ ان کان سواءِ الله تعاليٰ جو ذڪر به ڪندو آهيان.

معرفت 98:

پاڻ فقيرن جي دعوت ڪيئن ڪندا هئا

فقير خان محمد موذن چوي ٿو ته مالڪن سڳورن جي هميشه عادت هوندي هئي ته جڏهن به جماعت کي دعوت ڪندا هئا ته سيني کي اندر گهر ۾ وٺي ويندا هئا. پاڻ ڪونئرو ۽ تغار کڻي جماعت کي هٿ ڌورائيندا هئا. هڪ ڀيري دعوت جي موقعي تي فقير ادب جي ڪري هٿ ڌڳها نه ڪرن پيا. پاڻ فرمايائون ته اي مومنن جي جماعت حضرت پير سائين روضي ڌڻي رحه جي وقت ۾ به اهڙو اتفاق ٿيو ۽ فقيرن ادب جي ڪري هٿ ڌوئڻ لاءِ نه ڌگهيريا. جماعت مان هڪ طالب مولا اٿيو ۽ پير سائين اڳيان هٿ اچي جهليائين ۽ چيائين ته يا حضرت! هن غلام جا گناهه ڌوئو. پوءِ هر ڪنهن سمجهيو ۽ پير سائين اڳيان هٿ اچي ڌوتائون. پوءِ هيءُ واقعو ٻڌي ساري جماعت اٿي ۽ حضرت جن جي آڏو اچي پنهنجا هٿ ڌوئڻ لڳا.

معرفت 99:

باهه جي چُلهي ۾ پاڻي نه هارجي

فقير خان محمد چوي ٿو ته پاڻ سڳورا جماعت کي هميشه حلقي ۾ ويهڻ جو حڪم فرمائيندا هئا. هٿ ڌورائڻ وقت تغار ۾ ڪجهه گاه وجهي پاڻ ڪونئرو کڻي جماعت جا هٿ ڌورائيندا هئا. ۽ اهو پاڻي گهر جي ڇڻي ڪنڊن تي هارڻ جو حڪم ڪندا هئا ۽ فرمائيندا هئا ته رسول الله ﷺ جن به جماعت جا پاڻ هٿ ڌورائيندا هئا ۽ ان پاڻي کي خدائي رحمت لاءِ ڇڻي

ڪنڌن تي هاريو ويندو هو. معلوم هجي ته باهه جي چلهي ۾ پاڻي نه هارجي جيڪو به پاڻي هاريندو قيامت جي ڏينهن تنگدست هوندو. پوءِ باهه جي چلهي ۾ نه هٿ ڌوئجن ۽ نه پاڻي هارجي.

معرفت 100:

پُٽ جي دُعا ڪنهن ستن پڙن واري ڪان گهراءِ

هڪ ڏينهن هڪ سائل مالڪن جي حضور ۾ اچي سوال ڪيو ته يا حضرت! مان پٽ جو سوالي آهيان پٽ نٿو ٿئي. پاڻ رحه فرمايائون ته هن بندي ڪي به پٽ ڪونهي اها دعا ڪنهن (ست پٽئي) ستن پٽن واري ڪان گهراءِ ۽ نپٽئي ڪان نه گهراءِ. (ياد رهي ته پاڻ رحه شادي نه ڪئي هئائون)

معرفت 101:

ڪال ڪٽچي ڪري سڏيندا هئا

جڏهن به مالڪن رحه جي نظر فقير عنايت الله، علي محمد ۽ فقير علي تي پوندي هئي ته ڪين ڪال ڪٽچي جي لقب سان سڏيندا هئا ۽ هيءُ بيت به پڙهندا هئا.

ڪلهي ڦاٽو ڪنجرو متو اگهاڙو
منهنجو ڪجاڙو پينر هن پنيور ۾

معرفت 102:

ٽن ماڻهن کي بي شمار اجر ٿيندو

هڪ ڏينهن مالڪن رحه فرمايائون ته ٽن ماڻهن کي بيشمار اجر حاصل ٿيندو. پهريون جنهن جي گهر ۾ ڳل شهتير آهي، ٻيو جنهن جي پهراڻ ۾ ڇتيون لڳل آهن. ٽيون اهو جيڪو پاڻ پهريون نه ڪائي ۽ ٻڪايل کي ڪارائي.

Scanned with CamScanner

معرفت 103:

الله تعاليٰ پنهنجي قدرت سان سڀ ڪجھ ڏنو

هڪ ڏينهن مالڪن رحہ فرمايائون تہ بنده کي ياد آهي جنهن وقت طالب علمي جي دور ۾ اُيي ۾ هيس. هڪ پيري پهراڻ ڏاڍو قاتل تتل هو پاڻ سڀي ڪري پاتم. ان ڪان پوءِ الله تعالي پنهنجي قدرت ڪريمه سان سڀ ڪجھ ڏنو. چاڪاڻ تہ ان محبوب حقيقي کي پنهي هٿن سان ورتم. ان مالڪ حقيقي بندي کي وڏيڪ رزق ڏنو. بلڪ سموري جماعت ۽ فقيرن کي بي حساب عطا ڪري ٿو. ڪيترا بہ مهمان اچن تا پر هن بندي جي دل ۾ ڪوبہ خيال نہ هوندو آهي تہ هي ڪتان ڪائيندا پل انهن جو تعداد سون بلڪ هزارن تائين چونہ هجي چوتہ خود رازق موجو دآهي.

معرفت 104:

نفساني خيالن جو علاج

حافظ شير محمد مشوري چوي ٿو تہ هن بندي کي شادي ڪرڻ ڪان پوءِ نفساني شهوت جو غلبو ٿي پيو. جيڪو گهٽ نہ پئي ٿيو. دل ۾ خيال ڪيم تہ مالڪن وٽ وڃي عرض ڪريان پاڻ دعا فرمائيندا يا ڪا دوا تجويز ڪندا. هن خيال سان حضور ۾ پهتس. پاڻ مسند تي سمهيا پيا هئا. منهنجي اچڻ سان اٿي ويٺا ۽ فرمايائون تہ تهجد جي نماز پڙهڻ ڪان پوءِ هڪ سوءُ پيرا هيءَ دعا پڙهندو ڪر "بِسۡمِ اللهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ. رَبِّ اغۡفِرۡلِيۡ وَتُبۡ عَلَيَّ اِنَّکَ اَنۡتَ الۡعَفُوۡ الۡغَفُوۡرُ."

انشاالله سڀ ڪجھ ٺيڪ ٿي ويندو هن ورد شروع ڪرڻ سان دل مان نفساني شهوت نڪري ويئي.

معرفت 105:

مريد کي ڪا ڏکيائي اچي ته ڇا ڪري

حافظ شير محمد چوي ٿو ته هڪ ڏينهن هيءُ بندو منڙي شهر ۾ هڪ حسين انسان جي حُسن تي گرفتار ٿي پيو. هيءُ خيال دل مان نه پئي نڪتو گهر موٽندي چاچي محراب سان رستي ۾ پنهنجي هن پريشانيءَ جو احوال ڪيم ۽ چيم ته مالڪن کان سواءِ هرگز آساني نه ٿيندي. جلدئي حضور ۾ پهتس ته ماڻهو ٻيا به ساڻ هئا جمعي جو ڏينهن هو. هي ٻئي ڄڻا چوندا هليا ته حافظ! اسانجو حال خدمت ۾ بيان ڪجاءِ. هڪڙو طالب اصلاح باطن هو ته ٻيو طالب دنيا. ٻنهي جو عرض رکيو ۽ پنهنجو حال مخفي رکيم اهو حال رڳو مولوي محمد جامي کي ٻڌايو هو. سڄي رات مالڪن کي زور ڏيندو رهيس. صبح سويري پاڻ رح وضو ڪري باغ ڏانهن هليا مون کي به حڪم فرمايائون. جلدي نماز پڙهائي جماعت ڏانهن رخ مبارڪ ڪري فرمايائون ته ڪنهن به فقير کي ڪو مسئلو پيش اچي ته پنهنجي مرشد جي حضور ۾ وڃي جيڪڏهن سندس مرشد حيات هجي ۽ ويجهو به. پرجي نه ته ڪنهن پختي ۽ صاحب مقام پير پائي وٽ وڃي ۽ جيڪڏهن ڪو پير پائي به اهڙو نه هجي پوءِ پنهنجي سبق ۽ شغل ۾ ڪوشش ڪري ته مسئلو حل ٿي ويندو. چو ته عقدو ۽ پريشاني باريڪ ڪکر وانگر آهي جهڙي طرح سنهڙو ڪکر واءُ سان گم ٿي ويندو آهي. اهڙيءَ طرح طالب جو عقدو پڻ شغل ڪامل سان حل ٿي ويندو.

حضرت جيلاني جو عقدو

پوءِ پاڻ فرمايائون ته: قبلہ عالم حضرت جيلاني سائين رح کي پنهنجي شيخ جي وصال کان پوءِ اچي عقدو پيو. درگاه شريف ڏانهن روانا ٿيا. ويندي ويندي هڪ ڍوري جي پر تي پهتا. ٻيرا ڳڻ مٿي کي ڏيئي مراقبو

ڪيائون ان وقت ٻه عورتون اتان اچي لنگهيون. هڪ عورت ٻي کي چيو ته تنهنجو ڇا حال آهي. چيائين ته سڄي گهر طرفان مون تي ڪم جي ڏاڍي تڪليف آهي. ان عورت چيس ته ٻين جو زور بار ڇا ڪندو تون پنهجي همت ڪر. انهيءَ ٻول ٻڌڻ سان منهنجي شيخ جو عقدو حل ٿي ويو. پوءِ رات آئي ته ٻندي کي فرمايائون ته حافظ! تهجد لاءِ اٿڻ وقت وضو ڪري تحية الوضو پڙهي ان بعد تسبيح الله اڪبر ڏهه ڀيرا. اَلْحَمْدُلِلّٰهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَبِحَمْدِهٖ ڏهه ڀيرا سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوْسُ ڏهه ڀيرا. اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ ڏهه ڀيرا. لَااِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ڏهه ڀيرا. اَللّٰهُمَّ اِنِّيْٓ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ ضَيْقِ الدُّنْيَا وَضَيْقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ان کان پوءِ دعا گهرجي. جيڪو به مطلب هوندو انشاالله خدا مقبول فرمائيندو.

معرفت 106:

عارفن جا ڪن هر وقت کليل آهن

حافظ شير محمد چوي ٿو ته هڪ ڏينهن حضرت مالڪن رحه جن فرمايائون ته خليفي لقمان رحه کي اچي خيال پيدا ٿيو ته لنگر ۾ فقط سڪل ماني آهي جيڪڏهن ڳئون، ٻڪريون لنگر لاءِ وٺجن ته پوءِ فقيرن لاءِ کير لسي گهڻو ٿي پوندو. هن خيال سان سمهي پيو ٻاڙي مان ڪنهن هاري ڪنهن ٻئي کي چيو "کلي ٿي پڙوا" هن آواز ٻڌڻ سان "فقير لقمان" وڏيڪ خبردار ٿي ويو ۽ چوڻ لڳو ته اي مولا! منهنجي توبهه آهي هن مان اهو مطلب نڪتو ته عارفن جا ڪن هر وقت کليل آهن.

معرفت 107:

خليفي محمود ڪڙيه واري جو خواب

حافظ شير محمد چوي ٿو ته هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن فرمايائون ته خليفو محمود رحه ڪڙيه وارو خواب ۾ ڏسي پيو ته هڪ کوهه کير سان ڀريل آهي ان ۾ هڪ گدڙ ڪري پيو آهي. اهو خواب خليفي لقمان رحه وٽ پيش

ڪري تعبير جي پڇا ڪيائين. جنهن ٻڌايس ته ڪوهه مان مراد سالڪ جي دل آهي. کير مان علم وحدت ۽ گدڙ مان مراد دنيا آهي پوءِ خليفي محمود رحه سمجهيو ته مون وٽ چاچي جو مال آهي. ۽ ڳڻيائين ته ٻارهن هزار ٿيا. يڪدم ڪنيائين ۽ اچي حضرت روضي ڌڻي رحه وٽ پيش ڪيائين. پاڻ فرمايائون ته خليفا! هي ڪهڙي ماجرا آهي؟ سڄي ماجرا پنهنجي خواب ۽ خليفي جو ٻڌايل تعبير بيان ڪيائين. حضرت پير سائين فرمايس ته مان سمجهان ٿو ته توهان جاٽي واٽي هيءَ پليد شيءِ مون وٽ کڻي آيا آهيو. جلدي ڪر هتان کڻي گم ڪر ۽ جماعت ۾ به تقسيم نه ڪر. ڇوته اهي اهل حق آهن ۽ انهن کي پليدي ۾ ملوث نه ڪر. خليفي محمود رحه اها رقم کڻي ۽ اچي پنهنجي ڳوٺ جي غريبن ۽ مسڪينن ۾ تقسيم ڪئي.

معرفت 108:

ڦيٽا ۽ ڦوڪ عام لاءِ آهن

حافظ شير محمد چوي ٿو ته مالڪن سڳورن جو مائٽ ابراهيم هڪ ڏينهن واري آٽي عرض ڪيو ته يا حضرت! پوک ۾ جيت پيو آهي، واري پڙهي ڏيو. سندس مالڪن سڳورن سان ويجهو تعلق ۽ گهاٽي نسبت هئي. پاڻ حڪم ڪيائون ته پنج لتر هنجي مٽي تي هٿو. فرمايائونس ته ابراهيم! ڦيٽا ۽ ڦوڪ عام لاءِ آهن. توهان جي لاءِ ته منهنجي دل دعا ڪندي آهي. وڃ جيت هليو ويندو. ان ڏينهن ئي پوک مان جيت هليو ويو ۽ پوک تمام سٺي ٿي.

معرفت 109:

هرڪو ڪلندو اچي ٿو ۽ ڪلندو وڃي ٿو

حافظ شير محمد چوي ٿو ته هڪ ڏينهن پاڻ فرمايائون ته: فقير محمد الياس ڪامارو شريف جي پير محمد اشرف رحه جي طالبن مان هو. ان

پير وفات ڪئي ۽ گاديءَ تي پير جان محمد ويٺو. فقير محمد الياس اهو ٻڌي آيو ۽ چيائين سبحان الله! اڳي اهو وقت هو جو هر زيارتي روئندو ايندو هو ۽ روئندو ويندو هو، هاڻي وري هيءُ وقت آيو آهي جو هر ڪو کلندو اچي ٿو ۽ کلندو وڃي ٿو. فرمايائون ته هيءُ واقعو هر اهل الله سان ٿيندو آهي پوءِ پاڻ هيٺيون بيان فرمايو.

معرفت 110:

اهو انگريز اسانجي اڳيان ڇا آهي؟

حافظ شير محمد چوي ٿو ته عبدالمجيد پنهنجي پيءُ جي وفات ڪانپوءِ درگاهه شريف تي ويو ۽ وڏي پڳ ٻڌي واپس آيو. پنهنجو لباس به بدلائي فرنگن واري پوشاڪ ڪري آيو. مالڪن ڪيس هن حالت ۾ ڏٺو يا ٻڌو فرمايائون عبدالمجيد! تون پنهنجون عادتون، اخلاق توڙي پوشاڪ جو طريقو بدلاءِ. هن بي سمجهيءَ سان جواب ڏنو ته هي ذڪر، فڪر ۽ جماعت ڇا آهي؟ پاڻ ڪاوڙ ۾ فرمايائون ته اي ڇوڪرا! تون ڇا ٿو پڇين؟ تنهنجو پيءُ پڇي ها ته مان انکي جواب ڏيان هان. ان جلاليت ۾ فرمايائون ته! اهو انگريز اسانجي اڳيان ڇا آهي؟ پر اسان الله جي رضا تي راضي آهيون.

معرفت 111:

مٿي جا وار چڱا نه ٿيندا آهن

حافظ شير محمد بيان ڪري ٿو ته هڪ پيري وار رڪرايا هيم. هڪ ڏينهن حضور ۾ آيس اتفاقن اهو ڏينهن جمعي جو هو. پاڻ فرمايائون ته شيرو! مٿي جا وار ڇڏيا اٿيئي؟ چيم يا حضرت! حجم ڪونه هو تنهن ڪري مٿو نه ڪوڙايو اٿم. ان وقت هڪ حجم اچي ويو فرمايائون پهرين شيرو جي حجامت ڪر. ان ڪانپوءِ اڄ تائين بي آرامي ٿيندي آهي جيستائين مٿو نه ڪوڙائيندو آهيان. ڪيترا پيرا صاحبان گادي وارن (حضرت هادي سائين)

ڪي بہ گهرائي سندن متو ڪوڙائيندا هئا چوندا هئا تہ متي جا وار چگا نہ ٿيندا آهن.

معرفت 112:

نماز نہ پڙهڻ وارن جي ماني بند ڪريو

مِيان گل محمد ڳڙهي اختيار خان واري چيو تہ هڪ ڏينهن مالڪ سڳورا منهنجي دعوت تي تشريف فرما ٿيا. اتي جي جماعت ڪي ڏنائون تہ نماز ۾ سستي ڪري پئي. پاڻ رحہ سجاده نشين کي اشاره ملامت ڪيو تہ ميان صاحب پنهنجي جماعت لاءِ نماز با جماعت جو بندوبست ڪر. جواب ۾ عرض ڪيائين تہ حضرت! ڪيتري بہ ڪوشش ڪريان ٿو پر سستي ڪرن ٿا. مالڪن فرمايو تہ جيڪي نماز ۾ سستي ڪن انهن جي ماني بند ڪريو. چيم تہ سائين! هي چند فقير آهن. مگر الله تعاليٰ جي درگاه ۾ هيترا مشرڪ ۽ ڪافر بہ هميشه رزق کائين ٿا. پر الله تعاليٰ انهن جي روزي بند نٿو ڪري. باقي هنن بي نمازين جي ماني ڪهڙي طرح بند ڪئي وڃي مالڪن رحہ جواب ۾ فرمايو تہ: اهو مالڪ الملڪ ۽ احڪم الحاڪمين، اڪرم الاڪرمين ۽ ارحم الرحمين آهي. ان کان ڪو بہ حساب ڪتاب نٿو گهري سگهي. مونکان ۽ اوهان کان حساب ڪتاب ڪيو ويندو. (يعني پڇيو ويندو تہ توهان بي نمازين کي چو کارايو).

معرفت 113:

فقيرن جي جماعت تي اعتراض

مولوي ميان حامد الله روايت ڪري ٿو تہ هڪ ڏينهن حضرت مالڪان عاليشان جماعت سان دعوت تي وڃي رهيا هئا. هي بندو بہ علم جي طلب لاءِ وڃي رهيو هو. جماعت ۾ ڪجهہ عورتون ڪارو لباس پهريل بہ فقيرن سان گڏ هيون. انهيءَ ڪري بزرگن جي قدمبوسيءَ کان ڪنارو

ڪيم. ايتري ۾ هڪڙو گڏهه ڏنم جيڪو جڪڙيل هئو پر رسو گهليندو ڊڪندو اچي مالڪن جي قدمبوسي ڪرڻ لڳو. هيءُ حال ڏسي مان حيرت ۾ پئجي ويس ڊوڙندو اچي قدمن تي ڪريس ۽ آئنده جي لاءِ جماعت جي عيب جوئي کان توبه ڪيم.

معرفت 114:

هت سڀ مفت ۾ ڪائڻ پين ٿا

هڪ ڏينهن ڪنهن سوال ڪيو ته يا حضرت! هيءُ ڪهڙو سبب آهي جو ماڻهو محنت ۽ مشقت ۽ روزگار لاءِ پريشان آهن ۽ هتي جماعت جا ماڻهو جنهن جو ڪوبه ڪم ڪار نه آهي پر گذران به سنو ٿا ڪن. فرمايائون جيڪڏهن ڪو مرندو آهي ته ٻيا ماڻهو اچي ان تي ڪنا ٿيندا آهن ۽ خدمت ڪندا آهن. هتي به هڪ مرده آهي ان ڪري مڙيئي گڏ ٿيل مفت ۾ ڪائڻ پين ٿا ۽ ميت تي ايئن ئي ڪافي ماڻهو گڏ اچي ٿيندا آهن.

معرفت 115:

سڀ ڪجهه ان جي حڪم سان ٿئي ٿو

هڪ ڏينهن فقير محمد نانگري پٽ جو ٿالهه پري دستور موجب هڪڙي امير اڳيان اچي رکيو. ان امير پٽ کي ڏسي دل ۾ ڪراهت محسوس ڪئي چيائين ته اي فقير محمد! هيءُ پٽ پنهنجي خيال سان آندو اٿيئي يا مالڪن جي حڪم سان؟ نانگري چيو ته نه مالڪ سڳورن جي حڪم سان ۽ نه پنهنجي خيال سان بلڪ فرمان الهيٰ سان آندو اٿم. پاڻ سڳورن هيءُ جواب ٻڌي ڏاڍو پسند ڪيائون: فرمايائون ته طالبن کي هميشه هن طرح سان قوت قلبي جو مظاهرو ڪرڻ گهرجي.

معرفت 116:

دين الله وارن جي صحبت سان حاصل ٿيندو آهي

هڪ ڏينهن صوبدار خان ڏاريجو ٽپهري جو مالڪن جي حضور ۾ وينو هو. هڪڙو حق جي واٽ جو طالب آيو ۽ با ادب گوڏا پيجي اچي تلقين جي ارادي سان وينو. مالڪن سڳورن انکي تلقين ڪئي. مولوي صوبدار چوڻ لڳو ته يا حضرت! هيءَ تلقين (ذڪر) ڪهڙو فائدو ڪندي پهرين هن کي توبه ۽ ايمان جون سورتون سيکارجن پوءِ اوهان هن کي تلقين ڪيو. فرمايائون اي مولوي صاحب! ڪلمي جي تلقين ٿي وئي هاڻي ايمان جي تلقين اوهان هن کي سمجهايو مولوي صاحب خاموش ٿي ويو. فجر نماز بعد پاڻ جماعت ڏانهن منهن ڪري واعظ فرمايو ته تلقين جي وقت پهرين مرشد مريد کان نفي ٿو ٿئي پوءِ اثبات. جنهن وقت نفي ٿي اچي ٿي ته ايمان جي ضرورت نه ٿي رهي جڏهن شيخ جي صورت مريد جي اندر جاءِ وٺي ٿي تڏهن مريد نٿو رهي. اثبات جي آئي نماز روزي جي حاجت نه رهي. ظاهري حال کان باطني حال ڏانهن منتقل ٿي وڃجي ٿو ۽ تلقين جي حاجت نٿي رهي. ڪوبه سوين ڪتاب پڙهي پر جيڪڏهن ڪامل جي صحبت ۾ نه آيو آهي ته واقف رموز نه ٿيندو ۽ حقيقي نعمت کان محروم رهندو.

معرفت 117:

فقير خير محمد جو واقعو

خير محمد صوفي سيراني قلندرا نه حالت ۾ رهندو هو. نماز نه پڙهندو هو. نهن ۽ وار به ڏگها هوندا هئس. هڪ ڏينهن هو مالڪن سڳورن جي حضور ۾ آيو پاڻ ڪريمن ڪيس فرمايو ته اي خير محمد صوفي اڄ تماشو ڏيکارياءِ! چيائين يا حضرت ها فرمايو پاڻ ارشاد فرمايو ته ذات حق وحدت ۾ هئي. ڪهڙي طرح ڪثرت ۾ بصورت احمد عرب ۾ آئي خير

محمد صوفي يڪدم احڪام شرعي قبول ڪيا ۽ وار ننهن وڌرائي، ڪپڙا پاڪ ڪري نماز پڙهيائين ۽ چيائين ته يا حضرت! هي تماشو وحدت در ڪثرت آهي. ۽ ڪهڙو نه سٺو تماشو آهي!.

معرفت 118:

مرشد جي زيارت جا ادب

شيخ فتح الدين چوي ٿو ته پاڻ جڏهن به قبلته العارفين (حضرت حسن شاه جيلاني رحه) جي زيارت لاءِ ويندا هئا ته ڪائين جي پري مٿي تي رکي جتي لاهي هٿ ۾ ڪري با ادب پيرين پنڌ ٿي هلندا هئا ۽ ڪائين جي پري لنگر ۾ ڏئي. فقيرن سان ملاقات ڪري پوءِ روضي تي وڃي ختمو چوندا هئا. هڪ ڏينهن روضي جي ڪنجي ڪونه هئي ۽ دروازو بند هو .ديوار سان ويهي ختمو چئي ڪلندا آيا. ان ڪان پوءِ تمام گهڻو رنا ۽ وري ڪليا. پوءِ لنگر ۾ آيا جيڪي ڪجهه هو. اهو وٺي ڪاڏائون ۽ چوندا رهيا ته لنگر اسانجي سائين جو آهي.

معرفت 119:

الله جل جلاله ته زنده آهي

هڪ رات وفات ڪانپوءِ مالڪ سڳورا ظاهري حال ساڳئي جسم، دستار ۽ عصا سان مسجد شريف ۾ آيا ۽ ٿي آواز ڏنائون جيڪي سڄي جماعت ٻڌا، چيائون ته اي فقيروءُ! جيڪڏهن بندو "صديق" فوت ٿي ويو آهي ته البت مولىٰ جل جلاله ته زنده آهي ان ڪي ياد ڪريو ۽ غافل نه ٿيو.

معرفت 120:

جماعت جو حال

جنهن وقت ڏسندا هئا ته طالب پراٽي رلهي يا چادر ۾ خوش ٿا ٿين ته فرمائيند اهئا اي فقيروءُ! طالبن پاڻ ڪي اصحابن وانگر سينگاريو آهي ۽

فاستقم ڪما امرت. ادب استقامت ۽ امر ۾ ڪڏهن هيءَ جماعت افطار ۾ آهي ڪڏهن نفلي روزي ۾ ڪڏهن قيام ۾ ۽ ڪڏهن حالت سجدي ۾.

معرفت 121:

هي ٿانءُ خالي نه آهي

هڪ ڏينهن چورن جي چوري ڪري ان جو ٿانءُ خالي ڪري ڇڏيو ڪين خبر پئي فرمايائون ته هي ٿانءُ خالي نه آهي. جيڪڏهن ان ڪان خالي آهي ته ذڪر خدا ڪان هرگز خالي نه آهي ۽ خدا جي ذڪر سان ڀريل آهي.

معرفت 122:

طالبان مولىٰ روزو افطار ڪرن

هڪ ڏينهن پاڻ سڳورا قبلته العارفين (حضرت جيلاني) جي زيارت لاءِ ارادو فرمايائون ته اندران حويلي مان هڪ چانديءَ جو ڪنگڻ موڪليو ويو ته هيءَ لنگر ۾ خرچ ڪيو فرمايائون ته ٻيو به ڪنگڻ ڏيو ته طالبان مولىٰ روزو افطار ڪرن. اهڙيءَ طرح ٻيو به وٺي فقيرن تي خرچ ڪيائون.

معرفت 123:

منهنجو عيب ظاهر نه ڪيائون

شيخ فتح الدين جو بيان آهي ته مالڪ سڳورا هميشه طالبن ۽ مريدن تي نظرداري ۽ نگهباني رکندا هئا. هر گهڙي هر هڪ جي حال ڪان آگاه رهندا هئا. جهڙيءَ طرح مون کي ڳڙ کائڻ جي عادت هئي. پئسو ڏوڪڙ ڪونه هو. لنگر جا چٽا جيڪي فقيرن لاءِ هوندا هئا. اتان چوري ڪري وڪٽي ڳڙ پيو کائيندو هوس. ايئن تي ٿوڪا چٽا ختم ڪري ڇڏيم. هڪ ڏينهن حضرت مالڪن لانگري کي حڪم فرمايو ته اڄ فقيرن لاءِ چٽا رنڌيو جڏهن خبر پيئن ته چٽا ختم ٿيل آهن. تڏهن لانگري هر هڪ فقير تي چٽن جي

چوريءَ جي تهمت هڻئي. هر ڪنهن کان پڇي پيو تہ تون چٺا ڪاڏا آهن؟ جڏهن منهنجو (شيخ فتح الدين جو) وارو آيو تڏهن مالڪن سڳورن فرمايو تہ شيخ صاحب! تون نہ ڏڄ بي فڪر رهہ. اوچتو منهنجي اندران آواز نڪتو تہ يا حضرت! سيئي چٺا مان ڳڙ ۾ کپايا آهن. فرمايائون تہ شيخ کي لنگر مان روزانہ هڪ آنو مقرر ڪري ڏيو (جيئن ڳڙ خريد ڪري سگهي) ۽ منهنجو عيب ظاهر نہ ڪيائون. مطلب تہ مون سميت هر ماڻهو تي سندن احسان ڳڻڻ کان وڌيڪ هئا.

معرفت 124:

نبي الله نمائندو هوندو آهي

خليفي فيض الله بيان ڪيو تہ هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن "ترڪ" جي باري ۾ حديث ارشاد فرمائي تہ هڪ وقت حضور اڪرم ﷺ جن مسجد جي منبر جي پير ۾ آرامي هئا. تڏي جا نشان سندن جسم مبارڪ تي ظاهر هئا. حضرت عمر فاروق رضہ ڏٺو ۽ افسوس ۾ اچي عرض ڪيائين ٻنهي جهانن جا بادشاهہ هن حال ۾ آهن. پاڻ ڪريمن ﷺ جواب ۾ فرمايو تہ اي عمر! آءُ الله جو وڪيل (نمائندو) آهيان. ڪجهہ ڪم پورا ڪيا اٿم. ڪجهہ باقي آهن. جيڪي ادا ڪريان ٿو. جيئن ئي اهي باقي رهيل ڪم پورا ٿيندا تہ مان واپس هليو ويندس. آءُ هتي ويهڻ لاءِ نہ آيو آهيان.

معرفت 125:

پنهنجي هستي کي مٽائڻ اصل ايمان آهي

هڪ پيري احمد فقير حُر حضرت مالڪن سڳورن کي وضو ڪرائي رهيو هيو تہ هڪ بلوچ ان جي خدمت ڪرڻ جي ڪيفيت ڏٺي تہ چوڻ لڳو تہ هيءُ ماڻهو يا تہ حضرت جن جو غلام آهي يا ڪفر کان اِسلام ۾ آيو آهي. حضرت مالڪن هيءُ ڳالهہ ٻڌي تہ فرمايائون احمد! ٻانهو جيتري تائين

پنهنجي هستي مٽائي نٿو ايستائين ڪامل مسلمان نٿو ٿي سگهي. ڪامل مسلمان ٿيڻ ڏاڍو مشڪل آهي.

معرفت 126:

هڪ مريد کي عجيب نصيحت

هڪ ڏينهن هڪ اڇي ڏاڙهي واري اچي ذڪر ورتو. ان بعد حضرت جن کي عرض ڪيائين ته يا حضرت! هيءُ ڪراڙو اوهان جي حوالي آهي. يعني آخرت ۾ سفارش جي اميد رکان ٿو. فرمايائون توکي به هن اڇي ڏاڙهي جو خيال ڪرڻ گهرجي. (يعني نيڪ عملن ڪرڻ جي طرف توجه ڏيڻ گهرجي)

معرفت 127:

پوري مزدوري ۽ محنت ادا ڪيائون

فقيرنٿو معمار (رازو) روضه مقدس حضرت مرشد ناقدس الله سره چوي ٿو ته هڪ ڏينهن منهنجي دل ۾ خيال آيو ته اسان کي فقيرن مان پوري مزدوري نه ملندي ڇو ته انهن وٽ ڪجهه به نه آهي. پوءِ ڪيئن مزوري ادا ڪندا. رات گذري صبح جو سوير مون کي قبي ۾ سڏيائون پائي پائي تي چاڙهي پوري مزدوري ۽ محنت ادا ڪيائون. پئسا ڪيسي منجهان نڪرندا مون نه ڏٺا يعني بحروحدت جي هٿ سان هاريائون نه ڪيسي مان نه ڪنهن ڳنڍ مان ڪڍندا ڏٺم ۽ چيائون ته وَاللهُ الغَنِي وَأنتم الفقرآءُ:

معرفت 128:

ڪٽڪ جي ماني يا جُور جي ماني ٻئي الله جي هٿ ۾ هيون

نٿو فقير جو بيان آهي ته هڪ ڏينهن مونکي جور جي ماني ملي دل ۾ ڏاڍي ڪاوڙ لڳي. صبح جو وقت هيو. ٿوري دير کان پوءِ حضرت مالڪان عاليشان ڪٽڪ جي ماني ڪٽي آيا ۽ فرمائڻ لڳا جور جي ماني يا

Scanned with CamScanner

ڪٽڪ جي ماني ٻئي الله تعاليٰ جي هٿ ۾ هيون. جور جي ماني ان تو ڏي موڪلي جو ان ۾ هدايت هئي ۽ ڪٽڪ جي ماني دولتمندن جي حوالي ڪئي جو ان ۾ گمراهي هئي. مونکي ته ڪٽڪ جي ماني ڏيڻ ۾ ڪوبه اعتراض نه هيو. وڏيڪ ڪاوڙ نه ڪر. مان دل ۾ ڏاڍو شرمسار ٿيس. ۽ آئنده جي لاءِ مان اهڙي قسم جي خيالن کان توبه ڪيم. مون سان اهو واقعو حضرت جن سان بيعت ڪرڻ کان پهريون پيش آيو.

معرفت 129:

طالب المولیٰ مذڪر (مرد) آهي

هڪ ڏينهن مخدوم پير محمد ڪهڙن وارو پنهنجي پٽ سان حضرت مالڪن جي حضور ۾ آيو. عرض ڪيائين ته يا حضرت! نڪاح سنت آهي اوهان چو نٿا نڪاح ڪريو. حضرت مخدوم صاحب جو پٽ ان وقت راند روند ۾ مشغول هو. پاڻ سڳورن فرمايو ته پنهنجي پٽ کي سڏيوس ته!. مخدوم صاحب ٿي پيرا پٽ کي سڏ ڪيو. پر هو نه آيو.ان کان پوءِ مالڪن هڪ فقير کي سڏ ڪيو جنهن کي ٽوڪري به مٿي تي هئي. انهيءَ حال ۾ ئي هٽ ٻڌي اچي اڳيان بيٺو. ٿوري دير کان پوءِ فرمايائونس ته وڃ، هو هليو ويو. پوءِ مالڪن رح مخدوم صاحب کي چيائون ته: شادي ۽ نڪاح مان مراد ۽ مقصد اولاد آهي. منهنجي اولاد اهڙي آهي جيئن فقير کي ڏٺئه. تون پنهنجي پٽ کي ٽي پيرا سڏ ڪيو پر هو نه آيو هاڻي ٻڌايو ته اولاد توهان جي ڀلي يا منهنجي؟ وري مخدوم صاحب عرض ڪيو ته اوهان جي پيڻ ڀلا چو ڪنهن سان نڪاح نه ڪيو آهي. فرمايوئونس ته وڃي پاڻ در تي هن فقير جي ڀيڻ کي نصيحت ڪريو. مخدوم صاحب حڪم موجب درتي ويو ۽ واعظ شروع ڪيائين اندران لکت ۾ جواب آيو ته: طالب الدنيا مخنث، طالب العقبیٰ مؤنث، طالب المولیٰ مذڪر (طالب دنيا ڪدڙو آهي، آخرت جي طالب عورت

آهي ۽ طالب مولىٰ مرد آهي) يعني مان طالب مولىٰ آهيان ۽ مذڪر (مرد) آهيان. مونکي شادي جي ڪهڙي ضرورت آهي مخدوم صاحب لاجواب ٿي واپس ٿيو.

معرفت 130:

پنيو خان ڏهر کي نصيحت

هڪ ڏينهن پاڻ سگهورا ابو الخير (ڏهر قبيلي جي زميندار) جي تعزيت تي پنيو خان وٽ ويا طالبن کي خيال ٿيو ته مالڪ سگهورا ڪيئن تعزيت ڪن ٿا. تڏي تي پهتا پنيو خان کي واعظ طور فرمايائون ته هڪ بادشاه جي بن شين سان تمام گهڻي محبت هئي انهن کي هميشه پاڻ وٽ حاضر رکندو هو. هڪ تازا ميوا ۽ ٿڌڙ مشروبات ٻيو هر وقت تيار لشڪر جيڪو بادشاه جي جان جي سنڀال ڪندو رهي هن حالت ۾ هڪ فقير صاحب ولايت بادشاه وٽ آيو تلقين جي طريقي سان ڪيس چيائين ته بادشاه! پنهنجي اکين کي منهنجي اکين ۾ بند ڪر. بادشاه ائين ڪيو فقير هن کي تقلين ڪئي ۽ چيائين ته هن شيخ جي صورت کي ياد رک. ۽ اسم الله زبان سان ڪندو ڪر. الله کان سواءِ ڪو به وسيلو ڪونه آهي. فقير لاڏائو ڪيو. ڪجهه وقت کان پوءِ بادشاه کي به اچي اجل پهتو. سڪرات ۾ ڏسڻ لڳو ته جيڪو لشڪر هن جو محافظ هو. اهو پڇي پاسي ٿيو آهي. عضوا جيڪي جان جا همراه هئس اهي به بيڪار ٿي ويا ۽ ميون مان کٽي ۽ کائڻ جي طاقت نه رهي. اتي ڪيس ان بزرگ ولي الله جي صورت ياد آئي. هر شيءِ کان مايوس ٿي الله جي طرف مائل ٿيو. ۽ جان مالڪ جي حوالي ڪيائين. اي پنيو خان! الله کانسواءِ ڪا به شيءِ پائدار نه آهي پوءِ لازمي آهي ته پاڻ کي مولا جي يادگيري سان هلائجي. اسان به الله ڪيون ته تون به الله الله ڪر.

معرفت 131:

مڙيئي شيون فقيرن جون آهن

هڪ ڏينهن حضرت مالڪن طالب نالي فقير کي فرمايو ته اي فقير! هن بندي کي بک گهڻي لڳي ٿي. پر ڇا ڪجي جو ڪا به شيءِ هن بندي جي ملڪيت نه آهي. مڙيئي شيون فقيرن جون آهن. جيڪڏهن منهنجي ملڪيت ۾ ڪجھ هجي ها ته ڪجھ ڇٽا وٺي ڪنهن ٿانو ۾ رکان ها. بک وقت ڪجھ کاوان ۽ جيڪو سفر تي وڃي ته ان کي به ڏيان ته جيئن سفر ۾ ڪم اچنس. اتفاقن ان فقير مزدوريءَ مان پنج آنا ڪمائي آندا هئا اهي اچي حضور ۾ حاضر ڪيا. مالڪن سڀڳورن اهي ورتا ۽ ان جا ڇٽا وٺي پنهنجي ڪم آندائون.

معرفت 132:

حضرت ابوبڪر صديق رضہ جو شان

الهو سايو خان بهاولپوري بيان ڪري ٿو ته هڪ ڏينهن حضور ۾ ويٺو هوس. مون کان ڪي اهڙا الفاظ نڪتا جيڪي مريدا نه ادب کان دور هئا. يڪدم پشيمان ٿيس. نيٺ حضور ۾ پنهنجي غلطي ظاهر ڪيم ۽ چيم ته قبلا! منهنجي خطا معاف ٿئي پاڻ فرمايائون ته شرعي مسئلہ ۾ هر ڳالھ معاف آهي. اها بي ادبي ناهي. ۽ فرمايائون ته پنهنجي هٿ سان پنهنجي جسم ۾ زور سان ڇهنڊي پاءِ ضرور ايذاءُ ٿيندءِ. پوءِ اسان جي جماعت به اسان جي جان وانگر آهي. انهن کي ڪيئن رنجائيندس ڇوته ايذاءُ ٿيندو آهي. ان کان پوءِ مالڪن رحہ هيءَ حديث شريف بيان فرمائي. هڪ ڏينهن وحي جي نازل ٿيڻ وقت حضرت ابوبڪر صديق رضي الله تعاليٰ عنه حضور ۾ ويٺو هو. حضرت جبرائيل عليہ السلام سندن استقبال لاءِ اٿي بيٺو. ٿوري دير کان پوءِ پيو خليفو، وري ٽيون خليفوؒ آخر ۾ چوٿون خليفو به آيو. مگر

جبرئيل عليہ السلام ڪنهن جو استقبال نہ ڪيو. حضور اڪرم ﷺ
ڪائونس ٽنهي خليفن جي استقبال نہ ڪرڻ بابت پڇا ڪئي. چيائين تہ يا
حضرت! خليفہ اول منهنجو استاد آهي جنهن وقت حضرت آدم عليہ
السلام جو قالب ٺهيو پئي مڙني ملائڪن چيو تہ يا مولىٰ آدم ڪي پيدا نہ
ڪر. مان بہ ائين چوڻ تي گهريو ايتري ۾ حضرت صديق اڪبر رضہ جو
همت وارو هٿ پيدا ٿيو ۽ مون ڪي تعليم ڏنائين تہ اوهان مولىٰ جي رضا ۾
راضي رهو جيڪي ڪري اهو مالڪ آهي. ڪنهن ڪي چاڻ نہ آهي تہ هو ڇو ۽
ڇا لاءِ ڪري ٿو ان وقت کان هو منهنجو استاد آهي مان ان ڪري سندس
ادب ڪريان ٿو.

معرفت 133:

سوال جو حل ٿي ويو

مولوي ميان محمد اسحاق ۽ ملا محمد عيسىٰ ساڪن تعلقو مير
علي مراد ۽ انهن سان گڏ بہ ٽي آزاد خيال سنگتي بہ مالڪن سگهورن جي
حضور ۾ زيارت لاءِ آيا. هڪ ڏينهن آيتہ ثم استوىٰ علي العرش، جي گفتگو
هلي پئي. مولوي صاحب هن باري ۾ مالڪن کان پڇيو پاڻ رحہ فرمايائون تہ
مان عالم نہ آهيان. اوهان عالم آهيو. اوهان هن باري ۾ ڇا ٿا فرمايو؟ مولوي
صاحب چيو تہ مون وٽ هن بابت ڪافي تحريرون ۽ وڏا بيان آهن. ۽ مون
وٽ مڪان ثابت آهي. پوءِ مالڪن جواب ۾ فرمايو تہ خدا جي ذات قديم
آهي يا حادث مولوي صاحب چيو تہ ذات خداوندي قديم آهي. وري چيائون
تہ عرش حادث آهي يا قديم مولوي صاحب چيو تہ عرش حادث آهي. پاڻ
فرمايائون تہ سوال جو حل ٿي ويو. مولوي صاحب هن باريڪ نڪتہ ڪي
سمجهي ويو ۽ بيعت ڪيائين ۽ ان جا ساٿي بي تميز فرار ٿي ويا.

Scanned with CamScanner

معرفت 134:

ڪعبہ حڪمي کان ڪعبہ حقيقي ڏانهن منهن ڪرڻ

فقير خان محمد موذن روايت ڪري ٿو تہ هڪ ڏينهن حضرت قدس سره مصلي تي ويٺا هئا. واعظ ٿي فرمايائون ڪنهن فقير سوال ڪيو تہ يا حضرت امام جو ڪعبي کي پٺي ڏيڻ ۽ جماعت ڏانهن منهن ڪري ويهڻ جو ڪهڙو مطلب آهي. جواب ۾ فرمايائون تہ ڪعبت الله حضرت ابراهيم عليه السلام جي بڻايل جڳهہ آهي ۽ مومنن جون دليون الله تعاليٰ جون ٺاهيل آهن ۽ دليون عرش الرحمن ثابت آهن. پوءِ ڪعبي حڪمي کان ڪعبي حقيقي ڏانهن هن طرح منهن ڪرڻ افضل ۽ اعليٰ آهي. مطلب تہ امام کي واجب آهي تہ ڪعبہ حڪمي کان ڪعبہ حقيقي ڏانهن منهن ڪري ويهي. مومنين طالبان حق خنجر جا ڪٺل آهن. تڪبير الله اڪبر سان **موتوا قبل ان تموتوا** يعني مرڻ کان اڳ مري چڪا آهن. ان حالت کان رجوع ڪري شريعت نبوي ﷺ جي تابع يحي الموتيٰ جو لباس پائي ڪري پنهنجي مرشد جي صورت جا منتظر هوندا آهن اها صورت جيڪا دراصل انساني شڪل ۾ نورالهي هوندي آهي. ائين هنهي پاسن ڏانهن حقيقي محبت جوش ماريندي آهي. مطلب تہ امام جي لاءِ ضروري آهي تہ ڪعبہ حڪمي کان ڪعبہ حقيقي جي طرف پنهنجو منهن ڦيري.

معرفت 135:

وفات کان پوءِ مرشد جو فيض

حافظ ميان عبدالله (شيخ ثاني) بيان ڪري ٿو تہ هڪ ڏينهن حضور ۾ حاضر هيس پاڻ فرمايائون تہ عارف ڪامل جي نظر ٽن شين تي هوندي آهي. شريعت تي، وحدت تي، طالب جيّ حالت تي. جڏهن شيخ دنيا منجهان

لڏي وڃي ٿو تہ شريعت جي پابندي جي تڪليف ختم ٿي وڃي ٿي. تڏهن باقي بہ نظرون رهن ٿيون وحدت تي ۽ طالب جي حالت تي. هتان معلوم ٿئي ٿو تہ شيخ پنهنجي طالب کي حياتي کان وڌيڪ مماتيءَ ۾ فيض رسائي ٿو. بشرطيڪ طالب جي شيخ سان نسبت دائم ۽ پڪي هجي.

معرفت 136:

حق جي رضا صورت ۽ لباس سان نہ آهي

فقير ڪيچي بيان ڪري ٿو تہ هڪ ڏينهن مالڪ سڳورا آرام ۾ هئا اوچتو ننڊ مان اٿيا ۽فقير الله بخش کي گهرائي حڪم ڪيائون تہ اٺ تيار ڪر ۽ اسٽيشن (ڏهرڪي) تي وڃ ۽ ريل منجهان هڪ فقير لهندو جنهن جي پوشاڪ پنڊت وانگر گيڙو هوندي سندس ڏاڙهي ۽ وار تمام ڊگها هوندا ڳچيءَ ۾ عقيق جا مڻيا پيل هوندس. ۽ خاڪي رنگ جو پهراڻ ڍڪيل هوندس. اُن کي اٺ تي ڪڍي اچ فقير الله بخش حڪم موجب جلدي جلدي اٺ ساڻ ڪري اسٽيشن تي پهتو ڏنائين تہ مليل نشانين وارو فقير بيٺو آهي. فقير الله بخش کيس سلام ڪيو پر هن ڪوبہ جواب نہ ڏنس ۽ ماٺ ڪيو بيٺو هو. ٿوري دير بعد فقير کان پنڊت پڇيو تہ تون مون وٽ ڇو بيٺو آهين؟ فقير الله بخش پنهنجي مرشد جو پورو احوال بيان ڪيس. يڪدم پنڊت اٺ تي سوار ٿيو ۽ اچي حضور ۾ پهتو. ڪجهہ ڏينهن رهي پيو پوءِ جڏهن بہ پنڊت سان صحبت هلندي هئي تہ جماعت ۾ روح راڻ پئجي ويندو هو. جڏهن فيض وٺي روانو ٿيو تڏهن بہ ٽن ڏينهن تائين جماعت ۾ شوق ۽ ذوق رهيو. پاڻ فرمايائون تہ فقيرو! حق جي رضا صورت ۽ لباس سان ناهي ذَالِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَّشَاءُ وَاللهُ ذُوالْفَضْلِ الْعَظِيْمِ هيءُ الله جو فضل آهي جنهن کي هُو چاهيندو آهي ان کي عطا ڪندو آهي.

Scanned with CamScanner

معرفت 137:

جيئن تون ريجهل رهين پيارا

فقير ڪيچي بيان ڪري ٿو تہ هڪ ڏينهن هڪ فقير پولي ساڻ ڪري حضرت جن جي خدمت ۾ آيو ۽ پولي پئي گهمايائين جيڪي بہ اُن کي سيکاريو هئائين جهڙوڪ: هٿ پڌڻ، نياز ڪرڻ، سجدو ۽ سلام ڪرڻ وغيره مطلب تہ سڀ ڪجهہ فقير جي اشاري سان ظاهر پئي ڪيائين. مالڪن سڳورن پنهنجي حال ۾ مشاهدو غيبي پئي پروڙيو. ان وقت فقير ولي محمد قوال کي سڏي هن ڪلام ۽ ڪافي جو حڪم فرمايائيون:

اسان اينوين ڪرون جيوين تون ريجهہ رهين
ريجهہ رهين پيارا ريجهہ رهين پيارا

معرفت 138:

مڙئي زالن جا طالب آهن

فقير نُور محمد مست چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن عصر جي نماز جي نيت ڪرڻ بعد ۽ تڪبير لڳڻ کان اڳ پنهنجو منهن مبارڪ ڦيرائي فرمايائون تہ مڙئي زالن جا طالب آهن منهنجو طالب ڪوبہ نہ آهي.

معرفت 139:

ڪوڙن جو منهن ڪارو ٿيندو

شيخ عبدالرحمان بيان ڪري ٿو تہ هڪ ڏينهن پاڻ سڳورا ٽيپهري جي وقت باغ جي ڇپري ۾ ويٺا هئا. مان اچي سندن حضور ۾ حاضر ٿيس. هن بندي ڏانهن متوجہ ٿيا. منهنجي دل مان آواز آيو هذا رسول الله (جي مثال يا شبيه) آهن. ايتري ۾ اُتان نماز لاءِ اٿيا مسجد جي ڏاکڻي دروازي وٽ ٽلهي تي بيهي فقير قالو سان مخاطب ٿيا ۽ فرمائڻ لڳا:

ڪوڙن جو منهن ڪارو ٿيندو. مير مڪي جو ايهو

شڪر ڪيوسي پير ڏٺو سي مير مڪي جو ايھو
ائين اتي هن بندي جو مسئلو حل ٿي ويو ۽ يقين پڪو ٿيو

معرفت 140:

يا حضرت مان نہ سمجهيو هو مونکي معاف ڪريو

فقير نور محمد مست چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن پاڻ نقل فرمايائون تہ هڪ طالب پنهنجي مرشد جي حضور ۾ هر وقت هيءُ سوال ڪندو هو تہ سائين! دعا خير ڪريو. جواب ۾ مرشد چوندو هو تہ خدا توکي ماڻهو ڪري. ڪجھ ڏينهن بعد هن دل ۾ خيال ڪيو تہ ماڻهو تہ آهيان جانور تہ ناهيان. مرشد هيءَ ڪهڙي دعا ڪري ٿو؟ مرشد ڪيس چيس تہ جمعي جي ڏينهن منهنجي جتي جهلي ويهجاءِ. جنهن وقت بادشاه وزير سڄي مخلوق اچي گڏ ٿئي پوءِ جُتي ڪٽي پنهنجي متي تي رکجاءِ تہ سڀ ڪجھ نظر ايندءِ هن ائين ڪيو چا ڏسي تہ سڄي مخلوق جي شڪل صورت بدليل آهي. بادشاه شينهن جي شڪل ۾ وزير توڙي ٻي مخلوق هر هڪ ڌار ڌار جانورن جي صورت ۾ آهن مگر هڪ مرشد ماڻهو جي صورت ۾ نظر آيس. درد ڀري دانهن ڪري چيائين تہ يا حضرت مان نہ سمجهيو هو. مون کي معاف ڪريو.

معرفت 141:

دين اسلام جو احياءُ

فقير محمد هاشم ماڙي جو روايت ڪري ٿو تہ: هڪ ڏينهن پاڻ رحہ نقل فرمايائون تہ هڪ ڀيري حضرت روضي ڌڻي رحہ (قبلہ سيد محمد راشد رحہ) سفر جو ارادو ڪيو. سوار ٿيڻ وقت چيلھ ۾ ريشمي لونگي ٻڌي رهيا هئا. اُن وقت ڪنهن تالپر سوال ڪيو تہ يا حضرت! رسول خدا ﷺ دنيا ۾ ڪيترا ڀيرا آيا آهن. فرمايائون ٽي ڀيرا هڪ ڀيرو مڪي معظم ۾ ٻيو ڀيرو بغداد شريف ۾ ٽيون ڀيرو هتي آيا آهن سائل پڇيو تہ ڪٿي؟ فرمايائون تہ

اهو جيڪو ڪمر بند ٿو ٻڌي پوءِ سوار ٿيا ۽ سفر تي هليا. (ان مان مراد حلول آهي نہ اتحاد ۽ نہ حضورصہ جي آمد. بلڪ حضورصہ جي برڪت جي طفيلي سندن پيغام جو مڪمل ۽ هر پهلو مان دين جو احياءُ مراد آهي. حضرت روضي ڌڻي رح وٽ هيءُ احياءُ يا نشاة ثانيہ غوث الاعظم ۽ پوءِ سندن پنهنجن هٿن سان ٿيو.

معرفت 142:

ميت جي بخشش لاءِ خاص دُعا

فقير پير محمد پنجابي نانگري چيو تہ هڪ ڀيري مالڪن سڳورن فرمايو تہ جڏهن بہ ڪو مومن لاڏاڻو ڪري تہ سندس دفن ڪان پوءِ پهرين رات جوميت جو قبر تي يا ڪٿي بہ ٻہ رڪعتون نفل هن طرح ادا ڪجن جو پهرين رڪعت ۾ سورة التڪاثر ڏهہ ڀيرا پڙهي ۽ ٻي رڪعت بہ انهيءَ ريت ادا ڪري. ان جو ثواب ميت جي روح کي بخشي الله سبحانه و تعاليٰ هن نماز جي برڪت ۽ پنهنجي فضل ۽ مهرباني سان ان جي قبر تي چار هزار ملائڪ قيامت تائين سندس مغفرت لاءِ مقرر فرمائي ٿو ۽ اهو مومن بخشجي وڃي ٿو ۽ هن نماز پڙهندڙ لاءِ بہ ملائڪ مغفرت گهرن ٿا.

معرفت 143:

قبرن جي زيارت لاءِ دُعا

ساڳيو راوي تہ مالڪن سڳورن ڪان هن طرح ٻڌو ويو تہ جيڪو ميت جي قبر مٿان اشهد آگر سان قبر ڏانهن اشارو ڪري هيءَ حديث شريف ٽي ڀيرا پڙهندو تہ الله سبحانه و تعاليٰ ان ميت کي مغفرت نصيب فرمائيندو حديث شريف هيءَ آهي: اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَّآلِ مُحَمَّدٍ اَنْ لَا تُعَذِّبَ هٰذَا الْمَيِّتَ ترجمو: اي الله مان محمد مصطفيٰ ﷺ ۽ سندس آل جي وسيلي دُعا گهران ٿو تہ هن ميت کي عذاب ڪان بچاءِ. هن فقير ڪيترا ڀيرا

ڏنو تہ حضرت قبلة العارفين (حضرت جيلاني) رحہ اهل قبور جي زيارت وقت ائين ئي چوندا هئا.

معرفت 144:

شڪر ڪيوسي پير ڏنوسي

فقير الله آندو چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن جي زبان مبارڪ مان ٻڌو تہ هيءَ ڪافي پئي چيائون:

شڪر ڪيو سي پير ڏنو سي
ناهي ٻاهر محمد ٻيو

معرفت 145:

شاهزادي جو زنده ٿيڻ

حافظ شيخ عبدالرحمان بيان ڪري ٿو تہ: هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن فرمايو تہ ماڻهو چوندا آهن تہ حضرت شمس تبريز مئل زنده ڪيا هئا. اهو هن طرح آهي جو هڪ بادشاه جو پٽ فوت ٿي ويو هو. بادشاه شمس تبريز کي گهرائي عرض ڪيائين قبلا! منهنجو پٽ زنده ڪر. شمس تبريز مرده مٿان بيهي ٻہ ڀيرا قم باذن الله قم باذن الله چيو پر ان سان مرده نہ اٿيو. وري چيائين "قم باذني" شاهزادو زنده ٿي ويو. جنهن وقت "قم باذن الله" چيائين اُن سان پنهنجي هستي قائم هئي. يعني شمس تبريز ۾ خدا صورت خيالي ۾ هئي موجود هئا. انهيءَ ڪري اثر نہ ٿيو. وري پاڻ کي نفي ڪري حق جو اثبات ڪيائين ۽ "قم باذني" چوڻ سان شاهزادو زندگي ۾ اچي ويو. اهڙي طرح هر طالب کي گهرجي تہ شغل حق ۾ پاڻ کي وساري ۽ محض ذات حق سان متوجہ رهي.

معرفت 146:

ڪلام الله شريف ٽي ڀيرا نازل ٿيو

Scanned with CamScanner

شيخ عبدالرحمان چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن پاڻ رح فرمايائون تہ ڪلام الله ٿي پيرا نازل ٿيو. پهريون ڪلام عربي. جيڪو حضور سرور ڪائنات ﷺ جي زبان سان شامل ۽ موافق آهي. ٻيو فارسي زبان ۾ جيڪا مثنوي مولانا رومؒ جي آهي. ٽيون سنڌي زبان ۾ جيڪو رسالو شاهه عبداللطيف ڀٽائي رحہ جو آهي. (ان مان مراد مثنوي ۽ رسالي شاهه عبداللطيف ڀٽائي جي عظمت ۽ قرآني فڪر جي بهترين تشريح هجڻ آهي).

معرفت 147:

حضور ﷺ حيات النبي آهن

شيخ عبدالرحمان فرمائي ٿو تہ: هڪ ڏينهن عصر جي نماز ۾ نيت ڪان پوءِ حضرت مالڪن رحہ منهن ڦيرائي فرمايائون تہ حضور اڪرم ﷺ حيات النبي آهن هن ۾ ڪوبہ شڪ ناهي.

معرفت 148:

ٽن ماڻهن ڪان نفرت

فقير عبدالرحيم فرمائي ٿو تہ: هڪ ڏينهن مالڪن سگورن فرمايو تہ ٽن شخصن جي ڏاڙهي پٽيان. (1) جيڪو هٿي جي زال ڪي دين جي پيڻ ٻڻائي. (2) جيڪو پنهنجي عمر ڪيمياگري جي بيڪار هوس ۾ وڃائي ۽ (3) جيڪو دنيا پليد جي حصول لاءِ ورد وظائف پڙهي.

معرفت 149:

حضرت سانول سائين لاءِ خط

پير محمد لانگري فرمائي ٿو تہ: هڪ ڏينهن سوئي شريف جا فقير مالڪن وٽ اچي عرض ڪيائون تہ پير سانول سائين (حضرت ميان ابوبڪر عرف سانول سائين شيخ ثالث سوئي شريف) ڪي ڪافي ڏينهن ٿيا آهن جو

پنهنجي گهر واپس نہ ٿيا آهن. مهرباني فرمائي خط ڪين روانو ڪريو تہ جيئن ٽر جي مسافري تان موٽي اچن. مالڪن سڳورن هيءُ بيت لڪرائي روانو ڪيو.

لاڪا لڄ سند ياءُ لڄا آءُ اوڏ اڳلي آهيان
پڪا سي پرتاءِ آڏيم تنهنجي آسري.

حضرت سانول سائين جواب ۾ هي بيت لکي موڪليو تہ:

وڏو ڪين وٽاهہ، پهڻ اُوچا نہ ٿيو
تموم نيٽاهہ پير نهاريان پرين جو

معرفت 150:

ڪچا بہ قبول آيل آديسين جا

مذڪوره فقير چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن هڪ عقيدتمند ڪچا ٻير نذراني طور پيش ڪيا. ٻئي عقيدتمند وري پڪن ٻيرن جي ٿيلهي آندي. پهرين سمجهيو تہ منهنجا ڪچا ٻير شايد پسند نہ پيا ۽ هو لڄي ٿيو اُن وقت پاڻ هيءُ بيت فرمايائون:

ڪچا بہ قبول آيل آديسين جا،
آيا منجهہ حضور لٿا حق حساب جا.

معرفت 151:

اصل شيءِ توڪل آهي

فقير اڪبر علي چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن حضرت مالڪن رحہ فرمايو تہ هڪ پيري "پورل سائين"، (حضرت ميان محمد حسين شيخ ثاني سوئي شريف) هڪ امير ماڻهو ۽ ٽيون هڪ درويش گڏ وينا هئا. سندن ماني ننگر مان آئي، فقير کي بہ گڏجي کائڻ جي صلاح هنيائون. فقير ادب جي ڪري آهستي آهستي کائي پيو. پورل سائين ڏٺو ۽ فرمايائون تہ ايٰ فقيرا! همت

ڪر فقير چيو ته حضرت! جيڪي قسمت ۾ هوندو اهو ڪائيندس. فرمايائون ته قسمت جو ملڪ ۽ قسمت ڪاشيءِ نه آهي تون همت ڪر. حضرت مالڪن فرمايو ته ملڪ ۽ قسمت ڇا آهي. اصل ڳالهه توڪل آهي.پوءِ فرمايائون توڪل اسانجي تنبو ڏٺيءِ (حضرت جيلاني) جي وقت ۾ هو. هڪ ڏينهن پاڻ رح دعوت تي ويا آهه ۽ ان سفر ۾ ساڻ هيس جماعت ڏانهن ڪائڻ لاءِ ڪجهه نه آيو. مڙني فقيرن کان حضرت جن پڇا ڪئي ته ڪنهن وٽ ڪاڪائڻ جي شيءِ آهي؟ هڪ فقير وٽ گيهه ۾ تريل ماني هٿ آئي. هن پڇڻ تي ٻڌايو ته پاڻ سگورن لاءِ ڪنئي هيم ته جنهن وقت به گهر تي حاضر ڪندس. اها ماني ان وقت ئي ورهائي ڏنائون فرمايائون ته فقيرن جي قسمت ۽ رزق ۾ اها شيءِ رڪاوٽ هئي.

معرفت 152:

ٻُلي شاهه جو مرشد

فقير اڪبر علي چوي ٿو ته سياري ۾ هڪ رات جو مان ۽ فقير الله بخش اسر وقت حضرت مالڪن وٽ وياسون ته پاڻ اڪيلا باه جي توتي ويٺا هئا. خوشطبعي ۾ فرمايائون ته گاجي (هڪ بزرگ جي طرف منسوب مزار) جا مجاور رچوندا آهن ته هن جي قبر هتي آهي. حالانڪ سندس قبر ڏوڪ ۾ آهي. اُن کان پوءِ حضرت مالڪن حضرت پير موسيٰ نواب رح جي مجاورن ۽ ٻين جو به قصو ٻڌايو پوءِ اسانکي فرمايائون ته اوهان ٻئي گڏجي وڃي مجاورن کي چئو ته اسان کي پير صاحب (صاحب مزار) حڪم ڏنو آهي ته اوهان کي اهڙا طريقا سيکاريون جو خود بخود اوهان جون خواهشون پوريون ٿي وينديون. ان کان پوءِ انهن تي ڪجهه نه ڪجهه نذرانو مقرر ڪريو جو هو اوهان کي پاڻ پهچائيندا پوءِ مالڪن فرمايو ته الله بخش! سمي سلطان جا مريد توکي مان ڏسيانءَ هيءُ موضوع شروع ڪيائون ۽ هن کان پوءِ سندن زبان

مبارڪ تي هيءَ ڪافي جاري ٿي وئي.

ميري ماهي جيها نہ ڪوئي هور آ،
عرش منور بانگان مليان سڻيان تخت لاهور

پاڻ رح ڪجهہ پيرا چوندا رهيا. ۽ مونکي فرمايائون تہ هن مصرعي جي معنيٰ ڪر. مان چيو قبلا! خبر نہ آهي چيائين تہ بادشاه جو مرشد لاهور ۾ هو. عرش عظيم جي آواز مان مراد الهام آهي ۽ صاحب لاهور مان مراد مرشد آهي. بُلي شاه جو مرشد ذات جو آرائين هو. مان چيو تہ سائين بلا شاه جو مرشد آرائين هو؟ فرمايائون تہ تون نہ ٻڌو تہ بُلي شاه ٻئي ڪلام ۾ چيو آهي تہ:

نوڪر ڪڙ سان باغباني دا

معرفت 153:

قصن پڑهڻ جو ڪهڙو فائدو

فقير عبدالرحيم چوي ٿو تہ حضرت مالڪن جي حڪم سان ڳوٺ صالح خان ۾ رهائش اختيار ڪئي هيم. منهنجي عادت هئي تہ ڪتاب "قوة العاشقين" جو مطالعو ڪندو هيس. هڪ ڏينهن حضور ۾ آيس فرمايائون تہ قصن جي پڑهڻ مان ڪهڙو فائدو؟ باطني شغل ۾ همت ڪجي. ان سان قصن ڪهاڻين ٻڌڻ جو شوق بہ پورو ٿي ويندو آهي.

معرفت 154:

همت ڪرنہ تہ رهجي ويندين

فقير عبدالرحيم چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن هن بندي ۽ فقير علي محمد منڻ ڪوٽي جي درميان گفتگو هلي تہ ڪافي شغل اشغال ڪيا ويا آهن پر فائدو ڪونہ ٿيو آهي. پوءِ ڪاڏي ٻاهر هليو ويس اٺين ڏينهن واپس ٿيس. فجر جو وقت هو ڪنهن ٻئي ماڻهو جي ذريعي اها ڳالهہ حضور ۾

عرض رکيم. علي محمد منڻ ڪوٺي ڪجيءَ جي پاسي ۾ لڪي پئي ڏٺو. مان ٻه اتي ٻيٺو هيس پاڻ فرمايائون ته هيڏي اچ با ادب ٿي وڃي ويٺس فرمايائون فاتحه الڪتاب (الحمد شريف) توکي ياد آهي چيم هائو قبلا! چيائون ته الحمد کي فقط الحمد نه سمجھ نماز ۾ پڙهين يا ٻاهر هڪ جهڙو آهي. پنهنجي ورد وظيفي کي به فقط ورد وظيفو نه سمجھ توکي مولوي يارمحمد راڄپوري جي چوڻ سان اتي ويهاريو اٿم. جي نه ته تنهنجو ڪوبه حال نه آهي ٻه ڪم هٿ ۾ نه ايندا. آهن پڙهائڻ ۽ باطني شغل ڪمائڻ. پوءِ فرمايائون ته گفتگو ڪرڻ بيڪار آهي. اول قال گهرجي پوءِ حال قال جي نه آهي ته حال ڪيئن ايندو نيت نماز جو وقت تنگ ٿيو جوش ۾ چند الفاظ چيائون جيڪي منهنجي ناقص سمجھ ۾ نه آيا. مولوي ڪمال الدين ڇهه پيرا صلواة پڪاريو ٿورو تڏا ٿيا ڏگهو ساه ڪڍي نماز لاءِ هلي پيا. اشراق کان پوءِ وڻن ويس فرمايائون وڃ همت ڪر پوءِ هر رات ايندو هوس. ۽ سيارو هو پاڻ رح باه ٻارائيندا هئا. هڪ رات پاڻ باه ٻاريائون فقير سيئي ننڊ ۾ هئا هڪ موقعي تي پڇيائون ته رستي ۾ ڳوٺ ۽ وستيون آهن ڪنهن توکي ڪڏهين ايندو ته ڏٺو آهي؟ چيم ته نه قبلا! مان اجازت وٺي هليس پنيان محمد هاشم کي خرمو ۽ ڪجھ گرم شيون ڏنائون ته فقير (مونکي) کي ڏئي اچ متان ڪيس سردي لڳي. وري هڪ رات جو اچي قدمبوس ٿيس. فرمايائون همت ڪر ٿورا ڏينهن رهيل آهن. مان نه سمجهيو ته ڪامل جو مطلب ڇا آهي. ٻئي پيري رات جو ساڳيو ئي ڪلام وري ورجايائون. پر منهنجي ناقص سمجھ ۾ نه آيو ٽئين پيري فرمايائون وقت اهو اٿيئي جيڪڏهن ڪجھ ڪندين ته بهتر ۽ جي نه ته رهجي ويندي.

Scanned with CamScanner

معرفت 155:

سچي نيت رکي تعلق رکجي ته خدا ڪافي آهي

مولوي صاحب غالبا مولوي عبيدالله جو والد جو بيان آهي ته هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن فرمايو ته هڪڙي رن زال پنهنجي پٽ کي سيکاريو ته پٽ! جنهن وقت بک لڳئي وضو ڪري مراقبي ۾ ٿي ويهه خدا تعاليٰ توکي رزق عطا ڪندو. اهو ننڍڙو ٻار ائين ڪندو هو. ماڻس لڪائي سندس ڪڇ ۾ ڪٽي ماني رکندي هئي. هو منهن مٿي ڪري ماني ڏسي کائيندو هو. اهڙيءَ طرح ڪافي عرصو انهيءَ تي عمل ڪيائين. اها سندس عادت ٿي ويئي، هڪ ڏينهن ڳوٺ جي ٻارن سان گڏجي ڪائيون ڪرڻ ويو سڀ ڪائيون ڪٽي واپس ٿيا. رستي ۾ هڪ تلاءَ تي ساهي پٽڻ لاءِ ويٺا سيني ٻارن کي سندن مائرن مانيون ڏنيون هيون جيڪي هر هڪ کڏي کائڻ ويٺو. هن يتيم کي به چيائيون ته تون به کاءُ پر هُن وٽ ته ماني ڪانه هئي جو کائي. يڪدم عادت موجب وضو ڪري ۽ مراقبي ۾ مشغول ٿي ويو ڇوڪرا هن تي ٺٺوليون پيا ڪن ته ماڻس ماني ڪانه ڏني اٿس تنهن ڪري لڄ کان منهن هيٺ ڪيو اٿس. الله تعاليٰ ملائڪن کي حڪم فرمايو ته هن ٻار کي بهشت منجهان ماني ڪٽي ڏيو. ملائڪن بهشتي طعام ڪٽي ماءُ وانگر سندس بغل ۾ رکيو. پيا ٻار هن جو عجيب طعام ڏسي عجب ۾ پئجي ويا. پاڻ رحه فرمايائون ته اي طالبو! جيڪو به سچي نيت رکي پنهنجي رب سان تعلق رکي ٿو. پوءِ ان کي خدا ڪافي آهي ۽ هوائي ڪنهن جو به محتاج نه ٿيندو.

معرفت 156:

ڪامل جي ڳالهه مڪمل حق آهي

مولوي صاحب (گهٽو ڪري مولوي عبيد الله جو والد) چوي ٿو ته بندو ۽ فقير محمد هئي جتا اِيي جي سفر ۾ مالڪن سڳورن سان گڏ

هئاسون. واپسي تي خميس جي ڏينهن تي فرمايائون ته انشاءَ الله صبحاڻي جمعو پنهنجي گهر(پرچوندي شريف) هلي پڙهنداسون. ان ڏينهن هڪ سيد مسيڪن اچي سوال ڪيو ته يا حضرت! منهنجي شهر ۾ سڀ ماڻهو بيدين آهن نماز نٿا پڙهن. دعوت قبول ڪريو ته بهتر آهي پاڻ دعوت قبول ڪري اُن ڳوٺ ۾ تشريف فرما ٿيا ڪوبه ماڻهو زيارت لاءِ نه آيو اتفاقن اُن ڏينهن ڳوٺ جا سڀ مرد ۽ عورتون حضرت موسيٰ نواب رحمت الله عليه جي عرس تي ويل هئا. جمعي جي ڏينهن سڀ واپس آيا پر زيارت لاءِ ڪوبه نه آيو. توڙي جو جماعت ۽ فقيرن کي ڏسي به رهيا هئا. جمعي جي نماز جو ٽائيم ويجهو ٿيو ته حڪم ڪيائون ته زمين صفا ڪري ميدان ڪشادو ڪريو ۽ گاهه به وجهو. رب تعاليٰ اسان کي وڏي جماعت سان جمعو نماز ادا ڪرائيندو. فقيرن ائين ڪيو پاڻ اول وقت ۾ غسل ڪري اندر ننڍڙي مسجد ۾ وڃي ويهي رهيا. مون کي دل ۾ خيال آيو ته هيڏي محنت ڪرائي اٿن. زيارت لاءِ ئي ڪو نه ٿو اچي باقي نماز لاءِ ڪيئن ايندا. مان فقير محمد سان گڏ اُس کان مسجد جي پاڇي ۾ ٿي ويٺس پاڻ ڪريمن نفل تحيته المسجد پڙهي ٿوري دير کان پوءِ هڪ ڳوٺاڻي کي فرمايائون ته ادا! جنهن به پڳ جو پيچ ورايو آهي اُن کي چئي اچ ته نماز پڙهڻ اچي اُهو نه اُٿيو پٺي کي چيائون پر اهو به مسجد جي دروازي تائين وڃي وري اچي ويهي رهيو قدرت الاهي سندن هيءُ سڏ چٽڪ سڄي ڳوٺ ۾ پکڙجي ويو ۽ هر ڪنهن جي ڪن تي پهتو. يڪدم ايترا ته ماڻهو آيا جو مسجد ۾ اندر ٻاهر پير رکڻ جي جاءِ نه رهي. اندر مسجد ۾ 9 صفون ۽ ٻاهر ڏهه صفون هيون ۽ تقريبن پندرهن سو ماڻهو هئا هن ٻانهي کي عبرت آئي ۽ يقين ٿيو ته ڪامل جي ڳالهه مڪمل حق آهي منجهس ڪوبه فرق نه هوندو آهي.

Scanned with CamScanner

معرفت 157:

ڏاچي مون وٽ فريادي آئي هئي

فقير اڪبر علي محمود جت ڪان بيان ڪري ٿو تہ: هڪ رات هڪ ڏاچي بيمار، ڏاڍي ڏٻري، جيتن سان ڀريل، مسجد جي وڏي دروازي تي پنهنجو مٿو اندر ڪري ٿوري دير بيهي وري موٽي وئي. گهڙي ڪن ڪان پوءِ پاڻ فرمايائون تہ ڏاچي جيڪا هتي آئي هئي اها ڪاڏي وئي، جلدي لهي اچو. ڏاچي ڪي تلاش ڪري ڪيس واپس آندائون پاڻ فرمايائون تہ هن جي خدمت ڪريو ۽ ڪنهن ڊاڪٽر کي ڏيکاريو. دوا هتي نہ ملي تہ سکر مان ئي وٺي اچو ڏاچي ڏاڍي ڏٻري هئي ڪاڻ جي طاقت بہ ڪانہ هيس ڪيس جوئر جو ڏارو پُسائي کارايو ويو ۽ علاج بہ ڪيو ويو نيٺ هوءَ خوش ٿي ويئي. ان ڪان پوءِ سندس مالڪ آيو اُن کي تنبيه ڪيائون. هن عرض ڪيو تہ يا حضرت! هيءَ ڏاچي گم ٿي ويئي هئي ڪنهن ڏَسَ ڪونہ پئي ڏنو. پڇندو هتي پهتس. هو ڏاچي ڪاهي ويو فرمايائون تہ هيءَ ڏاچي مون وٽ فريادي آئي هئي.

معرفت 158:

چورکي توبہ جي تلقين

فقير عبدالرحيم چوي ٿو تہ: هڪ ڀيري لنگر جو اٺ چور ڪاهي ويا مالڪن سگهورن حاجي خان مهر ڏانهن چوراُيو تہ هنن ڀارن سان لنگر جواُٺ چور ڪاهي ويا آهن؟ اهو لهي موڪليو. حاجي خان بهاول خان ڏانهن نياپو ڪيو. بهاول خان هڪ وڏو آفيسر هو ۽ چور هن کان ڏاڍو ڊڄندا هئا جو ان جي پيغام يا نشاني تي ئي چوري وارو مال چور واپس ڪندا هئا. پيغام ملندي ئي بهاول خان چڙهي چور جي پيرن ۽ نشانن تي ان جي پويون لڳو ۽ وڃين چوٿين منزل تي ان چور کي هٿيڪو ڪري منهن تي ٿپ وَهائي

ڪڍيائين ۽ چيائين تہ ڪمينا تون ہر تہ چوري ڪرڻ جو ڏاءُ بہ نہ آهي جو مان پيرڪٽي تو وٽ پهتو آهيان ۽ تون اُت بہ اهڙي ماڻهو جو ڪاهيو آهي جيڪو توکي ڪڏهن بہ نہ ڇڏيندو. ڪاٺس پڇيائين توکي چوري ڪئي گهڻا ڏينهن ٿيا آهن؟ چور چيو تہ اڄ ستون ڏينهن آهي. بهاول خان پڇيس تہ ايترا ڏينهن ڪٿي هئين؟ هن وراڻيو تہ مان چا ڪيان؟ مان هيٺو ۽ انڌو ٿئي ويو هيس. ائين بهاول خان يڪدم اُت ۽ چور هٿ ڪري حاجي خان جي حوالي ڪيو. حاجي خان سڌو مالڪن ڏانهن اٺ ۽ چور روانو ڪيو. چور پهچڻ سان دانهن ڪئي تہ يا حضرت! ڏاڍو ماريو اٿن بک کان اوهان جو اُٺ ڪاهيم تہ جيئن وڪڻي ٻچن جو گذارو ڪريان. پاڻ فرمايائون تہ فقيروءَ! مسلمان کي حڪومت (پوليس) کي ڏيڻ ٺيڪ نہ آهي. چورکي فرمايائون تہ ڪمينا! تون توبہ ڪر. هن توبہ ڪئي پوءِ حڪم ڪيائون تہ هن کي هڪ لونگي ۽ پٽڪو ڏيو ۽ هڪ روپيو راه خرچ جو ڏيئي ڪيس روانو ڪريو.

معرفت 159:

حضرت جن جي غذا

فقير محمود گبول چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن مان ۽ ڏگاٺو خان جو پاءُ ۽ بہ ٻيا دوست مالڪن رحہ جي خدمت ۾ حاضر ٿياسون ايتري ۾ پنهنجي ماني گهرايائون ۽ ٻاجي ۾ ساڳ هيو. پنهنجو حصو ڪڍي ماني اسان کي ڏنائون فرمايائون تہ هي ساڳ جا پن آهن. تہ مان چيو تہ يا حضرت! خوش طبعي ٿا ڪريو؟ فرمايائون سچ پچ ساڳ آهي.

معرفت 160:

پرچونڊي شريف جي مسجد جي مشابهت

فقير محمود گبول روايت ڪري ٿو تہ هڪ وقت حضرت مالڪن فرمايو تہ پرچونڊي شريف جي مسجد جو ڏاکڻيو دروازو باب الرحمن آهي

Scanned with CamScanner

مسجد جي منارن لاءِ فرمايائون تہ بيت الله شريف جي منارن وانگر آهن. ہي روايت تہ جيڪڏهن ڪنهن مدينو منور (مسجد نبوي) نہ ڏٺو هجي تہ هنن منارن کي ڏسي. اشهد آگر سان اشارو مسجد جي منارن ڏانهن ڪيائون. پاڻ ان وقت مسجد جي صحن ۾ ويٺا هئا.

معرفت 161:

پاڻ جانورن جي بہ داد رسي ڪندا هئا

هيءُ بندو (جامع ملفوظات) روايت ڪري ٿو تہ هڪ پيري مالڪن سڳورن نقل فرمايو تہ هڪ ڏينهن اسان جا قبلہ عالم (حضرت جيلاني رحہ) شهر کان ٻاهر نڪتا. ڏسن تہ گڏه جو ننڍڙو ٻچو پاڻ جي ڊير تي بيٺو آهي پاڻ سڳورن ڏانهن منهن مٿي ڪري پر درد دانهن ڪيائين. فرمايائون تہ هن جي ماءُ کي چور ڪاهي ويا آهن فقيرن کي حڪم ٿيو تہ هن جي ماءُ جلدي تلاش ڪريو ڏکڻ طرف پڇو, چور گڏه ڪاهي ٿو وڃي فقير پڳا, چور کي گڏه سميت وٺي آيا. پاڻ سڳورن چور جي ڪن مهٽ ڪئي. ۽ ڪيس توبہ ڪرائي فرمايائونس تہ ڪمينا! تون ائين پئي سمجهو تہ هن جو ڪوبہ همدرد ڪونهي ۽ توکي ڪوبہ نہ پڪڙيندو. هن نقل کان پوءِ مالڪن سڳورن ارشاد فرمايو تہ منهنجي مرشد حضرت جيلاني رحہ جي داد رسيءَ جو هيءُ عالم هيو تہ پاڻ جانورن جي بہ داد رسي ڪندا هئا. ان وقت ٽالپرن جي حڪومت هئي. مان بہ ڇاهيان ٿو تہ ائين ڪيان. پر ڇاڪيان وقت نازڪ آهي. (انگريزن جو دور شروع ٿي ويو هيو).

معرفت 162:

مولانا همايوني سان حضرت جن جي هڪ فقير جي ڳالهہ ٻولهہ

مولوي صاحب عبدالله چوي ٿو تہ: هڪ ڏينهن همايون شهر ۾ ويس. ميان عبدالغفورّ جي مامي ملا ڏني پڇيو تہ اي مولوي! ”حافظ

صاحب" جو مريد ٿيو آهين ڇا؟ چيم هائو چيائين ته اهو فقط قرآن جو حافظ آهي. عالم ته نه آهي .ميان صاحب جو مريد نه ٿئين جيڪو علم جو بادشاه آهي. مان چيو ته منهنجي پير کي خدا تعالىٰ وڏو علم ڏنو آهي. ميان عبدالغفور ڇا ڄاڻي! چيائين ته ائين نه چئو. مان چيو ته ڪنهن درويش جو بيت پڙهان ٿو ميان عبدلغفوركان صاحب كان هن جي معنىٰ ڪراءِ ڏيکار.

سر برہنہ نیستم دارم کلاہ چار ترک
ترک دنیا، ترک عقبیٰ، ترک مولیٰ، ترک ترک

. هڪ شخص متي اگهاڙو نماز پئي پڙهي ڪنهن چيس ته فقير نماز درست نه ٿيندءِ فقير هن بيت سان جواب ڏنو. ملا ڏنو ويو ۽ ميان صاحب کي وچي چيائين ته هن بيت جي معنىٰ ڪر مان هڪ فقير سان بحث ڪيو آهي ميان عبدالغفور چيو ته ماما! هن جي معنىٰ فقيرن کي معلوم آهي. مون کي سمجھه ۾ نٿي اچي. چيائين ته تنهنجون هيتريون ڪوئيون ڪتابن سان پريل آهن هن بيت جي معنىٰ نٿو ڄاڻين. چيائين نه هيءَ ڳالهه مشهور ٿئي وئي "ڪتنه" وچڻ جو اتفاق ٿيو شرارتي طالبن ميان عبدالغفور کي چيو ته هيءُ مولوي هر ڪنهن کي چوي ٿو ته ميان صاحب کي هن بيت جي معنىٰ نٿي اچي. ميان صاحب چيو ته مولوي صاحب کي مون وٽ وٺي اچو مان ان وقت اڪيلو ويٺو هيس مون کي ان وٽ وٺي ويا. ميان صاحب چوڻ لڳو ته هن بيت جي معنىٰ ڇا آهي؟ ترڪ دنيا ترڪ آخرت ڪرڻ. مان چپ رهيس ۽ سوچيو ته جيڪڏهن چوان ته توهان جي گهر ۾ چڱي طرح ترڪ دنيا آهي(مذاق ۾) ته فتنو ٿئي پوندو. ان کان پوءِ مان ان جي فقيرن کي چيو ته مولانا صاحب رڳو لفظي بحث جو سهارو ورتو آهي باقي ترڪ دنيا ته اها ڳالهه پنهنجي جاءِ تي آهي (يعني اها نه آهي) ملا ڏنو شرمندو ٿيو مان پنهنجي شيخ جي صورت ۾ متوجه رهيس.

معرفت 163:

هڪ راڳڻي کان بچي ويس

مولوي صاحب چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن همايون شهر ۾ ملا محمود جي شادي تي آيس. هڪ راڳڻي راڳ پئي ڪري ۽ ماڻهن کان پئسا بہ پئي وٺي نيٽ مون وٽ بہ آئي پنج روپيہ گهربائين مان پنهنجي مرشد ڪريم کي ياد ڪيو تہ هن بلاءِ کان جان ڇڏاءِ .راڳڻي کي ڏسي مون کان دانهن نڪتي تہ ڏسو تہ سهي هيءَ رن سونن زيورن سان پريل آهي اهو ٻڌي هوءَ يڪدم واپس ٿي ۽ ماڻهن کي چوڻ لڳي تہ مولوي مون کي بد دعا ڪئي آهي الائي مان مري نہ ويندس سبحان الله! ڪائنس پئسا وٺڻ وسري ويس ۽ ان تي پوءَ چائنجي ويو. پوءِ ڪجهہ خيرات بہ ڪيائين مان بہ ڇٽس ۽ وري پئسا نہ گهريائين.

معرفت 164:

قافلي جو سردار اهو آهي جيڪو ٻين جي خدمت ڪري

جامع ملفوظات چوي ٿو تہ مالڪن سڳورن نقل فرمايو تہ اڳين زماني ۾ هڪ عورت پنهنجي پٽ کي هميشہ تعليم ڏيندي هئي تہ جڏهن بہ قافلي سان هلندي ڪٿي منزل ڪرين تہ اتي قافلي جو سردار ٿجانءِ چو تہ تنهنجو پيءُ بہ ائين ڪندو هيو. هڪ ڀيري هيءُ نينگر قافلي سان ويو. قافلو منزل انداز ٿيو ماءُ جي نصيحت ياد ڪري کٽ تي چڙهي ويهي رهيو ۽ ٻين تي وينو حڪم هلائي، سڄي سفر ۾ هن ائين ڪيو. سفر کان واپس ٿي ماءُ وٽ پهتو. ماءُ پڇيس تہ پٽ! قافلي جو سردار ٿيو هئين؟ چيائين تہ هائو. ڪهڙي طرح؟ ماءُ پڇيس. هن سمورو حال بيان ڪيس. ماڻس ٿپ هڻي چيس بي ادب! قافلي جو سردار اهو آهي جيڪو سنگتين جي خدمت ڪري جيڪو ڪم ٻيا ڪن اهو هو پاڻ ڪري.

معرفت 165:

بندي جي گناهن جو بار کڻو

حافظ صاحب ڏني افغان بيان ڪيو ته هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن پنهنجي قبله عالم (حضرت جيلاني رحه) کان نقل آندو ته حضرت پير سائين روضي ڌڻي رحه پنهنجي جماعت کي فرمايو ته مسجد شريف ۾ وڇائڻ لاءِ گاهه وڍي اچون. هر ڪنهن کي سنو ڏاٿو ڏنائون ۽ پاڻ پڳل ڳن وارو ڏاٿو ڪنيائون. هر ڪو پنهنجي ڪم ۾ لڳي ويو منهنجا قبله عالم رحه (حضرت جيلاني رحه) حضرت پير سائين رحه جن جي ويجهو بيٺا هئا. سندن هٿ مبارڪ به نازڪ هئا. پير سائين کين فرمايو ته: مان اوهان لاءِ گاهه وڍيان ٿو اوهان ويهي رهو. هر ڪنهن پنهنجو بار ڪنيو. پر قبله عالم جو ۽ پنهنجو بار حضرت پير سائين جن خود ڪنيو. اڌ رستي تي پهتا ته هڪ فقير کي حڪم ڪيائون ته تون پنهنجو بار به منهنجي مٿان رک ته کڻان فقير چيو ته قبلا! اوهان پنهنجو بار مون کي ڏيو ته مان کڻان. ٻيو فقير جيڪو صاحب نسبت هو تنهن چيو ته: يا حضرت! بنده جي گناهن جو بار کڻو جو مان نٿو کڻي سگهان پاڻ فرمايائون ته: ائين ڪرڻ گهرجي پنهنجو بار مرشد تي رکڻ گهرجي (زندگيءَ جي سمورن معاملن جو بار) پاڻ کي وچ ۾ نه آندو وڃي.

معرفت 166:

فقيرن جي ملڪيت

فقير عبدالرحيم چوي ٿو ته:هڪ ڀيري لنگر جي ڏوهر (ڪمبل) گم ٿيڻ ڪري لانگري عبدالرحيم وٽي شور هل ڪيو. مالڪن رحه مسجد ۾ هئا. ٿوري دير بعد ٻاهر آيا ته به پير محمد ادب جو لحاظ نه ڪيو ۽ گوڙ ڪندو رهيو جو ڏوهر گم ٿي وئي آهي. پاڻ رحه جي چوڻ تي به هن گوڙ بند نه ڪيو. هن تي مالڪن کي ڪاوڙ آئي. پير محمد جي مُنهن تي ڪٺي چنبو

هنيائون ۽ فرمايائون تہ خراب ٿئين مون کي ڇو ٿا پريشان ڪريو؟ مان تہ لنگر جي هر شيءِ تان هٿ کڻي ڇڏيو آهي. منهنجي هٿ ۾ ڪجهہ بہ نہ آهي هر شيءِ اوهان جي حوالي آهي. پوءِ بہ منهنجي جان نٿا ڇڏيو پوءِ مون کي اشارو ڏنائون. حجري ۾ هليا دربند ٿيو فرش تي ويٺا مون کي تعليم فرمايائون پوءِ مٿي پلنگ تي ويٺا ملا واحد بخش پنهنجي مرضي سان در تي ويٺو هو ڪنهن کي بہ اندر نٿي ڇڏيائين ان وقت عورتن جو هڪ ٽولو زيارت لاءِ آيو ملا واحد بخش هنن کي اندر وڃڻ کان روڪيو. تڪرار ٿي پيو عورتن ملا کي چيو تہ ڏاڙهي هجيئي تہ توکي شرم اچي ڏاڙهي ڪانہ تي تنهنڪري لڄ بہ ڪانہ اٿئي مالڪن اهي لفظ ٻڌا ۽ کليا. چيائون تہ در کول غريب ملا مصيبت ۾ ڦاٿل آهي. خدا ڄاڻي حضرت جن جي پهرين ڪاوڙ ڪاڏي وئي سبحان الله! ڪيڏا نہ اعليٰ اخلاق جا مالڪ هئا ۽ ڪهڙيءَ ريت ماڻهن جي دلين کي پاڻ ڏانهن متوجہ ڪري وٺندا هئا. مونکي حضرت جن جي منهن مبارڪ مان هر گهڙي مختلف ڪيفيتن جو اظهار معلوم ٿيندو هو. ڪاوڙ جي وقت هڪ انداز ۽ ورد وظيفن جي تعليم جي وقت ٻيو انداز، پلنگ تي ويهڻ وقت ٽيون انداز مطلب تہ جهڙيءَ طرح بهار جي موسم ۾ ننڍن ڪکن جي ڪيفيت ۽ صورت هر گهڙي جدا جدا هوندي آهي اهڙيءَ طرح حضرت جن جي صورت مبارڪ جو حسن ۽ جمال بہ هر گهڙي جدا جدا شان رکندو هو. ۽ حضرت جن جي اها خصوصيت سمورن مريدن ۽ زيارت ڪندڙن ۽ اتي موجود خدمت گذارن کي چڱيءَ طرح معلوم هوندي هئي ۽ اها ڳالهہ ڪنهن کان بہ ڳجهي نہ هوندي هئي.

معرفت 167:

الله تعاليٰ ۾ اميد آهي تہ اسان کي حلال ڪارائيندو

ڪريم بخش خان چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن مالڪن نقل فرمايو تہ هڪ

مسافر حضرت تنبو ڏٽي رحہ (حضرت جيلاني رحہ) جي زيارت لاءِ آيو جڏهن لنگر هليو تہ هن کي حصي جا ڪوهر ۽ رب ڏنائون. پر هن نہ ورتو. اهڙيءَ طرح هن کي ٽي ڏينهن گذري ويا. ڪنهن فقير حضرت قبلہ عالم (حضرت جيلاني رحہ) جي حضور ۾ خبر ڪئي تہ فلاڻو مسافر لنگر نٿو کائي خبر نہ آهي تہ ڇا ٿو کائي. ان کي گهرائي پڇيائون تہ تون لنگر مان ماني ڇو نہ ٿو وٺين؟ چيائين تہ يا حضرت! اوهان وٽ جيڪو نذراني جو مال اچي ٿو خبر نہ آهي تہ اهو حرام جو هجي يا مشتبه مال هجي فرمايائون تون ڇا کائيندو آهين؟ چيائين پڳڙا هندوڪان وٺي کائيندو آهيان پاڻ رحہ فقيرن کي حڪم ڪيو تہ وڃي هندوڪان پڇن تہ هي پڳڙا ڪٿان آندا اٿئہ؟ هندو ٻڌايو تہ خيرپور شهر (ڏهرڪي جو پراڻو نالو) جي فلاڻي هندو وٽان. فرمايائون تہ اي فقيروءَ! چڱيءَ طرح سان تحقيقات ڪريو. پوءِ فقيرن خيرپور وڃي ان هندوڪان پڇيو. جنهن چيو تہ فلاڻي پوڳڙيءَ ڪان فقير پوڳڙي وٽ ويا جنهن چيو تہ مان انهن پڳڙن جا ڇٽا فلاڻي شڪاري ڪان آندا هئم. فقير سڌا ان شڪاري وٽ ويا. ان ڪان پڇيائون تہ تون ڇٽا ڪٿان آندا هئا. شڪاري ڏڪي ويو. فقيرن دلداري ڏيئي چيس تہ سچ ٻڌاءِ شڪاري ڳالهہ ڪئي تہ هڪ رات جو ڇٽن جي ديري جي حفاظت پئي ڪيم. هڪ سوئر ڇٽن جي ڍڳ تي چڙهي ڪائڻ بيٺو. مان چيو تہ ڀلي چڱيءَ طرح ڪائي پيٽ ڀري جڏهن هلڻ لڳو تڏهين بندوق جي هڪ ٺڪاءَ سان ڍيري ڪيو مانس پوءِ هن جو پيٽ چيري ان مان ثابت ڇٽا ڪڍي اهي ڌوئي سڪائي وڪرو ڪيم ڇو تہ مون کي معلوم هو تہ هيءُ نامراد ڇپاڙڻ بنا ان کي اگرندو آهي. فقير آيا ۽ اچي حضرت قبلہ عالم رحہ کي خبر ڪيائون. پاڻ فرمايائون تہ اي شخص! خدا جي رزق کي ڇڏي نفس جي خواهش مطابق کائين ٿو. ان جو نتيجو ڏٺوءَ؟ اسان کي الله تعاليٰ ۾ اميد آهي تہ حلال کارائيندو ڇو تہ ان ڏي توجہ رکون

ٿا. هن گفتگو ۾ هئا ته هڪ ماڻهو هڪ دنبو ۽ ڪٽڪ جي ڳوڻ آندي هن ڪان پڇيائون ته ڪيئن آندا اٿيئي! چيائين ته: يا حضرت! مان نذر مڃي هئي ته جڏهن منهنجو ڪم ٿيندو ته پنهنجي مال مان فلاڻو دنبو ۽ پنهنجي ان مان ڳوڻ ڪٽڪ جي لنگر ۾ پهچائيندس پر منهنجي ذهن تان اها ڳالهه لهي وئي هئي پر پوءِ جيئن هيءَ ڳالهه يادآئي ته سامان ڪڻي حاضر ٿيو آهيان. پاڻ رحه فرمايائون ته اي شخص! هي مال حلال آهي يا حرام؟ هن ماڻهو يڪدم توبه ڪئي.

معرفت 168:

الله جو گهٽوئي رزق آهي

مخدوم ميان دين محمد جو بيان آهي ته جنهن وقت به پاڻ سڳورن جي حضور ۾ ويندو هوس ته پاڻ رحه بي حد تعظيم ۽ تڪريم ڪندا هئا خاص طعام ڏيندا هئا. هڪ ڏينهن طعام منهنجي طبيعت موافق نه هو پنهنجي پئسن سان هڪ ڪڪڙ وٺي لڪي ڪُهين جلدي رنڌي ڪائڻ لاءِ تيار ٿيس ته مالڪ سڳورا به مٿان پهچي ويا عرض ڪيم ته يا حضرت ڪائو. فرمايائون ته مخدوم صاحب هيءَ تڪليف ڇو ڪئي اٿو جيڪڏهن موافق طعام نه هو ته چئو ها. الله جو گهٽو ئي رزق آهي ۽ ڪڪڙ به گهٽا آهن پاڻ رحه مون سان گڏ وينا ۽ منهنجي دل وٺڻ لاءِ ڪجهه ڪائڻ فرمايائون اتي ئي هڪ ماڻهو ڪارو ڪڪڙن جو پيري کڻي آيو! فرمايائون ته مخدوم صاحب! اوهان جي لاءِ آيا آهن سڀ ڪڪڙ منهنجي حوالي ٿيا. ٻئي ڏينهن طبيعت جي تقاضا ٿي ۽ پنهنجي ماڻهو ڪي موڪلي ٻه ٽي گدرا خيرپور (ڏهرڪي) مان گهرايم. گدرا ٽڪرا ڪري نيت ڪيم ته ورهائي کانوا اجا انهيءَ خيال ۾ هيس ته مٿان اوچتو مالڪ سڳورا اچي ويا فرمايائون ته مخدوم صاحب! گدرا آندا اٿو؟ اسان کي چئو ها ته گهرائي ڏيون ها. ڇو تڪليف

ڪيو خدا وٽ گدرا جام آهن. جيڪو پاڻ ئي ڏئي ٿو. مان عرض ڪيو ته قبلا! معاف ڪريو منهنجي غلطي آهي. پوءِ گدري جو قارون سندن اڳيان رکيم ته جماعت ۾ تقسيم ڪن سيئي قارون تقسيم ڪيائون. قدرت الاهي ان ڏينهن هڪ شخص ڀورو گدرن جو ڀري ڏاند تي ڪٿي آيو فرمايائون ته مخدوم صاحب اوهان جي لاءِ گدرا آيا آهن. جيڪڏهن چئو ته روزا نه پيو آٿي مان ڪجھ نه ڪچيو.

سبحان الله مان جيستائين اتي هيس ته اهو ماڻهو گدرا آڻيندو هو. جنهن وقت تياري ڪري موڪل وٺڻ چاهي ته پاڻ سڳورا ڪنهن دعوت تي جماعت سان گڏ هلي پيا پوءِ ته ڪافي دعوتون هيون دعوتون ڪائيندي ڪائيندي وڃي درياءَ جي ڪناري تي پهتاسون مان عرض ڪيو ته هاڻي موڪل ڏيو موڪلائڻ مهل نذر نذرات جيڪي به لانگري وٽ هئا اهي وٺي منهنجي حوالي ڪيائون. زيور ڳاڙها اڇا وڳا وغيره سيئي مون کي ڏنائون عرض ڪيم ته يا حضرت! ماڻهن اوهان کي خيرات ڏني آهي اوهان پاڻ ڪٺي وڃو فرمايائون مخدوم صاحب! اوهان جي ڪري مليا آهن. اهڙو "محسن دلربا" جيڪڏهن اڄوڪا پير هجن ها ته ٻنهي هٿن سان ميڙين ها ٻئي کي ڪٿي ڏين ها.

معرفت 169:

قبلي بابت سندن تحقيق

منهنجي والد مولوي محمد شريف جو بيان آهي ته مالڪن رحمة الله عليه اسانجي مسجد ۾ تشريف فرما ٿيا ۽ ٿوري دير تائين قبلہ ڏانهن منهن ڪري ويٺا رهيا پوءِ فرمائڻ لڳا ته توهان جي مسجد جو منهن قبلي جي طرف صحيح نه آهي. نماز جي وقت پاڻ مصلو ٿورو ڦيري ڪري نماز پڙهيائون. پوءِ فرمايائون ته جيڪو ماڻهو نئين مسجد ٺاهڻ چاهي ته ان کي

گهرجي ته پهريون رات جو پهرين حصي ۾ چئني ڪندن تي چار ڪاٺيءَ جا قلعا هڻي انهن تي رسو ٻڌي. هي قطب ستاري کي سامهون رکي ڪيو وڃي پوءِ اسر جي وقت اٿي ڪري غور سان ڏسي ۽ اندازو ڪري ته قطب ستارو رات جي پهرين حصي کان پنهنجي جاءِ تان ڪيترو هٽي ويو آهي. ٽي راتيون لڳاتار اهو عمل ڪري پوءِ جيترو فرق نڪري ان کي اڌ ڪري ۽ ان جي مطابق مسجد جي بنيادن جي کوٽائي شروع ڪري. ان وقت ميان حافظ فيض الله عرض ڪيو ته قبلہ مان ان بابت گهڻي ڪوشش ڪئي آهي ۽ تجربو ڪيو آهي. قطب اول رات کان آخري رات تائين هڪ گراٺ هٽندو آهي. پوءِ اڌ گراٺ گهٽي ڪري مسجد جي تعمير ڪرڻ گهرجي.

معرفت 170:

نحوي ۽ محوي جو قصو

مولوي منٺار نقل ڪري ٿو ته مان مالڪن سڳورن جو دست بيعت تي گهر واپس ٿيس. هڪ ڏينهن ميان عبدالغفور همايوني رحہ سان ملاقات ٿي. چيائين ته اي مولوي! فلاڻي بزرگ (حضرت مالڪن رح) جو دست بيعت ٿيو آهين؟ چيم ته هائو. چيائين ته توکي ڪهڙا ورد وظيفا ٻڌاياائيئن؟ چيم ذڪر لااله الاالله چيائون ته هن طرح جيڪو ذڪر اوهان ڪريو ٿا اهو سراسر غلط بلڪ ڪفر آهي مان ڪو بہ جواب نہ ڏنو. چيائين ته جڏهن بہ پنهنجي مرشد وٽ وڃين ته سوال ڪجانءِ ته اهڙيءَ طرح ذڪر جائز آهي يا نہ؟ جيڪو جواب بزرگ ڏين ته مون کي اچي ٻڌائجانءِ. ڪجھ ڏينهن کان پوءِ حضور ۾ حاضر ٿيس ميان عبدالغفور جي گفتگو مون کان وسري ويئي. ملاقات وقت فرمايائون ته مولوي صاحب! اوهان سان جيڪي مولوي ميان عبدالغفور ڳالھ ٻولھ ڪئي هئي، اها ٻڌاءِ. سندن ياد ڪرائڻ تي مون کي ياد آئي ۽ سڀ ڪجھ بيان ڪيم. پوءِ نقل فرمايائون ته اي مولوي! هڪ

هو نحوي (علم نحو جو عالم) ۽ ٻيو هو محوي (الله جي ذات ۾ محو يعني عارف) اتفاقن ٻئي ڄڻا ساموندي جهاز تي سوار ٿيا. جهاز هلڻ لڳو واٽ، ۾ ڳالهين ڪندي نحوي، محوي کان پڇيو ته ڪجهه عربي علم پڙهيو اٿئي؟ چيائين ڪجهه به نه. نحوي چيس ته افسوس تون ضروري علم کان رهجي ويو آهين. محوي ماٺ ٿي ويو. اتفاقن ان ڏينهن ڏاڍو طوفان آيو محوي نحوي کي چيو ته علم شناوري (ترڻ جو علم) ايندو اٿيئي؟ چيائين ڪجهه به نه. محوي چيس ته افسوس توتي هلاڪت هجي جو تون علم شناوري نه سکيو آهين. محوي (بزرگ) پنهنجي چادر وڇائي ان تي سوار ٿي هليو ويو. طوفان شروع ٿي ويو. جهاز چولين ۽ موجن ۾ هيٺ مٿي ٿي ويو. پوءِ فرمايائون اي مولوي! نحوين جو علم ٻيو آهي ۽ محوين جو علم ٻيو آهي، پوءِ گهر آيس. هڪ ڏينهن ميان عبدالغفور سان ملاقات ٿئي. چيائين ته مولوي بزرگن کان منهنجي ڳالهه پڇي هيئو؟ چيم هائو پوءِ بزرگن وارو پورو نقل بيان ڪيم. ميان عبدالغفوريڪدم چيو ته بزرگن صحيح فرمايو آهي.

معرفت 171:

حضرت مالڪان جو علمي مقام

مولوي عطاء الله پاٽيجو مولوي عبدالرحمان سڪر وارو چوي ٿو ته صاحبان سجاده نشين (حضرت هادي سائين رحه) فرمايو ته مالڪن قدس الله سره پنهنجي وصال وقت فرمايو ته جنهن وقت حضور مقبول ﷺ جن معراج جي رات مٿين عالم ۽ عرش عظيم تي سير فرمايو. آواز آيو ته ”قِفْ يَا مُحَمَّدِ فَاِنَّ الله يُصَلِّيْ“ (محمد صه بيهو الله تعالىٰ نماز پڙهي رهيو آهي) هيءُ بيان فرمائي پاڻ رحه پڇيائون ته هي سڏ ڪنڌڙ ڪير هو؟ ڪافي علماء موجود هئا مگر مڙيئي ماٺ ۾ رهيا پر هڪڙي مولوي جواب ڏنو ته حضرت ابوبڪر صديق رضي الله تعالىٰ عنه جو روح مبارڪ هو. فرمايائون ته جواب

Scanned with CamScanner

عقلي ڏنئو نقلي نہ آهي. عقل کي هتي گنجائش نہ آهي.

معرفت 172:

حضور ﷺ هڪ گهري درياءَ وانگر آهن

مولوي عطاء الله حضرت سجاده نشين(حضرت حافظ عبدالله المعروف هادي سائين) جي حوالي سان نقل ڪري ٿو تہ مالڪن جي حضور ۾ ڪنهن مولوي عرض ڪيو تہ يا حضرت! جنهن خدا کي سڃاتو پوءِ اهو عارف آهي ؟فرمايائون "من عرف الله فليس الله" مولوي عطاء الله چيو تہ ڪنهن بزرگ پنهنجي رسالي ۾ لکيو آهي تہ ذات پاڪ حضور مقبول انتهائي گهري درياءَ وانگر آهي ۽ " لا اله الا الله محمد رسول الله" ان درياءَ مان هڪ قطرو آهي يعني جملہ موجودات ان عظيم درياءَ جي هڪ معمولي قطري وانگر آهي.

معرفت 173:

مرشد جي صورت جو ڪرشمو

حافظ عبدالرحمان. دودي فقير کان نقل ڪري ٿو تہ حضرت پورل سائين (حضرت ميان محمد حسين رحہ شيخ ثاني سوئي شريف) نقل فرمايو تہ هڪ ڏينهن درگاه شريف (پير ڳوٺ) جي شهر مان ٻاهر نڪتس تہ هڪ هندو عورت صاحب حسن و جمال کي ڏٺم. مٿس عاشق ٿي پيس حضرت پير سائين روضي ڌڻي رحہ کي خبر ڪيم فرمايائون تہ عشا جي نماز کانپوءِ مراقبي ۾ ان جي صورت کي پنهنجي اڳيان رک. جنهن وقت مرين تہ پوءِ مون کي ياد ڪر. مان ائين ڪيو گهر ٿي ويس ڏسان تہ هڪ وسيع بيابان آهي مان ان ۾ آهيان ۽ هڪ وڏي گپ ۾ وڃان پيو. نيٺ آهستي آهستي وات تائين وڃي گپ پهتي. مان سمجهيو تہ هاڻي غرق ٿيندس حضرت روضي ڌڻي رحہ کي ياد ڪيم آهستي آهستي هن مصيبت مان آزاد ٿيم. نصيحت

حاصل ڪيم ۽ توبه ڪيم ته وري هن عورت جي پنيان نه لڳندس.

معرفت 174:

ٻن لفظن جي معنيٰ نه سمجهي اٿم

حضرت پورل سائين هيو نقل فرمايو ته ٻن لفظن جي معنيٰ نه سمجهي اٿم. هڪ اهو ته صاحبان درگاه شريف مون کي فرمايو ته ٻه شير هڪ جاءِ تي نٿا رهي سگهن. پوءِ واپس آيس ۽ حضرت تنبو ڏٺي رحہ (حضرت جيلاني رحہ) کان موڪل ورتم فرمايائون ته پير تو ٽئين؟ عرض ڪيم هائو. پوءِ پڳ لٽ ۽ لونگي ڏيئي رخصت ڪيائون پاڻ ڪلام پاڪ جي تلاوت ۾ هئا. مان ادب سان مسجد جي دروازي تائين پهتس پوئتي ڏٺم ته خود حضرت شاه صاحب تلاوت ڇڏي مون ڏي نهاري رهيا آهن. يڪدم سڏ ڪيائون پير سائين هيڏي اچ هيو لفظ جيڪو ڪڏهن ڪڏهن مون کي لفظ "حُر" سان سڏيندا هئا اهو مان نه سمجهيو.

معرفت 175:

هت هتي اوهان ٺي آهيو

نور محمد مست چوي ٿو ته هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن ارشاد فرمايو ته: جبرئيل عليه السلام پيغام خدا وندي (وحي) پهچائڻ ۾ نهايت چست ۽ چالاڪ هو ڪڏهن به سستي نه ڪيائين ڪجهه ڏينهن جي وقفي بعد هڪ ڏينهن پيغام کڻي آيو پر پاڻ ڪريم ﷺ ان وقت وحي ڏانهن خيال به نه آندائون. حضرت جبرئيل عليه السلام خيال ڪيو ته مان الله تعاليٰ جي طرف کان پيغام آندو آهي پر پاڻ ڪريمن مون ڏانهن توجه نه فرمايو.

حضور ﷺ جن فرمايو اي جبرئيل ڀاءُ! تون جيڪو پيغام آڻين ٿو اهو ڪهڙي طرح کڻي ٿو اچين؟ چيائين يا حضرت! اتي هڪ نوراني گنبذ آهي. ان جي وچهو وچي ويهي ڪن ٿو ڏيان ته اندران آواز ايندو آهي ته اي

جبرئيل وڄ منهنجي دوست کي جلدي وڃي هيءُ پيغام پهچائي اچ. مان پيغام ٻڌي ڪري جلدي حاضر ٿيندو آهيان ۽ اوهان جي خدمت ۾ پيش ڪندو آهيان حضور صلي الله عليه وآله وسلم جن فرمايو ته هاڻي جنهن وقت نوراني گنبذ وٽ پهچين ته دروازي جي ويجهو ٿي ڪري اندر ڏسجاءِ ۽ مونکي ٻڌائجاءِ. پوءِ وري جڏهن جبرئيل عليه السلام وحي وٺڻ لاءِ ان گنبذ وٽ پهتو. حضور جن جي حڪم موجب دورازي مان ڊجي نظر ڪيائين ڏسي ته سبحان الله اهو ئي سرور ڪائنات فخر موجودات عليه الصلواة والسلام پاڻ تخت نوراني ته جلوه افروز آهن. جمال محمدي جي دهشت سان بيهوش ٿي ويو. سجاڳ ٿيو تمام تڪڙو نزول فرمائي آيو. اچي ڏسي ته پاڻ ڪريم ﷺ پنهنجي جاءِ تي ساڳئي نموني ويٺا آهن. عرض ڪيائين يا حضرت! هتي هتي اوهان ئي آهيو ٻيو ڪونه آهي بي ادبي معاف ڪريو. اڳ مونکي خبر نه هئي.

معرفت 176:

بگ ۽ نانگ جو علاج

محمود فقير جت چوي ٿو ته هڪ ڏينهن مالڪن جي حضور ۾ عرض ڪيم ته هن بندي جي هٿ تي بگ جو نشان ٿي پيو آهي دعا ڪريو. پاڻ سڳورن پنهنجو هٿ مبارڪ اُن تي مليو پوءِ اُتي ئي ويهي رهيو وڌيڪ بگ نه ٿيو پوءِ فرمايائون ته: جيڪڏهن اُٺ جي ليڏڻ جو نڪتل تيل بگ جي مٿان هڻبو ته نشان به مٽجي ويندا ۽ وڌيڪ فرمايائون ته جيڪڏهن اُٺ جي ليڏڻ کي ساڙي نسوار وانگر رکي ڇڏجي ۽ جيڪڏهن ڪنهن کي وڇون ،نانگ يا ڪوئي زهريلو جانور ڏنگي ته اها نسوار ان کي ڏني وڃي ته ان جي مٿان زهر اثر نه ڪندي .

معرفت 177:

دهل ۽ سازن خلاف ڪاملن جي حڪمت عملي

مولوي صاحب چوي ٿو ته هڪ ڏينهن مالڪن جي حضور ۾ چاندومل هندو اچي عرض ڪيو ته يا حضرت! جنهن هندو مون سان سڱابندي ڪئي آهي اهو اڄ شادي ڪرڻ ٿو اچي. مان هن کي چوايو آهي ته: دهل دماما، شرنايون نه آڻجو. جو پاڙي ۾ فقير رهن ٿا. متان ڪاوڙ ڪن پر هنن ضد ڪيو آهي. ته اسان اهي شادي جا (ڳائڻ وڄائڻ جا) ساز ۽ سامان ضرور آڻينداسون. فقير ناراض ٿين ته پلي ٿين پاڻ رحه فرمايائون ته چاندومل توکي شاباس آهي جو تون اسان کي اطلاع ڪيو آهي. ان وقت حڪم ڪيائون ته فقيرو! هڪ ڏاند ڪاهي صفا پڌر تي وڃي جهليو. ۽ تي ڪاتيون ۽ هٿن ۾ رکو. جيڪڏهن هندو پڇن ته هي ڇا ٿا ڪريو. چئجو ته اوهان جي شادي آهي ته اسان جي ۽ شادي آهي! هندو پنهنجي رسم لاءِ پهتا ته فقيرن جي هيءَ حالت ڏٺائون سندن خوشي ختم ٿي ويئي. پڇي وڃي پوليس ۾ فريادي ٿيا ته فقير اسان سان دشمني ٿا ڪن. ڪجھ پوليس وارا هندن سان گڏجي آيا. اهي ته سيئي مالڪن سڳورن جا معتقد هئا. هندن کي چيائون ته اسان اوهان جي حفاظت تي بيٺا آهيون. هاڻي هڪ ۽ فقير اوهان ڏي نه ايندو. هوڏانهن فقير پنهنجي جاءِ تي تيار بيٺا هئا هندن کي پڪ ٿي ته پوليس وارا فقيرن کي ڪجھ ۽ نه ڪندا نيٺ سيئي هندو گڏجي ۾ ڳارو وجهي اچي حضور ۾ پيش ٿيا. عرض ڪيائون ته قبلا! فقيرن کي روڪيو اسان کي خراب نه ڪن اسان سيئي دهل شرنايون بند ٿا ڪريون خالي پنهنجون رسمون ڪيون ٿا.مالڪن حڪم ڪيو ته اي فقيروءُ! توهان اڄ شادي نه ڪريو پلي اڄ هندو شادي ڪري وڃن .سبحان الله! ڪامل پنهنجي حڪمت عملي جو اهڙو مظاهرو ڪيو جتي پين جو عقل جوّاب ڏي ٿو.

Scanned with CamScanner

معرفت 178:

جيڪڏهن دعوت قبول ڪندس ته گهڻن جي روزي بند ٿيندي

فقير عبدالرحيم چوي ٿو ته جنهن وقت خان صاحب (گهڻو ڪري نواب صادق محمد خان صاحب عباسي بهاولپور جو حڪمران) جا اڪثر اهلڪار جج وغيره مالڪن سڳورن ڏانهن اچڻ لڳا ۽ بيعت ۾ داخل ٿيا. غريب ماڻهن کي آسرو ٿيو ته اسانجا ڪم هاڻي هنن کان جلدي ٿيندا. ڪيئي ماڻهو حضور ۾ حاضر ٿيندا رهيا. هڪ ڏينهن خان آف بهالپور جا ماڻهو آيا ۽ اچي عرض ڪيائون ته يا حضرت! خان صاحب جي دعوت قبول ڪريو گهڻي منت ڪيائون پاڻ فرمايائون ته: جيڪڏهن دعوت قبول ڪندس ته گهڻن جي روزي بند ٿيندي. ائين فقيرن به عرض ڪيو ته صادق خان جي دعوت ضرور قبول ڪريو. ان وقت فرمايائون ته:

هنج نه هيٺي ذات جو ڇلڙ ۾ ڇهنب هڻي

مونکي هن ماڻهو جو منهن نه ڏيکار

هڪ ڏينهن خبر پهتي ته خان آف بهالپور مالڪن سڳورن جي زيارت لاءِ اچي ٿو ۽ خانپور ۾ پهتو آهي .پاڻ سڳورا عصر نماز کان پوءِ مسجد ۾ وينا هئا. هي بندو به حضور ۾ حاضر هو. هيءَ خبر ٻڌندي يڪدم پنهنجا هٿ مبارڪ دعا لاءِ کڻي چوڻ لڳا اي بار خدايا! هن شخص جو مونکي منهن نه ڏيکار اهي لفظ ٻڌاسون. پوءِ ٻن ٽن ڏينهن ۾ خبر آئي ته خان ڪنهن سبب جي ڪري اتان ئي واپس هليو ويو.

معرفت 179:

حضرت علي رضي الله تعاليٰ عنه ۽ هڪ بدوي

مخدوم دين محمد کان روايت آهي ته هڪ ڏينهن پاڻؒ فرمايائون ته هڪ بدوي اچيّ حضرت علي رضہ جي پير ۾ نماز شروع ڪئي. حضرت

علي رضہ ڏٺو تہ بدوي تمام تڪڙي نماز پڙهي ٿو. نماز مان فارغ ٿيو تہ حضرت علي رضہ فرمايس تنهنجي نماز ۾ ايڏي تڪڙ ۽ وضو ۾ بہ تڪڙ ثابت ڪري ٿي تہ "لايجوز صلوٰتڪ" تنهنجي نماز نہ ٿي. بدوي چيو تہ مون کي نماز ۽ وضو سيکاريو. حضرت علي رضہ کيس سڀ ڪجهہ سکياريو ۽ ان سان گڏ ۾ بہ رڪعتون نفل بہ پڙهايوس پوءِ حضرت علي رضہ چيس تہ هاڻي اٿي پنهنجي نماز اهڙي طرح پڙهہ جيئن مان توکي سيکاري آهي، بدوي ائين ئاهي ئاهي نماز پڙهي نماز مان فارغ ٿي عرض ڪيائين تہ يا حضرت! مون جيڪا هاڻي نماز پڙهي اها تہ نہ ٿي منهنجي پهرين نماز درست آهي. حضرت عليرضہ چيس تہ ڪهڙو سبب آهي؟ چيائين مان نماز ۾ هيس تہ خيال ۽ خوف توهان جو رهيو تہ الائي حضرت علي رضہ ڇا چوندو ۽ اڳ، ۾ مون کي ڪوبہ خيال ڪونہ هو .تنهن تي حضرت علي فرمايس تہ مان وقت اجايو وڃايو، تون پلي اڳين عادت تي عمل ڪر.

معرفت 180:

ڪنهن کي ايذاءُ نہ ڏجي

ڪريم بخش خان بيان ڪيو تہ هڪ ڏينهن پاڻ سگورا ايي جي مسافري ۾ هڪ جهنگل مان پئي ويا. ڏٺائون تہ جماعت گهڻو پنڌ ٿي ويئي آهي. پوڙهن ۽ پيادن جي پهچڻ لاءِ لڻا. ڪنڊي جي وڻ هينان ڇانو ۾ ويهي رهيا جماعت بہ حلقو ڪري ويهي رهي. مون لاءِ جاءِ نہ هئي تنهن ڪري ٻري اُس ۾ ٿي ويٺس ڏينهن بہ گرم هو. مون ڏي نهاري هڪ فقير کي چيائيون تہ خان کي هيڏي سڏ ڪر فقير جي چوڻ سان نہ ويس وري هٿ مبارڪ سان اشارو ڪيائون مان عرض ڪيو تہ سائين مان هتي سنو وينو آهيان فرمايائون تہ منهنجي ويجهو اچي ويهہ مان اٿي سندن ويجهو ويٺس. ڪنهن فقير چيو تہ هيتري سڏڻ تي بہ نہ پئي آئين؟ مان جوابّ نہ ڏنو چپ رهيم. پاڻ

فرمايائون تہ ماڻهن کي ايذاءُ پهچائي ها؟ ائين ڪرڻ گهرجي (يعني ماڻهن جي متن جي متان گذري ڪري نہ اچجي.

معرفت 181:

اوهان جو پنهنجو طريقو آهي اسان جو پنهنجو

فقير عبدالرحيم چوي ٿو تہ هڪ وڏو عالم (احتياطي ظهر جمعي ڪان پوءِ) ظهر بابت بحث ۽ مناظري ڪرڻ لاءِ مالڪن سڳورن وٽ آيو. گهڻي گفتگو ڪيائين وڏا دليل دلائل پيش ڪيائين پاڻ ويني ٻڌائون. مولوي صاحب گهڻو ڳالهائي ڳالهائي نيٺ ٿڪي پيو. پاڻ فرمايائون تہ اي مولوي! ”لڪم دينڪم ولي دين“ اوهان جو پنهنجو طريقو آهي اسان جو پنهنجو. مولوي صاحب موڪلائي هليو ويو.

معرفت 182:

مولوي محمد عثمان جو علمي بحث

فقير عبدالرحيم چوي ٿو تہ هڪ ڏينهن مولوي محمد عثمان راڄنپوري جمعي جي نماز (ڳوٺڻ ۾) جائز هجڻ بابت پڇڻ آيو. چوڻ لڳو تہ يا حضرت! هتي جمعي جي نماز جي جائز هجڻ جا شرائط نٿا ملن. شرط پورا نہ آهن تہ پوءِ مشروط ٿي نٿو سگهي پوءِ تہ اوهان وٽ بہ جمعي جي نماز جائز نہ آهي. مالڪن سڳورن فرمايو مولوي صاحب! جمعو منهنجو ۽ توهان جو نٿو ٿئي. چو تہ اوهان جو ڳوٺ بہ فقهي شهر جي تعريف ۾ نٿو اچي هاڻي پاڻ اتفاق ڪريون تہ اوهان جمعي جي نماز اوباوڙي شهر ۾ پڙهندا ڪريو چو تہ اوهان کي ويجهو وڏو شهر اهو ئي آهي ۽ اسان خيرپور (ڏهرڪي) وڃي پڙهنداسين. مولوي صاحب اوهان سنو مشورو ڏنو آهي مونکي منظور آهي. مالڪن سڳورن جڏهن مولوي صاحب کي ائين چيو مولوي صاحب چپ ٿي ويو. چو تہ اوباوڙي وڃڻ ڏکيو پئي لڳس. پاڻ وري فرمايائون تہ مولوي

صاحب! اوهان کي هيءَ سٺي صلاح آهي تہ اهو شهر "مصر" آهي ڇاڪاڻ تہ اتي هندو گهڻا آهن (واپار جو وڏو مرڪز آهي) ۽ اتي وڃي نماز ادا ڪريو.

معرفت 183:

مخدوم دين محمد جو بحث ۾ سندس شڪست

مخدوم ميان دين محمد جو بيان آهي تہ ڀھريون ڀيرو مان حضرت جن جي خدمت ۾ حاضر ٿيس نوجواني ۽ علم جو غرور هيو. هڪ ڀيري مالڪن سڳورن جي حضور ۾ جمعي جي جائز هجڻ بابت بحث شروع ٿيو. مان چيو تہ جمعي نماز ۽ آخرظهر هئي پڙهيا وڃن اذا فات الشرط فات المشروط (جڏهن شرط ختم ٿئي وڃي تہ مشروط خودبخود ختم ٿئي ويندو) قاعدو ڪليہ آهي. فاضل ۽ فقہ جا ڪتاب هن ڳالهہ تي متفق آهن. گهڻي بحث مباحثي ڪان پوءِ فرمايائون تہ مخدوم صاحب پنهنجي هن ڳالهہ ڪان موٽندين يا نہ؟ چيم تہ نہ مخدوم محمد هاشم ٺٽوي مخدوم عبدالواحد سيوستاني ۽ مخدوم عبدالخالق جو تحريرون مون وٽ موجود هيون مڙيئي ڪيڏي مالڪن عليه الرحمت جن جي اڳيان ڪڍي رکيم چيم تہ يا حضرت! ڏسو سڀئي عالم هن ڳالهہ تي متفق آهن. وري چيائون تہ مخدوم صاحب تون انهيءَ ڳالهہ ڪان مڙندين يا نہ؟ مان چيو نہ. منهنجا وڏا بہ هن ڳالهہ تي مڙيئي متفق رهندا آيا آهن ۽ ٻيئي نمازون پڙهندا آيا آهن. چوڏهن پيڙهيون گذريون آهن. مان پندرهين پيڙهي ۾ آهيان پوءِ پنهنجي وڏن جو طريقو ڪيئن ڇڏيان؟ ٻاڻ رح ٽيهر فرمايائون تہ مخدوم صاحب نہ "مڙندين" مان چيو تہ قبلا! هرگز نہ مڙندس. ٻاڻ رح ان وقت شفيع محمد کي فرمايائون تہ ڪتابن جي قبي ۾ فلاڻي ڳوٿري اٿيئي اها ڪڍي اچ شفيع محمد ڳوٿري ڪڍي آيو ان مان ٽي ڪتاب ڪڍيائون. ٽيئي مڪہ معظمہ جا عربي خط ۾ هٿاءِ مٽياري شريف جي خاندان مان ڪنهن هديہ طور آڻي ڏنا هئا. تنهي

ڪتابن ۾ اها جاءِ ڪڍي مون کي ڏنائون. ۽ حديثون صحيح ۽ هڪ مشائخ جو نقل نظر آيو گهڻي وقت کان پوءِ مٿو مٿي ڪڍي چيم ته يا حضرت! منهنجي توبه وري آخر ظهر ڪي نه پڙهندس.

آخر ظهر جو جاري ٿيڻ

مخدوم دين محمد چوي ٿو ته: مان هڪ جاءِ تي رسول الله ﷺ جن جي حديث ڏٺي ته جمع جي نماز قيامت تائين بند نه ٿي سگهندي. هي خلل آخر ظهر جي نماز جو سن ڇهين هجري ۾ حجاج بن يوسف جي زماني ۾ ظاهر ٿيو آخر ظهر ڪي نه حضرت رسول مقبول ﷺ نه چئن وڏن خليفن، نه ٻارهن امامن نه وري چئني مسلڪن جي امامن ئي پڙهيو آهي، ۽ چيائين ته حدودو قصاص ۽ ٻيا اسلام جا شرائط به آهستي آهستي گهٽبا ٿا وڃن حجاج جي موجب علماء به هن تي متفق ٿيا. حضرت علي رضہ فرمايو هو: لاعيد ولا تشريق ولا جمعة الا في مصر (وڏي شهر کان سواءِ نه جمعو جائز آهي نه عيد نه تشريڪ) مطلب هن ڳالهه جو هيءُ آهي ته هن ڳالهه ڪي افضل سمجهي جو نماز جمع ۽ آخر ظهر ٻئي ادا ڪجن. جيئن يقين جي ڪيفيت حاصل ٿئي.

معرفت 184:

حضرت مالڪان جون عطائون

مخدوم دين محمد چوي ٿو ته هڪ ڏينهن حضور ۾ عرض ڪيو ته قبلا! حج جو ارادو آهي حج جي لاءِ دعا فرمايو: پاڻ رح هيءُ دعا پڙهي.

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ.

فرمايائون مخدوم صاحب خرچ ڪيترو اٿو؟ چيم ته ٻارهن روپيه. پاڻ رحہ پڇيائون ته ڪيترا دوست آهيو؟ چيم ته سورهن ڄڻا. فرمايائون ته ٻه هزار رُوپيه آءٌ ڏيندس پوءِ مون کي فرمايائون ته مخدوم صاحب اتي هڪ باغ

آهي ان کي ضرور ڏسجو. اچو پنهنجو باغ هلي ڏسون ۽ ان باغ جون نشانيون اوهان کي ٻڌايان. ٻين کي اچڻ کان منع ڪيائون ڪجي جي وڻ هيٺان پيل پتر ۽ گاهه تي اڪيلا ٿي ويٺا مان به ادب سان گوڏاڀجي ويهي رهيس. پاڻ رحه فرمايو مخدوم صاحب! خدا کان خدا گهرجي، ٻي ڪا به شيءِ نه گهرجي منهنجا حواس بند ٿي ويا. پاڻ اٿي ٻاهر آيا حڪم ڪيائون ته اٺ تيار ڪريو اٺ تيار ٿيا. مون کي اٺ جي پهرين خاني ۾ ويهاريائون مان عرض ڪيو ته اوهان ويهو. چيائون ته اوهان عالمن جا سردار آهيو. مطلب ته پاڻ رحه پويون ويٺا "رانوتي" ڏانهن رخ ٿيو سموري جماعت هلڻ لڳي گهڻو پنڌ ڪيو سين اتي فرمايائون ته مخدوم صاحب جيڪڏهن مرضي هجيو ته اوهان کي ڪنهن کان ٻه هزار روپيه قرض حسنه طور وٺي ڏيان يا وري واٽ ۾ آهستي آهستي اوهان کي مدد ڏيان عرض ڪيم ته يا حضرت! جيڪڏهين هڪ جاءِ تي ڏيندوءِ ته دل تي بار ٿيندو. گم ٿيڻ ۽ چورن جو به خوف رهندو تنهن ڪري آهستي آهستي ملندا رهن ته ٺيڪ آهي. فرمايائون ته مخدوم صاحب "يٰسٓ وَالْقُرآنِ الْحَكِيمِ، اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ" فقط اهي لفظ يارهن ڀيرا پڙهندو رهه اتان رخصت ڏنائون مان رات جو اچي سيد ميان شهباز علي شاهه وٽ رهيس. شاه صاحب ڏاڍو ڪشاده دل هو رات جو حڪم مطابق وظيفو پڙهي سمهي رهيس، صبح جو اٿي هلڻ لڳس ته شاه صاحب نقد ٻه سوءِ روپيه ڳڻي اچي ڏنا. چيم ته شاه صاحب اوهان ته هميشه فقط ڏهه روپيه ڏيندا آهيو هن ڀيري ٻه سوءِ روپيه ڏنا اٿو ان جو سبب ڪهڙو آهي؟ ٿورو گس گساءُ ڪري چيائين اڄ رات هڪڙي سفيد ريش قد آور شان شوڪت واري انسان حڪم ڪيو ته مخدوم صاحب کي ٻه سوءِ روپيه ڏيو مجبورا ڏنا اٿم، پوءِ مير واحد بخش دڙي واري وٽ وڃي مهمان ٿيس. حڪم ٿيل الفاظ پڙهي سُمهي رهيس صبح جو موڪلايم. مير صاحب به ٽي سوءِ رپيا ڏنا. اڳي هيءُ به فقط

ويھ رپيا ڏيند وھو پڇيم چيائين تہ را ت خواب ۾ پير موسيٰ شاھ گھوٽڪي وارا ۽ حضرت حافظ صاحب پرچونڊي شريف وارا گڏ ويٺل ڏٺم حضرت حافظ صاحب پير موسيٰ شاھ کي چئي پيو مير واحد بخش اوھان جو مريد آھي ان تي مان تي سوءُ روپيہ رکيا آھن. اھي وٺي مخدوم صاحب کي ڏيو پير صاحب حڪم ڪيو مان اھي پئسا اوھان کي ڏنا. ائين جيڪو ڏھ روپيہ ڏيندو ھو اتان ہ سوءُ جتان ويھ اتان تي سوءُ چار سو ملندا ويا ۽ ائين مالڪن رحہ جا فرمايل ہ ھزار روپيا پوراٿيا. اتان ھڪ ماڻھو ذريعي حضرت مالڪن کي چورائي موڪليم تہ يا حضرت! ہ ھزار روپيہ پورا ٿيا آھن اڳتي پڙھان يا نہ؟ لکي موڪليائون تہ: بس ڪريو چو تہ اوھان کي ايتري جي اجازت ھئي. پوءِ حج جي تياري ڪري روانو ٿي ڪراچي پھتس جده جي ٽڪيٽ ورتم ۽ بمبئي نہ ويس جو مالڪن سڳورن منع ڪيو ھو ھت مڪي معظمہ جون سموريون زيارتون ڪري مديني منوره پھتس. اتي جا سڀ ارڪان پورا ڪري وري مڪي شريف پھتس سامان سفر صفا ختم ٿي ويو. پريشاني ٿي دل ۾ خيال آيو تہ بيت الله شريف ۾ ميزاب رحمت جي ھيٺيان نفل پڙھي دعا گھران. ڏينھن جو ماڻھن جي گھڻائي سبب جاءِ ڪانہ ملي ان جاءِ تي رات جو ويس اوچتوئي مڪي شريف جون معزز عورتون اچي نفل پڙھڻ لڳيون ھڪ عورت تہ اصل عين ان جاءِ تي نفل پڙھي رھي ھئي. اجا ٿورو پر پرو ٿي تہ مان يڪدم اتي ڪپڙو وڇائي نفل شروع ڪري ڏنا فاتحہ کان پوءِ سوره ايس شروع ڪيم جيڪي الفاظ حضرت ڏسيا ھئا. ان کان اڳتي زبان بند ٿي وئي پوءِ وري منڍ کان شروع ڪيم اتي پھچي وري ہ زبان بند ٿي وئي ڳچ دفعا ڪوشش ڪيم پر ان کان اڳتي ھڪ حرف ہ نہ پئي آيو حيرت ۾ پئجي ويس ائين ننڊ جو غلبو ٿيو ڏسان تہ مان پرچونڊي شريف ۾ مالڪن سڳورن سان گڏ ويٺو آھيان چون پيا تہ مخدومؒ صاحب خير سلامتي سان پھتا آھيو چيم

Scanned with CamScanner

تہ قبلا! پهتس پر سفر جو سامان ختم ٿي ويو آهي فرمايائون تہ مخدوم صاحب! دلجاءِ ڪر اسان توهان کي وٺڻ لاءِ اچون ٿا. اوچتو بيدار ٿيم اچي پنهنجي رفيقن کي تسلي ڏنم. ايتري ۾ هڪ مومن ماڻهو آيو، جنهن چيو تہ حضرت! اوهان هلو تہ مان اوهان کي بمبئي جي طرف کان ورتيون هلان. مان چيس تہ سنگتي گهڻا آهن. چيائين تہ مڙيئي هليا هلو مان چيومانس تہ اسان کي چا لاءِ ٿا وٺي هلو. چيائين تہ هلو تيار ٿيو. وڏيڪ توهان جو چا وجي مان چيومانس تہ اسان بمبيءَ کان نہ هلنداسون جو اسان کي حضرت مالڪن جي منع ٿيل آهي تہ انهيءَ طرف کان تماش بين ويندا آهن. مومن ماڻهو چيو تہ تون ڪو چريو ٿو ڏسجين مان توکي مفت ۾ ٿو وٺي هلان. مان چيم تہ مان انهيءَ طرف کان هرگز نہ هلندس پوءِ پنهنجي دوست کي چيائين تہ هن سان گڏجي وجي سندس جاءِ تي چڙي اچ. هو ويو ۽ پنهنجي نوڪر سان وجي ڪراچيءَ جي ٽڪيٽ موڪليائين نيٺ ڪراچي پهتاسون. اتان سڌو ڏهرڪي اسٽيشن تي لٿس ڏٺم تہ ڪجھ اٺ فقيرن جي هٿن ۾ آهن ۽ انتظار ۾ بيٺا آهن وٺن وجي پڇيم تہ ڇو بيٺا آهيو. چيائون تہ توهان جي لاءِ مان پڇيو تہ ڪنهن اوهان کي هڏايو چيائون تہ عشاءَ جي نماز کان پوءِ مالڪن حڪم فرمايو تہ اسان جو دوست اچي ٿو ات ڪاهي وجي اسٽيشن تي بيهجو سوار ٿي هلياسون ڏسان تہ مالڪن سڀورا جماعت سان استقبال لاءِ اچي رهيا آهن. مان يڪدم لهي قدم بوس ٿيس پوءِ ساڻن گڏ پياده مسجد شريف تائين ويس وڏو اعزاز ۽ اڪرام فرمايائون احوال پورو عرض رکيم سڀ خوش ٿيا گهڻي محبت فرمايائون.

معرفت 185:

خليفي هارون الرشيد جا ٽي عُقدا ۽ ان جو حل

مخدوم دين محمد جو بيان آهي تہ هڪ ڏينهن مالڪن رحہ

فرمايائون تہ خليفي هارون الرشيد کي ٽي اچي عقدا پيا يعني ٽن ڳالهين بابت وڏيڪ پريشاني پيدا ٿي. (1) هر شيء جو خالق الله تعاليٰ آهي پر الله تعاليٰ کان اڳ ۾ ڇا هيو؟ (2) الله جو منهن ڪيڏانهن ۽ ڪاڏي آهي (3) الله ڪهڙي عمل سان راضي ٿئي ٿو؟ هارون الرشيد ملڪ جي سڀني عالمن ۽ فاضلن کي گهرائي چيو تہ هي ڳالهيون مونکي مثالن سان سمجهايو. سڀني عالمن تقرير ڪئي تہ آسمان، زمين، حياتي، مماتي، بهشت، دوزخ، هر شيء جو خالق هڪ الله آهي. الله کان اڳ ڪابہ شيء ڪانہ هئي الله منهن کان پاڪ آهي ۽ ڪو مثال نٿو رکي. ۽ هو نيڪ عمل ۾ راضي رهي ٿو. خليفي هارون الرشيد چيو تہ اهو مان بہ ڄاڻان ٿو. واضح مثالن ۽ ظاهر مثال سان سمجهايو جيئن جلد سمجهہ ۾ اچي. جي نہ تہ ٽي سگهي ٿو تہ منهنجي ايمان ۾ گهٽتائي ٿئي. مڙيئي عالم مثال ڏيڻ ۾ منجهي پيا. بادشاه چين تہ اجوکي رات اوهان کي مهلت آهي جيڪڏهن صبحاڻي تائين واضع مثال سان نہ سمجهايو تہ اوهان کي قيد ڪندس. سڀئي عالم گڏجي حضرت امام جعفر صادق رضہ وٽ آيا تہ هن مسئلہ جو حل ڪيئي ڏيو حضرت امام صاحب چيو تہ هن جو حل تمام آسان آهي. اوهان حضرت امام ابو حنيفه رحہ کي ننڍي عمر جو ٽا ڏسو ۽ پاڻ کي وڏو ٽا ڄاڻو اوهان کي انهن سوالن جو جواب امام ابو حنيفه رح ڏيندو. اهي حضرت امام ابو حنيفه رحہ وٽ ويا. ۽ احوال ڪيائون امام صاحب چيو تہ اوهان منهنجا وڏا ۽ استاد آهيو اوهان جي اڳيان هي جواب ڏيڻ ۾ مون کي عار ٿو ٿئي چيائون تہ اسان سڀ وڏي پريشاني ۾ قائل آهيون. امام ابو حنيفہ رحہ سائن گڏجي هليو. هارون الرشيد بادشاهي تخت تي ويٺو هو. يڪدم ڪائونس سوال ڪيائين تہ اي امام! هن مسئلہ جو ڪهڙو جواب آهي. امام صاحب جواب ڏنو تہ اي بادشاه! شرعي مسئلو هن طرح نہ پڇبو آهي. جو سائل مٿي ۽ مسئول جنهن کان سوال

پڇجي اهو هيٺ هجي يڪدم خليفو هيٺ تي هٿ ٻڌي بيٺو ۽ امام صاحب مٿي تخت تي ويٺو. پوءِ پاڻ پهرين سوال جي جواب لاءِ چيائون ته اي هارون رشيد! توهان کي حساب ڪرڻ اچي ٿو. چيائين ته هائو امام صاحب چيس ته ڳڻڻ شروع ڪر. هارون الرشيد هڪ ٻه ٽي چار پنج ڳڻيندو ويو امام صاحب فرمايو ته اي هارون الرشيد سيئي انگ هڪ جي وجود ۾ اچڻ کان بعد ظهور ۾ آيا. هڪ کان اڳ ۾ ڇا آهي؟ چيائين ته ڪجهه به نه پاڻ رحه فرمايو ته جهڙي طرح انگن ۾ هڪ کان اڳ ڪجهه به نه آهي. اهڙي طرح الله به هڪ آهي ۽ ان کان اڳ ڪجهه به نه آهي. هارون الرشيد جو يقين امام صاحب ۾ پڪو ٿي ويو ۽ عرض ڪيائين ته باقي مثال واضح طور سمجهايو. وري امام صاحب حڪم ڪيو ته هڪ وڏي شمع دان کي ڪڪڙن جي ٻج ۽ ڪوڙي تيل سان پري ڪٺي اچو. حڪم مطابق ڪٺي آيا ان کي باهه ڏئي روشن ڪيائون سڄي مجلس ۾ روشني پکڙجي ويئي امام صاحب فرمايو ته اي هارون الرشيد شمع جو منهن ڪيڏانهن آهي؟ خليفو هارون الرشيد حيران ٿي ويو. فرمايائون ته جيئن هن شمع جو منهن چوڌ طرف آهي عين ائين رب العالمين جو منهن به هر طرف آهي. وهو بڪل شيءِ محيط. (اهو الله هر شيءِ کي گهيرو ڪندڙ آهي) ٽين مسئلي جو جواب هي آهي ته خدا تعالىٰ جو رضامندو هن ۾ آهي تو تون جاهل آهين توکي هيٺ ڪري ۽ مان عالم آهيان ۽ علم جي ڪري مون کي تخت تي ويهاريائين. حضرت علي رضه جو مقولوهن تي دليل آهي:

رضينا قمسة الجبار فينا. لنا علم وللجهال مال ◦ فان المال يفنى عن قريب وان العلم باق لايزال

اسان رب جي تقسيم تي راضي آهيون جو اسان کي علم ۽ جاهلن کي مال ڏنو اتس پوءِ بيشڪ مال جلد ختم ٿيڻ وارو آهي. ۽ بيشڪ علم

باقي رهڻ وارو ۽ نه ختم ٿيڻ وارو آهي.

معرفت 186:

صحابہ اڪرم جو حڪومت ڪرڻ جو طريقو

مخدوم دين محمد چيو ته هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن نقل فرمايو ته حضور اڪرم ﷺ جي صحابہ ڪرام جي مثالي حڪومت ڪرامت جي ڪري هئي. مالڪن سڳورن فرمايو ته پهرين دور جا سمورا حاڪم حضرت نبي ڪريم ﷺ جن جي قدم بقدم هليا تي آيا ڪابہ تغير يا تبديلي دين ۾ نه آئي. جڏهن حضرت علي رضہ مسند خلافت تي ويٺا ته حضرت سلمان فارسي رضہ کي خراسان جو گورنر مقرر ڪري حضرت حارث رضہ کي هٽايائون. سلمان فارسي رضہ پنهنجي ملڪيت رڳو هڪ گڏهہ، چادر ۽ رنبو ساڻ ڪري روانو ٿيو. تخت گاهہ جي ٻاهران پنهنجي گڏهہ لاءِ گاهہ ڪرڻ لڳو. حضرت حارث رضہ کي جيئن خبر پئي ته منهنجي جاءِ تي حضرت سلمان فارسي رضہ گورنر ٿي آيو آهي پنهنجي پوري عهديدارن ۽ لشڪر کي ٻڌايائين ته منهنجي هاڻي حڪومت ختم ٿي وئي آهي ۽ هاڻي ٻيو گورنر آيو آهي ۽ شهر جي ٻاهران پهتو آهي سڀئي نذرانہ لاءِ مصريون، تحفا ۽ مٺايون ڪنيون دل ۾ خيال ڪندا هليا ته حاڪم سان گڏ ضرور لشڪر بہ هوندو شهر مان نڪري چوگرد ڳولهي ڏٺائون مگر ڪوبہ گورنر نظر ڪونہ آين سمجهيائون ته اجا نہ آيو آهي فقط هڪ فقير ڏٺائون جنهن جو گڏهہ بہ ٻڌل هيو. ڪتو ۽ رنبو هٿ ۾ اٿس ۽ گاهہ پيو پٽي حضرت حارث رضہ وٽ واپس وڃي عرض ڪيائون ته هتي ته ڪوبہ اهڙو گورنر ڪونہ هو اوهان هرويرو ائين نہ ڪريو ۽ حڪومت ڪندا رهو حضرت حارث رضہ چيو ته هڪ فقير هنن پار پٽن سان ڏٺو؟ انهن چيو ته ها اهڙن پاريتن وارو ته واقعي فقير موجود هيو حضرت حارّث رضہ کين چيو ته ملڪ جو حاڪم اهو ٿيندو موٽي اچي

حضرت سلمان فارسي رضه کي عرض ڪيائون ته اسانجي حاڪم اسان کي حڪم ڪيو آهي ته منهنجي حڪومت ختم ٿي آهي ۽ اڳتي ملڪ جو حاڪم حضرت سلمان فارسي رضه هوندو. حضرت سلمان فارسي رضه چيو ته ان کي اٺ ڏينهن حڪومت ڪرڻي آهي جيستائين مان ڪائونس سڄو حساب ڪتاب وٺان. هنن چيو ته اڳيون حاڪم ڇڏي ويو آهي هاڻي اوهان هليحڪومت سنڀاريو حضرت سلمان چيو ته چڱو اڄ رات مون کي هتي ڇڏيو ماڻهن عرض ڪيو تههتي چورگهڻا آهن. هيءَ عام خبر آهي ته حاڪم بدلي ٿيو آهي ۽ هيو ايندو را ت ۾ چورلٽ مار ڪري سڄو شهر تباهه ڪري ويندا چو ته هنن اهڙي صلاح ڪئي آهي. پاڻ فرمايائون ته قلم مس آڻيو ته اوهان کي ڪجهه لکي ڏيان چيائون ته سائين! هتي قلم مس ڪٿي آهي اها ته شهر ۾ ملندي حضرت سلمان فارسي رضه فرمايو ته ٺڪري ۽ اگر (ڪوئلو) لهي اچو. ٺڪري ۽ ڪوئلو ڪٿي آيا. ان تي ڪجهه اکر حضرت سلمان فارسي لکي ڏنن ۽ فرمايائون ته قلعي جي دروازي وٽ جيڪو به اوهان کي پهريون ملي. ان کي هيءَ ڏجو. واپس شهر ڏي هليا اتفاقن دروازي تي پهريون هڪ ڏبرو ڪتو جيتن سان پريل ملين چيائون ته پهريون هيءَ مليو آهي اچو ته لکت هن کي ڏيون. پراڻو ڪپڙو لهي ان ۾ اها ٺڪري ٻڌي ڪٽي تعويذ وانگر ڪتي جي ڳچيءَ ۾ ٻڌائون. ڪتو يڪدم تندرست ٿي ويو. سندس مرض ختم ٿي ويو. انهن ماڻهن وڏيڪ هيئن ڪيو جو چورن کي ٻڌايو ته اڄ رات ملڪ ۾ حاڪم ڪونهي اڄ اوهان آزاد آهيو. مڪان دڪان سيئي ڪليل ڇڏيائون سڀ ڪجهه ٻڌري پٽ رکيو رهيو. هر هڪ بي خوف وخطر سمهي رهيو. ته جيئن پلي چور چوري ڪن ۽ نئين حاڪم جي بدنامي ٿئي ته ساڳيو حاڪم واپس اچي. اتفاق الاهي اهو ڪتو رات جو جبل جي چوٽيءَ تي چڙهي وٺي روئڻ ڪرڻ لڳو. سندس دانهن ۽ ڪوڪن تي شهر جا

سڀ ڪتا هن جي چوگرد اچي گڏ ٿيا سيني ڪتن کي هن ڪتي چيو ته خبردار ٿجو جيڪڏهن ڪنهن به اڄ رات ڪا شيءِ ڪنئي يا ڪنهن جي ڪا چيز گم ٿي. صبحاڻي ملڪ جو حاڪم اسان سيني کي مارائي ڇڏيندو. سيني ڪتن چيو ته تون اسان جو حاڪم آهين ۽ اسان تنهنجا تابعدار وڏيڪ ڪتي چين ته بازارين گهٽين ۽ دروازن تي وڃي ويهو هر طرف پهرو ڏيو. جيڪڏهن ڪو چور اچي ته ان کي ٽڪرا ٽڪرا ڪري ڇڏيو. چورن به پڪو واعدو ڪيو ته اڄ رات بعد قلعي کي ڦري ختم ڪنداسون. اڌ رات کان پوءِ شهر ۾ پهچي پکڙجي ويا. ڪتن ۽ چورن جي جنگ لڳي ويئي. ائين صبح تائين سيني چورن کي ڪتن ٽڪر ٽڪر ڪري ڪٽي اڇلايو. ڏينهن ٿيو دڪاندارن واپارين ڏٺو ته هر جاءِ چورن کي ڪتن پرزا پرزا ڪري ڪٽي سٽيو آهي ڪافي چور مري چڪا هئا. مڙئي ماڻهو ڳچيءَ ۾ ڳارو پائي حضرت سلمان فارسي رضہ وٽ پهتا. ۽ عرض ڪيائون ته اسان جي خطا معاف ڪريو. اسان تابعدار آهيون. اوهان جو هر حڪم اکين تي آهي. حضرت سلمان فارسي رضہ اُن ملڪ تي ٻه مهينا حڪمراني ڪئي. هڪ اصحابي اچي ڳالهه ڪئي ته حضرت علي رضہ دين رسول ﷺ ۾ ٻه رخنا وڌا آهن. حضرت سلمان پڇيو ته ڪهڙا؟ ان صحابي ٻڌايو ته (1) رسول خدا ﷺ ۽ ٽي خليفا راشد بستري ڪانسواءِ تڏي تي سمهندا هئا. پر حضرت علي رضي الله عنه چادر وڇائي سمهي ٿو. (2) ٻه طعام گڏ ٿو کائي حالانڪ حضور اڪرم ﷺ ۽ ٽئي خليفا راشد هڪ وقت ۾ هڪ ئي کاڌو کائيندا هئا. حضرت سلمان رضہ چيو ته اهڙي شخص جو تابع نه ٿيڻ گهرجي .حڪومت ڇڏي اُن صحابي سان گڏ واپس ٿيو. ۽ اچي حضرت علي رضہ وٽ حاضر ٿيو. حضرت علي رضہ ڪيس ڏسي حيران ٿي ويو ته الائي ڇو جلدي موٽي آيو آهي. احوال پڇيائونس هن سڄو احوال ٻڌايو. حضرت علي رضہ پڇيس

۽ توکي ڪنهن ہڏايو چيائين ته هن شخص. حضرت علي رضہ فرمايو ته هي
بالڪل سچو آهي. پر اُن ڏينهن مون کي تپ آيو هو. بيهوشي ۾ مٿان وڏيل
چادر هيٺان ٿي وئي هئي. ٻيو هيءَ ته مان بيمار هيس حڪيم چيو هو ته آني
جي زردان ۽ سفيدي ڏار ڏار ڪري کاءُ اُن ڏينهن پنهنجي مانيءَ تي ڏار ڏار
ڪري کاڌم پر آنو هڪ ۽ رنگ ٻه هئا اها ئي ڳالهه آهي. مالڪن فرمايو ته دين
رسول ۾ اصحاب ڪرام جي غيرت اها هئي جو حضرت سلمان فارسي رضہ
حڪومت ڇڏي هليو آيو. جيئن دين ۾ رخنو نه پوي مخدوم صاحب! دين
اهو آهي.

معرفت 187:

مولوي ۽ فقير ٿيڻ آسان آهي

بنده عبيدالله چوي ٿو ته هڪ ڏينهن مالڪن رحہ زبان مبارڪ سان
فرمايو ته مولوي ٿيڻ، سيد ٿيڻ، مشائخ ٿيڻ ۽ فقير ٿيڻ آسان آهي. پر رسول
خدا جو دين هٿ ڪرڻ ڏاڍو مشڪل آهي. اُن بعد مزاح جي طريقي سان
چيائون ته:

لئي ڪون لٺ ڪنير ڪون ڪاسو آهيان فقير خاصو

معرفت 188:

حضرت امير حمزه رضہ جي قتل جو بدلو

مخدوم دين محمد چيو ته هڪ ڏينهن مالڪ سگورا حضرت سوئي
شريف وارن جي ختم جي ارادي سان هليا. هي غلام ٻه ساڻن گڏ هو. ختم
چئي فارغ ٿيا. پاڻ سگورا ڪجهه دير اندر رهيا مان ٻاهر نڪري آيس. ڏٺو ته
هڪ هندو پنهنجي رسم ۽ طريقي مطابق ڪجهه اُن جا داڻا بزرگن جي کوه ۾
سٽي ويو. مان موٽي وجي مالڪن کي عرض ڪيو ته قبلا! هڪ هندو فقيرن
جي کوه ۾ پليدي اڇلائي فقيرن جو پاڻي خراب ڪيو آهي. حڪم ڏيو ته

Scanned with CamScanner

"فاقتلو المشرڪين حيث وجد تموهم وخذوهم واحصروهم" (مشرڪن کي قتل ڪريو جتي انهن کي لهو ۽ انهن کي پڪڙيو ۽ انهن جو گهيراءُ ڪيو). فرمايائون تہ: افسوس مخدوم صاحب! اوهان جا وڏا جابر هئا. اهو چڱو يا هي چڱو اتي نقل فرمايائون تہ حضرت امير حمزه شهيد ٿيو. ڪنهن صحابي خبر پهچائي تہ يا رسول اللهﷺ حضرت امير حمزه کي ڪافرن شهيد ڪيو آهي. يڪدم فرمايائون تہ امير حمزه جي بدلي مڪي جا ٻاهتر مشرڪ قتل ڪيا ويندا. جلدي وحي ۾ سوره اذجاءَ نصر الله نازل ٿي. مڪي جي فتح حضرت علي رضي الله تعاليٰ عنه جي هٿن سان ٿيندي ان ۾ دير نہ ڪريو. ڪافرن کي نہ ڇڏيو. حضرت علي رضي الله تعاليٰ عنه کي گهرائي فرمايائون تہ اصحابن سان گڏجي وڃي مڪي جي مشرڪن ۾ ترار وجهہ يڪدم مشرڪن تي حملو ٿيو. ڪجهہ ڪافر قتل ٿيا. ڪي ڀڄي ويا ڪن اسلام قبوليو. ڪن ڪافرن اچي حضورﷺ کي عرض ڪيو تہ صحابہ ڪرام کي قتل ڪرڻ کان روڪيو. حضورﷺ جن حضرت سلمان فارسي کي موڪليو تہ حضرت علي رضي الله تعاليٰ عنه کي وڃي چئو تہ جنگ بند ڪر. حضرت علي رضي الله تعاليٰ عنه هائو ڪئي. حضرت سلمان فارسي رضي الله عنه اجا حضور ۾ مس پهتو تہ وري پٺيان حضرت علي رضي الله تعاليٰ عنه کي حڪم مليو تہ جنگ جاري رکو. ڪافرن کي نہ ڇڏيو. وري ڪافر حضور اڪرمﷺ ڏانهن دانهين ٿيا. حضرت سلمان رضہ تي ٻاڻ ڪريمﷺ ڪجهہ ڪاوڙيا بہ ۽ ڪيس سختيءَ سان فرمايائون تہ وڃ وڃي حضرت علي رضي الله تعاليٰ عنه کان جنگ بند ڪراءِ. حضرت سلمان فارسي رضہ ويو ۽ حضرت علي رضي الله تعاليٰ عنه کي وڃي چيائين تہ حضورﷺ جن ناراض ٿيا آهن. توهين جنگ بند ڪريو. چيائين مان جنگ بند ڪريان ٿو. اجا صحابي سڳوري ٻلي ڏني تہ جنگ جاري رهي. مشرڪ ٿيو ن ٻيرو ڦريادي

ٿي آيا. يا حضرت! اسان اسلام ۾ آندو آهي پوءِ به حضرت علي رضي الله تعاليٰ عنه جنگ بند نٿو ڪري. حضورﷺ جن سلمان فارسي کي سخت تاڪيد ڪري موڪليو ته وڃ وڃي حضرت علي رضي الله تعاليٰ عنه کي هيڏي وٺي اچ. حضرت علي رضي الله تعاليٰ عنه جڏهن پهتو ته پاڻ ڪريمن پڇيس ته اي علي! ڇو تون جنگ بند نه ڪئي. عرض ڪيائين ته يا رسول الله! مون کي حضرت سلمان رضه ڇيو ٿي ڪونهي هن صحابي ڇيو ته يا رسول الله! مان ٿي پيرا اوهان جو حڪم پهچايو آهي. پاڻ سڳورن ﷺ ٿورو صبر ڪيائون ۽ وحي جو انتظار ڪيائون. حضرت جبرئيل عليه السلام آيو ۽ چيائين يا رسول اللهﷺ! حضرت علي سچ ٿو چوي ۽ حضرت سلمان به سچو آهي ٻئي حق تي آهن. مان حضرت علي رضه جي صورت ۾ ٿي ٻنهي جي وچ ۾ ٽيئي پيرا قبول دارٿيس. رب پاڪ جي حڪم هو ته جيتري تائين ٻاهتر ڪافر قتل نه ٿين تيستائين جنگ بند نه ٿئي. اهو تعداد پورو ٿيو ۽ جنگ به بند ٿي.

معرفت 189:

لال شهباز قلندر جو هڪ عالم دين جو استقبال

مخدوم دين محمد صاحب روايت ڪئي ته هڪ پيري مالڪ سڳورا جيڪب آباد شهر ۾ تشريف فرما ٿيا. اتفاقن منهنجي ساڻن ملاقات ٿئي مون کي مير علي مراد خان ٽالپر هڪ روچي گهوڙو زين ۽ ريشمي جُهل سان ڏنو هو. جنهن ني مان سوار هيس. مان مالڪن کي هن گهوڙي تي سوار ٿيڻ جي گذارش ڪئي. ۽ ڪين زور سان گهوڙي تي سوار ڪيم. ۽ پاڻ مون کي لنگر جي گهوڙي تي سوار ڪيائون. فرمايائون ته مخدوم صاحب نون پنهنجو گهوڙو اڳيان ڪر. الامر فوق الادب (حڪم ادب کان مٿي آهي) مان اڳيان ٿيس. هزارين مخلوق اڳيان پنيان هئي. ماٺهن مان هيءُ آواز ٻڌڻ

۾ پيو اچي تہ پيءُ آخر پيءُ آهي ۽ پٽ نيٺ پٽ آهي(مون کي ماڻهن حضرت مالڪن جو پٽ ٿي سمجهيو) اُن وقت مون کي ڏاڙهي ڪانہ آيل هئي. شهر جي بازار منجهان گذ ر ٿيو. پاڻ پنهنجي منهن مبارڪ کي ڍڪيائون. وڏي مخلوق ديدار لاءِ ٻنهي طرفن کان بيٺي هئي. هڪ فقير عرض ڪيو تہ يا حضرت! هزار ها ماڻهو مسلمان توڙي ڪافر پنهنجا ڪم ڇڏي اوهان جي ديدار ۽ زيارت لاءِ بيٺا آهن. جواب ۾ فرمايائون تہ اهي فقير ڪي نٿا ڏسن پر پنهنجي اميرڪي ڏسن ٿا. اهي پنهنجي حقيقت ۽ اصليت کي ڏسن ٿا جيڪا وحدت آهي. مان عرض ڪيو تہ منهنجو ڏاڏو وڏو مفتي ۽ بزرگ هو. هڪ پيري هڪڙي هندو عورت جي مسلمان ٿيڻ سبب ڪافرن ۾ وڏو شورو ۽ هُل پيدا ٿيو. ٽالپر مير محمد خان مخدوم صاحب جي فقيرن سان دشمني رکندو هو منهنجو ڏاڏو مدد لاءِ قلندر لال شهباز جي مزار تي ويو. جيئن ويجهو پهتو تيئن قبي ۾ چرپر پيدا ٿي. هٿ سان اشارو ڪيائين تہ چرپر ختم ٿي ويئي پوءِ ختمو چئي واپس موٽيو هڪ فقير ڏاڏي سائين کان پڇيو تہ سائين! قبي جي چرڻ جو سبب ڪهڙو هو؟ چيائون تہ لال شهباز قلندر منهنجي استقبال لاءِ اُٿيو مان اشارو ڪيو تہ اوهان پنهنجي جاءِ تي رهو. مان پاڻ اوهان ڏي اچان ٿو. پوءِ چرپر ختم ٿي. لال شهباز قلندر ڏاڏي کي چيو تہ هن ڪم جي لاءِ چڪلي جي فلاڻي ڪيريءَ کان وڃي مدد وٺو. مخدوم صاحب سوار ٿي اُن ٻازار منجهان لنگهيو. سيئي ڪيريون دڄي ويون تہ هيڏو سارو شريعت جو مالڪ ۽ بزرگ الائي اسان کي ڇا ڪندو. سيئي اچي قدمبوس ٿيون. جنهن ڪيري لاءِ حڪم ٿيل هو اُها بہ هنن ۾ گڏيل هئي. مخدوم صاحب اُتي بيٺي ئي فرمايو تہ اوهان سيئي فقيرن جي جماعت ۽ محمدي دين جي فتح لاءِ دعا گهرو تہ جيئن اسلام جي مقدمي کي فتح حاصل ٿئي. سيني چيو تہ اوهان دعا گهرو ۽ اسان سيئي آمين

چئون ٿيون. مخدوم صاحب دعا لاءِ هٿ کنيا. هنن سيني آمين چئي. پوءِ پاڻ روانا ٿيا. اڃا گهر ئي نہ پهتا تہ نور محمدخان ٽالپر کي نانگ ڏنگي وڌو. اُن وقت ئي اها هندو عورت مخدوم صاحب ڏانهن واپس ڪئي ويئي جيڪا اڳ هن وٽ قيد هئي ۽ معافي بہ ورتائون هن قصي جي ٻڌڻ کان پوءِ مالڪن سڳورن فرمايو تہ مخدوم صاحب! ائين آهي پوءِ پاڻ هيٺيون واقعو بيان فرمايائون.

معرفت 190:

شيخ الاسلام بهاؤ الدين زڪريا رح جو واقعو

مالڪن سڳورن نقل فرمايو تہ حضرت شيخ الاسلام بهاؤ الدين زڪريا ملتاني رحہ هر روز ظهر جي نماز مڪي معظمہ ۾ پڙهندا هئا. هڪ ڏينهن خادم کي چيائون تہ ڪونرو ڀري اچ تہ وضو ڪري پوءِ وڃان ايتري ۾ هڪ عورت آئي جيڪا شڪل ۽ پوشاڪ مان ڪجري پئي لڳي. عرض ڪيائين تہ اي شيخ الاسلام ٿورو ترسو تہ وضو ڪري وٺان ۽ اوهان سان گڏجي هلي مڪي ۾ نماز پڙهان. حضرت ملتاني رحہ جن ترسيا عورت وضو ڪيو ۽ چوڻ لڳي تہ يا حضرت! هاڻي اوهان جي مرضي يا اوهان مون کي مڪي پهچايو يا مان اوهان کي پهچايان. حضرت ملتاني رحہ فرمايو تہ اڄ تنهنجو وارو آهي. عورت چيس تہ يا حضرت! تون پنهنجا ٻئي پير منهنجي پيرن تي رک ۽ اکيون پنهنجون بند ڪر. حضرت بهاؤالدين ملتاني رحہ ڪمال تقوي ۽ ادب شريعت جي ڪري پنهنجي پيرن کي چڱيءَ طرح ڪپڙو ويڙهيو ۽ عورت جي پيرن تي بہ ڪپڙو وڌائون. ٿوري دير کان پوءِ ڪجري چيس تہ اکيون کول. ڏسي تہ مڪي معظم ۾ آهيون. ان وقت مڪي معظمه ۾ تڪبير اوليٰ ٿئي چڪي هئي رڳو ايترو وقت لڳو.

مخدوم دين محمد چيو تہ هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن هن بيت

جي تشريح فرمائي.

سربرهنه نسيتم دارم ڪلاه چار ترڪ
ترڪ دنيا، ترڪ عقبىٰ، ترڪ مولىٰ ترڪ

معرفت 191:

پاڻ رح غوث ۽ مغيث هئا

مالڪن رح فرمايو تہ ترڪ دنيا آسان آهي ترڪ عقبيٰ سولو آهي. ترڪ موليٰ بہ بالڪل آسان آهي. پر ترڪ ترڪ تمام ڏکيو آهي. ائين چئي ماٺ ڪري ويا مان عرض ڪيو تہ قبلا! ٿوري وضاحت واري تقرير فرمايو تہ اسان سمجهون. اوچتو سندن رنگ ۽ صورت بدلجي ويئي. اسان حاضرين تي هيبت ۽ دهشت طاري ٿي وئي. ڪافي اسرار غيبي زبان مبارڪ تي آندائون پر اسان جا حواس ظاهري خواه باطني بند ٿي چڪا هئا ۽ حيرت ۾ مستغرق هئاسون سندن ڪامل گفتگو ڪجھ اسان جي ناقص سمجھ ۾ نہ آئي. جڏهن حضرت جن جي هيءَ ڪيفيت ختم ٿئي تہ حاضرين مجلس ڪان پڇيم تہ حضرت جن جي ارشادات مان ڪا ڳالھ اوهان ڪي سمجھ ۾ آهي سيني نہ ڪئي. ائين هيءَ نوراني مجلس ختم ٿئي. مخدوم صاحب چوي ٿو تہ اهڙي قسم جا ارشاد نہ مان ڪڏهن ٻڌا ۽ نہ ڪتابن ۾ پڙهيا. سبحان الله وبحمده. پاڻ اهڙا غوث ۽ مغيث هئا. جو سمندناٿ هٽندڙ وانگر هئا. جيڪي اسرار الهيٰ جو اڻ کٽ موجون هر طالب کي پنهنجي وٽ آهر سيراب ڪرن پيون ۽ هر ماڻهو ا نمان پنهنجو حصو وٺي پيو. الحمدلله عليٰ ڪل حال من الاحوال.

معرفت 192:

مخدوم دين محمد صاحب جو واقعو

مخدوم دينؔ محمد صاحب چوي ٿو تہ منهنجي مرشد جي ڪرامتن

Scanned with CamScanner

مان هيءَ به ڪرامت هئي ته جڏهن به مالڪن جي زيارت لاءِ اچا خيرپور (ڏهرڪي) اسٽيشن تي لهندو هوس ته فقير اُٺ سان بيٺو هوندو هو. هزار حيلا ڪيم ته پيادو وڃان پر نه ٿي سگهيو. هڪ ڀيري "جمعي" جو ڏينهن هو مان ان فقيرکي چيو جيڪو اسٽيشن تان مونکي وٺڻ آيو هيو ته مان ٻاهران جهنگل ۾ ٿي ويهان ٿو. جڏهن پاڻ رحه خطبه لاءِ منبر تي ٿي ويهن تڏهن اچي ٻُڌائجانءِ فقير اچي ٻڌايو مان آخري صف ۾ اچي ويٺس پاڻ خطبو پڙهي رهيا هئا. نظر مون ۾ هين واندا ٿي هڪ فقيرکي فرمايائون ته مخدوم صاحب کي اڳتي وٺي اچ، مان سندن اڳيان ٿي ويٺس. نماز پڙهڻ بعد فرمايائون ته اچ واعظ ڪريو. پر ڪرسي تي ويهي مان خيال ڪيو ته هيترن عالمن جي موجودگي ۾ مان ڇا واعظ ڪري سگهندس. اتفاق الاهي ان ڏينهن هند سنڌ جا ڪافي علماءِ ڪرام موجود هئا ۽ ماٺهو به گهڻا هئا. فرمايائون ته گهڻو واعظ ڪر. ڪرسي تي ويهي واعظ شروع ڪيم. ڪو به ڪتاب نه ڪنيم ڏسان پيو ته مخلوق ۽ منهنجي وچ ۾ هڪ ديوا رآهي. ڪوبه نظر نه پئي آيو. فقط حضرت صاحب. هزارين حديثون پيون اچن خلق ۾ روڄ راڙو پئجي ويو. علماءِ ڪرام حيران ٿي ويا. مخدوم صاحب جي متين قصي جي بقايا ته: مالڪن سڳورن ترڪ ترڪ جي تقرير بيان ڪندي فرمايو ته حق تعالي جي صفات جو ٻانهي جي صفات سان تعلق آهي. جهڙي طرح الله تعاليٰ سميع آهي جيڪو هر وقت هر آواز کي ٻڌي ٿو. پر هي تعلق مقرر وقت تائين آهي. جيئن ته بنده تي حق تعاليٰ جي صفت سميع جوعڪس ٻوي ٿو. پر جڏهن اهو پتو نه ٿو پوي ته ان جو سميع هئڻ به برطرف ٿي وڃي ٿو. الله تعاليٰ جي صفات جي ڪا حد نه آهي ۽ جميع اجزاءُ العالم تي محيط آهي . پر "عبد محيط العالم" نه آهي. بلڪ محيط الافراد آهي: الله تعاليٰ بصير (ڏسندڙ) آهي ۽ ٻانهو پڻ بصير آهّي. مڙيئي شيون ڏسي سگهي ٿو پر

پنهنجي انداز سان اهڙي طرح سيني صفتن جو اهو ئي حال آهي.

معرفت 193:

قسمت ڪوشش سان حاصل ڪجي ٿي

مخدوم صاحب چيو ته بنده ۽ غلام محمد راڄڙي ۾ هن مصرعي تي تڪرار ٿيو. (مصرعه) ”عمر چون رزق مقدر است گرديدن چيست.“ غلام محمد چيو ته هاري ناري ڇهه مهينن جي محنت ۽ مشقت ڪري ان بعد فائدو وٺن ٿا. جڏهين رزق مقدر آهي تڏهن تڪليف ۽ ڪوشش ڇا جي؟ مان چيو ته هر ڪو پنهنجي قسمت ڪوشش سان حاصل ڪري ٿو. پوءِ ٻيو مصرعه ڇپيو مانس چيائين مون کي معلوم نه آهي. توهان کي معلوم آهي ته ٻڌايو. مان چيو ته مون کي به معلوم نه آهي. اسانجي اها ڳالهه ٻولهه مالڪن سڳورن ٻڌي پئي فرمايائون ته ٻيو مصرعو هن طرح آهي:

”رزاق بگرداند پر سيدن چيست“

معرفت 194:

قرآن پاڪ مان ڳالهائيندڙ عورت

احقر عبيدالله نقل ڪري ٿو ته پاڻ رحه نماز عشاءِ جي نماز کان پوءِ کٽ تي ويجي سڌا ٿيا. مان به سندن پاسي ۾ ويجي وينس مالڪن سڳورن جي ماني فقير محمد هاشم آندي. مان اٿي هليس. فرمايائون مولوي! ڪاڏي ٿو وڃين؟ اچ گڏجي ماني کائون. سندن عادت مبارڪ هوندي هئي جو هن بنده کي ماني کائڻ ۾ شريڪ ڪندا هئا. پر جيڪڏهن غير حاضر هوندو هوس ته ان جي کير جو حصو ضرور موڪلي ڏيندا هئا. ماني کائڻ شروع ڪئي سون پاڻ نقل بيان فرمايائون ته حضرت بهاؤ الدين رحه جي ڪتاب ۾ حضرت عبدالله ابن عباس رضه کان معتبر سند سان منقول آهي ته هڪ پيرو مان حجاز مقدس جيّ سفر ۾ هيس. رستي ۾ هڪ آواز ٻڌم ان ڏانهن متوجه

Scanned with CamScanner

ٿيس. ڏسان تہ هڪ عورت برقعہ ۾ باپرده آهي ۽ هيءَ آيت ڪريم پڙهي ٿي:
امن يجيب المضطر اذا دعاه (النمل: 62) مان هن جو استقبال ڪيو ۽
سلام ڪيو چيائين: سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِيْنَ (الزمر: 73)
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ (الانعام: 54) وَسَلَامٌ
عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ ہ وَالْحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ. (الصافات: 182- 181)

چيم: اي سيده ڪٿان اچين ٿي؟

چيائين: يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ. (الطارق : 7)

چيم: (حضرت عبدالله) ڪيڏانهن ٿي وڃين؟

چيائين: مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيْهَا نُعِيْدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرىٰ (طٰہٰ: 55)

چيم: مان پڇان ٿو ڪهڙي شهر مان اچين ٿي؟

چيائين: مِنَ الْمَسْجِدِ الْاَقْصَى الَّذِىْ بٰارَكْنَا حَوْلَهٗ (بني اسرائيل: 1)

چيم: ڪاڏي ٿي وڃين؟

چيائين: وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا. (آلعمران: 97)

چيم: يا سيده تنهنجو ساٿي ڪير آهي؟

چيائين: وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَمَا كُنْتُمْ (الحديد: 4)

چيم: توسان ڪو سفر جو سامان يا توشو آهي.

چيائين: وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوْعَدُوْنَ. (الذاريات: 22)

چيم: اي سيده توکي ڪاڏي جي ضرورت آهي.

چيائين: وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَّا يَاْكُلُوْنَ الطَّعَامَ. (الانبياء: 8)
سمجهيم تہ بکايل آهي جيڪي مون وٽ هو حاضر ڪيم، کاڌائين.

چيم: پاڻي پيئڻ جي ضرورت اٿئي؟

چيائين: وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَآءِ كُلَّ شَىْءٍ حَيٍّ (الانبياء: 30) پاڻي ڏنو مانس پيتائين.

چيم: تنهنجي مرضي هجي ته مان توکي اُٺ تي سوار ڪريان؟

چيائين: اِنْ اَحْسَنْتُمْ اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ وَاِنْ اَسَاْتُمْ فَلَهَا (بني اسرائيل: 7) ۽ جڏهين سوار ٿيڻ لڳي.

چيائين: قُلْ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ يَغُضُّوْا مِنْ اَبْصَارِهِمْ. (الانعام: 54) مان پنهنجون اکيون بند ڪيون هوءَ سوار ٿي.

چيائين: سُبْحَانَ الَّذِىْ سَخَّرَلَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهٗ مُقْرِنِيْنَ. (الزخرف: 13) مان سمجهيو ته سوار ٿي آهي مان به سوار ٿيس ۽ گڏجي هلياسين.

هلندي هلندي چيم نالو ڇا اٿيئي؟

چيائين: اِرْجِعِىْ اِلٰى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً (الفجر: 28) سمجهيو ته راضيه نالو اٿس.

چيم: مون کي پنهنجي ڀائپي ۾ قبول ڪر.

چيائين: اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ (الحجرات: 10)

چيم: رستي ۾ هلندي ڪيترا ڏينهن ٿيا اٿيئي؟

چيائين: اَرْبَعَةَ اَيَّامٍ سَوَآءً لِّلسَّآئِلِيْنَ. (حم السجده : 10) سمجهيم ته چار ڏينهن

چيم: توکي ڪيترا پٽ آهن؟

چيائين: يَقُوْلُوْنَ ثَلٰثَةٌ (الڪهف : 22)

چيم: نالا ڪهڙا اٿن؟

چيائين: وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهِيْمَ خَلِيْلًا (النساء: 125). وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوْسٰى تَكْلِيْمًا (النساء: 164). يَا يَحْيٰى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ (مريم : 12) يعني ابراهيم، موسيٰ ۽ يحيٰ.

Scanned with CamScanner

چيم: مون کي ڪا نصيحت ڪر.

چيائين: مَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِىْ فَاِنَّ لَهٗ مَعِيْشَةً ضَنْكًاوَّ نَحْشُرُهٗ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اَعْمٰى. (طه : 124) ايتري ۾ هڪ وڏو دڙو نظر آيو فرمايائين. اَلْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذِىْ اَذْهَبَ عَنِ الْحُزْنَ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوْرٌ شَكُوْرُ الَّذِىْ اَحَلَّنَا دَارَالْمُقَامَةِ مِنَ فَضْلِهٖ (فاطر: 35)

چيم: اٺ ڪابي تي هلايان يا ساڄي تي.

چيائين: اَصْحَابَ الْيَمِيْنِ مَا اَصْحٰبُ الْيَمِيْنِ. (الواقعه: 27) ان وچ ۾ هڪ خيمو ڏٺم ان مان ٽي جوان نڪتا آخرڪار ان نيڪ عورت فرمايو ته: تَزَوَّدُوْافَاِنَّ الزَّادَالتَّقْوٰي (البقره 197) تنهي جوانن ڪاڏي جو سامان آندو. مان چيو ته هن جي ضرورت نه آهي.

چيائين: كُلُّ الطَّعَامَ كَانَ حِلًّا لِّبَنِىْٓ اِسْرَآئِيْلَ (آلعمران: 93) پوءِ ان طعام منجهان کاڌم ڏٺم ته گهر ۾ به اهڙي طرح پئي ڳالهائي سندس پٽن کان پڇيم چيائون ته ڇهه مهينا ٿيا آهن جو ڪلام الله کان ٻاهر گفتگو نه ڪئي اٿس. موڪلائڻ وقت ڪائونس نصيحت طلبيم.

چيائين: اِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَا بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيْبًا (بني اسرائيل 14) پوءِ ڪائونس موڪلائي روانو ٿيس.

هيءُ نقل فرمائيندي هڪ ڪراڙي ٻلي اچي پر سان ويٺي دانهون ڪري ماني پئي گهري. مالڪن سڳورن به مانيون چار حصا ڪري ٽي حصا مون کي ڏنا ۽ هڪ حصو پنهنجي اڳيان رکيو. ٻوڙ گوگرن جي ڪچرين جو هو. مان آهستي آهستي واري سان گراهه ٿي ڪنيا. دل ۾ ٻليءَ جي دانهن جو خيال ٿيو. ۽ چيم ته مالڪ سڳورا ته هن کي ڪجهه به نه ٿا ڏين مان گراهه کي ٻوڙ ۾ پريم ۽ ڪٽيءَ هٿ ڏکيري ٻلي اڳيان رکڻ لڳس ته ٻلي اهڙو ته ڇنبو هنيو جو هٿ جي کل ئي لهي ويئي پنهنجي بيوقوفي جو اعتراف ڪيم ۽

چيم ته پاڻ مالڪ هن جي عادت کان واقف هئا. جنهن جي ڪري ڪامل جي عطا کان محروم هئي. ماني اتيئي رهي هٽ جي سور ۾ اضافو ٿيندو ويو. حضرت جن جي صحبت بابرڪت ختم ٿئي وئي. مان سوچيو منهنجي هن حرڪت جي ڪري حضرت جن جو ڪمال توجه ۾ جيڪو خلل پيو ان جي سزا ملي.

معرفت 195:

چئن خليفن سان محبت جو اظهار

فقيرمحمد هاشم چوي ٿو ته مالڪن سڳورن جي هميشه عادت هوندي هئي ته ماني جا پورا چار ٽڪر ڪري پوءِ کائڻ جو حڪم ڪندا هئا. هڪ ڏينهن ارشاد فرمايائون ته: ماني جا پورا چار حصا ڪري پوءِ کائو ۽ اها هميشه عادت ڪري ڇڏيو. چو ته هيءَ ترتيب چئني خلفائي راشدين کي ظاهر ڪندڙ آهي. جيڪڏهن اتفاقن اوهان جي سنگت ۾ ڪورا فضي آهي ۽ اوهان کي انجي خبر نه آهي ته اهو کائڻ وقت هن نموني کان پرهيز ڪندو چو ته رفض "ترڪ مودت يعني محبت کي ڇڏڻ" کي چوندا آهن.

معرفت 196:

پٽ کي هي ڪنگڻ تو وڏا آهن؟

هڪ ڏينهن سفر ڪندي مالڪن رح هڪ شهر ۾ پهتا ماڻهو زيارت لاءِ آيا. ان شهر جو قاضي پٽ سميت آيو سندس پٽ کي ٻانهن ۾ چاندي جا ڪنگڻ پيا هئا. مالڪن سڳورن فرمايو ته قاضي صاحب! پٽ کي هي ڪنگڻ تو وڏا آهن. چيائين قبلا! سندس ناني هيءَ رسم ڪئي آهي. فرمايائون ته قاضي صاحب ڪلمو رسول خدا ﷺ تي پڙهيو اٿيئي يا زال جي ماءُ تي. قاضي منجهي ويو ۽ عرض ڪرڻ لڳو ته گهر وڃي ڇوڪري جا ڪنگڻ لاهي ڇڏيندس ۽ آئينده نه ٿيندو.

Scanned with CamScanner

معرفت 197:

الله تعاليٰ سان تعلق جو مٿاهون مقام

خليفي سيد تاج محمود امروٽي جو بيان آهي ته هڪ ڏينهن مالڪن سڳورن فرمايو ته حضرت غوث العالم بهاؤ الدين زڪريا ملتاني رح وينا هئا ته هڪ خادم اچي ٻڌايو ته قبلا! لنگر جي سامان سان ڀريل ٻيڙو دريا ۾ ٻڏي ويو آهي. پاڻ فرمايائون ته الحمدلله! وري ٿوري دير بعد ٻئي ماڻهو اچي ٻڌايو ته حضرت! ٻيڙو سلامت نڪري اچي ڪناري تي پهتو آهي. پاڻ فرمايائون الحمدلله! حاضرين عرض ڪيو ته قبلا! ٻنهي حالتن ۾ الحمدلله چوڻ جو ڪهڙو سبب آهي. فرمايائون ته پهريائين ٻيڙي جي غرق ٿيڻ تي الحمدلله نه چيو هيم پر ڏٺم ٻيڙي ۾ غرق ٿيل سامان سبب دل خدا سان لڳل آهي يا پريشان ٿي وئي آهي. جڏهن ڏٺم ته دل جو تعلق اهو ئي آهي. تڏهن ان تي الحمدلله چيم. وري سلامتي واري خبر تي به هن حالت تي نظر ڪندي چيم الحمدلله. تارڪن (الله وارن) جي اها حالت آهي ۽ هيءُ ئي ترڪ دنيا آهي.

معرفت 198:

ماني جوئر جي هجي يا ڪڻڪ جي انهيءَ مالڪ الملڪ جي هٿ ۾ آهي

حضرت مولانا سيد تاج محمود امروٽي روايت ڪئي ته هڪ ڏينهن جوئر جي ماني موڪليائون دل ۾ ڪاوڙ آئي. صبح جو ڪڻڪ جي ماني آندائون ۽ فرمايائون ته ماني جوئر جي هجي يا ڪڻڪ جي انهيءَ مالڪ الملڪ جي هٿ ۾ آهي. جوئر تو ڏانهن موڪليائين انهيءَ ۾ هدايت آهي. ڪڻڪ دولتمند ڏانهن گمراهي آهي. هن بندي کي ڪوبه اعتراض ڏيڻو نه آهي ڪاوڙ نه ڪر. شرمندو ٿيس دل ۾ چيم ته هن ڪانپوءِ توبهه آهي گهرڻ ۽

خيال ڪرڻ ڪان هيءُ حال ذڪر ونڻ ڪان اڳ جو هو.

معرفت 199:

حضرت امروٽي حضرت جن جي شفقت ۽ مهرباني تي قربان ٿيندو رهندو هو

خليفي سيد تاج محمود امروٽي صاحب جو بيان آهي تہ مونکي 1301هجري ۾ پهريو پيرو حضرت جن جي خدمت اقدس ۾ حاضر ٿيڻ جو شرف حاصل ٿيو تہ مونکي هر وقت پنهنجي سامهون ويهاريندا هئا ۽ منجهند جو منهنجي حجري ۾ تشريف فرما ٿيندا هئا. هڪ ڏينهن منهنجن وڏن بابت پڇندا رهيا ۽ هيءُ بہ پڇيائون تہ توهان جا وڏا ڪهڙي طريقي ۾ بيعت هيا؟ مان عرض ڪيو تہ حضورا قادري سلسلي ۾. منهنجن وڏن مان هڪ بزرگ حضرت غوث الثقلين رح جو خليفو هيو. ان ڪان پوءِ منهنجي هڪ ڏاڏي ڪي خليفي مخدوم صاحب ڪان اجازت حاصل هئي. حضرت مالڪن رح ارشاد فرمايو تہ جنهن وقت مان پنهنجي مرشد حضرت جيلاني رح جي خدمت ۾ رهندو هيم ان وقت ات هڪ مجذوب فقير بہ ات رهندو هو. حضرت جيلاني ان کا پڇندا هئا تہ توهان جي وڏن جا ڪير پير هئا؟ هو چوندو هو تہ اسان جي مريدن ۾ تہ امروٽي سيد بہ شامل آهن.

حضرت جيلاني ان ڳالھ تي مسڪرائيندا هئا. ان ڳالھ تي منهنجي حضرت جن بہ مسڪرائي فرمايو تہ الحمدلله اسان جو تعلق بہ امروٽ وارن سان نڪري آيو. هيءُ فقير (حضرت امروٽي) حضرت جن جي ان انتهائي شفقت ۽ رحمت تي دل ۽ جان سان قربان ٿيندو رهندو هو.

معرفت 200:

ترڪ دنيا ڇا آهي؟ ۽ تارڪ دنيا ڪير آهي؟

خليفيؒ صاحب حضرت مولانا سيد تاج محمود امروٽي جو بيان

آهي ته هڪ ڀيري مان حضرت جن جي خدمت اقدس ۾ حاضر هئس ته مان حضرت جن کان پڇيو ته حضورا ترڪ دنيا ڇا آهي؟ ۽ تارڪ دنيا ڪير آهي؟ ان وقت حضرت جن ۽ مان اڪيلا هئاسين. پاڻ فرمايائون پٽ! ٻن ماڻهن حج ڪرڻ جو ارادو ڪيو ۽ پاڻ ۾ گڏجي سفر ڪرڻ جو پڪو پهه ڪري هلي پيا. شهر کان ٻاهر نڪتا ته. هڪ ٻئي کي چوڻ لڳو ته ٿوري دير ويهه ته مان ڇُري ۽ سُئي ڪٽي اچان. ان جو سنگتي ان کي چوڻ لڳو ته تون سنگت ۽ سفر جو لائق نه آهين ۽ نه مان تو سان سفر ڪندس. ان چيو ته ڇو؟ ان چيو ته الله ۽ سندس رسول صلي الله عليه وآله وسلم جي واٽ ۾ سفر توکي سوئي ۽ ڇُري جي خيال توکي روڪي ڇڏيو آهي. تون اجان ڪچو آهين. ڪچي ماڻهون سان سنگت صحيح نه آهي. حالانڪ ان ڇُري حج جي موقعي تي قرباني ۽ سُئي نماز لاءِ ڪپڙن سبڻ لاءِ ڪٽڻ گهري هجي ته به طريقت ۾ هيءَ دنيا آهي. الله تبارڪ و تعاليٰ جيڪڏهن قرباني جي لاءِ جانور عطا فرمائيندو ته ڇُري به ڏيندو. اهڙيءَ طرح جيڪڏهن ڪپڙا ڏيندو ته سُئي به ڏيندو. پوءِ ترڪ هيءُ آهي ته دل ۾ دنيا جو خيال به نه اچي توڙيجو اهو خيال ڪنهن ديني نفعي جي لاءِ ڇو نه هجي؟ دل جو تعلق هر وقت خدا جي ذات سان هجي ۽ تارڪ اهو آهي جيڪو دنيا جي ڪنهن به شيءِ ۾ نفعي ۽ نقصان جي اميد نه رکي ۽ نه ئي اهڙو دل ۾ خيال آڻي.

معرفت 201:

سُڃاڻ ان کي چئبو آهي

فقير محمد ابراهيمر جو چوڻ آهي ته هڪ ڀيري حضرت مالڪان رح حاجي خان مهر جي دعوت تي ويا. حاجي خان سواري جي لاءِ اُٺ پيش ڪيا ته جيئن پاڻ روهڙي ۾ حضور صلي الله عليه وسلم جن جي وار مبارڪ جي زيارت ڪرن. حضرت جن سان ڇهه اٺ ماڻهو هئا. مان به انهن ۾ شامل

هيس. اسان سوار ٿي درگاه وار مبارڪ تي روهڙي ۾ پهتا سون. درگاهہ ۾ هڪ نابينو ماڻهو ويٺو هيو. ان پڇا ڪئي تہ اوهان ڪٿان آيا آهيو. حضرت جن جواب ڏنو تہ خيرپور ڏهرڪي ڪان .ان نابيني چيو تہ مان الله تعاليٰ ڪان دُعا گهرندو رهيو آهيان تہ مون کي حضور صلي الله عليہ وسلم جن جي زيارت نصيب ٿئي. الحمدلله مون کي زيارت نصيب ٿئي آهي. هاڻي مان الله تعاليٰ ۽ حضرت صلي الله عليہ وسلم کان رات ڏينهن هيءَ دُعا گهران پيو تہ پرچوندي شريف واري حافظ صاحب جي زيارت نصيب ٿئي. الله تعاليٰ منهنجي هيءَ بہ دُعا قبول فرمائي جو اوهان پاڻ آهيو. حضرت جن ان سان ياڪر پائي مليا ۽ اسان کي فرمائڻ لڳا تہ سڄاڻ ان کي چئبو آهي.

معرفت 202:

غير شرعي رسمن کان نفرت

خليفہ صاحب (حضرت مولانا سيد تاج محمود) امروٽ واري بيان ڪيو تہ هڪ ڏينهن قبلہ عالم فقير عبدالرحيم مهر جي باري ۾ فرمايو تہ ابتدائي دور ۾ عبدالرحيم اٺ ۽ پاڪڙا خريد ڪري آندا. اسان هن کي مار ڪڍي تہ مسڪينن جو مال بيجا خرچ چو ڪيو اٿيئي؟ چيائين تہ قبلا! ڪڏهن ڪنهن دعوت تي نابينن ۽ مريضن کي بہ ڪٽي هلبو آهي. ان لاءِ اٺ ۽ پاڪڙا ورتا اٿم. اتفاقن راڄنپوري مولوين چوايو تہ اسان ڪنهن ڪم سان ويندا سون سو بہ پاڪڙا موڪليو. مولوي انهن پاڪڙن تي سوار ٿي حضرت موسيٰ نواب رحہ جي ميلي تي با اهل و عيال ويا ۽ واپس . ني پاڪڙا واپس ڪيائون. فقير عبدالرحيم هئي پاڪڙا ڪٽي جهنگ ۾ وڃي ساڙي ڇڏيا. اها خبر مون کي پئي ور ي بہ فقير کي مار ڪڍيم چيم مانس تہ اول خرچ ڪري وري چو ختم ڪيو؟ چيائين قبلا! مان خدا کي ياد ڪرڻ وارن لاءِ ورتا هئا. پر جڏهن غير حق جي راهہ ۾ استعمال ٿيا نہ پوءِ خيال ٿيو تہ هاڻي ناس ڪرڻ گهرجن چو تہ هي هاڻي خدا پرستن جي سواري جي هرگز لائق نہ رهيا.

Scanned with CamScanner

حروفِ عقيدت

جڏهانڪو ٿيام ساجاھ سپرين سين
تڏهانڪو تر جيترو وير نہ وسريام
اندرروح رهيام- سڄڻ اوطاقون ڪري

دين صدقِ دل سان خير خواهي جو نالو آهي. اهڙي خوب تر خير خواهي، دل آويز دليري، دل پذير دلداري روبحق رهبري جي نشابرنشاني مخزن مشهودِ الاهي، منبع جود لامتناهي، مفتاح حق اليقين، برجيس برج معرفت انوار هدايت اسرار عنايت مخدوم العارفين سيد الڪاملين حضرت حافظ الملت رح ۽ سندن ورثاءِ حقيقي جي اطوار زندگي ۽ طريقہ عمل ۾ نمايان نظر ايندي. خالقِ ڪائنات جل جلاله ۽ سرورِ ڪائناتﷺوٽ مقبول ۽ بهتر عبادت آهي. مظلوم جو فرياد ٻڌڻ، حاجتمندن جي حاجت روائي ڪرڻ، بيڪسن جو ٻرجهلو ٻڻجڻ، بلاشبہ ابتدا کان اڄ تائين خانقاه عظيم، مينار صراطِ مستقيم درسگاھ نورانيہ پرچوندي شريف جي هاديانِ لامثال جون زندگيون مذڪوره بالاقول جو عڪس جميل، منور مصداقِ لازوال دليل پئي رهيون آهن.

صحبت شان خاڪ را اڪسير ڪرد
لطف شان در هردلِ تاثير ڪرد
سبز مي سازند چوبِ خشڪُ را
بوئِي مي بخشند رنگِ مسڪ را

هن برگزيده باڪمال منبع فيض و فضل خانواده حق نما جي اڄ بہ دلين تي حڪمراني نظر ايندي.

نہ حرفي ڪہ گيتي زيادش برد
نہ باران بشويد نہ بادش برد

سجاده نشين خانقاه عاليہ فخرالمشائخ قبله مخدومي پير عبدالخالق مدظله العالي جي قيادت ۽ رهنمائي ۾ درگاه ۽ جماعت تہ قرونِ اولي جي ياد تازي ڪرائي رهي آهي، پر سندن علم و ادب دوستي پڻ معراج ارتقا تي آهي. حافظ الملت رح اڪيڊميءَ جو قيام بہ سندن احسن اقدام منجهان هڪ آهي.

الا جُنگ جيئن جي اجهي گهاريان
شال مَ سُڪي ويئري جتان پيءُ پيئن
مرڪڻ اڪڙين تو ڏني مون سڪ ٿئي

سندن ڪاوشن ۽ ذوقِ دلربائي جي نمايان نتائج ۾ حضرت مالڪان رح جي پارسي ملفوظات شريف جو سنڌي ترجمو منظرِ شهود تي آيو آهي، جنهن ۾ معروف انڍڙ قبيلي جي مايه ناز عالم فاضل ۽ اعليٰ اديب ڪامل ڊاڪٽر عبدالوحيد صاحب ساڪن گلشن حماد رح تعلقه پنوعاقل ضلعو سکر (حال حيدرآباد) جي محنت ۽ عرق ريزي جو عمل و دخل آهي.

حضرت پير صاحب دامت برڪاتهم جن جي فرمان جي بجاآوري ڪندي ڊاڪٽر صاحب موصوف هيءَ شهره آفاق خدمت سرانجام ڏيئي پاڻ کي دارين ۾ سرخرو ۽ عشاقِ پرچوندي شريف جي سهڻي سٽ جو ساٿاري ثابت ڪيو آهي.

مي نداني عشق و مستي از ڪجا است
اين شعاع آفتابِ مصطفيٰ هست
زنده تاسوز اودرجان تُست
اين نگه دار نده ايمانِ تست

ڊاڪٽر انڍڙ صاحب بنيادي طرح عالمن، عارفن ۽ صاحبِ ڪرامت اولياء الله خاندان جو هڪ منڊو ۽ ممتاز فرد آهي. سٽن پيڙهين کان نسل درنسل هن متبرڪ گهراڻي ۾ ناميارا درويش، عالي مرتبت علماء معدن فيض مرشد ٿيندا اچن ٿا. اڄ ب تر خواه پر ۾ هن خاندان جا ڪافي ارادتمند ۽ معتقد نظر ايندا. سندن ستين پيڙهي ۾ حضرت علامه محمد حسن رحمة الله عليه وڏو عالم، بزرگ، عارف ۽ اديب ٿي گذريو آهي ان جون ڪافي تصانيف هيون جنهن مان سندن هڪ تاليف خزينة الابرار (فقهي مسائل) (منظوم) 1267ھ قديم قلمي ابوالحسن جي سنڌي ۾ مرجع فضل و فهم عارف بالله حضرت ميان عبدالحليم صاحب ادام الله فيضه (ڊاڪٽر صاحب جي والد محترم) وٽ موجود آهي.

ڊاڪٽر صاحب بذاتِ خود ڪنهن تعريف و تعارف جو محتاج نه آهي خداوند ڪريم ڪيس هر طرح اعليٰ صلاحيتن ۽ شاندار قابليتن سان نوازيو، سنواريو ۽ سينگاريو آهي.

سي پوڄارا پُرٿيا سمنڊ سيويوجن
آنداڻون عميق مان جوتي جواهرن
لڌاڻون لطيف چئي لاٺون مان لهرن
ڪانهي قيمت تن، ملهه مهانگو اُن جو

مخزنِ علم سان گڏ معروف اهلِ قلم، تقريباً پنجاهه ڪتابن جو مصنف، سنڌي، اردو، پارسي، انگريزي، عربي، پنجابي، سرائيڪي زبانن

۾ اعليٰ ادراڪ دانستگي ۽ دانشوري جو بحربي ڪنار، دوران تڪلم عربي انگريزي سندس مادري زبان پٺي معلوم ٿيندي. ڊاڪٽر صاحب ابتدائي طور آرمي ۾ رهيو. اُن بعد ايجوڪيشن سان منسلڪ رهندو اچي. هڪ اعليٰ منتظم، مدبر مدارالمهام طور جاتل سڃاتل هر اداري ۾ ڪامياب ڪامران نامور ۽ نمايان شخصيت. سدابهار، هر گاهه هر طرح خوش و خرم ڪلمڪ خندان فرحان انڙ قبيلي جي عيسائي پاڙي جو هي آدرشي انسان هن وقت حيدرآباد انسپيڪٽر ٽيچر ٽريننگ انسٽيٽيوشن سنڌ جي اعليٰ عهدي تي فائز آهي. هتي هي به واضح ڪجي ٿو ته عيسائي انڙ پاڙو عالمن، عارفن ۽ درويشن جي ڪري نهايت معروف ۽ مشهور حيثيت رکي ٿو. درگاهه هاليجي شريف جو باني فاضلِ دوران حضرت علامه ميان حماد الله هاليجوي پڻ هن پاڙي مان آهي. ياد رهي ته هاليجي شريف جي روحاني نسبت مجاهد اعظم تاج الاولياء حضرت تاج محمد امروٽي رح جي وساطت ۽ عنايت سان پڻ مرڪز فيض و فقر والا پرچوندي شريف سان آهي. آخر ۾ وري به دهرايان ٿو ته:-

مسند سجادگيءَ جي مور، بافيض مرشد حضرت پير عبدالخالق مدظله العالي جن جي انفرادي انتخاب ۽ عنايت مطابق انڙ قبيلي جي بي بدل عالم، دانشور استاذ ۽ بي مثال اديب اهلِ قلم ڊاڪٽر عبدالوحيد صاحب ملفوظاتِ مالڪان رح پارسي جو صاف سهڻو ۽ سگهڻ وارو سهڻو سنڌي ترجمو ترتيب ڏيئي پاڻ کي آفتاب عالم تاب جيان نشابر ۽ نمودار ڪيو آهي. خداوند ڪريم پنهنجي محبوب منڙي، ولهن جي وارث، ابوجهن جي آڏر، شفيع محشر، مختارِ بحروبر امام المرسلين سيد الثقلين صلي الله عليه وسلم جي صدقي ڊاڪٽر عبدالوحيد صاحب کي جزائي خير، باصحت و سڪون زندگي عطا فرمائي آمين.

سڌر سين سنگت ڪري پرڪندين پياس
هند نه سنڌ سياس پرين ڪيس پڌري

حرفِ دعا از قلم

محمد حسن مشتاق انڙ

مصنف تاريخ قبيله انڙ سنڌي، اردو
۽ تذڪره نواب الاولياء رح
رهنمائي راه تحقيقي قبيله انڙ

Scanned with CamScanner

پاڳو ٽيون

بيت

Scanned with CamScanner

وڍيو هُئين تان ويھ اڻ وڍيو آهين تان واٽ ٿي
هيءُ تنين جو ڏيھ ڪاتي جن هٿ ۾

عاشق زهر پياڪ وهه پَسي وهسن گھٽو
ڪڙي ۽ قاتل جا هميش هيراڪ
لڳين لنو لطيف چئي فنا ڪيا فراق
توڙي چڪنن چاڪ تہ بہ آهہ نہ سَلين عام سين

سڄڻ سانوڻ مينهن جئن آگم ڪيو اچن
پاسي تن وسن جي سپ جماندر سڪيا

هَل هينئين سين هوت ڏي پيرين پنڌ وسار
قاصداڻي ڪار ڪيئن رسندين ڪيچ ڪي

ڪاڪل ڪني جا ڪفن تنهن ڪين ٿئي
منجھ شهادت سا لڏي ۽ لاڏ ڪري

ڪن تي ڪيچين ڪُچيو ڪُڇُ مَ تا ڪُڇن
اِشار ٿون اُنِ جون سِڪو تا سمجھن
وٺان ويهي تن سُڻ تہ سوز پرائين.

ڪن تي ڪيچين ڪچيو ڪڇ مَ ڪچائون
رهي نرھ تي جيترو اُن وٽ آئون
وڏي وڏاؤن هو جو وڻ هئڻ جو

پاڻيهي ايندءُ هوت، تون پڻ ٿج اڳيري
متان چوي بلوچ ڪميني مان ڪين ٿيو
ڪلهي ڦاٽو ڪنجرو، مٿو اگھاڙو
منهنجو ڪجاڙو هاڻي هن پنيور ۾.

ڪڏهن ڪُلن در دوستن جا ڪڏهن طاقيون ڏين
ڪڏهن ڪُلن در دوستن جا ڪڏهن ڪوٺيوُ نِين
ڪڏهن سڪان سڏ کي ڪڏهن ڳُجهه اندر ڳرهين
اهڙائي آهينِ صاحب منهنجا سپرين

ڪڏهن درڪشا دلبر جا، ڪڏهن پوريو ڏين
ڪڏهن وڃان وڃي نہ سگهان ڪڏهن سڄڻ پاڻ سڏين
ڪڏهن ڪڇن ڪينڪي ڪڏهن ٻاجهه منجهان ٻولين
ڪڏهن قول ڪرين ڪڏهن حرف نہ سُجهي هيڪڙو

جان جان آهين اوطاقن ۾ تان ڪي ساٽن اور
ڏهه ڏهه پيرا ڏينهن ۾ پاڻُ مٽائڻُن گهور
وياجي هنگلور سي ڪرم ملنڊِءِ ڪاپڙي

نہ گندي نہ گودڙي نہ لانگوٽي لينگ
پونگا هنين پينگ، صآحب تنين سامهون

عين شرڪ ايءُ جيئن جي شرڪ پانئين پاڻ ڪي
وڃائي وجود کي پاٽان پاسي تيءُ
هَڏِهن ڪونهي هيءُ، هو پڻ ڪونهي هن ريءَ

اڪيون سيئي ڏار جن سين پسين پرينءَ کي
مُئي هاٿي تي مامرو اڇي ڪيو انڌن
مَناڙين هٿن سين، اکئين ڪين پسن
في الحقيقت فيل کي سڃا سڄاڻن
سندي سردارن، بصيرت بينا ڪري.

سُرمون سياهي جو رَنن کي رهاءِ
ڪاني ڪارائي جي مڙس ٿي مَ پاءِ
اکين ۾ اٽڪاءِ لالائي لالن جي

سرمون سفيدي جو جُنبي پاتو جن
تڏهن ڏني تن اڄائي عالم جي

سرمون سرخي جو جڏهن پاتو جن
تڏهن ڏني تن رونق ريٽي جهڙي

لاسين لاٿائون توکي توڙائون
اڃا پڻ اورائون وارو وجهين وچ ۾

دلبر منجهه درياءَ پکي پسي آئيا
منجهه ڪرنگر ڪاٺ جو مٿي پکن چاءُ
ويچارن وِيساهه مٿي پکن آئيو

شريعت شهر سندون رهن حقيقي راڄ ۾
ڪفر ۽ اسلام کان ٻاهر پير پَيون
اتي واهيرون جتي رات نه ڏينهن آ.

مٽيو منڊ هٿان پئي پَٽِ پٽون ٽيو
سڄو هو سيد چوي لهي لک سوا
ڀڳي پڇاڙا پُدمن کان پري ويو

پڙهين کان ڀڄ پري متان ڪائي وڃن تڙي ڪڙي

ڀلي ڪئي ڀنورن جو واس ونڻ آئيا

تنهين ڪي ڪنورن ڏنا هنڌ هنئين ۾

ڪين هُئين ڪين ٿيءُ وجي ڪين ڪماءِ
لاڳاپا هن لوڪ جا لاسين سڀ لُڙهاءِ
تنهان پوءِ سلنداٗ سچي ڳالهه پريان جي ڳجهه جي

از عدم آمديم درعدم خواهيم ما
اين تماشائي جهان را مفت مي بينم ما

قوله قدس الله سره العزيز: الجماز قنطرة الحقيقة
مراد از مجاز تصور صورت عارف ڪامل هست نہ
تصور صورت غيران

توکي توڙائون لاسين لاتاون
اچا پڻ آؤن واريون وجهي وچ ۾

اگڻ اجيبن جي ڪتوڻي پيو گهار
ڪن ڪپي ڪين ڪُڇ ڪتن پارا پار
صبح ويندا شڪار ورتيون ويندءِ پاڻ سين

لااله وڍيا الا الله ڪيا اڌ
سي ڌر پسي سڌ اجل ڪي عجب ٿيو

اونهو ڏيهه الله جو اڳيئون ٻوليون سُج
ٻنڌڻ ٻائي ڪونہ ڪو هر ڪو ٻائي جُج
ساجي لنگهي سُج وَسُنوءَ ڪي ويجها ٿيا

جن جو نبر نيهن سي اولي اورن پرسان
سبر سارو ڏينهن پڊر اورن پرسان

جهنگ سڙي لوٽ ٿيو پڳي چورن لِڪَ
هڪ سڄڻ بيو سڪ گهوري گهرجي چاٻيو

نامرادي جي نجهري پيهي پس الله
چٽو رباني راهه مرادن مخفي ڪيو

پکي سي پسجن جنهين هڏ نه ماه هي نه سندن ڏيهه
هت مسافر هنجڙا موتين پريون ڳچيون ڏسڻ آيا پرڏيهه
ولر تنين جي ويهه متان اڏامي وڃن اوچتو

جان ڪي اوطاقن ۾ تان ڪي ساٿن اور
سؤ سؤ پيرا ساعت ۾ ساهه متائُون گهور
ويا جي هنگلور ڪرم ملندءِ ڪاپڙي

هلن تان ”هو“ ويهن نه وڃائن سنگيون
سامي مٿاهون وڃائي سنگيون واٽ ٿيا

زبانا زاري ڪرين دل نه چوي الله
اهي اوري اوجهو رهيا روح نه لڌو تنجي راهه
انهيءَ ڪان مٿاهُ ڪا ڳجهي آهي ڳالهڙي

علم پڙهيوسين عربي نالو جنهن جو نيڪ
پڙهندي پڙهندي عمر گذري ڪو نه آيو ڪو سيَڪ
جڏهن حرف پڙهيو سي هيڪ تنهن ورق سڀ وساريا

Scanned with CamScanner

تڏي ڪوسي ڪاهه ناهي ويل ويهڻ جي
متان ٿئي اونداهه پيير نه لهين پرين جو
وينا نه ٿي آهين هتان ڪالهه لڏي ويا.

مقوله:- ناهي حاجت پڙهڻ پڙها وڻ دي سڪ رمز وجود وسارڻ دي

مقوله:- العلم حجاب اکبر هَذا عند الفقراء
العشق نار يحرق ماسوي المحبوب
العشق حجاب سوي المحبوب

مدار هن ڪلام جي سمجهڻ جو هر شخص جي فهم ۽ حال مطابق آهي. ٻيو اي ادا ميدان ۾ دم هڻڻ جي مجال نه آهي.

مقوله: الله لا يفهم الا بالله
مقوله: اسان لُٽ لٽي اسان لُٽ لُٽي اسان لڙدي چوڙيو
ڪفر ۽ اسلام ڏونهين

مقوله: فقير تنهن کي چئجي جنهن سڀ ريءَ سري
گهر در وڃي ڪينڪي گهرؤن ڪين گهري
جيڪو ماني ڪاڻ مري سامي نه سڏجي تنهن کي

فقيري دور هي جيسي لمبي کجور هي
چڙهه جاوي ته موجان ماڻي ڪري ته چکنا چور هي

مقوله: بقول حضرت علي رضه عرفت ربي بربي

هنج هريو ٿي پيير چرچني سال ٿيا
گنگ ويچارو ڪير جو رسي انهيءَ رموز کي

Scanned with CamScanner

ملڪ دنيا تن پرستان را حلال
ما غلام عشق ملڪ لا يزال

مذهب و ملت عشق الاِهي
تقوي طاعت زهد خرابي

توڙي پڻي لڳي سارو جڳ تہ پي چا ٿيو
حج پڙهين توڙي طاعت ڪرين ساري شب تہ پي چا ٿيو
جيتر نہ پوي من ۾ محبت رب۔ پوي توڙي سڀ تہ بہ چا ٿيو

مقولہ: ڪوڙ ماتا ڪوڙ پتا ڪوڙ ڪل سنسار
ڪوڙ سونا ڪوڙ رپا ڪوڙ پهرڻ هار
ڪوڙ ڪوڙيان نيهن لايءِ وسرڳيءِ ڪلتار
جنهان نال لاوان دل هي جڳ چلڻ هار

مقولہ: مڪڻ ڏجي ماڪرن ڪُتي ڏجي ڪوڙن
ٻُسريون ڏجن تن کي جيڪي تعويذ لکن
رٻ نہ ڏجي تن کي جيڪي رب گهرن
سڪ ۾ سيد چوي مر تہ سڏڪي ساهہ ڏين

پنيوران ٻئي ٽوڪ هن پرنجَن پاڻ سين
ماس ڏجي کي ماڻهوئين هينئون ڏجي کي هوت
پنيوران ٻئي ٽوڪ هن پر نِجَن پاڻ سين

ساسِڻ سارياؤن الف جنهن جي اڱ ۾
لا مقصود في الدرين ائين اُتائون
سَگِرُ سونائون ٿيا رسيلا رحمان سين

سا سِٽ نہ سارين الف جنهن جي اڳ ۾
ناحق نهارين پنا ٻيا پرينءَ لئي

مقوله: چيتو ڪري چري متان چني ڪني ڏاري؟
جواب: جتان چني ڪندا ڏاري اُتان گهري لٿم گهير
يعني: جنهن وقت مون ڪي وحدت مان ڪثرت ۾ آڻڻ گهريائون هيءَ بعينہ منهنجي مراد آهي چوتہ ڪثرت جي سوراخ مان وحدت جي باغيچي ۾ پهتوهيس وري موٽي ڪثرت مان وحدت ۾ وڃڻ گهران ٿو.
هي بيت ظاهري پير جيڪي فنا جي فنون ۽ علم ڪان خالي آهن تن لاءِ دوستانہ طور مالڪان رح خود فرمايو آهي.

پيري پري ڪيا شيخي وڃِن شڪ
جاڏي آهي حق تاڏي منهن نہ موڳن جو

پيري پري ڪيا زادائي ڪيا ضايع
انهن سندي ڳالهڙي هِت نہ هُتي آهِ

خلق خدا جي ملڻ مان هڪڙن هيڪڙائي ٻين ٻيائي

نڪي ويهہ پنيور ۾ نڪي هاڙهي هل
ڪوڙ ڳالهائج ڪينڪي سچ ساک مَ سَل
جانب ڪاڻ مَ جَلُ سک ٻيي مَ وساج سسئي

مارُنِ پکا پَنِ جا عُمَر ٽنيا چيلَ
پٽ پهرينديس ڪينک آئي اباڻون اِيل
مهٽا ڏينديون سپ جيڏيون سرتيون سبيل
ڌُٽ پلو ڏيل جو زيب نہ مٽيان ذات جو

آيون مينهون ميهار جو لُڙ لڳن تي لائي
ڪارا ڪانهن ڪنڌن تي پُورَنِ ۾ پائي
ميهر ملهائي مينهون آيون ياڻ تي

لڏي ويا لَڏ ڪٽي ڪاهي ڏڻ ڏنار
نڪا ٻيڪ ٻڪري جي نڪا ڌڙ متي تنوار
ويچارا پنهوار ڪنوٽن پاسي ڪٽي ويا

اوجهڙوَ تان آءُ ٻي سڳر ساري سات سان

ساٿي ڏيانءِ سنيهڙو ٻبر ۾ ٻڌو
منهنجي ماروئڙن کي چوتون چنڊ ڏنو
ڦُلو چيٽ ڦٽو منهنجي مارن جو ملهير ۾

تون چوُ الله هڪ وائي ٻي مَ سک
سوئي لکيو لک سچو اکر مَنَ ۾

وحد تان ڪثرت ٿي ڪثرت وحدت ڪل
حق حقيقي هيڪڙو وائي ٻي مَ ڀُل
هو هلا چوهل يا الله سندو سڄڻين

تون چؤ وائي هيڪڙي ٻي وائي وساري ڇڏ
اُوتانِ توسين گڏ سڄڻ ساهه پساهه ۾

تون چوُ الله هيڪڙو ٻي وائي ڪُل وسار
تن ۾ تند تنوار سدا سپرين جي

پاڻيھي جل جلاله پاڻيھي جان جمال
پاڻيھي صورت پرين جي پاڻيھي حسن و ڪمال
پاڻيھي پير مريد ٿئي پاڻيھي پاڻ خيال
سڀ سيوئي حال منجھان ئي معلوم ٿئي

پاڻيھي ڏي سنيھڙا، پاڻيھي أو سلطان
پاڻيھي ڪر پاڻ لھي، پاڻ سڃاڻي پاڻ

پاڻيھي پسي پاڻ کي پاڻيھي ايءُ محبوب
پاڻيھي خلقي خوب پاڻيھي محبت تن جو

سوھِي سوھُو سو اجل سو الله
سوپرين سو پساھ سو ويري سو واھرو

أيي عاشقن کي تي سُوري سڏ ڪري
جي اُٿي سَڏَ سڪڻ جي تہ ڪڻ مَ پير پري
سِسي ڏار ڏري ڪج پوءِ پريتڻو

اصل عاشقن جو سُوري آھ سينگار
مُڙڻ، موڙڻ ميھڻو نظاري نروار
ڪُسڻ جو قرار اصل عاشقن کي

سوري چڙھڻ سيج پسڻ اي ڪم عاشقن
پانھُون ڪين پسن ساؤ ھلن سامھون

اصل عاشقن جو سر نہ سانڍڻ ڪم
سر سِسِنئان اڳرو سندو دوسان دم
ھي ھڏو ۽ چم پڪَ پريان جي نہ پڙي

Scanned with CamScanner

وڄن ويل سڀ ڪنهين رڳون ٿيون رباب
لُڇڻ ڪڇڻ نہ ٿئي جانب ريءَ جباب
سوئي سنڌيدم سپرين ڪَيَسِ جنهن ڪباب
سوئي عين عذاب سوئي راحت روح جي

سوئي راهہ رد ڪري سوئي رهنماءِ
وتعز من تشاء وتذل من تشاء

حبيبين هيڪار منجهان سڪ سڏ ڪيو
سو مون سڀ ڄمار اورڻ اهوئي ٿيو

سدا آهي سور جي واڍوڙن وائي
جيڪا آهين جان ٻرسلن نہ سائي
اوڙڪ اهائي ڳولي لهن ڳالهڙي

پيالي پرين جي مون ڪي پُر ڪيو
ساقي أن شراب مان پري ڏي ٻيو
تہ وتان مست ٿيو اڳيان دوست جي

صوفي سير سين ٻہ جٿ رڳن ٻہ ساهہ
سا نہ ڪري ڳالهڙي جٿ پويون پروڙي پساهہ
آهيس ايءُ گناهہ جي ڪا ڪري پڌري

صوفي چائين سَڏ ڪرين صوفين اي نہ صلاح
ڪاتي رک ڪُلاهہ وِجُهہ أڇلي آڳ ٻہ

جي ڪلاهہ رکين ڪنڌ تي تہ صوفي سالم ٿيءُ
وِهُ وَٽي هٿ ڪري پُر پيالوپيءُ
هنڌ تنين جو هيءُ جن حاصل ڪيو حال ڪي

صوفي صاف ڪيو ڏوئي ورق وجود جو
تهان پوءِ ٿيو جيئري پسڻ پرين جو

صوفي لاڪوفي ڪونہ ڀانئيس ڪير
منجهيان ٿئي منجهہ وڙهي پڌرناهس پير
جَنِين سالڪس ويڙ ٿئي تنين جو واهرو

فڪر ۾ فنا ٿيا ظاهر ۾ زاني
تن ڪي تسليم جي ڪڙهہ اندر ڪافي
حرف حقاني دور ڪيائون دل ۾

جن ڪي دور درد جو سبق سور پڙهن
فڪر ڦر هي هٽ ۾ ماٽ مطالع ڪن
پنو سو پڙهن جنهن ۾ پسن پرين ڪي

وسريو م سبق پهرُ سِٽ نہ سنبران
ان مان هيءُ ورق هيءُ مطالعو نہ ٿيو

عاشق عزازيل ٻيا مڙيئي سڌڙيا
منجهان سڪ سبيل لعنتي لال ٿيو

لوڪان نحو صرف مون مطالع سپرين
سوئي سو حرف پڙهيو پڙهان من ۾

تهڙا نہ چاليها چاليهہ جهڙو پسڻ پرين جو
ڪاتب ڪچاڙئا ڪري متي پنن پيهہ
جي ورق وارين وِيهہ تہ بہ اکر اهو ئي هيڪڙو

مُلا مريئي ماءُ پتو قسڌ بيٽ ۾
سجائي الله ٿبي ڏنئہ ڏوڙ ۾

احد احمد پاڻ ۾ وچان ميم فرق
آهي مستغرق عالم انهيءَ ڳالهہ ۾

سڪ نہ آهي سُتري ڪڻ پروڙي پير
ڪسڻ ڏاران ڪير ڪري سَڌ سڪڻ جي

جان عاشق مٿي ماسِ تان دعويٰ ڪري نيهن جي
ساؤ منهن سونهن ڳئي لڳن چڙيو لاس
اُپي پريان پاس مٿان سر سوداگري

جان درد نہ تي دل ۾ تہ سڪڻ ڪرَمَ سَڌ
پئي پريان جي نہ ٿئين اگڻ مٿي اڌ
اي تان ٿوري سڌ جو ڪليو ڪايو سمهين

سڪڻ سوري - ٻئي اڪر هيڪڙو
وهڻ واٽن وچ تي گهارڻ ضروري
ٻنهي جي پوري جيءَ ڏني نہ جُڙي

عاشق معشوقن جو وٽي ويهج سِيرُ
اچي پچندءِ پاڻيهي پرين پري پير
ڀلن سندو پير رهبر ٿيندءِ راهہ ۾

عاشق معشوقن جو وٽي ويهہ دڪان
پئج پيش پرين جي پٽي وجي پاڻ
تہ تون تن ساڻ سدا هجين سرخرو

عاشق چَومَ ان ڪي ۾َ ڪي چؤ معشوق
خالق چؤ ۾َ خامَ تون نڪي چؤ مخلوق
سلج تنهن سلوڪ جو نا قصيان ئي نڳيو

گِهري گهڙو هٿ ڪري چيلهہ ٻڌي چوتو
منهنجو من ميهار ڪي پار وڃي پهتو
غوطي ۾ غوطو مون ڪي محب ميهار جو

گهڙي گهڙي هٿ ڪري سانگو چڙي ساھ
ويچاري وڏيون ڪيونْ دانهون منجھ درياھ
ٻرو ٻانهن چڙيو واءُ چڪي سپ واھ
مددريءَ ميهار جي غرض سپ گناھ
نوري ڪر نگاھ تہ ساهڙ لنگهان سير مان

پاڻ ۾َ ڪٽج پاڻ سين واهون سپ وڃاءِ
محبت سين ميهار جي هيءُ هيءُ ڪجي تي هاءِ
ساهڙ تن جي لاءِ عشق جن ڪي آڪرو

پاڻ ۾َ ڪٽج پاڻ سين چڙ هينئين جا حيلا
سرهي رکج سوهٽي ساهڙجي سيلا
ويا جنهن وسيلا ميلو تنهن ميهار سين

هوت تنهنجي هنج پچين ڪوھ پئي
وفي انفسڪم افلا تبصرون سوجهي ڪر صحيح
ڪڏهن ڪانہ وئي هوت پچڻ ڪا هٿ تي

هوت تنهنجي هنج ۾ پچين ڪوھ پرياڻ
ونحن اقرب اليه من حبل الوريد تنهنجو ئي تو ساڻ

پنهنجو آهين پاڻ آڏو آريچن ڪي

ووڙيم سپ وڻاڻ يار ڪارڻ جت جي
والله بکل شيءِ محيط اي آري جا اهڃاڻ
سپ ۾ پنهون پاڻ ٻيو ناهه ٻروچ ريءَ

جان پيهي ڏنم پاڻ ۾ ڪري روح رهاڻ
ته نڪو ڏونگر ڏيهه ۾ نڪا ڪيچين ڪاڻ
پنهون ٿيس پاڻ سسئي تان سور ويا

وڃين چو وڻڪار هت نه ڳولين هوت ڪي
لُڪو ناهه لطيف چئي ٻاروچو ٻئي ٻار
سَتي ٻَڌُ سندرو پرت پنهون سين پار
نائي نيڻ نهار تو ۾ ديرو دوست جو

هيڪر هئڻ ڇڏ ته اوڏي ٿئين اُميد ڪي
مارايت شيا الا رايت الله اجها اوڏنهن اڏ
ته هوت توڪان هڏ پرين پراهون نه ٿئي

قوله العشق نار تحريق ما سوي المحبوب
العشق حجاب بين العاشق والمعشوق

ستي ملن نه سپرين ويڻي وَرَ نه پسن
ساجن تن ڪي ملي جي مٺي رند رَوَن

ڪتو ڪر ٿي هڏيون جڏهن مرد جگر ڪاءِ
الدنيا جيفة طالبها ڪلاب اي هيننئن سين لاءِ

قوله: من لا شيخ له فشيخ الشيطان
من يمشي بلا شيخ في الطريق كمن يمشي في البحر بلاسفينة

حقيقت هن حال جي - جي ظاهر ڪر يا ن ذري
لڳي ماڻ مرن ڪي رسي سور شبان
ٽاڪر ٽڪي ڪانه هوند جبل سي جلي وڃي

چرخو آتڻ وچ مان وڃي آڻ ڪيم جنهن جي ڪاڻ
ســو ڪــو هــيارو هــلــي ويــو

امڙ منهنجي آسري پَهي ڪامَ پڇاءِ
ڏيئي لت چرخي پونڻيون پانهين پاءِ
ڪتيم جنهن جي لاءِ سوڪوهيارو ڪيچ ويو

امڙ منهنجي آسري پهچي ڪامَ پڇاءِ
ڏيئي ڪين ڪتاءِ مون ڪي نيهن نهوڙيو

سڪي مون سگ ڪيو لڪي وچالوڪ
متان چڙي هوت بلوچ سُيسِ منجهه سرتيين

موٽڻ تن ميهٽو سجڻ ڏنو جن
ايءُ مرڪ معذورين جي مَرن پريان جي پير تي

سجڻ ڏنو جن تن ڳچي سرگهه ڪيو
پيون ڪوهه پڇن قدر اُن ڪيميا جو

Scanned with CamScanner

مرنا مرنا هرڪوئي ڪهي مري نہ ڄاڻي ڪوئي
ايک وار ايسا مريئي جو ڦر نہ مرنا هوئي

دو دعوي ڇوڙ دي تہ هو وي خير ڪا خير
نہ ڪسي ڪي دوستي نہ ڪسي ڪا بير

دو دعوي ڇوڙ دي بن دعوي دن ڪاٽ
ڪتني سودي ڪر گئي اس پاساري ڪي هاٽ

ساڌ وملا تو برملا انتر نہ رهي نريک
رام دهائي سچ ڪهو ساڌو آپ انيڪ

ساڌو سڏائڻ ڪنن هي مت ڪوئي ساڌو سڏاءِ
ساڌو تب سڏاءِ جب جيتا هي مرجائين

اچين جي هيڪار مون سارينديءَ سپرين
پيرين ڌريان پنبڻيون ٻيا وڇائيان وار
ساجن سڀ ڄمار هوند گولي ٿي گذاريان

مون سارينديءَ سپرين اچين جي توڻ هاڻ
ڪريان روح رهاڻ هوند لڪن منجھ لطيف چئي

آءُ سڀ ڏينهن گهران سپرين ماڻهو گهرن مان
دنيا تنهن دوست تان فدا ڪيان في الحال
ڪيم نام نهال پسڻ تان پرين ٿيو

جڏهن ياد پوي صحبت سپرين جي
فريادون فرياد ناگهہ وڃي نڪري

Scanned with CamScanner

فاني ڙي فاني دنيا دم نہ هيڪڙو
لٽي لوڙھ لٽن سين جوڙيندءِ جاني
حرف پڇندءِ هيڪڙو ظاهر زباني
ڪوڙ ۽ ڪاني آهي سِر سپ ڪنهين

راڻا رسڻ ڇڏ وار ڪر هر ڪاڪ تي
حب هينئين سين گڏ تہ وڃن سور سنڌا ڪري

راڻو رات رسي ويو ماريس تنهن مذڪور
جانب جي جدائي جا پل پل پون پور
ويهڻ مون ڪي وھ ٿيو وڃان ٿي وهلور
اندر آگيون لائيون سوڍا تنهنجي سور
طعنا ڏيڻِ تور آءُ تہ پرچون پاڻ ۾

راڻا تنهنجي راھ ويني ريليان رو
دوست دلاسو تہ جاني جيڏو جوَ
راڻا سؤ هَنِ سَو تہ پي ماڙ منهنجي مينڌرو

ويني نت نهاريان راڻا تنهنجو راھ
موٽائي ماڳن ۾ آڻيندءِ الله
سوڍا توڳر ساھ نہ تہ راڻا گهٽا هن راڄ ۾

جي پانئين جوڳي ٿيان تہ سگَ سيپئي ڇڏ
اوڏو ٿي الف ڪي من ميم سين گڏ
هتان لاهو تي لڏ تہ گر سيني گڏجين ڪاپڙي

جي پانئين جوڳي ٿيان تہ منهن رکي منجھ مَرُ
تن ڳُڏي من حجرو ڪري ڳولھ پنهنجو گر
در تي پورج در ڳولا ڪجي مَ ڳوٺ ۾

جي پانئين ٿيا تہ سگ سيئي چڻ
وجي در دوستن جي نانگا ڪيم نڻ
پڻ تنين جي پڻ جنين ٻجهي ڪونہ ٻيو

جي پانئين جوڳي ٿيان تہ طمع ڇڏ تمام
گولا جي گولن جاتن جو ٿيءُ غلام
صبر جي شمشير سان ڪر ڪيني کي قتلام
تہ نانگا تنهنجو نام لک جي لاهوتين ۾

جي پانئين جوڳي ٿيان تہ تہ ترڪ طمع کي ڪر
وڍي وهم وجود جا ڏيان خاصو ڌر
تہ ڪنهن پهچي پرِ لڪجين لاهوتين ۾

مُونا طور سينا سندا ستاسين
سجدي ۾ سيد چوي گوڏا گودڙين
فڪان قاب قوسين او ادنيٰ نانگا ايئن نمِن
ڪل من عليها فان باقي ڪين بچن

الله ولي الذين آمنو يخرجهم من الظلمت الي النور اهڙي پر پرن
خر موسيٰ صعقا جوڳي جُنگ جلن
ما زاغ البصر وما طغي اهڙي روش رون
مشاهدو محبوب جو اتي آديسين
بي يبصرو بي يسمع بي وصال ويهن
بي يمشي بي ينطق اهڙي چال چلن
سيد چوي سندين ڪل پڇين تن کهڙي

مونا جن محراب جُسو جامع تن جو
قبلو خاص قلب ڪري تنجو ڪياؤن طواف

Scanned with CamScanner

تحقيق تڪبير چئي جسمؤن ڪياؤن جواب
تن کهڙو ڏوهه ثواب هادي جني حال ٿيو

منهن محراب پرين جو جامع سڀ جهان
ڦرهي تان فرقان جي ڪاٿياؤن قرآن
أڏامي أت ويو عقل ۽ عرفان
سپوئي سبحان ڪيڏانهن ڪري نيتيان

پايو منهن مونن ۾ وينائي وهسن
جوڳي جاتا ڪن آيا الوهيت ۾

آيا الوهيت ۾ لاهوت لنگهيو جن
منجهان تن جن حرف نه سجي هيڪڙو

راهه شريعت هليا تفڪر طريقتون
حال حقيقت رسيا معرفت ماڳون
ناسوت ملڪوت جبروت اهي انعامون
پسي لاهوت لنگهيون هاهوت متي هليا

وچينءَ وينا رهن سانجهي رهن سمهي
بک مرندي بکيا ڪنهن ڪان ڪين گهرن
پيٽ نه هيرياؤن پانهنجا چوري ساڻ چسن
ڦڪي فقيرن ماڳيان پني ماڻ جي

گسن سان گسي ڏيل ڪياؤن ڏبرا
پيٽ نه هيرياؤن پانهنجا چوري ساڻ چسي
ويراڳن وسي رب سدائين روح ۾

پوجا ڪر مَ پاٺ ڪي سمجھ ڪي سامي
ٿي سور سين سنرو ويھ مَ وسامي
خطرا ڇڏ خامي تہ نانگا رسين ناٿ کي

جوڳي ڪندا جُج بک وڏائون بگري
طلب نہ رکن طعام جي اوتيون پيئن اُڃ
لاھوتين لطيف چئي من ماري ڪيو مُڃ
سامي جھاڳي سڄ وسنؤ کي ويجھا ٿيا

نہ گندي نہ گبري نہ لانگوٽي لک
جيڏانھن پرين وک تيڏانھن صاحب سامھون

مرڻ مسلم جن واحدتن نہ وسري
متي سڳرڪاپڙي نانگا نند نہ ڪن
نيڻ سدائي تن اوجاڳي اُجاريا

راتيان رڻ چڻ رام ڏينھن ڪن سنان
جوڳي سي انان وٺيون جن وراھيون

دلق ڍڪائج دل کي لاھج ڪوڙ لباس
پوري ڪائج پانھنجو مڙھ اندر ماس
تہ ويراڳي تو واس بر ۾ بوئيون موڪلي

جي ڀانئين جوڳي ٿيان تہ وڃائي ڇڏ وجود
محبت سندو مَنُ ۾ دکائج تون درد
الفت رک الک سين اندر ۾ افزود

وحدت جو وجود ۾ نانگا ڪر نمود
نفي ڪر تون نفس کي ذلت ڏيئي زود
ٿيءُ خفي خوشنود تہ نانگا رسين ناٿ کي

Scanned with CamScanner

سامي چئجي اُن کي جو کهي سڳو ياءُ
ڏيئي طلاق جوءِ سمهي سو وٺ ماءُ
اُن پرِ اُٿي آءُ تہ سچو سامي تون ٿئين

ڪيهي گام ڪاپڙي ٿا ڪيهي روش رَوَنِ
نڪا دل دوزخ ڏي نڪي بهشت گهرن
نڪو ڪم ڪفارسين نڪا مسلماني من
اُپا ايئن چوَن تہ پرين ڪجانءِ پانهنجو

چيتاري چونڍياس ڳالهيون سڀ ڪي سڄڻين
جو مقابل ٿياس تہ سڀ وڃنم وسري

ستا اُٿي جاڳ ننڊ نہ ڪجي ايتري
سلطاني سهاڳ ننڊون ڪندي نہ ملي

سمهوڪي جاڳو ننڊ نہ ڪجي ايتري
اي مانجهاندي جو ماڳ

چرخو پنهنجي چٽ ۾ پئي پينرو جن
توٽي ڪين ڪتن تہ بہ ڪانڌ اُن جو ڪو ڏيو

ٻن ٻيائي سپرين پاٽان مون ڪي پل
آءُ اوراهون جهل توڪي رسي تون ڏٽي

توڪي رسي تون ڏٽي سيوئي جمال
ڪونهي ٻيو خيال جي شارڪ شڪ وجائيين

آءُ اوريان جهل چڏيم پاڻ پچار
شرڪ ساڻ ستار گهٽا گهاريم ڏينهڙا

عين شرڪ ايءُ جي بي شرڪ پاڻ کي
وڃائي وجود کي پاڻان پاسي ٿيءُ
هَڏِ هن ڪونهي هيءُ هو پڻ ڪونهي هن ريءَ

هو پڻ ڪونهي هن ريءَ هي نه هن ڪان ڏار
الانسان سري وانا سره پرور جي پچار
ڪندا ويا تنوار عالم عارف اهڙي

نڪا ابتدا عبد جي نڪا انتها
سي وڃڻ کي ويا جن سڃاتو سپرين
وڃي اُت پيا جت نهايت ناهِ ڪا
العبد معبود تون اِت شرڪ نه ڪو شڪ

پچارون پرين جون محبتين مرڪ
سو سيوئي حق جنهن ۾ پسين پرينءَ کي

جان جان پسين اُن کي تان تان ناهِ نماز
سڀ وڃائي ساز تهان پوءِ تڪبير چئُ

جان جان پسين پاڻ کي تان ناهِ سجود
وڃائي وجود تهان پوءِ تڪبير چئُ

وِرد وظيفا وسريا نڪا رهي نماز
هينئڙو بحري باز چوري ڪيو چنبن ۾
سر نايو سجدا ڪرين تن راضي تو نه

Scanned with CamScanner

هو جو مٽڪو من جو سنهي سوري سو نہ
ڪوڙا ٿيندءِ ڪونہ توکي ذوتي فائدو

نابودي نيئي عبد کي اعليٰ ڪيو
مورت ۾ مخفي ٿيا - ت پڻ سيئي
ڪجي ات ڪيھي ڳالھ پريان ڳجھ جي

ڳالھ پريان جي ڳجھ جي ڳالھ مڙيائي ڳجھ
هينئڙا اُجھ نہ مُنجھ تہ پرينئون پري نہ ٿئين

سجا پي نہ صورت ريءَ صورت هَذَ مَ سوجھ
ٿي ٻاراٽي ٻوجھ وڃائي وجود کي

جن وڃايو وجود کي سي فاني ٿيا فِي اللّٰهِ
نہ تن قيام نہ قعدو نکي ڪن سجود
جيلانھ ٿيا نابود تيلانھ رسيا بود کي

سو هِيِ سو هُو سو اجل سو اللّٰه
سو پرين سو پساھ سو ويري سو واهرو

وَسن ۽ وهسن ڏيهاڙي ڏسڻ لئي
جئن جئن پرين پسن تئن تئن نشانيهن جا

وسن ۽ وهسن ڏيهاڙي ڏسڻ ليءَ
ڏسي آئيون توءِ تلاشيون ڪن
ڏايون نہ ڏاپن پسڻ منجهان پرين جي

ساھ سان سجاڻان پساھ سان پُسان پرين
اهي ٻہ ٽاڻان اڃي رهيا آهن روح ۾

اکين مون ڪي اوچتو اتي اڙايو
نيئي تت لڙايو جت ڪچڻ ٿئي ڪونہ ڪو

حقيقت هن حال جي جي ظاهر ڪريان ذري
تہ وجڻ وڻ ٻري اوپڙ اُپري ڪينڪي

حقيقت هن حال جي جي ظاهر ڪري زبان
تہ ٺاڪر ٺڪي ڪانہ لڳي ماٺ مِرُن ڪي

سپ ڪا ڪا مَنُ منجهائي
طلب ۾ تحصيل سپ اوريائين آهي
من تن تت لائي جت آھ نہ ناھ ڪا

جت آھ نہ ناھ ڪا ايءُ خاڪي جو خيال
جانب جو جمال اڃا پسڻان ئي پري ٿيو

آهي نہ ناهي ڪا ايءُ خاڪي خيال
خاڪي پرين جي پاڪي پسڻائي پري ٿيو

سڪ سڪائي سڪ نہ آهي سٽري
لڪ لڪوٽي لڪ تہ ڪرن ڪي خبر نہ ٿئي

جي خبر لئي ڪرن ڪي تہ مون ڪي ڪندا ڪوھ
صورت سپرين جي ڏٺي ڪونهي ڏوھ
لوري لڳم لوھ جنهين رت رواريو

ڪر جا ڪڏ ڪنئي پوڻ ڪارڻ پرينءَ جي
تنهن ۾ پاڻ پئي غيباڻو غار ٿيو

الله ڪر جيئن ڪر نہ مري هيڪڙو
اسان ءَ پرين جون اميدون پڄن
تهان پوءِ مرن سڙي انهيءَ سور ۾

الله ڪر جِيئن جي پاڙي رهن پرينءَ جي
پنيون مانئ پسن اُميدون سين سڄٽين

سڄڻ سنئيون ڪن لوڪان ليڪي ونگيون
سندي سپرين پر پروڙڻ ڏاڪڙو

جا پَرِ پرين جي سا سُئي نہ ٻڌي ستيون
سيئي منجهن اهڙي ڏني قضئي

حوصلو حيرت ۾ ڪري ڪونہ دَرڪ
جو حسن سندو حق انڌو پروڙي ڪينڪي

ڪافي:منهن منجه خليل اندر آذر آهين
سڌ مڪر صحت جي اجا تون عليل
نالو ناهہ نفاق جو جتي رَب جليل
منهن ۾ مسلمان تون قلب تان قليل
والي جي وصال ۾ دوئي ناهہ دليل
الا عبداللطيف چئي سچو رڪائج سيل

ترڪ ڪر ترڪ ڪي وجڻ ڪنان وج
آهي ايءَ اهنج سٽي سٽائج تون

حافظ الملت اڪيڊمي جا ڇپايل ڪتاب

- ملفوظات مالڪان يعني گنجينه عرفان ملفوظات مالڪان ترجمو
- جامِ عرفان (ملفوظات مالڪان جو اردو ترجمو)
- رسالو سلوڪ جو (سلوڪ الي الله جي مدراج تي حافظ الملت جي تصنيف ڪيل سنڌي زبان ۾ منظوم رسالو ۽ ان جي تشريح)
- عبادالرحمان (مشائخ پرچونڊي شريف جي احوال تي ٻهريون تذڪرو)
- نفحات الرحمان (احوال ۽ آثار مجاهد اسلام، ناصر تحريڪ پاڪستان، حضرت پير عبدالرحمان)
- پير عبدالرحيم شهيد رح (سندن زندگيءَ جا حالات، اصلاحي و تبليغي ڪوششون ۽ تحريڪ پاڪستان ۾ سندن ڪردار جو جائزو)
- ذڪرِ ميلاد النبي ﷺ جون مقدس محفلون (عربي مان اردو ترجمو)
- تحفه مرسله (عربي مان اردو ترجمو، غوثِ اعظم جي مرشد جي تصنيف ڪيل رسالو)
- شمس الحقيقت والطريقت حافظ الملت (سنڌ يونيورسٽي ڪان منظور ٿيل پي ايچ ڊي جو مقالو)
- سيد حسن شاه جيلاني، مرشد مالڪان جو احوال (اردو)
- تذڪره مشائخ پرچونڊي شريف (اردو) (زير اشاعت)
- رد رافضيت و شيعيت ۽ فرقہ باطلہ (زير اشاعت)
- برصغير جا مشهور مشائخ (1) مجدد طريقت حضرت السيد محمد راشد (2) حافظ الملت محمد صديق رح پرچونڊي شريف (زيراشاعت)

حافظ الملت اڪيڊمي

خانقاه عاليہ قادريہ پرچونڊي شريف

ڏهرڪي ضلعو گهوٽڪي (سنڌ)

فون: 0723-641566 ,0723-641466

Scanned with CamScanner